

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

NECATİ CUMALI

TÜTÜN ZAMANI

-3-

ACI TÜTÜN

Cumhuriyet
Kitapları

Roman

20. BASKI

NECATİ CUMALI

ACI TÜTÜN

Tütün Zamanı: 3

**Cumhuriyet
Kitapları**

YAYIN KURULU

Doğan HIZLAN (Başkan), Turhan GÜNAY (Başkan Yardımcısı),
Ataol BEHRAMOĞLU, Deniz KAVUKÇUOĞLU,
Egemen BERKÖZ, Erdal ATABEK, Turgay FİŞEKÇİ

YAYIN YÖNETMENİ

Zeynep ATAYMAN

GRAFİK TASARIM

Ahmet SUNGUR

DİZGİ/SAYFA DÜZENİ

Serpil ÜNAY

BASKI/CİLT

YAZIN BASIN YAYIN MATBAACILIK TRZ.TİC.LTD.ŞTİ.

Çiftehavuzlar Caddesi Maltepe Mahallesi Prestij İş Merkezi

No:27/806 Kat:9 Zeytinburnu / İstanbul

0212 565 01 22 - 0212 565 02 55

Sertifika No: 12028

DAĞITIM

20. Baskı: Kasım 2012

Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.

Prof. Nurettin Mazhar Öktel Sk.

No: 2 34381 Şişli - İstanbul Sertifika No: 10844

Tel : (0212) 343 72 74

Faks : (0212) 343 72 65

ckk@cumhuriyet.com.tr

www.kitap.cumhuriyeti.com.tr

www.facebook.com/cumhuriyetkitaplari

www.twitter.com/kitapkulubu

Yayın Hakları Cumhuriyet Kitapları'na aittir.

Tanıtım amacı dışında izinsiz alıntı yapılamaz.

Uzunlunatic

ACI TÜTÜN

Tütün Zamanı: 3

BİR

O cumartesi gecesı, radyo akşam haberlerini verirken, Ferit Taşçı umutsuzluk, kararsızlık içinde, Asmalı Kahve'nin kaldırımında duruyordu. Yüzüne üzgün, duygulu bir anlam veren çizgilerin, gevşek bacakları üstüne gelişigüzel salladığı kolları ile gövdesinin, öyle yerleşik, çalkalanıp durulduktan sonra uyumunu bulmuş, öyle rahat bir görünüşü vardı ki, çoktandır orada durduğu sanılırdı. Oysa gelip kaldırımın kıyısına dikildikten hemen sonra yaktığı sigarasını yeni yarılamıştı, bazen dudakları arasında unuttuğu cigara eriyip külleniyordu kendiliğinden. Görünüşe bakılırsa belli bir düşüncesi, ne yapacağını bildiği yoktu. Geçmişten gelecekte kopmuş, gelen geçenle, gözünün gördükleriyle oyalanıyor sanılırdı orada.

Bir berber dükkânı ile büyük bir tarım ürünleri deposu arasında, caddeden Asmalı Kahve'nin girişine doğru daralarak tamamlanan, bir üçgen biçimindeydi üstünde durduğu beton kaldırım. Yer yer irili ufaklı lekelerle kararmıştı. Gündüzleri, açık havalarda kahvenin dışarıya çıkarılan masaları ile iskemleleri akşamdan içeriye alındığından, şimdi boştu. Yaz ayları kaldırımın üstünü gölgeleyen, yapraklarını dökmüş çıplak asma, depo ile berber dükkânı arasında gerili teller üstüne serpilmiş eğri büğrü üç beş çubuk gibi duruyordu.

Berber, erkenden kapatmıştı dükkânını. Dükkânın alnacı bel

yüksekliğinden yukarıya camdı. Sağdan sola sızan ışıklar, yan yana üç pencerenin, kapının üst bölümünün camları ile içerde arka duvara asılı berberin aynasında yansıyor, aysız bir gecede deniz kıyısında duruyormuş duygusu uyandırıyor Ferit'te...

Yukarıdan, caddeden gelen kasaba taksilerinden birinin farları, ilkin kaldırımın betonunu yaladı. Taksi yaklaşırken farların ışıkları gittikçe güçlenerek, yukarılara doğru tırmandı. Ferit'i yakalayarak berber dükkânının içini aydınlattı. Ferit, kamaşan gözlerini farlardan kaçırmak için başını çevirince kendini berberin aynasında gördü. Otomobil kaldırımın önünden kıvrılarak geçip gittikten sonra, kararan aynada kalan, sadece Ferit'in sağ elinin parmakları arasında tuttuğu sigarasının ateşiydi. İçerde, dükkânda, odun sobasından düşmüş küçük bir çubuğun ucu gibi kızara kızara yanıyordu.

Asmalı Kahve'nin girişi, üçgen kaldırımın tepe noktasına düşen, dar, iki adımlık bir geçidin gerisinde kalıyordu. Kapının üstüne yerleştirilen hoparlörden, Ferit duyabiliyordu spikerin söylediklerini. Son birkaç gündür olduğu gibi, Ege tütün piyasasının açılış hazırlıklarıydı yine haberlerin baş konusu. Piyasanın açılması yaklaştıkça her gün biraz daha uzuyor, genişliyordu haberler. Spiker, yetkili kişilerin ağzından, pazartesi sabahı açılacak piyasada ekicinin elindeki tütünün hem iyi koşullarla hem de kolaylıkla satılabilmesi için, hükümetin gerekli her türlü tedbiri aldığını anlatıyordu uzun uzun. Ferit, kendisini çok ilgilendirdiği halde, yine de bir türlü gerektiği kadar dikkatle dinlemiyordu bu haberleri. Aksine gittikçe artan bir güvensizlik duyuyordu söylenen sözlere. Yalnızlığı, köşesinde tek başına oluşu duyduğu bu güvensizliği daha da yoğunlaştırıyor, kesinleştiriyordu. İçinden gelen bir ses durmadan yalanlıyordu spikerin dediklerini: Biz bunları çok dinledik!

Caddenin karşı yakasında, üçgen kaldırıma karşı düşen köşede, bir köfteci dükkânı vardı. İriyari şişman köftecinin, dükkânın camlığı önüne yerleştirdiği kararmış sac ızgarada, elindeki maşa ile bastırıldığını, çevirdiğini sonra yine bastırıldığını görüyordu pişirdiği köfteleri. Izgaranın sokağa verilen bacasından, kızardıkça yağları eriyen köftelerin kokusu vuruyordu dışarıya. Izgara üstünde yükselen dumanları gördükçe, kızaran köftelerin cızırtısını da duyuyormuş gibi geliyordu Ferit'e. Bu sanı, duyduğu koku, az önce evinde yediği akşam yemeğinde karnını doğru dürüst doyurmadığını yansıtıyordu kendiliğinden ona. Ama onu ilgilendiren, yeni yemekten kalkmış bile olsa, doyurucu bir sofranın önünde, hiç yemek yememiş gibi her zaman duyduğu damarlarındaki açlık ya da ortasından ikiye yarıldıktan sonra, içi, ızgaranın oluklarına bastırılarak bastırılarak yağa bulandırılmış, yarım somun ekmeğe doldurulmuş soğanlı, bol biberli, domatesli, bir düzine köfteyi canının isteyişi değildi şimdi. Dükkânın dip duvarında, yüksekçe bir rafa yerleştirilmiş radyosuna kulak verirken, köftecinin çatık kaşlarının daralıp genişlemesini, el kol devinimlerini izliyordu karşıdan. Köfteci, arada bir elindeki maşayı bırakıyor, ellerini önlüğüyle ya da tezgâhının üstünde duran el beziyle kuruladıktan sonra beline dayıyor, yüz çizgileri kımıltısız kalarak dinliyordu haberleri. Yüzündeki değişikliklerden, dinlerken âdeta çocuklaştığını görüyordu adamın. Elinden tutulup, gel sana şeker vereceğim diye sürüklenmek istenen bir çocuk güvensizliğiyle bakmaya başlıyordu gitgide radyoya doğru: İnanayım mı? Yine de inanır gibi oluyordu ilkten. Çatık kaşları aralanıyor, uzaklaşıyorlardı birbirinden. Yaşının çizgileri siliniyor, uykusunda gülen bir çocuk gibi rahatlıyordu yüzü. Sonra korkulu bir rüya görmeye başlıyordu sanki. Kaşları yaklaşmaya başlıyor, çatılıyordu yeniden: Ya yalansa? Git-

tikçe ağladı ağlayacak bir çocuk gibi karışıyordu yüzü. Derken, uyanıyor, büyüyor, kırkı aşkın yılı geride bırakarak, yine ocağının başındaki köfteci oluyordu adam. Kaşları çatık, yüzü kararmış, gölgelemiş, belinden sert bir tepki ile fırlayan sağ eliyle maşasını kapıyor, ızgaranın üstündeki köfteleri çevirip bastırmaya başlıyordu çabuk çabuk. Dudaklarını çarpıtıp mırıldanıyordu güvensizlikle: Çok dinledik biz bu masalları!

Köftecide, üstü beyaz mermer çıplak masalarda, yoğurtla ya da köfteyle karın doyuran gurbetçi ırgatların, evsiz barksız ekicilerin, ekmeklerini koparışları, ağızlarına götürmeden önce kaşıklarını çatallarını boşlukta tutuşları, lokmalarını çiğnemeleri, radyoya kulak verişlerine göre hız kazanıyor ya da ağırlaşıyordu. Yemeklerini yerken duraklıyor, çeneleri devinmesiz kalıyor, umutla umutsuzluk, güvenle kuşku arasında kısa bir an bocalıyorlar, sonra içlerinden gelen bir tepkiyle dinlemeyi boşlayıp hızla çiğnemeye geçerek karınlarını doyurmaya bakıyorlardı. Akıllarından geçeni anlamak güç değildi adamların: Hele piyasa açılsın, görürüz dediklerin doğru mu değil mi?

Köftecinin önündeki küçük açıklıkta kümelenmiş üç ırgat, onların üç beş adım ötesinde, dere boyuna inen caddenin ağzına dikilen daha yaşlı iki ırgat, haberlere biraz kulak verdikten sonra kımıldamaya başlıyorlar, sağa sola bakınarak, Ferit'in duyduğu güvensizlikle sıyrılıyorlardı dinlediklerinin etkisinden: Sen hele pazartesi sabahından sonra oku bakalım bu palavraları!

Kasabanın ana caddesi, otomobillerin inerken fren yapmak, çıkarken vites büyütme zorunda kaldıkları bir yokuşla Cumhuriyet Alanı'ndan Köprübaşı'na iner. Kasabayı güneyinden gelip kuzeyinden çıkarak, doğu ile batı arasında ikiye bölen, oldukça enli,

oldukça da derin bir dere, Köprübaşı'nda çok eskiden beri geniş, sağlam, taş bir köprü ile kapatılmıştır. Köprünün üstünde büyük bir kahve ile kahvenin gerisinde kasabanın araba ustalarının, demirci esnafının dükkânları sıralanır. Kahve, eski Yunan yapılarının durmuş oturmuş çizgilerini, kapılarıyla pencerelerinde orantılı ölçülerini taşır. Ana cadde bu büyük kahvenin önünden geçer, derenin batı yakası boyunca uzayan rıhtım caddesi ile dikine olarak kesişir, beş on adım daha ilerledikten sonra sert bir dirsekle sağa dönerek yeniden yükselmeye, yokuşa sarmaya başlar.

Eskiden köprünün kahveye karşı düşen güney kıyısında demir parmaklıklı bir korkuluk vardı. Köprünün üstünden, kahveden bakılınca, derenin gerilerine doğru, kasabanın batı yakası ile doğu yakasını birbirine bağlayan yüksek kemerli taş köprüler, dere boyunca karşılıklı yükselen iki sıra kavak ağacı, rıhtım boyunca sıralanan demir pancurları yeşil boyalı, ak sıvalı sağlam evler, doğuda, biraz yüksekte, on yedinci yüzyıldan kalma güzel bir caminin ince çizgili izdüşümü görülürdü. Aylı gecelerde köprüden geçenler, korkuluğun önünde durup ak yeşil yaprakları ışıldayan kavak ağaçlarına, derenin dibinden geçtiği koyağın bol gölgeli o güzel görüntüsüne bakmadan geçemezlerdi. 1950 yılından sonra belediye, korkuluğu kaldırıp köprünün güney yakasını, betonu, demiri, nasıl, nerede, hangi ölçüler ve biçimlerle kullanacaklarını bilmeyenlerin görgüsüzlüğünü kanıtlayan tek katlı bir yapı ile kapattı. Ortaya çıkan anlamsız yapıyı partinin adamlarından birine kahve olarak kiraladı. Yeni belediye başkanının eski kahvenin sahibine dargın olduğu, adamın işini bozmak için bu yola başvurduğu söylendi. Fakat başkanın hesabı umduğu kadar doğru çıkmadı. Eski kahvenin müşterileri alışkanlıklarıyla kahvelerine bağlı kaldılar. Yeni kahveye ise yeni müş-

teriler alıştı. Çok geçmeden, kahvelerin ikisi de, halkın kırlarda geçirdiği yaz ayları dışında, özellikle akşamları hep doluydu.

Kasabanın ırgat pazarı, akşam yemeği ile yatsı namazı arasında Köprübaşı'nda kurulur. Ertesi gün bağlarda, tarlalarda, zeytinliklerde çalışmak için kollarının gücünü kiralamak isteyen tarım işçileri akşam yemeğinden sonra birer ikişer gelir, eski kahve ile yeni kahvenin önünde, ana cadde ile rıhtım caddesinin keşiştiği dört yol ağzındaki açıklıkta, bu açıklığın karşı köşelerinde kalan Asmalı Kahve ile köftecinin önünde birikmeye başlarlar. Kırlarda işlerin arttığı günlerde bu küçük alan, yaşları on üç-on dört ile altmış-altmış beş arasında değişen erkek işçilerle dolar. Çok geçmeden işçi arayan toprak sahipleri bu kalabalığa karışır. Küçük işçi gruplarıyla toprak sahipleri arasında pazarlıklar yürütülür, sonuçlandırılır. Kadınlar ile çocuklar görünmezler ırgat pazarında. Pazarlık eden işçi, yalnız kendi adına değil, evindeki kadınlar ile çocuklar adına da söz keser, toprak sahibi ya da onun khyasından iş bulan işçiler ortadan çekildikçe pazar tenhalaşır; yatsı ezanı okunurken kapanır. Yatsıdan sonra, ertesı sabah, gün doğarken anlaştıkları tarlalarda işe başlayacak olan işçiler, erkenden kalkmak için uykuya yatmış olurlar.

Ferit Taşçı, o akşam ırgat pazarına inerken iş bulamayacağını biliyordu. Bir haftadır işler durmuş, bağlar tarlalar unutulmuştu kasabada. Hele son üç gündür, soluğunu kesmiş, pazartesi sabahı açılacak tütün piyasasını bekliyordu herkes. Ferit, durduğu yerde yatsıya kadar da beklese, köftecinin n ile eski kahvenin dirseğinde diki-len, arada bir alçak sesle iki üç kelime konuşarak, ekingten bakışlar, çok hafif baş devinimleriyle toprak sahiplerinin gelip geçişini izleyen öbür ırgatlar gibi, kendisi de iş bulamadan geri dönmek zorunda kalacağını bazı bazı aklından geçirse bile, yine de gecenin elini yüzünü iğneleyen nemli soğuğunda, ayrılamıyordu yerinden.

Bir süredir umut ya da umutsuzluk değildi onun kararlarını etkileyen. Aksine, umutsuzluğu arttığı ölçüde uysallaşan, yönetilmesi kolaylaşan biri oluyor, hiç karşı koymaya kalkışmadan alışkanlıklarının buyruğuna giriyordu. Birikmiş üç beş kuruşuna el atmadan, evinin, kendisinin günlük ekmeğini çıkarması gerekirdi onun. Çoktandır bu gerekliliğin buyruğundaydı. İş bulmak için üstüne düşeni yaptığına içinden içinden olsun kendini inandırabilmek için, salt bu gereklilikle, gelip her akşamki yerinde dikilmek zorunluluğunu duyuyordu kendiliğinden.

Evlenecekti Ferit Taşçı. Daha doğrusu tuhaf bir durumdu onun ki! Eylülден beri evliydi çünkü. Dört ay önce, belediyede nikâh memuru, Binnaz'la onun karı koca olduklarını tanıkların, hısım akrabalarının önünde açıklamış, nikâh şekerleri dağıtılmıştı gelenlere. Kanun, Binnaz'a karım demesi için bu kadarını yeterli sayıyordu ama, Binnaz'ın annesi yeterli saymıyor, o da bu yüzden karım diyemiyordu Binnaz'a. Kız dört aydır annesinin evindeydi hâlâ. Ancak düğünden sonra, telli duvaklı gelinliğiyle alıp evine getirebilecekti Binnaz'ı. Düğün giderlerini karşılayabilmek için çalışarak para biriktirmek, bu yıl tütün satımından eline geçecek paraya, para katmak zorundaydı.

İki yıla yakın bir süre önceydi. Bahara doğru tezkere alıp askerden dönmüştü Ferit. Kasabasından ilk kez ayrılan bütün delikanlılar gibi, askerliği süresince sıra hastalığına tutulmuştu o da. Kasabasından uzakta, kendini anlaşılmamış, küçük düşürülmüş, aldatılmış sayıyor; geride ne bıraktığını, dönüşte kimi bulacağını tam bilmeden, yakıcı bir özlem acısıyla kasabasına kavuşacağı günlerin, saatlerin dolmasını bekliyordu. Askerden yeni döndüğü günlerde, yazıp da üstünde taşıdığı kâğıdı yitirdiği ya da ezbere bildiği halde bir türlü çıkaramadığı bir adres arar gibiydi. Hiçbir yerde oyala-

namıyor, aradığını bulmak istercesine, aklına esen sokaklara dalıyor, tanıdıklarının dükkânlarına, işyerlerine uğruyor, kahveden kahveye sürtüp duruyordu. Annesi, kendisinden on yaş küçük kız kardeşi ile beraber oturuyordu. Babadan kalma sekiz dönümlük bir tarlaları vardı. Dört beş gün içinde çiftini sürdü, sürgüsünü tırmığını çekti, tarlalarını dikime hazırladı. Tütün dikmek için yağmur bekledikleri arada, bağlarda bir iki gün gündeliğe gidecek olsa, üçüncü gün, o yitirdiği adresi bulmak için mutlaka içinde durmadan yinelenen başı boş gezmek isteğine kapılıyordu.

Bu işsiz günlerinden birindeydi. Öğleye doğru evden çıktı. Kasabanın doğu kıyısında oturuyorlardı. Her zaman çarşıya indiği sokağı izleyeceğine, evlerinin karşı sırasında, az ilerde, boş bir arsaya daldı. Arsanın öbür ucundan kasabanın parkına doğru giden bir sokağa girdi. Duvarları çamurla kaba taştan örülmüş sıvasız evleriyle kimsesizdi sokağ. Sokağın ortalarındaki bir evin önünde, üç dört yaşlarında bir çocuk, evin kapısı yanındaki binek taşı üstüne kıvrılmış güneşlenen bir kediye bir türlü rahat vermiyor, durmadan kediyi tutmaya, kucağına almaya çalışıyordu. Kedi, tırnaklarını çıkartıp dişlerini göstererek, ya bir pençe ya da bir baş devinimiyle ya da sırtını birden kamburlaştırarak kurtuluyordu çocuğun elinden. Çocuk sonunda dişlerine tırnaklarına aldırmadan kucakladı kediyi. Kollarına ağır gelen yüküyle yerinde bir iki sallandı; kedi, gerilip kolları arasından fırlayınca dengesini yitirdi, kış üstü düşüp yana yuvarlandı. Evin açık duran kapısından ayağında takunyalarıyla bir kız fırladı o sırada. Çocuğu koltuk altlarından kavrayıp kaldırdı. Dört beş adım uzaklaşıp komşu evin duvarı dibine çöreklenen, gözlerini kısıarak güneşlenmeye hazırlanan kediyi kovaladı. Çömeldi, çocuğun yüzünü gözünü, dizlerini, avuçlarını çabucak gözden geçirdi. Saçlarını okşayıp

öperek “Acıdı mı bir yerin?” diye sordu; “Ağlama sus, kendin düş-tün” diye tatlı sert bir sesle yatıştırdı çocuğu. Kız ancak çocuğun bir yeri kanamadığını, bir yeri vurulmadığını anladığı sırada kaçama-yacağı kadar yakınında gördü Ferit’i. Sokağın ortasında o dağınık ev kılığı ile yakalanmıştı. Sağ elinin çevik bir hareketiyle başındaki tülbenti gerisinden çekip aldı. Su kıyısında yıkanan güvercinler gibi silkindi. Beline inen saçlarını omuzlarına dağıtarak, ancak kendi yaşındaki kızlara özgü bir canlılıkla doğruldu. Çocuğu elinden tu-tup kapıya doğru geri çekilirken gülerek,

— Hoşgeldin Ferit Ağabey, dedi.

Bu “ağabey” sözünün tatsız geri iticiliğiyle duraladı Ferit. Karşılık verirken dilinin neredeyse tutulduğunu, birden konuşamayacağını sandı. Bir uğultu sardı bütün duygularını. “Askerliğin bitti mi?” “Gö-zün aydın öyleyse...” gibilerden bir şeyler söylüyordu kız. Bir du-vara çarpıp yankılanıyormuş gibi duyuyordu bu sözleri. Kendisi ise ne dediğini tam düşünemeden, söylediklerini de pek iyi duymadan konuşuyordu. Yerçekimine tutulmuş gibi, saçlarına, yeşil gözleri-ne, kalın dudaklarına bakıyordu kızın.

Büyümüştü. Askere giderken, hızla büyüdüğü için kısalarak diz-leri üstüne çıkan entarileri altında, göğüsleri yeni yeni biçimlenmeye başlayan bir kız olarak bırakmıştı Binnaz’ı. Şimdi on beşi ile on altısı arasında olmalıydı.

— Mürüvvet Ablam nasıl?

Kendisini tanıyıp tanımadığını anlamak, kim olduğunu ansıtmak istermiş gibi, o askerdeyken kocaya giden ortanca kız kardeşini so-ruyordu şimdi.

Güç bela,

— İyi, diyebildi.

Baktıkça hep büyüdüğünü, güzelleştiğini düşünüyordu kızın. Kıza mutlaka büyüdüğünü, güzelleştiğini söylemek istiyor, fakat ataklaşmadan nasıl söyleyebileceğini bir türlü bulamıyordu bu düşüncüklerini. Kızın küçükken, çocukluğunda da güzel olduğunu ansıdı. Sadece büyüdüğünü söylemeyi yeter buldu. Kızarıp bozarmadan, gülünç olmadan aklından geçeni söyleyebilmek için uğuldayan duygularının yatışmasını bekledi. Kendisine çok uzunmuş gibi gelen, iki üç saniyelik bir gecikmeden sonra ekledi:

— Büyümüşsün...

Bu kez kızardığını saklamaya çalışan Binnaz'dı. Gülüşü içli bir duyarlığa dönüştü yüzünde:

— Eee, az zaman mı?

Sustu. Susuşuyla, “Sen gideli iki yıl oldu” der gibiydi bu sözlerin gerisinden.

Evin avlu duvarı arkasından sinirli bir kadın sesi duyuldu:

— Kız Binnaz, kapının önünde kiminle lafa daldın yine?

Binnaz, karşılık vermeden çocuğu eve çekti. Sesini alçaltarak:

— Komşunun, dedi. Annesi çarşıya giderken bize bıraktı.

Kapıyı kapatırken ekledi:

— Mürüvvet Ablama selam söyle...

Ferit, kapının önünden istemeye istemeye ayrılırken, askerliğinde neyin özlemini çektiğini, kasabasına dönünce bulacağı şeyin ne olduğunu anladığını sandı. Durmadan, başındaki tülbenti çabucak alışını, saçlarını dağıtarak doğruluşunu görüyordu kızın. Gözbebeklerine yerleşmiş bir görüntüyü almış götürüyordu sokaktan. “Eee, az zaman mı?” dediğini duyuyordu hâlâ kulağının dibinde o görüntünün. Gözlerinden yüzüne dalga dalga ısıtılar yayılarak gülerken kızın kendisine hiç de ağabey gibi bakmadığını yeni yeni anlıyordu.

Daha her zaman oturduğu kahveye varmadan âşıkı! Bacakları üstünde yükü azalmış gibi duyuyordu kendisini. Geriye dönmek, koş a koş a Binnaz'ların kapısına varmak, "Binnaz, Binnaz!" diye kapıyı sarsa sarsa yumruklamak, açılan kapıdan yüreğine dolan, kaba, taşan bir şeyleri Binnaz'ın kucağına boşaltmak geliyordu içinden. Yoksa binlerce güvercinin sabırsızlıkla dönüp dolandığı bir güvercinlik miydi yüreği? Kapılarını açsa, kanatları güneşte yanıp dönerek havalanacak, ellerine, omuzlarına konarak Binnaz'ın yanını yöresini saracaktı bütün güvercinleri...

Kahvede, hep geri dönmeyi, kapılarının önünden geçerek Binnaz'ı bir kez daha görmeyi düşünür düşünür, ama düşündüğünü yerine getirmeyi her aklına geliştirdi biraz daha geciktirerek, akşama kadar oyalandı. Arada bir dalıp iç çekiyor, beraber oturduğu arkadaşlarının anladıklarını sandığı kendindeki bu değişikliği saklayabilmek gayretiyle, gereği yokken, "Dalgınlıktan işte!" "Ne yaparsın iç sıkıntısı..." gibilerden açıklamalara kalkışlıyordu. Akşama doğru kendisinin bile yadırgayacağı kadar çekingenleşmişti. Binnaz'ların evi önünden geçmek cesaretini kendinde bulamayarak her gün gelip gittiği sokaktan evine döndü.

Ertesi gün öğleye doğru sokaklarından geçtiği zaman, Binnaz'ların kapısı alt kattaki odalarının boyasız tahta pancurları kapalıydı. Avludan, kısa adımlarla avlunun taşlarını yıkayan bir kadının takunya sesleri, süpürge hışırtısı geliyordu. Sokağın sonunda başını geriye çevirince, Binnaz'ın annesinin kapının önüne çıktığını, arkasından kendisine baktığını gördü. Canı sıkıldı. Bütün gününü bu sıkıntıyla geçirdi.

O akşam salt birkaç günlüğüne kasabadan kaçmak, kimselere görünmemek için ırgat pazarına indi. O günlerde suyunu çeken taban

tarlalarda toprak tava geliyordu yavaş yavaş. Pazar kalabalıktı. O kalabalıkta, Binnaz'ın babasının büyük tütün ekicilerinden birinin kâhyasıyla, kâhyanın her dediğini kısa baş devinmeleriyle onaylayarak anlaştığını gördü. Daha gün dolmadan rüzgâr değiştirmişti talihini. Umutlandı. Yine de yalnız kalan kâhyaya gidip “Arıkçı lazım mı?” diye medi birdenbire. Bir süre gözüne ilişmeye çalışarak yakınlarında dolaşmış adamın. Gücü kuvveti, işine çabukluğu bilinirdi pazarda. Ama tam göz göze gelecekleri sırada, başını bilerek öte tarafa çeviriyor, kendisini görmezlikten geliyordu it oğlu it. Biliyordu onun her zaman böyle davrandığını; kimseyle ilgilenmeden yaklaşıp açık açık iş istemelerini beklediğini işçilerin. Yine de kızılıyordu. Anasının gözüydü. Pazarlıkta ilk üstünlüğü sağlamayı kolluyordu hergele!

Dayanamadı sonunda. Yaklaştı: “Beni ister misin?” dedi. Kâhya, karşılığını geciktirerek bakışlarını onun yüzünde aşağı yukarı dolaştırdı bir süre. Kayıtsızlıkla sordu: “Boş musun?”

O hemen “Boşum” demekle çabuk ele verdi kendini. Bakışlarını hâlâ onun yüzünde dolaştıran kâhya, elini anlamaya çalışan usta bir pokerci gibi kolluyordu dudaklarının hareketini. Her nedense tarlasında çalışmaya iyice istekli olduğunu açıkça anladı Ferit'in.

O günlerde on beş liraydı usta bir arıkçının gündeliği.

— Gündeliğin bende on iki buçuk, dedi.

Ferit, pazarlığı kabul etmek için bir neden bulmak zorundaydı:

— İş kaç gün?

— Beş, bilemedin altı gün sürer...

Hovarda görünmeye çalıştı:

— Eh, her gün başka bir tarlaya taşınmaktansa...

İş saatle değil, güneşle ayarlanıyordu. Ertesi sabah, gün doğarken, kasabanın batı çıkışındaki yağ fabrikasının önünde, kâhyanın sür-

düğü traktöre bağlı römorka doldular. Aralarında anası babası ile Binnaz'ın da bulunduğu on sekiz işçiydiler. Yedi kilometre uzak-
taydı gidecekleri tarla. Yolda, en küçük çukurlardan, en ufak taş-
ların üstünden geçerken zıp zıp zıplayan römork, gövdelerini sil-
keleyip sarstıkça, sanki bir hatçekici kopan bir teli bağlamaya çalışıyor-
du ikisinin bakışları arasında. Her sarsıntıdan sonra, bağlanan tel
kopuyor, dudaklarında durumlarını alaya alan gülüşlerle karşılaşp
ayrılıyordu bakışları. Römork düz yola girince, hatçekici yeni bir
sarsıntıya değin sürececek hazırlığına dalmışken, onlar dudaklarının
kıyısında bir diyapazonun titreşimleri gibi dinen gülüşleriyle,
bakışları birbirinden kopuk, ama birbirlerini düşündükleri için bir-
birlerini daha da açıklıkla görerek, başları önlerinde, bakışlarını bir-
birine bağlayacak telin onarılmasını bekliyorlardı sanki.

İş beş gün sürdü. Ferit, beş gün sabahın altısından akşamın
altısına kadar belinin, kollarının ağrısını duymadan, Binnaz'ın önü
sıra arık çekti. Akşam güneş batarken römorkla fabrikanın önüne
dönüyorlardı. Yine her sarsıntıda bakışlarını birleştiren hat bağlanıp
koparak, gülüyorlardı durumlarına.

İş sahibi bir kuşluk bir de öğle yemeği veriyordu. Tarhana çor-
basıyla birer baş soğan, birer çeyrek ekmekti kuşlukta yedikleri. Öğle
yemeği, beş günde, kuru fasulye, nohut, mercimek, kuru fasulye, no-
hut olarak değışti. Her öğün, herkesin payına birer çeyrek ekmek-
le birer baş soğan vardı yine. Kadınlarla erkekler, tarlanın kıyısında-
ki büyük bir incir ağacının gölgesi altında bağdaş kurup neredey-
se birbirlerine değecek kadar yakın iki halka olarak ortalarındaki bü-
yük bir sahandan yiyorlardı yemeklerini. Kocaman bir su testisi el-
den ele dönüyordu iki sofranın arasında. Konuşmadan kaşıklarlardı ye-
meklerini. Yemek on dakika sürüyordu en çok. Yarımşar saatlik mo-

lanın sonuna kadar, su dökcekler tarlanın kıyısındaki hendeklerde kaybolup geri dönüyorlar, erkekler rahatça bir cigara içecek vakit ayarlıyorlardı kendilerine.

İlk gün, sofradan çekilenler, daha geniş bir halkada kadın erkek birleşirken, içlerinden biri “Anlat bakalım” dedi Ferit’e, “sen askerden yeni geldin, sende hikâye çoktur şimdi...”

Bahriyeli olarak Gölcük’te yapmıştı Ferit askerliğini. İstanbul’u, İzmit’i, Çanakkale’yi, Bandırma’yı görmüştü. Gemileriyle iki yıl içinde biri Malta’ya, öbürü İskenderun’a kadar uzanan iki büyük sefere çıkmıştı.

İşçiler arasında, çocuk yaşından beri çalıştığı tarlalarda, bağlarda, karşılaşa karşılaşa, artık aralarındaki yakınlığın ne zaman başlayıp nasıl geliştiğini tam kestiremediği bir Emine Abla ile kocası Arif Efendi vardı. Emine Abla, birer karpuz büyüklüğündeki göğüsleri, besili bir kırsağın sağrısı kadar geniş kalçaları sarsıla sarsıla, gülererek takılır dururdu sağına soluna.

“İstanbul nasıl? Çok mu büyük?” diye yanındakilere göz kırparak sordu Ferit’e.

“İstanbul’un dört bir yanı su” diye anlatmaya başladı Ferit.

Kadın kıkırdadı: “Suyu bol bol tattın, içtin mi bari?”

Ferit kızardı. Sustu. Dinleyenler gülüşürlerken Binnaz’ın anesinin göz hapsi altında, doğrudan doğruya yüzüne bakmasa da anlattıklarına kulak kesildiğini biliyordu.

İzinli olduğu pazar günleri, çoğu askerler gibi, o da müzelerini, büyük parklarını, camilerini gezmişti İstanbul’un... Tramvaylarına, vapurlarına binip kentin bir ucundan bir ucuna gitmişti.

“Padişahların Topkapı Sarayı’nda bir zümrüt var, yumruğum gibi...” diye bağladı sözünü. Atladı. Biraz İzmit’i, Çanakkale’yi, bi-

raz Rodos'u, Pire'yi, Malta'yı anlattı gözünün önünde kalan kaba çizgili anılarıyla. Anlattıkça Binnaz'ın gözünde gezmiş görmüş biri olarak değerinin arttığını sanıyordu, yanılmıyordu da...

Binnaz'ın babası Nazmi Çavuş sordu:

— Nasıl bizim Türklerin oralarda itibarı? Hep iyi mi?

Karısının aksine, boy atarken kurumuş kavak ağacı gibi, ince-cik yapılı Arif Efendi, Ferit'in karşılık vermesini beklemeden girdi araya:

— Hiç iyi olmaz olur mu? Bir zamanlar oraların efendisi hep bizdik. İnsan kısmı ekmeğini yediği efendisinin iyiliğini kolay kolay unutmaz mı?

Emine Abla kızdı bu laflara. Elinin ucuyla omzundan itiverdi kocasını. Yıkılacak gibi yan yattı adam.

— Hıh gözü kör olasıca! Oturduğun yere, yediğin yemeğe bir bak da sonra efendilik tasla sen! Karnındaki kuyruk yağının kokusunu duy da yedireni unutma!..

Kocasına istemeyerek söylemek zorunda kalmıştı bunları sanki. Yaradılışının can sıkıntısına katlanır yanı yoktu. Ferit'e döndü hemen:

— Çocuk mu kandırıyorsun sen? Geç hele bu boş hikâyelerle bizi oyalamayın da, oralarda ne haltlar karıştırdın, kimlerin canını yaktın onu anlat...

Daha ilk sabah fabrikanın önünde toplanırlarken bakışlarının gizini çözmüştü Ferit'in. Önce kızın yolunu beklerken, merakla karradıklarının, gölgelendiklerini, sonra kız gelince sevinçle ışıldadıklarını görmüştü. Dinleyenler gülüşürlerken, ikisinin tepkilerini yan gözle kollayarak:

— Canını yaktıklarını bir yana bırakıp senin canını yakanları anlatsan da olur, diye sürdürdü şakasını.

Karpuzları daha da sarsıla sarsıla gülüyordu şimdi. Yanında oturan Binnaz'ın anasının kolundan çimdikleyiverdi:

— Değil mi kız Eda?

Ferit bir kez daha kızardı. Uslu mu yoksa uçarı mı görünmesi gerektiğini, Binnaz'ın hangi tutumundan daha çok hoşlanacağını kestiremiyordu açık açık. O yaşıta, olduğundan büyük görünmeye çalışan delikanlıların yapmacık alçakgönüllülüğüyle dudak çarpıtarak sustu. Hem oldu hem olmadı anlamına hafifçe geriye attı elinin tersini.

Arif Efendi, gençlik anılarıyla kımıldadı yerinde:

— O kadarı olur gayri. Sen işin o yanını pek karıştırma! Erkek kısmı her yaptığını önüne gelene anlatmaz!..

Emine Abla omzundan iterek yine yana yıktı kocasını. Anlaşılan bu el şakası eğlendiriyordu onu.

— Şuna bak sen! Canını sevsinler! Adam sen erkekten mi sayıyorsun kendini? Senin yanında benim nem eksik?

Bu beş gün bitişik komşularının oğlu İzzet'i yanında taşıdı Ferit. O yıl on beşine girmişti çocuk. Daha o yaşıta boyu posu Ferit'i aşmıştı ama, küçükken annesinin tarlada daldan dala kurduğu bir beşikten düşerek beyin sarsıntısı geçirdiği için, beş yaşında bir çocuk kadardı aklı. Büyük kızları ile oğulları evlenerek, gurbete çıkarak, kasabadan ayrılmışlar, bitişiklerinde İzzet'le yalnız kalmıştı komşuları. "Feridim, aslan oğlum, sen de İzzet'imın ağabeysi kardeşi sayılırsın; dinin Muhammedin aşkı için, ne olur göz kulak oluver İzzet'ime. Ne olur elinden tut talihsiz yavrumun. Sokaklarda başıboş sürtmesin. Şunun bunun oyununa kanıp rezil olmasın. Ekmeğini kazansın..." diye yalvarırdı kadın. Ferit de iş buldukça İzzet'i de götürürdü yanında. Bir yük hayvanı gibiydi çocuk. Birden kavrayamazdı

ne yapacağını. Ama bir kez dürtölüp de yola koyuldu mu durma-
dan yapardı verilen işi. Bel, çapa, dikicilere su taşımak, küfe çekmek
gibi akıldan çok güç kuvvet gerektiren işlerde gündeliğini fazlasıyla
hak ederek, bir yük hayvanının dur demesini bekleyen uyduluğu ile
gider gelirdi kolları ayakları...

İri elleri, iri ayakları kocaman başı ile hantal bir çocuktü İzzet.
Hep yarı açık kalan ağzının iki ucundan sızan tükürükleri ile bir
baktığı yerden bakışlarını ayıramazdı kolay kolay. Ellerini ayaklarını
Ferit'in tuttuğu gibi tutar, hep Ferit'in baktığı yere bakardı. Römorkta
tarlaya gidip dönerlerken Ferit'in yanında oturuyordu. Elleri Ferit'in
elleri gibi iki yanında duruyor, ayakları Ferit'in ayakları yanında
sarkıyordu römorktan. Ferit, Binnaz'a kaçamak bakışlar atarken, o
önce Ferit'e bakıyor, Ferit'in bakışlarını izleyen gözleri az sonra Bin-
naz'ın yüzüne takılıp kalıyordu. Ferit'in bakışları Binnaz'dan kop-
tuktan sonra da bir süre Binnaz'a bakmasını sürdürüyordu çocuk.
Ferit'ten kuşkulunan ama Ferit'e açık açık bir şey diyemeyen Bin-
naz'ın annesi bu bakışlardan birini yakaladı.

— Önüne baksana sen, diye bağırdı. Ne öyle gözlerini dikmiş
yiyecek gibi bakıyorsun kızıma? Hiç insan mı görmedin a ayı! Salak!..

Ne yapacağını, ne karşılık vereceğini bilemeyen çocuk bir süre
kadının yüzüne bakakaldı, sonra ne yapacağını söylesin diye Ferit'e
döndü:

— Ayı dedi bana?

Ferit kolundan sarstı çocuğu:

— Ayısın ya, nesin!..

— Salak da dedi?

— Sus hadi, bak önüne!..

Binnaz'ın annesi yenemiyordu öfkesini:

— Tövbe yarabbim, canının burnundan geldiği yetmezmiş gibi bir de elin akılsızıyla uğraş!..

Emine Abla yine şakaya vurarak kesti bu tatsızlığı:

— İlahi Eda Abla, güzele bakmanın sevap olduğunu bilmez misin sen? Bırak da oğlan biraz sevap işlesin!

Eda Algan, güzelliğiyle ünlüydü gençliğinde. Çok küçük yaştan beri, yüzüne bakanların, önünde hayranlıklarını gizleyemediklerini açığa vurarak durakladıklarını görmüştü. Adamlar, kadınlar durur, tatlı sözler ederler, o da, başı hafifçe yana, biraz da öne eğik, ses çıkarmadan yanağını, saçlarını okşamalarına izin verirdi. Çocukluğunda belki de en çok duyduğu sözler: “Ay ne güzel kızsın sen!..” “Kimin kızsın sen?” “Adın ne senin?” “Yesinler seni!..” dedikleriydi kendisine. Çocukluğunda onu seven okşayan insanlar anası babası gibi insanlardı çoğunlukla. Bağlarda üzüm kesen kadınlar, çenesini okşayarak “Kimin kızsın sen?” diye sorduklarında, üzüm dolu iki küfeyi, askerden kalma palaskasıyla kulplarından birbiri-ne bağlayarak omzuna astıktan sonra, üçüncü bir küfeyi omuzunun üstüne alan, bağın içinden sergi yerine doğru ilerleyen boylu postlu bir adama bakarak “Altındış Murad”ın derdi. Gülüşürlerdi kadınlar. “Boşuna değil!” derlerdi. Çünkü, çapacının, küfecinin biri de olsa, kadınların beğendiği, güçlü kuvvetli bir adamdı babası. O da içinden gelerek sever, övünürdü babasıyla. Büyüdükçe çevresindeki insanlar genişledi. Anaları babaları kendi anasına babasına benzemeyen çocuklarla beraber okula gidiyordu. Pabuçları daha yeniydi o çocukların. O yabancıların arasında, babasının adı geçtikçe gösterdikleri kayıtsızlıktan, Altındış Murad’ın kızı olmanın övünülecek bir şey değil bir eksiklik olduğunu anladığı zaman on yaşındaydı daha. Yıllar ilerledikçe babası güçten kuvvetten düşü-

yordu. Kırışan yüz çizgileri, seyrekleşen saçlarıyla, bağlarda tarlalarda beraber çalıştığı kadınların gözünde bile bir kır tanrısı değildi artık. Yeni yetişen daha güçlü delikanlılara bırakmıştı gençliğinde kendisinin gördüğü işleri. Kendi halinde garip bir topraksız ırgattı sadece. Eda, topraksız bir ırgatın kızıydı. Öyle de olsa, geçtiğı, yürüdüğü yollarda karşılaştığı erkek bakışları üstüne yapışıp kalıyordu hâlâ. Üstelik genç kızdı artık. Çenesini, saçını okşamaktan daha da öteye, daha sarsıcı, daha güçlü duyularla parıldadığını görüyordu, yürüdüğü yerde önüne gölge gibi düşen bu bakışların.

Çocukluğundan beri duyduğu övgüler, güzelliğinin, geçtiğı yerlerde bir geminin sulardaki izi gibi uzayıp kalan çizgisi, başka kadınlardan kızlardan üstünlüğüne inandırdı onu. Elinde olmayarak boş umutlara, düşlere sürükledi. Akranları on beşinde, on altısında kocaya vardıkları halde, yirmisine kadar çıkan kismetlerini beğenmedi Eda. Hep bir bey oğlunun kendisini görüp vurulacağına, alacağına inandı. Bağlarında üzüm kestiğı, tepe aldığı, tarlalarında tütün diktiğı beyler ile oğullarının ise ikiyüzlülüklerini çabuk anlayacak kadar zekiydi. Gerçek niyetlerinin çürük kokusunu hemen alıyordu burnu. Yirmisinde kendini saydırmasını bilen bir adam olarak gördü Nazmi Çavuş'u. Vara vara Nazmi Algan'a vardı. Bu evlenme sonunda, kasabanın doğu kıyısında küçük bir ev ile yarım saat dışında on dönümlük bir bağ sahibinin karısı olabildi ancak.

Üç kız doğurdu. Kızlarının üçü de onun güzelliğini aldılar. Ev, bağ işleri, güneşi bol tarlalarda uzun yaz günleri gündelikçilik, güzelliğini yıpratır, belleklerden bile silerken, büyüyen kızlarını hep umutlarının, düşlerinin sürüp gitmesi olarak gördü Eda Algan. Değeri bilinmemiş, hakkı ödenmemiş bir güzel olarak mutluluğunu kızlarının evlenmelerine bağladı. İlk kız acımasız çıktı. On yedisinde

bir Kavalalının oğluna kaçtı telsiz duvaksız. Eda Algan'ı en az on yaş birden kocattı bu olay. Ortanca kızını, on beşinde, çağırmakta geç kaldıkları doktorun hemen belirleyemediği bir menenjit üç gün içinde aldı elinden. Bu acı, daha da dertli etti kadını. Kızlarının en küçüğü Binnaz'la, tek civciviyle kalmış hırçın bir kuluçkâ gibiydi şimdi. Adım attığı yerde sağına soluna bakınıp kızını arıyor, geceleri uykusunda bile kızının soluğuna kulak veriyordu.

Sevdalılar, bir arada çalıştıkları beş günden sonra, Binnaz'ların avlu duvarından mektuplar atmaya başladılar birbirlerine. Kadın erkek ayrılığı üstüne kurulu yaşama koşulları, çevrenin, ailenin baskısı, buluşup görüşmelerini yasaklıyordu. Bu yasak, er geç birleşebilme-lerinin tek yolu olan evlenmeye itecekti mektuplarının konusunu. Onlar da daha ilk mektuplarında evlenme sözü etmeye başladılar.

Bağbozumundan sonra Ferit'in annesi ile evli kız kardeşi Mürüvvet, gidip Eda Algan'dan Binnaz'ı Ferit'e istediler.

Görücülerin geleceğinden haberliydi Eda Algan. Binnaz'ın haberli olduğunu sezmekte gecikmedi. Binnaz, daha ilk sorusunda duygularını saklamadı annesinden. Açık konuştu, anlayışlı olmasını, Ferit'e varmasına razı olursa, kendisi de, Ferit de onun gönlünü etmek için üstlerine düşeni yerine getireceklerini söyledi. Gelinliğiyle, elini öperek evden çıkılacağına söz verdi annesine.

Nazmi Çavuş, hemen razı oldu bu evliliğe. Kızları güzelse hoşsa, Ferit de gençti, yakışıklıydı, sağlıklıydı. Ne kendilerinden zengin, ne kendilerinden fakirdi. Kaymakamın ya da yüzbaşının anası gelip de kapılarını çalacak, oğullarına isteyecek değildiler elbet kızını. Ferit uygun bir kısmetti Binnaz'a.

Eda Algan, bir hafta sonra karşılık almaya geldiklerinde, Allahın emri Peygamberin sözüyle, Binnaz'ı Ferit'e verdiklerini açıkladı

anasıyla Mürüvvet'e. Yalnız her şey sırasıyla olacaktı: Önce nişan, sonra nikâh, sonra da düğün.

Hatice Taşçı ile Mürüvvet, cezaları ağır bir mahkeme kararı gibi dinlediler, Eda Algan'ın dediklerini. Nişanda istediklerini saydı kadın: Bir çift altın bilezik, bir beşli, iki yazlık, iki kışlık entari, aynası, tarağı ile bir tuvalet kutusu, bir büyük kutu şekerleme, başörtüsü, çorap, şu bu gibi şeyler. Kendisi ile Nazmi Efendi için uygun gördüklerini gönderebilirlerdi. Onlar da üstlerine düşen uygun hediyeleri vereceklerdi karşılığında Ferit'e, anası ile kız kardeşlerine... Nikâh, belediyede olacaktı. Kendilerinin çağıracağı en az yüz kişi vardı. Nikâh şekerlerini Ferit yaptıracak, belediyeye kasabanın en yeni taksisiyle Ferit götürüp getirecekti onları. Nikâhtan sonra düğüne kadar kızla oğlan görmeyecekti birbirlerini. Bir gün kız, bir gün oğlan evinde iki gün sürecekti düğün. Çalgısı köçeği, rakısı yemeği, gelinliği ile otomobil paralarını hep oğlan evi ödeyecekti.

Hatice Taşçı ile Mürüvvet tembihliydi. "Kismetse hepsi olur" dediler. "Elimizden geleni seve seve yerine getiririz. Oğlumuzu, kardeşimizi biz de boynu bükük bırakacak değiliz elbet..."

Söz kesildikten sonra, Şirin'i için dağları delmeyi göze alan Ferhat'a döndü Ferit. Gece gündüz demeden çalıştı. Gündüzleri el tarlalarında çapaya gitti, yapılarda harç çekti. Gece, kiraladığı bir çift öküzün boyunduruğuna asılı gemici fenerinin ışığında, kasım ayının dondurucu soğuşuna katlanarak kendi tarlasını sürdü. Uykusundan, yemesinden, içmesinden kıсарak artırdığı paraya bütün satışından eline geçen parayı ekledi. Nişan hediyelerini aldı.

Geçen şubat başlarında, kapalı, yağmurlu havaların ardından, dirilen genç bir güneşle ılınmış bir ikindi üstüydü. Konu komşudan bulunmuş, eskinin, iki yandan kulplu, kıyıları kabartma, içi dövme

nakışlı, gümüş görünüşü veren tepsilerinde: Kırmızı kadife örtüler üstüne yerleştirilerek, şişkin pembe gaz bezleriyle sarılıp kırmızı kurdelerle bağlanan hediyeleri, Ferit'in eniştesiyle en yakın arkadaşları bayramlık giysilerle Ferit'in annesi Hatice Hanım'ın elinden aldılar. Tepsileri alttan iki elleri üstünde göğüsleri yüksekliğinde tutarak evden ayrıldılar. Mahalle aralarından Şehit Kemal Caddesi'nin başına çıktılar. Bütün caddeyi, Cumhuriyet Alanı'nı geçtiler. Parkın önünden dolanarak Binnaz'ların evine vardılar.

Arkalarında kalan yollarda, kapılara pencerelere yığılan kadınlar, caddelerin iki yanındaki kahvelerin önünde boş oturan erkekler, birbirini beşer adım arayla izleyerek, eski Mısır kabartmalarında sunağa hediyelerini götüren Mısırlılar gibi, dimdik, acelesiz tören yürüyüşüyle önlerinden geçen altı erkek ile altı erkeğin elleri üstünde altı tepsi saydılar. Nişanın Ferit Taşçı'dan, Nazmi Çavuş'un kızı Binnaz'a gittiğini öğrendiler. Ferit'in çok paradan çıktığı, adamakıllı terlediği üstüne sözler ettiler.

Nişanı getirenler, Eda Algan'ın kahvesini, şerbetini içip şekerini yediler. Çevre, mendil gibi hediyelerini aldılar. Ferit'in eniştesi ile arkadaşları ayrıldıktan sonra, Binnaz'ların evi konu komşu ile doldu boşaldı. Gelen kadınlar kızlar, evin baş köşesinde duran nişan hediyelerini, yüzüğünü, bileziklerini, beşlisini takan Binnaz'ı gördüler.

Üç gün sonra, kız evinden çıkan erkekler, oğlan evinden gelenlerin geçtiği yolu ters yönden izleyerek, yine o sunağa hediyeler taşıyan eski Mısırlıların dik yürüyüşüyle, Algan'ların nişan hediyelerini Taşçı'lara götürdü. Yine güneşli bir gündü. Kahvenin önünde boş oturan erkekler, kapılara çıkıp pencerelerden sarkan kadınlar, kızlar, meraklı bakışlarla izledikleri hediyelere değer biçtiler, ileri geri sözler ettiler.

Nişanı getirenler, ağırlandılar. Hatice Hanım'dan hediyelerini aldılar. Ferit nişan yüzüğünü taktıktan sonra annesinin elini öptü. Gözleri yaşlı, oğlunu kucaklayan Hatice Hanım, aşırı bir duygulanmaya kapılınca, kendini tutamayacağını, sarsıla sarsıla ağlamaya başlayacağını anladı. Bir koşu avluya kaçtı. Avluda açık havada baş örtüsünün ucuyla gözlerini kurulayarak yürek çarpıntılarını yatıştırdıktan sonra, güleryüzle konuklarının arasına döndü.

Ferit ertesi gün, parmağında nişan yüzüğüyle gündeliğe gitti. Bel belledi. Yaz sonuna kadar bulduğu her işe koştu. Kendi tarlasında geceleri gemici feneriyle tütün kırdı. Anası ile kız kardeşi gündüzleri onun kırdığı tütünü dizerlerken o, başkalarına kirizma kazdı; bağbozumlarında sırtında küfe çekti. Eylülde nikâh parası hazırды. Nikâh memurunun önünde, Binnaz'la ilk kez yan yana geldiler. Memur sordu. İkisinin de daralan yüreklerinden kopan küçük, titrek birer "Evet" düştü masanın üstüne. Ellerin sıtmasını önleyemeyerek, alı al moru mor, defterde memurun parmak basarak önlerine ittiği yeri imzaladılar.

Nikâhın Ferit'in yaşayışına getirdiği tek değişiklik, içinde Binnaz'ın adı yazılı yüzüğünü sağ elinden sol elinin yüzük parmağına aktarması oldu. Nikâhtan hemen sonra bir şarap fabrikasında iş bulmuştu. Ekim sonuna kadar tonlarca üzüm ezdi. Soluğuna kadar cibre kokuyordu. Kasım başlarında bir zeytinyağı fabrikasına geçti. Üstünde her gün biraz daha yağa bulanarak daha kararıp koyulaşan, paçaları kıvrık, yama yama bir pantolon, kolları sıvalı yama yama bir gömlekle yalınayak günde iki vardiya çalıştığı oldu. Cenderenin altına içi zeytin dolu iki keçeden çuvallar sürüp çıkarıyordu. Her akşam fabrika dönüşü, soğuk sularla ne kadar yıkanırsa yıkansın, çürüyen prinanın o keskin asit kokusu sinmişti üstüne.

Yılbaşına doğru yeni ürünün arkası kesildikçe yağ fabrikası geçici işçilerine birer ikişer yol veriyordu. Yılbaşından üç gün sonra işsiz kalanlar arasındaydı o da. Akşamları gelip ırgat pazarlarında dikilmekten başka çaresi kalmamıştı.

Önce ara vermeyen yağmurlar kesmişti kırlarda işleri. Yağmurların kararını bulduğu son iki üç gündür de yaklaşan tütün piyasası. Gündelikleri yarı yarıya düşmüştü neredeyse.

Evinin avlusunda daima kesilecek üç dört yük odunu, bağında bahçesinde her zaman gördürecek işi olan, az çok varlıklı kişilerden biri, yatsı namazından sonra Köprübaşı'nda evine dönerken caddenin sağa kıvrılan dirseğinde duruyor; başlarını omuzları arasına çekmiş elleri ceplerinde, geniş ter lekelerinin, güneşin, sık sık yıkanmanın ağartıp incelttiği ceketler içinde büzülerek, caddenin iki yanında uyukulu kuşlar gibi tüneyen ırgatları görünce, acıma duyguları uyanmış da aklına gelmiş gibi, durduğu yerden sesleniyordu:

— Baksana oğlum...

Ertesi gün için iş bulmaktan umut kesmiş, akşamdan beri ayazda beklemekten çeneleri tıkırdayan en az beş kişi birden atılıyordu adama doğru:

— Buyur bey!..

Kendisine yalnız bir kişi lazım olduğunu söylüyor, ona da salt sevap işlemek için iş vermek istemiş gibi bir tutum takınıyordu adam. Ne zamandır evinin avlusunda duran odunu yarı yarıya düşük gündelikle kesecek birini buluyordu böylelikle.

Ferit'i çağıran olmazdı bu gibi kasabalılar arasında. Onların çağırdıkları hep yabancı işçilerdi. Bu akşamki gibi, karşıda köftecinin önünde duran Sivaslı, kahvenin köşesinde bekleyen İç Anadolu gurbetçileri nişanlardı seslenirlerken. Ferit, sigarasını bi-

tirmeden iki yerli işçi dolanmaya başladı onların önünde. Kendilerinin, memleketlerinde ya da evlerinde, kendilerinden artacak üç beş lirayı bekleyen yaşlılar ile kadınların, çocukların, açlıklarını-susturabilmek için her gün çalışmak zorunda olan topraksız işçilerdi hepsi. Ertesi güne iş bulup bulamayacaklarını bilip bilmemeleri hiçbir akşam değıştirmezdı tutumlarını, hatta belki de iş bulamayacaklarını hiç düşünmezlerdi bile. Salt yaşama umutlarıyla bağıydılar her akşam bekledikleri yere. Tasalı yüzleri, bir çukurun derindeymiş gibi kaşlarının, uzayan sakallarının (sanki orada beklerken uzardı sakalları) arasında parıldayan gözleriyle sağlı sollu kahvelerden birinde oturup bir bardak çay içmeyi bile kendilerine çok görerek beklerlerdi yine her akşamki yerlerinde...

İKİ

Umut ile umutsuzluk çok kolay yer değiştiren iki yakın duygudur Ferit'in yaşında olanlarda. Olayların iyi kötü gidişine göre biri hemen yerini öbürüne bırakır. Bir hafta öncesine kadar, işi olduğu, çalıştığı sürece, umutluydu Ferit. Cebinde, geline otomobil tutacak, çalgıcılara, köçeğe bahşiş verecek, evini on, on beş gün borçlanmadan geçindirebilecek kadar parası, evinde satılmayı bekleyen sekiz bal-ya –beş yüz kiloya yakın– tütünü vardı. Umutlu olmanın verdiği iyimserlikle, sağdan soldan duyduklarına inanıyor, üç buçuk dört liraya kadar satabileceğini düşünüyordu tütünü. Eline geçecek paray-la bu şubatta düğünü olmuş bitmiş sayıyordu.

Bir hafta süren işsizlik umutsuzluğa yöneltti duygularını. İşsiz geçirdiği her gün biraz daha karamsar oldu. Tütünü üç liradan, derken iki buçuktan satabileceğini hesaplamaya başladı. Arada bir, sekiz balya tütününden bir ya da iki balyasını iskartaya ayırabileceklerini aklından geçirmeye başladı eksperlerin.

Üzgündü. Anası ne kadar sıkı davranırsa davransın her gün birikmiş parasından dört beş lirayı eritiyordu evin gideri.

Durduğu yerde yine her zamanki hesaplara daldı. Gelinliğe, çalgıcılara, köçeğe, otomobile vereceği parayı kısabileceği kadar kıstı. Binnaz'a ille de tek taşlı bir yüzük takmaları gerekiyordu. En ucuzundan dört yüz beş yüz lira da ona ayırdı... şerbeti, lokumu... Ya

kına gecesi o kadar kişiye verilecek yemek? Ya, ancak düğünden düğüne boğazlarına alkol değen, güçlü kuvvetli o kadar susuz erkeğe yetiştirilecek rakı? İki bin liradan aşığı altından kalkamıyordu bir türlü bu giderlerin. Üstelik Binnaz'ın annesinin pek de memnun kalmadığını, söylendiğini görür gibi oluyordu.

Alanlarda, ceplerinden çıkardıkları cigara paketlerini “Kaça içiyorsunuz bu kadcarcık şeyi?” diye halka göstere göstere ucuzluk vaat ederek iktidara gelmişti Demokratlar. Daha aradan iki yıl geçmeden bir misli artırmışlardı rakı, cigara fiyatlarını. Ama kendileri, beş yıl önceki fiyatlarla satıyorlardı hâlâ yetiştirdikleri tütünü. Kapıldığı karamsarlıkla bu yıl geçen yılın fiyatlarını bile aramak zorunda kalacakları geçiyordu aklından.

Cigarasının izmaritini kaldırımın betonu üstünde ezerken, sağdan rıhtım caddesinden çıkarak yaklaşan Etem Keskin'in gölgesini gördü ayağının ucunda. Etem de ceketsizdi kendisi gibi. Elleri ceplerinde, başını kalkık omuzları arasına çekerek hafif kambur duruşundan tanıdı gölgesini.

— Sen bu akşam da burada mısın?

Omuz silkti. Başka ne yapayım? Nereye gideyim? diye aklından geçirerek, karşılık vermeden baktı Etem'in yüzüne.

— Eh, önümüzdeki ay artık olur senin düğün. Kısmetse biz de şerefine hora teper oynarız...

Ferit sıyrılamadığı umutsuzluğuyla mırıldandı:

— Ne biliyorsun?

— Bu akşam dinlemedin mi radyoyu?

— Dinledim.

— Kaç gündür neler diyor duymuyor musun?

Ferit kayıtsızlıkla omuz silkti:

— Her yıl dedikleri ne, başka türlü mü?

— Sen iyice bozüksun anlaşılan, duymuyor musun kahvelerde söylenenleri? Bu yıl dörtten aşağı gitmez tütün...

Umutlanıyordu.

— İnşallah...

— İnşallahı maşallahı yok, dediğim gibi!.. Ben ne diyorsam sen ona inan. Hadi canlan, yürü yukarki kahvede birer çay içelim...

Aralarından biri eksildikçe, iş bulma şansları artmış, gecenin ayazında bekleyişleri daha kısa sürecekmış gibi aldatıcı bir umuda kapılan öbür ırgatların sessiz bakışları önünde Cumhuriyet Alanı'na doğru yürüdüler.

Aldanmak gereksinmesindedir yetişkin insan. Yalanı, gülyüzlü, sıcak bulur. Doğruyu kendini beğenmişlikle, kırılcılıkla suçlar. Hatta, aklın derinden gelen uyarıcı sesini dinlemek istemeyerek, hoşgörüyü tanımayan öfkesiyle bağırır, çağırır, doğrunun üstüne yürür, yanılmanın ille de doğruya olduğuna inandırmaya çalışır kendini. Politikacılara, ağzı kalabalık satıcılara, din bezirgânlarına; köksüz saçma sapan inançlarıyla başkalarını buyruğuna almaya çalışan ülkücülere, hatta kötü romancılara geçim yolu sağlayan, yetişkin insanın bu avunmaya hazır yanısıdır. Onlar bilirler insanın bu eksiğini. Bildikleri ölçüde artan bir cesaretle yararlanırlar onun bu aldanma gereksinmesinden. Durmadan duygularını yalanlarla okşar, en olmayacak düşleri yalanlarla besler, sonra da bu duygulara karşı akıl almaz yalanlarla öfkeye, yadsımaya, baş kaldırmaya iterler yetişkin insanı.

Çocuktur henüz kuşkuyla uyanık olan. Çocuk gerçekçidir. “Hani?” diye sorar, “Göster!” der kendisine vaatlerde bulunanlara. Görmediği, eline almadığı şeye inanmaz kolay kolay. İnanmış sanılırsa, işine geldiği için inanmış görüldüğü içindir büyüklere. Çocuk, büyüdükçe, radyolarla, nutuklarla, okuyup dinledikleriyle al-

datıla aldatıla gerçeğin buruk tadından hoşlanmaz olur. Kuşkularını yitirir, bütün uyuşturucu maddeler gibi, bir daha kolay kolay vazgeçemeyeceği kadar bağlanarak yalana alışır.

Umut aldanabilmektedir. Etem Keskin, bu gereksinme ile “Gel aldanalım!” der gibi, Cumhuriyet Alanı üstündeki sıra sıra kahvelerden birine sürükledi Ferit’i.

Demokratların kahvelerinden biriydi gittikleri kahve. Kasabasının tarihi, bir bakıma ikiliklerinin tarihiydi. Geçmişte ne zaman başladığını kimsenin çıkaramayacağı bir süreden beri, durmadan bölünür, birbiriyle geçinemeyen, birbirine düşman kamplara ayrılırdı kasaba halkı. Ne kadar iyi geçinirlerse geçinsinler Müslüman ile Hristiyan ayrılığı vardı aralarında. Mahalleleri ayırırdı. Derenin batısında Rumlar, doğusunda Müslümanlar oturuyorlardı. Kurtuluş Savaşı’ndan sonra giden Rumların yerine Balkanların değişik bölgelerinden göçmenler geldi kasabaya. Gelenler Rumeli Türkleri ile kendilerini Türk, daha doğrusu Osmanlı bilen Boşnak, Arnavut Müslümanlardı. Rumlardan boşalan evlere yerleştirildiler. Gelenlerin Müslüman oluşu kaldırmadı eski ikiliği. Uzun yıllar yerliler ile göçmenler arasında sürdü çekişme. Kasaba halkını ikiye bölen bu ayrılığın yanı sıra, her zaman eksik olmayan daha başka nedenler, durmadan yeni yeni bölünmeler, yeni gruplar yaratırdı. Cumhuriyetin ilk yıllarında bir piyade taburu ile bir koşulu hayvan bölüğü vardı. Asker-sivil ayrılığının yarattığı olaylar çıkardı ötede beride. Subaylarla sivil memurlar iyi geçinemezlerdi. Askerler kasabadan çekildikten sonra yükseköğrenim görmüş memurlar, yükseköğrenim görmemişleri oturtmazlardı kendi masalarına. Halk ise memurların tümünü kendinden ayrı sayar, memurlar da halkı çiftliklerinde çalıştırdıkları adamları gibi görürlerdi.

Serbest Fırka olayı, kasabada yerli-göçmen ikiliğinden yararlanarak gelişti. Çok partili döneme geçildiği sırada, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra kasabada yerleşen göçmenlerin kasabada doğan çocukları, askerlik çağındaki delikanlılar, kocaya varacak kızlar olmuştu. İskân davaları, göçmenlerin yerleşmesinden doğan toprak anlaşmazlıkları kapanmıştı artık. Ama karakollarda itilip kakılmaktan, hükümet kapılarında süründürülmekten, haklı haksız vergilerden, savaş yıllarının ekonomik baskısından bıkmış olanlar vardı. Her ne tür-lü olursa olsun yaşayışından memnun kalması olanaksız olanlar vardı.

Üstelik durmadan aralarında çekiştikleri için, halkı her fırsatta bölmeye, birbirine karşı arkalarından sürüklemeye hazır kişiler vardı. Demokrat Parti bu ortam içinde doğdu. 1945'te halk, geçmişteki bütün ikilikleri bastıran bir şiddetle Halkçılar ile Demokratlar olarak bölündü. Öyle ki oturdukları kahveler, alışveriş ettikleri bakkallar, tıraş oldukları berberlere kadar kopmuşlardı birbirlerinden. Demokratım diyen, Halkçı bildiği kimsenin fırınından aç kalacak olsa ekmek almıyordu.

Kasabadaki kahvelerden biri Halkçıların ise üçü Demokratlarındı. Umut Demokratlardaydı şimdi. Çünkü henüz kapalı duran avuçlarında ne tuttukları tam bilinmiyordu. Bir gün avuçlarını açtıkları ya da açmak zorunda kaldıkları zaman, boş olduğu ya da avuçlarındaki şeyi her ne ise kendileri için sıkı sıkıya tuttukları anlaşılınca kadar, onlara bağlı kalacaktı umutlar. Sonra kapalı bir başka avuç uzatılacaktı önlerine.

Dışardan bakılınca, çıplak elektrik ampullerinin camlarında ki buğuyu sarıya dönüştürdüğü, dumanla dolu bir yerdi kahve. Onlar içeriye girince, yoğun cigara dumanı gerisinde sert sakallı, kalın bıyıklı yüzler çevrildi kapıya doğru. "Bizdenmişler" diye bir izin

çıkılmış gibi kayıtsızlıkla kendilerinden koptu üzerlerine çevrilen bakışlar.

Ağzına kadar dolu kahvede, ellerini başlarına götürerek onları selamlayanlar oldu. Kendilerine “Buyur” diyenler oldu. Bahriyeli Muammer ile Hasan Sakarya’nın masasına oturdular.

Kimseye bakmadan, kimseyi dinlemeden, kimseye bir şey sormadan, konuşmaların, şakalaşmaların uğultulu gürültüsünden, gözlerine ilişen insanların devinimlerindeki canlılıktan, kahveyi sararan olağanüstü iyimser havayı sezebilirlerdi.

Ayağına eline çabuk iki garson zor yetişebiliyordu müşterilerin isteklerine. Muammer, üç kez seslenmek zorunda kaldı garsonlardan birine. Garson, ikisinde “Bir dakika ağabey” diye durmadan geçip gitti yanlarından. Üçüncüsünde soluk soluğa gelip önlerinde durdu:

— Buyur, şimdi emret...

— Bak sor bakalım, ne içerler, arkadaşlara...

Garson hemen:

— Kahvemiz yok, dedi. Çay? Gazoz?

Çay istediler ikisi de. Garsonun arkasından Muammer açıkladı:

— Kusura bakmayın. Kahve alamamışlar bugün. Veresiyeden kahve alacak parayı denk getirememişler bir araya.

Cigara tuttu Ferit’le Etem’e. İyimserlikle ekledi:

— Eh bir yarınlık sıkıntımız kaldı daha. Yarından sonra hepimize yollar açılır. Millet tütün paraların alınca borcunu öder. Kahveye de kavuşuruz, çaya da. Öbür sıkıntılarımızdan da kurtuluruz...

Ferit’in dizine indirdi elini:

— Ne dersin ha?

Ferit uzaktı kahvenin havasından:

— Kısmet...

Muammer güldü:

— Senin de düğününde rakını içeriz artık...

— İnşallah...

— Bunun inşallahı maşallahı kalmadı oğlum. O'lan belli oldu.

Haberler bomba. En azından dörtten satacağız tütünleri.

Çoğunlukla ya sevinir ya kızardı Muammer. Taşkın yaradılışlıydı. Sevinince muhabbet kesilir, kızınca önündeki masaya yumruğunu indirerek, ağzı dolu dolu basardı içinden gelen küfürü:

— Anasını sattımını, dedi, hepimiz sonuna geldik dayandık. Sağımda solumda benim bildiğim kim varsa hepsinde dama. Benim karının bilezikleri ile düğünde anasının taktığı yüzük üç aydır rehinde. Şu tütünü satıp da onları bir rehinden kurtarsam başka bir şey istemem...

Hasan Şakarya:

— Üstümüzde, evimizde para eden ne kaldı, dedi. Ben üç beş gün yükselmesini bekleyemeden bu yılın zeytinyağını elden çıkardım bile...

Etem Keskin, evlerindeki dikiş makinesinin rehinde olduğunu söylemeyi gereksiz görerek Muammer'e döndü:

— Allahtan ki ayağımızdaki donlar para etmiyor yoksa kıcı açık gezerdik!..

Ferit, Hasan Sakarya'ya karşılık verdi:

— Zeytinyağı, bir haftadır bir misli yükseldi bile...

Muammer parladı:

— Elbet yükselir. Nasıl olsa tüccarın eline geçti artık.

Kahrola kahrola içine çekti sigarasının dumanını:

— Canına yandımını, bizim de belimizi büken hep bu ya! Ürün

bizim elimizde mi, dönüp yüzüne bakan yok! Bizim elimizden çıktıktan sonra tut artık tutabilirsen fiyatları... Malımızı elimizde bekletecek gücümüz kuvvetimiz olsa elbet biz de biraz belimizi doğrulturuz.

Bu konuşmalar sonunda umutsuzluğunun nedeni olan bir gerçeği sezinler gibi oldu Ferit. Zeytinyağı kendilerinin elinden çıkıp tüccarın eline geçtikten sonra para ettiğine göre “Belki tütün de öyle?” diye düşündü. Sonra “Tütün de öyle olmalı...” diye daha ileriye vardırırdı bu düşüncesini. Tütün-tüccar-kazanç arasında, zeytinyağı-tüccar-kazanca eş bir bağlantı olabileceğini tam kavrar gibi olduğu sırada düşüncesinde bir ışık yanıp söndü. Bu ışığı korumaya çalıştı, fakat koruyamadı.

— Öyle, dedi.

Haşan:

— Elbet öyle!..

Etem:

— Bunu bilmeyen mi var?

Muammer:

— Vay bize!..

Dediler.

Ferit anladı ki bu sözleri söylerken onların aklından geçen kendi düşündükleri ya da tütün değildi. Zeytinyağı başka, tütün başkaydı onlara göre. Hatta şimdi, düşüncesindeki o ışık söndükten sonra Ferit’e göre... Tüccar, zeytinyağını bekletiyor, beklettiği için de para kazanıyordu. Kendileri de zeytinyağını bekletecek olsalar yararlanabilirlerdi bu kazançtan. Tütüne gelince, tüccardan önce hükümetti tütünün alıcısı. Tüccar, hükümetin verdiği fiyatı vermeden alamazdı tütünü. Sonra tütün bekletilebilen bir mal değildi zeytinyağı gibi.

Besbelli hükümete güveniyordu arkadaşları. Kahvede gözüne takılan bütün yüzlerde arkadaşlarının yüzündeki iyimserliği görüyordu. Kulağına gelen bütün konuşmalarda da arkadaşlarının sesindeki güven vardı. Kimbilir, belki de onlar haklıydılar? Toptan Demokratlar! Tütün geçmişte para etmemiş, değerini bulamamışsa geçmişteki hükümetlerdeydi kabahat! Dayağından kurtulamadıkları, karakoluna, kendilerini horlayan memurlarına, ağır vergilerine, karaborsacıya kanat geren yöneticilerine, tahıllarını yok fiyatına ellerinden alan ofisine, tarlalarda yardım bekledikleri çocuklarını zorla okula gönderen öğretmenlerine, kışlık odunlarını kestikleri ormanlarına ayak attırmayan kolcularına, jandarmalarına karşı, köylüsü kentlisi, işçisi esnafı, tüccarı, okumuşu okumamış hep beraber ayaklanmışlar, yıkmışlar, devirmişlerdi o hükümeti! Belki de, tek partiye karşı bu savaşlarında yanlarında yer aldığı için, tüccarı bu beraberliğe iten kendilerinden ayrı, üstelik kendi çıkarlarına ters düşen, çatışık nedenler olabileceğini düşünebilmeleri için erkendi henüz. Belki de ellerine fırsat geçecek olsa tüccar gibi davranacaklarını bildikleri için, yüzyıllardır yerleşmiş bir geleneğin hoşgörüsü ile karşılandığı, din kurallarının da haram saymadığı bu kazancı, kendileri de haksız saymıyorlardı. Ya da tütünlerini satarken, tüccardan gelecek tehlikeyi önleyecek kadar, kendilerini iktidarda görüyor, baştakilerin yüzde yüz kendilerinden yana olduklarına inanıyorlardı.

Geçen yıl iyi geçmemişti tütün piyasası. Fakat geçen yıl ne de olsa yeniydi hükümet. Yılın yarısında temelden bozuk olarak almıştı bütün işleri. Bu yıl ise başlangıçtan beri kendi üstündeydi sorumluluk. Kendi almıştı satışların iyi geçmesi için bütün tedbirleri.

Tekel bakanı her gün konuşuyordu. Gazetelerde demeçlerini okuyorlar, öğle akşam sesini dinliyorlardı radyoda.

“Tütün piyasası bu yıl daha fazla gecikmesi önlenerek açılacaktır!”

Tüketmişlerdi ellerindeki avuçlarındakini. Kimden borç isteyeceklerini, kime yüz kızartacaklarını bilemiyorlardı. Bu sıkıntılı günler, bekleyişleri uzamayacağı için rahatlıyorlardı.

“Hükümet tüccarın ve tekelin elindeki bütün stokların tüketilmesi için gerekli gördüğü bütün tedbirleri zamanında almıştır. Ekiçi, yersiz kaygılara kapılmadan, yürek rahatlığıyla tütün piyasasının açılacağı günü bekleyebilir.”

Yüzleri gülüyor, “Yaşa sen! Senin yüreğin rahatsa bizim de rahat!” diye sesleniyorlardı radyoya doğru!

“Ekicinin ürünü değer fiyatına satın alınacaktır. Tekel İdare-si köylümüzün arkasındadır. Gerekirse bütün ürünü satın alacak, köylümüzü desteksiz bırakmayacaktır!”

El çırpıyor, alkışlıyorlardı bakanı.

DP’nin ağzı kalabalık kasaba ileri gelenleri:

“Bu yıl birinci en az dört liradan gider” diyorlardı. “Yunanistan bir buçuk dolardan, yani 420’den satıyor tütünü. Amerika bizi Yunanlılardan daha çok sever. Bizim tütüne de en az o kadar verir...”

Dinleyenlerden biri:

“46’da 360’a vermiştim benim tütünü” diye karşılık veriyordu: “Hani o uğursuz 7 Eylül kararları altüst etmişti bütün çarşığı. O gün bugün her şey daha da pahalılandı. Bir türlü gelmedi eski fiyatlar geri. Yediğimiz içtiğimiz ne varsa 46’dan bir misli pahalı alırız şimdi. O hayırsız Halkçılar 360 verdikten sonra benim tütüne, bizimkiler dört de verir beş de verir...”

Başka biri:

— Elbet Amerika bizi sevecek, diye destekliyordu konuşanları.

“Kim kurtardı onları Kunuri’de çemberden? Yunanlılar bırakıp kaçarken silahlarını, biz can verdik cepheyi tutmak için!”

Üstelik tütünler kehribar gibiydi bu yıl. Hastalık görmemişti. Evlerde, depolarda bekleyen tütünlerini “Altın yetiştirdik bu yıl, sarı altın!” diye övünerek gösteriyorlardı eksperlere. Hangi eksperin notuna bakılsa, ekstra ekstra, ekstra ya da birinci olarak kayıtlıydı tütünleri.

Çaylarını içiyorlardı. Etem uyardı Ferit’i:

— Kulağını aç da dinle!..

Futbol takımları gibi, hastaları vardı Demokrat Parti’nin. Onlardan biri, Çuval Ali, üstünde partinin baş harfleri yazılı kalın altın yüzüğünü dinleyenlerin gözlerine doğru uzata uzata, yüksek sesle konuşuyordu sobanın yanındaki masalardan birinde. “Dört buçuk – dört – boynumu keserim – inmez...” gibi kelimeler duyuluyordu dediklerinden.

Dinleyenler gülüşüyorlardı.

— Atma!..

— Ağır ol!..

— Ne de olsa din kardeşiyiz!..

— Yaşa Çuval!..

Kahvede herkesin ona doğru kulak verdiği bir sessizlik oldu.

Çuval:

— Siz de burdasınız, dedi, ben de burda. Erkekseniz bahse girin. Bu yıl ekstralar dörtten, birinciler 380’den aşağı giderse adam diye çıkmam sokağa!.. Taşımam bu yüzüğü elimde, atarım!.. Olmadı dersiniz neyim var neyim yok hepsini size bırakır kaçarım bu kasabadan.

Biri:

— Hani dört buçuk diyordun? dedi. Yola gel yavaş yavaş...

Çuval gerilemedi:

— Bahse giriyorsan baş fiyat dört buçuk olsun!

Pos bıyıklı Bilal Gülcü nargilesinin marpucunu ayırdı dudakları arasından. Hafifçe güldü:

— Yüziüğün sana yakışır. Sana kalsın!..

Başka biri atıldı:

— Sen o yüziüğü atarsan Celâl Bayar ne der?

Gülüşmeler başladı.

Tenekeci Halil:

— Olmaz, dedi, sen sokağa çıkmazsan dükkânlar açmaz, kapalı kalır!..

Hüseyin Uncu:

— Senin ne malın var ki neyi bırakacaksın arkanda, diye körüklede Çuval'ı.

Çuval kan basmış yüziüyle Hüseyin Uncu'ya döndü:

— Daha da kafanı kızdırırsan, entari giyerim. Düzdürürüm kendimi!..

Tenekeci Halil:

— Sen hazırsın ama!..

Hüseyin Uncu:

— Bu yaştan sonra kim gönlünü eder senin?

Diye sürdürdüler şakalarını.

Çuval:

— Eşşoğlu eşşekler! diye fırladı yerinden.

Masasında oturan DP İlçe Yönetim Kurulu'ndan Hasan Savaş, bileğinden tutup sandalyesine çekti Çuval'ı. Sırtını okşadı:

— Onları duyma sen, onlarınki hep şaka. Severler seni. Sen sabırlı ol, pazartesi sabahını bekle...

Kesilen konuşmalar başlar, yeniden uğultusu sararken kahveyi, eski seslerden biri yineledi:

— Yaşa Çuval! Varol!

Yatışan Çuval, sestten yana döndü:

— Hep beraber yaşayalım kardeşim, sen de varol!..

Sonra dedikleri, kahvenin uğultusu arasında eriyerek, İlçe Yönetim Kurulu üyesi Hasan Savaş’a dert yanmaya başladığı görüldü...

Ferit, karşından Hasan Savaş’ın konuştuğunu görüyordu şimdi. Ağır ağır, dediklerine hem dinleyenleri hem de kendisini inandırmak istermiş gibi bir kararsızlıkla sık sık öne vurguladığı başıyla kendi kendini doğrulayarak konuşuyordu. Dinleyenlerden de kendisini doğrulayan baş devinimleri bekliyordu bu sırada. Bu devinimler, bugün öğleden sonra Halkçıların kahvesi önünde gördüğü Halk Partisi Başkanı Enver Bezci’nin başını geriye ata ata konuşmasını ansıttı ona. O, sanki hep “Olmaz, hayır” diye diye konuşuyordu. Onu dinleyenler de hep “Haklısın olmaz” diye başlarıyla hak veriyorlardı.

Bakışlarını ayırdıktan sonra, daha bir süre gözleri önünde gördü Hasan Savaş ile Enver Bezci’yi. Biri çenesini öne eğiyor; “Evet, öyle!” diyordu, öbürü: “Hayır, öyle değil!..” diye geriye atıyordu başını. Besbelli tartışıp duracaklardı böyle pazartesi sabahına kadar.

Kahvede, rahat, iyimser görünüyordu konuşan ya da konuşanları dinleyen herkes. Fakat bir kez susan ya da yanındakilerden kopup kendi düşüncelerine dalanların çok çabuk değişiyordu yüz çizgileri. Kaygılar, gölgeler yerleşiyordu yüzlere. Ferit çevresine baktıkça bir bir çoğaldığını görüyordu bu yüzlerin. İşte nargilesini içen Bilal Gülcü öyleydi. Tespihini çekmeye dalmış Kadir Adadım da öyle... Hüseyin Uncu, az önce kimseyle gülmemiş, şakalaşmamış gibi susuyordu. Hatta şimdi dördü de sustukları için, bir masada oturdu-

ğu arkadaşları da gömölüp gitmişlerdi tasalı sessizliklerine. Susarken her biri, bu akşam Asmalı Kahve'nin önünde beklediği sırada, radyo haberleri verirken karşıdan gördüğü köfteciye, masalarında tek tek yemek yiyen, kaldırımında dikilen gurbetçi ırgatlara benziyorlardı. Daha doğrusu duyduğu kuşkularla aynaya bakacak olsa göreceği kendi yüzü gibiydi çevresindeki bütün suskun yüzler...

~

ÜÇ

Binnaz, uyumadan, gözleri açık yatıyordu yere serili yatağında. Odası avluya bakan bir pencereden ışık alıyordu. Pencerenin pan-curları açık, patiska perdeleri indirilmemişti. Avludaki erik ağacının, çatallana çatallana uzayan, yapraklarını dökmüş çıplak dalları çiz-gileniyordu camlarda. Dallar, uçlara doğru gittikçe inceliyor, gecenin karanlığına karışarak son buluyordu. Gökyüzü, önce hızla geçip gi-den yoğun, kara bulutlarla örtülüydü. Sonra sonra bulutlar yer yer ağararak alacalı bir görünüş aldılar. Saat ilerledikçe, aralanan bu-lutların arasından kış gecesinin üşüyen göğü, üşüyen yıldızları gö-ründü. Daha sonra yıldızlar seyrekleşti; göğün koyu laciverti donuk bir maviye dönüştü; ağaran bulutlar kükürt serpilmiş gibi sarardılar, bir yerlerde ayın doğduğu anlaşıldı. Parçalanan bulutlar arasından erik ağacının dalları her zamanki gevşek görünüşlerini alarak incel-diler, gecenin karanlığından sıyrıldılar.

Oda soğuktu, Binnaz içeri girerken tuttuğu kapı tokmağının, yaymak için kucakladığı yatağının soğukluğunu duymuştu avuçlarıyla, kolları arasında: Ayak bastığı taban tahtaları, kilim kırışıklıklarını eliyle düzelttiği minder örtüsü, yana çektiği perdeler, alnını yaklaştırdığı cam hep soğuktular. İçine donarak girdiği yatağını ısıtıncaya kadar, uzunca bir süre büzülmüş, titremişti sıkı sıkıya sarıldığı yorganının altında. Odanın hiç eksilmeyen soğukunu, yorganın dışında kalan yüzünde, saçlarının dibinde duyuyordu şimdi.

Nereye bakığı anlaşılmayan gözleri hep açıktı. Tavana, pence-
reden dışarıya takılıp kalmış bakışlarıyla, uzun bir süre sırt üstü
yattıktan sonra, sağına ya da soluna dönecek olsa, odanın soğğundan
donmuş gibi kımıltısız açık kalıyordu gözleri.

Her yanı tetikte sokaktan gelen sesleri dinliyordu yattığı yer-
de. Öyle sanılırdı ki, yalnız kulak vererek değil, hiç kıpırdamadan
açık tuttuğı gözleriyle de dinliyor, duymaya çalışıyordu sokaktan
gelmesini beklediğı sesi:

Ferit geçmiyordu.

Sokaklarında oturan erkekler kabaralı ayakkabılarıyla birer iki-
şer evlerine döndüler. Ağır adımlarının sesi, açılıp çarpılarak kapanan
kapıların arkasında dindi.

Ferit dönmüyordu.

Çoluk çocuk sinemadan, misafirlikten dönen mahallelilerin ka-
labalık ayak sürüyüşleri, birbirine karışan konuşmaları evlerinin önü-
ne yaklaşırken büyüdü, geçip gittikten sonra yavaş yavaş sönerek du-
yulmaz oldu.

Ferit gecikiyordu.

Evlerinin avlusu sessizlik içindeydi. Avlunun ucundaki ahırda
bir keçi ile bir eşekleri vardı. Arada bir, sineklenen, kaşınan eşek,
ayaklarından birini sertçe yere vurdukça, nalın taşa çarpmasından
çıkan madensel sesi, keçinin ıslak aksırıklarını duyuyordu. Tavan
arasına yerleşmiş bir ocak çekirgesi, sert kısa kanatlarını birbirine
sürtterek çıtırtılar çıkarıyordu.

Nerelerdeydi acaba Ferit?

Öbür odada, soluk alışlarının sık sık daralması ile tekleyen ho-
rultularından babasının uyuduğunu anlıyordu. Kesik kesik öksü-
rüşlerine, babasının horultuları arttıkça gırtlakını gürültüyle te-

mizlediğine bakılırsa annesi uyanıktı hâlâ. Besbelli uyumak için daha önce onun uyumasını bekliyordu. Ancak onun uyuduğunu anlayıp uyuduğuna inanmak için, belki de bu akşam da ayaklarının ucuna basa basa odasına girecek, yatağında bir süre soluğuna kulak verdikten sonra içi rahatlayarak geri dönecek, uyuyabilecekti.

Off! Nerede kaldı hâlâ bu Ferit!

Annesinin durmadan kendisini kolladığını bilirdi. Bu yüzden her gün kavgalar, atışmalar sürer giderdi aralarında. Şimdi, sokaktan gelmesini beklediği ses, Ferit'in adımlarının sesi geciktikçe, her zamankinden daha çok kızıyor, düşman biliyordu annesini. Yarın en küçük bir sözü üstüne, annesiyle kıyasıya bir kavgaya tutuşmak için şimdiden hazır duyuyordu kendisini.

İki katlıydı evleri. Her iki katın da tavanı, orta boylu bir adamın kolunu kaldırıncı parmaklarıyla rahatça değebileceği kadar basıktı. Alt katta, sokak kapısından, basıla basıla, yıkana yıkana yüzleri aşınmış, parıldamış geniş malta taşları ile döşeli bir taşlığa girilirdi. Taşlığın solunda, eşiği biraz yüksekte kalan oturma odası vardı. Odanın iki küçük penceresi sokağa bakardı. Pencere önünde, duvardan duvara, saman yastıkları ile üstü, saçakları dantelli patiska örtülerle örtülü bir sedir uzanırdı. Yerde kırmızı siyah yollu kilimler, yan duvarda bir konsol ile üstünde duvara dayalı, kenarına aile fotoğrafları yerleştirilmiş bir ayna, ortada bir mangal, dipte üç sandalye tamamlardı odanın eşyasını.

Taşlıkta, oturma odasına geçince, zeytinyağı, su, sirke küpleri dizili geniş bir merdiven boşluğu gelirdi. Üst kata çıkan merdivenin altına, yarım yarım, un, buğday, arpa çuvaları yerleştirilmişti. Küplerden gelen yağ, sirke, asit kokuları ile çuvalardan gelen tahıl küfü kokusu, taban taşları arasında yükselen nemli toprak kokusuna karışırdı hiç güneş görmeyen merdiven boşluğunda.

Taşlığın öbür ucunda daha küçük bir kapıdan avluya çıkılırdı. Hemen solda mutfak, geride ahır ile hela, ortasında kocaman bir erik ağacı vardı avlunun. Duvarı dibinde, ortanca, karanfil, fesleğen, ıtır, sardunya, küpe çiçekleri dikili, kireçle badanalanmış boy boy tenekeler sıralanmış avlu, yandan çift kanatlı bir kapı ile sokağa bağlanmıştı.

Evin, üst katta, merdiven sahanlığının iki yanında, dar bir sofa üstündeki iki odasından biri önde sokağa, öbürü geride avluya bakardı. Avluya bakan odanın bitişiğinde ayrıca bir yüklük yer alırdı. Avluya bakan odada Binnaz, ön odada annesi ile babası yatarlardı geceleri.

Eda Algan, Ferit'i sevdiğini anladıktan sonra, nişana kadar göz açtırmadığı kızını, nikâhtan sonra büsbütün baskı altına almıştı. Artık kızının Ferit'in karısı olduğunu, evinde kalışının zordan olduğunu biliyordu. Binnaz'ı, Ferit görmesin diye, alt katta, oturma odasının boyasız tahta pancurlarını kapalı tutuyordu bütün gün. Ancak konu komşu misafirlige geldikçe açılıyordu pancurlar. Üst katta, sokağa bakan kendi odalarına girmeyi yasak etmişti kızına. Kala kala, yukarda sofanın ucundaki pencere kalıyordu başa çıkamadığı. Günde dört beş kez o kapıyor, kızı üst kata fırlayıp açıyor, ardına dayayıp duvara çengelliyordu pencerenin pancurlarını.

— Off bunaldım artık!

Diye çırpınıyordu Binnaz.

— Ben insan yüzü görmeyeyim mi? Sokağa bakmayayım mı? Dört duvar arasına kapanmak için suçum ne? Mahpus muyum?

— Sen nikâhlısın. Şunun şurası düğüne kadar daha iki üç ay evimde misafirsin. Sana öyle yakışır...

Binnaz tutamıyordu kendini:

— Yeter artık, yeter, mezara döndürdün bu evi! Bana zından ettin! Sabahtan akşama kadar içinde kapalı kalıp avlunun taşlarını, senin çiçek tenekelerini mi sayayım?

Eda Algan, beynini, yüreğini saran kuruntular bakışlarında donup kalarak bakıyordu kızına:

— Seni kapıda, pencerede gören konu komşu ne der bir düşünsene. Kendini neredeyse Ferit'in kollarına, ayaklarına atacak, anasının zorundan evde duruyor diye söz etmezler mi ardından?

— Ne olur ederlerse? Ferit benim kocam!

— Telini duvağını taktıktan sonra kocam dersin.

Binnaz yalvarıyordu:

— Oğlanın nasıl didindiğini, nasıl gününü gecesine kattığını görmüyor musun? Nasıl eridiğini seçmiyor mu gözlerin! Daha senin dediğini yerine getirmek için ne yapsın? Ne olur kapımızın önünden geçerken sen hatırını sorsan, ben de gönlünü alacak bir iki söz etsem?..

— Allah korusun!..

Diye titremeye başlıyordu annesi.

— Ne olur?.. Ne var Allah koruyacak?

Eda Algan dolandırıyordu lafı:

— Kızın, sen cahilsin, bilemezsin ilerde başına gelecekleri. Şimdiden yoluna çıktığını anlarsa evlendikten sonra ne yapar o Ferit seni?

— Ne yapar? Hiç!..

— Kafası kızdı mı yüzüne vurur. Horlar, iter kakar...

— Babam horladı mı seni?

— Baban duvağımı açıncaya kadar benim yüzümü mü gördü?

Ben saydırmasını bilirdim kendimi. Sen de bil, sen de saydır...

Binnaz baş kaldırıyordu:

— Hepsi boş, hepsi saçma bu dediklerinin! Senin maksadın bana işkence, bana eziyet!.. Allah kurtarsın beni senin elinden...

Eda Algan, kuşkularının doğrusunu açıyordu:

— Sen toysun daha! İkiniz de gençsiniz, acemisiniz, yan yana konucak olsanız, sen iki lafla kalacağınızı mı sanıyorsun?

— Ya ne yaparız?

— Şeytana uymayacağınız ne belli?

— Kapının önünde, senin gözünün önünde konuşalım diyorum ben sana...

— Olmaz!..

— Niye?

— Olmaz dedim, olmaz!..

— Ama niye?

Kavga büyüyordu:

— Kız sen bu konu komşuya rezil mi edeceksin beni? Ablan gibi yapıp kahırdan öldürecek misin ananı?

— Cadısın sen, cadı! Ablamın yaptığını yapmak yarar sana!..

Eda Algan'ın yumruğunu sıkıp el kaldırması, Binnaz'ın annesinin elini kolunu tutup yurmasını önlemeye çalışması, bir ara kaçarak, yukarıda odasına kapınıp hüngür hüngür ağlamasına varıyordu sonunda bu kavgalar.

Eda Algan'ın kızını kapıya pencereye çıkarmayan bu baskısı arttığı ölçüde, dinleme duyusu gelişti Binnaz'ın. Evin neresinde olursa olsun sokağa, sokaktan gelen bütün gürültüler arasında da ayak seslerine kulak veriyordu. Avluda çamaşır asar, ateş yakarken, mutfakta sebze ayıklarken, oturma odalarında anası babası ya da gelen giden komşulardan biriyle otururken, gece uyuyuncaya kadar yatağında, en küçük bir tıkırtıda hemen sokaktaydı kulağı; yakınında konuşulanlardan evin içindeki seslerden önce sokaktan gelen sesi alırdı sanki. Sabahları işe giderken, akşam eve dönerken dayanamaz,

günde en az iki kez kapılarının önünden geçerdi Ferit. O, bu geçişlerini duyardı mutlaka. Tanır, ayırırdı Ferit'in adımlarının sesini, daha doğrusu tanıdığını sanırdı. Çünkü duyduğu adımlarının sesi ile beraber, sokaktan Ferit'in geçtiğini haber veren öyle şaşmaz bir önsezi ile hızla çarpmaya başlardı ki yüreği, içinden "O" diyen bir ses duyar, üst kattaki sofanın penceresine koşunca, yanılmadığını, gerçekten Ferit'in geçtiğini görürdü. Sabahları annesinden önce aşağıya inince, kapısı üstünden atılmış bir gül ya da bir karanfil bulurdu avlunun taşları üstünde. O gülü, o karanfili Ferit'in attığını bilirdi. Alır, hemen koynuna atarak saklardı gülünü, karanfilini. Ferit'in her gece kapısından geçmesini, yeni bir gül, bir karanfil atmasını bekleyerek uyurdu.

Kadın, erkekten bir şeyler istemekle vermeye başlar kendini. Hoşlandığı erkekten ilk beklediği şey cömertliktir. Saygıyı, ilgiyi, açık elliliği, cesareti, ataklığı, aşkı, korunmayı kapsayan geniş anlamda bir cömertliktir bu. Sırasında çok küçük bir şey, örneğin, "Bir dakika çantamı, şemsiyemi tutar mısınız?" gibilerden önemsiz bir yardım istemekle hoşlandığını açıklar erkeğe. Sonra sonra erkeğin kollarına doğru kaydığını duydukça bir şeyler ister erkekten ya da aksi, bir şeyler istedikçe erkeğin kollarına doğru kayar. Çok iyi bilir ki, bir gün tüm isteyip de aldıklarının karşılığını ödeyecektir erkeğe. Beklediği şey, sertlikle, kabalıkla bile olsa "Hadi, öde" demesidir erkeğin. Kendini erkeğe teslim ederken, o anda verdiği şeyin karşılığını daha önceden erkekten almış olduğuna inandığı için kurtulmuş sayar kadınlık onurunu.

Binnaz da, düğün ister, mektup yazmasını, kapısının önünden geçmesini, avlusuna gül karanfil atmasını beklerken, istediklerini bir bir aldıkça, biraz daha Ferit'in olduğunu duyuyordu kendinin. Bel-

ki de bundan öteye, kendini bütün bütün Ferit'e verebilmesi için, düğün, gelinlik giymek falan değil, kafası iyice kızarak, "Hadi, yeter benimle oynadığın, öde!" demesini, kollarına teslim olmasını herkesin gözünde haklı çıkacak bir ataklık, bir şiddet göstermesini bekliyordu Ferit'in. Karşı koymayacağı bu saldırının Ferit'ten gelmesini bekleyerek boyun eğiyordu biraz da annesinin baskısına. Bunun içindir ki, annesiyle baş başa tartışmalarında ne kadar Ferit'ten yana çıkarsa, Ferit'le mektuplaşmalarında içgüdüleriyle o ölçüde annesini koruyor, haklı çıkarıyor, kendi duygularını elinden geldiği kadar gizleyerek, yavaş yavaş sabrının sona ereceği noktaya doğru itiyor, kışkırtıyordu Ferit'i. Hiç kendi sabırsızlığından söz ettiği yoktu. "Biliyorsun annemin durumunu" diye yazıyordu. "Beni gelin görmezse, telimle duvağımın evinden yolcu etmezse kahrından ölür. Annemin ölümüne sebep olursam ömrümün sonuna kadar yüzüm gülmez bir daha."

Ferit, uysallıkla boyun eğiyordu onun her dediğine. O böyle, karşılığında bir şey istemeden Ferit'in kendisine bağlı kaldığını gördükçe kendi sabırsızlığını kolaylıkla yeniyor, çevresindekilerin gözünde değerinin yüceltildiğine inanarak okşanmış duyuyordu onurunu.

İsteddiği biraz da komşularının, akranlarının görmesiydi âşığının bu gelip geçişlerini. Kapılarının önüne yaklaşır, pencerelerine yan gözle bir kez bakarak geçip giderken, sokaklarında oturan öbür kızlar, yeni gelinler, ayaklarının hafiften dolanarak renginin uçtuğunu görürlerdi elbette ki Ferit'in. İsteseler de istemeseler de kıskanırlardı onu! O, annesinin elinden kurtulabilmişse, üst katta, sofadaki pencereden, perdenin gerisinden bir görünür bir kaybolurdu Ferit'e. Bu kadar görünmekle bile bakışlarında bir şey uçuşmasından mutlu ettiğini bilirdi onu.

Bazen, şakacı komşularından biri, sokağın başından Ferit'in geldiğini görünce, "Kız Binnaz!.." diye bağırırdı kapısının önünden ya da pencereden, olur olmaz bir şeyler uydurur, kapıdan pencereden baktırırdı Binnaz'ı.

Ferit'in arkasından, "Kız Binnaz, yaktın, erittin oğlanı. Hâlâ ne uzatıyorsunuz şu düğünü? Bir davul, bir zurna yapıverin gitsin! Yazık değil mi oğlana?" diye takılırdı mahallenin yeni gelinleri, akranları.

"Bunun burasında düğüne ne kaldı ki?" diye çalınılırdı Binnaz. "Düğün isteyen ben miyim sanki? Ferit de ille gelinliğiyle alacağım seni deyip duruyor!"

Neredeyse bütün sesleri dindi sokağın. Artık duyulan evin içindeki seslerdi yalnız. Babasının horultusu, annesinin gürültülü gırtlak temizlemeleri, tavan arasındaki ocak çekirgesinin çıtırtıları...

Nerelere takıldı kaldı acaba bu Ferit?

Yavaş yavaş umutsuzlanmaya başladı. Tütün piyasasının açılmasını merakla bekleyen herkes gibi kahvededir o da, diye düşünüyordu hep. Gece sokaklarından geçtiğini bildiği bütün erkeklerin ayak seslerini duydu. Saat gece yarısını buldu neredeyse. Ortalık ay ışığı ile iyice aydınlanmıştı.

Hâlâ kahvede mi acaba Ferit?

Annesinin bir kez daha gırtlakını temizlediğini duydu. Düşünceleri gittikçe hızlanıyordu: "Görüürsün sen! Koca cadı! Kara di-ken! Hele Ferit bu akşam geçmesin, yarın gösteririm ben sana!.."

Ah Ferit! Nerelerdesin? Darıldın mı yoksa?

Annesi yatağında döndü. "İster uyu, ister uyuma. Hele bir Ferit geçecek olsun kapıdan, kalkacağım, fırlayacağım! Hele önüme geçmeyi bir dene! Bak bakalım yolumu kesebilir misin? Pencereyi açıp, gözünün önünde oyallı yeşil mendilimi atacağım Ferit'e."

Duydu sonunda. Ferit kahveden dönüyordu. Dargın değildi demek. O bahriyeli adımlarıyla yaklaştıkça yaklaşıyordu ayak sesleri. “O!” dedi her zaman içinde duyduğu şaşmaz ses. Yüreğinin çarpışları hızlandı. Ama kımıldayamıyordu yerinden! Yüreğinin gürültülü vuruşlarını bastırmaya çalışarak dinledi sokaktan gelen adımları. Avlu kapısının önündeydi işte. Avlunun taşlarına düştüğünü duydu yumuşaklığıyla bir gülün. Bir el, sıcak bir el, göğüslerini, kalçalarını, bütün etlerini yalaz yalaz dolanıyormuş gibi yandığını, bir sıcaklığın bütün gövdesini sardığını duydu. Kımıldayamadı.

Avuçları içinde sıkıdığı yastığı yüzüne bastıra bastıra sürttü: “Ferit’im, aslan Ferit’im, seninim ben! Seninim!” diye mırıldandı dış-leri arasında. “Çok değil, az kaldı! Az kaldı dindirmem için bütün üzüntülerini, bütün özlemini!..” Gövdesinin bütün sıcaklığı ile yatağa biraz daha, biraz daha, yatağın altındaki taban tahtalarının sertliğini duya duya sokuldu. Yastığı bırakıp iki yandan kavradığı yatağı sıkı avuçları arasında.

Ferit’in adımları gecenin içinde yankılanarak uzaklaştıktan, duyulmaz olduktan sonra, yatağın içinde gövdesinin o gerilimi dinip elleri kolları gevşeyince, kalktı, aşağıya inmek için odadan çıktı. Merdivenin başında annesinin seslendiğini duydu:

— Binnaz sen misin?

— Benim! dedi, rahatlamış yumuşamış bir sesle...

— Avluya mı?

— Avluya...

Avluya çıkınca, annesinin sandığı gibi ayak yoluna gitmedi. Ferit’in, kasaba parkından koparıp da, avlu kapısının üstünden attığı kocaman kırmızı bir gülü aldı düştüğü yerden. Koklaya koklaya geri dönerken, avlunun soğüğünden kaçmak için adımlarını çabuklaştırdı.

Avlu kapısını kapatınca bir daha uzun uzun kokladı gülünü. Annesinin adımlarına kulak verdiğini duyarak odasına döndü.

Yatağına girdiği zaman, göğüsleri arasındaki soğuk gülün, belğinde bir el çağrışımı uyandırarak ılındığını, başını döndüren kokusunu duyuyordu.

DÖRT

Kasaba bir zamanlar dünyanın en güzel sultani üzümünü yetiştirmekle tanınırdı Avrupa'nın büyük ticaret merkezlerinde. Üstüne kahverengi boyayla yerli firmaların markaları basılı yeni rendeden çıkmış tahta kutular içinde üzümünü, Liverpool, Hamburg, Rotterdam, Kopenhag'a taşıyan yabancı şilepler uğrardı limanına. Ürününün altın değerinde olduğu o dönemden, birbirinden güzel evlerle, geniş yüksek kapılarından kuru üzüm çuvalları yüklü develerin rahatça geçtiği büyük antrepolar miras kalmıştı kasabaya. Girişinden çıkışına kadar, kasabanın ana caddesi üstünde üçer dörder yapı arayla sıralanırdı bu antrepolar.

1931 buhranından sonra, üzüm dünya piyasasında değerini yitirdi. Toprağı kıt kasabalılar yaşlanan bağlarını yenileyemedikleri gibi, verimi azalan yaşlı kütükleri sökmek, tütüncülüğe başlamak zorunda kaldılar. Artık eskisi gibi üzümü bol değildi kasabanın. Eski antrepoların bazıları sinemaya, kahvehaneye çevrilmişti. Kalanları ise her yıl İzmir'in büyük tütün alıcıları kiralıyordu.

Kasabanın bütün büyük antrepolarının kapıları önünde, bir iki aydan beri, İzmir plakalı uzun kuyruklu Amerikan arabaları ile kurbağa renkli cipler duruyordu yine. Antrepoların girişlerinde, çoğu cam bölmelerle ayrılmış yazıhanelerde, çizmeli, spor ceketli, kasketli eksperler ile yardımcıları olan ustabaşılar, durmadan ellerindeki lis-

teleri gözden geçiriyorlar; ev ev, depo depo dolaşıp kasabanın tütünlerini görüyor, notlar alıyorlardı. Çoğu antrepoların kapılarında bekçiler vardı şimdiden.

Kasabada özel telefon yoktu henüz. İzmir'deki büyük alıcı firmalar, sık sık kasaba postanesinden arıyorlardı adamlarını. Kasaba postanesinin dağıtıcılarından biri neredeyse koşa koşa gelip haber veriyor, diyelim ki, İzmir Caddesi'nin üstünde, The American Tobacco Company'nin antreposunda, yazıhanede, başından hiç çıkarmadığı kasketiyle çalışan eksper, her işi bırakıp, postaneye dönen dağıtıcının arkasına düşüyordu. Adam, kahverengi çizmeleri, açık renk kilot pantolonu ile Cumhuriyet Alanı'ndan geçip Köprübaşı'na doğru inerken kahvelerde oturanların bakışlarını, yürüyüşündeki hızla çekip götürüyordu arkasından. İzmir'den arandığını, bazı emirler alacağını biliyorlardı onun. Eksper, postanenin geniş mermer salonunda, bir-başka posta dağıtıcısının daha önce telefona çağırdığı, bir başka firmanın, örneğin Sunel Ltd. Co.'nin eksperinin konuşmasını bitirip telefon kulübesinden çıkmasını bekleyerek, dolaşarak, arada bir durup kimbilir kaçınıcı kez duvarlardaki afişleri okuyordu. Kulübedeki eksper, tek kelimelik karşılıklarla, evet anladım, oldu, evet evet, 1400, az, iyidir, oldu, anlaşıldı, başüstüne, saygılar, diye sürdürdüğü konuşmasını tamamlayıp kulübeden çıkarırken yarım yamalak bir merhaba diyordu ona. O da yarım yamalak bir merhaba ile karşılık veriyor, acele dalıyordu kulübeye. Kendisi de öyle tek kelimelik karşılıklarla İzmir'deki alım müdürü ile konuşurken, kulübenin camından Gery Tobacco, Herman, Kavalalılar gibi firmalardan birinin eksperinin postaneye girdiğini, telefon kulübesini dolu bulunca, sabırsızlığını yenmek için acele bir cigara yaktığını, salonun ortasında durup bir duvardaki sağlık afişlerine,

bir kulübeye baktığını görüyordu. Az sonra yarım yamalak bir merhaba ile o da gelene bırakıyordu kulübedeki yerini. Postane Caddesi'nden Zafer Caddesi'ne çıkıyor, kahvelerde üstüne yapışan bakışları arkası sıra çekip uzatarak, Köprübaşı'ndan, Cumhuriyet Alanı'ndan geçiyor, yazıhanesine dönüyordu. Giderken nasılsa, dönerken de hep öyleydi yüzü. Duygusuz, yabancı. Sadece dönüşte adımları biraz daha ağırlaşıyor, yanından geçenlerin verdikleri selamları görebiliyordu. Tanıştıklarından biri selamlaşmalarından cesaret alarak “Ne haberler var?” diye soracak olursa, “Yok bir şey, bizim işler pek değişmez, tespitleri soruyorlar” gibi ipucu vermeden karşılıklarla adamlarla konuşmasını koparıyor, duraklamadan, yürüyüp geçiyordu.

Akşamdan akşama depolardaki yazıhanelerinde kurdukları portatif karyolarında yatıyorlardı kasabada kalan eksperler. Yemeklerini aşçıdan getirtip yazıhanelerinde yiyorlardı. İçlerinde The American Tobacco, Gery Tobacco, İngiliz Sunel'in eksperleri gibi daha varlıklı olanlar, her akşam Chevrolet arabalarıyla İzmir'e gidip ertesi gün erkenden kasabaya dönüyorlardı. Kasabada kalanlarıyla kahvelerde, lokantalarda karşılaşmak olanaksızdı. Üstelik her yıl değiştiriliyordu. Son yirmi yıl içinde iki yıl üst üste kasabaya gelen bir eksper görülmemiştir daha. Firmalar ayrıca eksperlerin her yıl bir öncekinden çok uzak ilçelere gönderilmesine dikkat ediyorlardı. İçlerinde yalnız bir dereceye kadar Tekel eksperleri özgür duyuyordu kendini. O da Tekel Memurluğu'nda kendisine ayrılan, gündüzleri çalıştığı bir odada yatıp kalkıyor, fakat geceleri şehir kulübünde kasabanın memurlarıyla bir arada görünmekten çekinmiyordu. Görüştüğü, yakınlık kurduğu memurlar ise tütünle ilgisi olmayanlardı hep. Fakat onun da misafirliği öbür eksperler gibi bir mevsimlikti kasabada.

Kaymakam, yargıçlar, savcı, jandarma komutanı, mal müdürü ile öğretmenler gibi görevliler dışında kim varsa tütünle ilgiliydi halk arasında. Küçük memurlar genel olarak kasabalıydılar. PTT’de çalışanlar, özel saymanlık, adliye, mal müdürlüğü yazıcıları hep ekici çocuklarıydı. Kendileri aylığa geçerek biraz durumlarını sağlama almışlar, karıları, çocukları, tütün tarlalarında kalmıştı yine. PTT’deki dağıtıcılar, telgrafçılar, gişe memurları bütün konuşmalarını dinliyorlardı eksperlerin. Gelen bütün telgraflarını akıllarında tutuyorlardı. Ama açık bir şey anlaşılması olanaksızdı öğrenebildiklerinden. “Acele geliniz” diye bir telgrafla İzmir’e çağrılıveriyordu bazen bir eksper. Ne konuşulursa İzmir’de konuşuluyor, kasabaya dönüşünde işe yarar tek söz sızılmıyordu eksperin ağzından. Adamlar, kasaba sokaklarında, yine o soğuk, yabancı, yalnız yaşamaya alışkın yüzleriyle görünüyorlar, yazıhaneleriyle postane arasında gidip geliyor, evlerde ve depolardaki tütünleri görüp çok konuşmadan notlar alıyorlardı. Ekici, tütün piyasasının açılacağı güne kadar tütününün ne edeceği üstüne yine kimseden bir şey öğrenemiyordu.

Radyolar, gazeteler bu konudaki merakını gidermeye yardımcı olamıyordu ekicilerin. İzmir gazetelerinde her mevsimde tütünle ilgili haberler görülmez değildi gerçi. Daha tütünler dikilirken, yağışların dikimi geciktirdiği ya da sırasında yağdığı için kolaylaştırdığı gibilerdendi bu haberler. Sonra sonra, sırasız yağın yağmurların, taşkınların, doluların ya da uzayan kuraklığın verdiği zararlar konu alınırdı. Ekicilerin işleri yolunda gittiği sürece haberler hep küçüktü. İkinci üçüncü sayfalarda beş on satırla geçirtilirdi. Ekicilerin işleri bozulunca, ön sayfalara atlarlar, gittikçe büyüyen kara kara harflerle, sütundan sütuna taşarak, birtakım yüzü maskeli kuş-kuların, korkuların gölgeleri gibi gazete sayfalarını karartırlar, ka-

rabasan olarak ekicilerin rüyalarına girerlerdi. Daha fideler çapanırken bir başlık uzardı İzmir'in sabah gazetelerinden birinde: "Akhisar'da tütünlerde hastalık görüldü." Üç beş yılda bir değişirdi tütünlerde görülen bu hastalığın cinsi. Bazen adı küllüktü, bazen mavi küf. Fakat veba, kolera gibi, bulaşıcı yaygın hastalıklardı hepsi. Bir tarlada görünmesiyle bütün bir bölgeye yayılmaları arasında üç dört gün ya geçer, ya geçmezdi. Yağışlarla güneşli havaların karar tutmadığı yıllarda, tütün fidanlarının yapraklarında küçük lekeler olarak ortaya çıkardı hastalık. Öldürücüydü, şifası yoktu. Fidan boy attıkça leke büyür, yaprağı sarardı. Tek çare hastalık yayılmadan ilaçlamaktı fidanları. Hastalığı önleyen ilacın fiyatı birdenbire yükselirdi bu haberlerden sonra. Ekici borç harç ilaçlayacaktı tarlasını. Hastalık önlenince haberler yine küçüle küçüle iç sayfalara kayardı. Geçerli olan korkuydu çünkü. Davasını kazanan bir kimsenin avukatına uğramayı bugünden yarına sallaması, iyileşen hastanın doktorunu aramayı boşlaması gibi, gazetelerde korku vermeyen haber de pek önem taşımaz okuyucu için.

Güz aylarında bazı haberler önemsizmiş gibi geçirilirdi taşra gazetelerinde. Yılın tütününün geçen yıldan on bin ton fazla olduğu, Tekel Genel Müdürlüğü'nün gelecek yıllarda bu artışı önleyecek bazı önlemler alacağı, özellikle kalitenin düşmesinin önleneceği gibi... Tüccarın elindeki geçen yılın stokunu henüz tüketemediği, Tekel'in depolarında bir yıllık tütün stoku bulunduğu gibi haberler ise durmadan yinelenirdi. Tütün piyasasının açılması yaklaşırken, tütün alıcıları derneği temsilcilerinin Ankara'da açılacak piyasanın koşullarını saptamak için, Gümrük ve Tekel Bakanlığı ilgilileriyle görüşmelerde bulundukları öğrenilirdi gazetelerden. Devlet radyosu zaman zaman yayınlardı bu haberleri. Tütün piya-

sası açılincaya kadar gazetelerde, radyolarda adı geçmeyen ekicilerdi yalnız. Onlar adları geçmeden tütün tarlalarında ter dökerlerdi bütün yaz. Kurutup kaldırdıktan sonra evlerinin baş köşesinde yer verdikleri tütün balyalarının kokusuyla bir arada yaşarlardı.

Yılbaşı yaklaşırken tütün piyasasının açılış haberleri gittikçe büyüye büyüye görünürdü. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce Aralık ayında açılırdı tütün piyasası. Her yıl gecike gecike 1952'de Ocak ayının ikinci haftasını buldu. Piyasanın her yıl biraz daha gecikmesinin nedeni, tüccara elindeki stokları tüketebilmesi için zaman bırakılmasıydı hep. Fakat yine de her yıl tüccar elinde en az bir yıl işlenecek tütünü birikmiş olarak girerdi piyasaya. Ekici ise piyasanın açılması geciktikçe avucundakini daha tüketmiş, daha fakirleşmiş olarak...

BEŞ

Günlerden pazar olduğu halde, kasabanın bütün erkekleri erkenden sokaklara dökülmüştü. Ertesi sabah açılacak tütün piyasasının merakıyla bir çeşit komaya girmişlerdi artık. Evlerinde duramıyorlardı, bir kez sokağa çıktıktan sonra da müşterisi oldukları kahvelerde oturup kalamıyorlardı. Ocak ayının o bulanık sabah karanlığında, kahvelerinin, sokaklarının kalabalığıyla, sabahtan çok, akşamüstü görünüşündeydi kasaba. Büyük kentlerde bayram önceleri, yılbaşı önceleri görünen bir trafik sarmıştı sokaklarını. Şu değişiklikle ki: Onlar alışveriş için değil, tek tek kaldıkları sırada düştükleri umutsuzluktan sıyrılmak, yalnız kalmamak için sokaklardaydılar. Kahveden kahveye dolaşırken, tanıdıklarının dükkânlarına girip çıkarken, artık gerçekte kimse kimseyi aramıyor, karşılaştıklarıyla merhabalaşıp bir iki söz etmekle gideriyordu gerginliğini.

Bir bakıma bir yılbaşı öncesiydi onların da yaşadıkları. Belediye bazı yasakları kaldırmış, bazı cömertliklerde bulunmuştu bu yüzden. Elektrik fabrikası saat altıda çalışmaya başladı. Düşük voltlu çıplak ampullerin aydınlattığı, duvarları isli, tezgâhlarının mermerleri zamanla kararmış fırınlar, boşalmış rafları toz tutmuş bakal dükkânları, çürük çarık tahtalardan kurulu sergilerinde kuru soğanla patatesten, biraz da pırasa ile ıspanaktan başka bir şey kalmamış manavlar, bütün kahveler, erkenden açıldılar. Sabah yedi buçuğa yak-

laşırken bir türlü sabah olmayacakmış gibi hâlâ uzuyordu gecenin karanlığı. Kasabanın üstüne çöken sisin içinde, takılı oldukları direklerin ucunda top top cılız ışık kümeleri gibi lambalar yanıyordu hâlâ sokaklarda.

Saat yedi buçukta radyo sabah haberlerini vermeye başlarken kahvelerdeki bütün iskemleler doluydu. Çoğu ekicilerin radyosu yoktu henüz. Radyoları olanlar da, korkuya kapıldıkları zaman boyunları yerde sırt sırta veren koyunlar gibi, sürüye karışmak, bir arada olmak için kahvelerdeydiler. Spiker haberleri vereceğini söyleyince, konuşmaların uğultusu kesildi; ince cam bardaklarda dönen çay kaşıkları durdu. Hafifçe doğrulan adamlar, altlarındaki sandalyeyi kavrayıp radyolara çevirdiler.

İlçe Sağlık Merkezi Başdoktoru Ziya Somer de o sabah kendini erkenden sokakta bulanlar arasındaydı. İlk uğradığı yer Köprübaşı'nda bakkal Sabri Beyaz'ın dükkânı oldu. Sabri Beyaz sabahın yaklaştığını haber veren içgüdülerine uyarak, yılların eline koluna yerleştirdiği bir alışkanlıkla dükkânın ön bölümündeki elektrik lambasını az önce söndürmüştü. Doktor içeri girince karaltılar halinde seçerek selamladılar birbirlerini.

Sabri Beyaz'ın mermer tezgâhının üstündeki sağ eli... Elinin altından gelen küçük bir cep radyosunun sesine yöneltmişti bütün dikkatini. Başparmağı ile ses düğmesini ayarlıyordu. O sırada bir gökgürültüsü ile parazitlenen sesi kısıtı, bekledi, gökgürültüsü dinince yeniden ayarladı. Ses açık açık duyulmaya başladıktan sonra doktorun tezgâhın önünde durduğunu gördü. Dalgınlığının uzadığını, konuğu ile gereği gibi ilgilenmediğini ansıdı:

— Affedersiniz doktor bey, dedi, hoşgeldiniz...

Havanın aydınlanacağı yerde iyice karardığını da ancak görebildi.

Elini radyodan ayırdı, geriye uzattı, tezgâhın üstünü aydınlatan, dükânın ön bölümündeki elektrik lambasının anahtarını döndürdü.

Haberlerle birlikte hızlı bir yağmur indirdi.

Tütün, ilk haberiydi bültenin. Spiker, tütün piyasası ile ilgili olarak, cumartesi akşamı söylenenleri yinliyordu. Gümrük ve Tekel bakanı, üretici, tüccar, piyasa gibi sözleri, inanç, umut, güven, hükümetimiz gibi sözlerle karıştıra karıştıra konuşuyordu yine. Sesi, yağmurun dükânın geniş saçağı üstüne inen sık vuruşlarına karışıyordu.

Sabri Beyaz Demokrattı:

— Bereketdir, dedi.

Kısa bir aradan sonra ekledi:

— Uğurdur!..

Doktor, tezgâhın önünde, radyonun yanında ayakta duruyordu.

— İnşallah, dedi hafifçe...

İlk hızı geçince kararını bulan yağmur, sabahın o bulanık kirlili karanlığını arıta arıta bir süre yağdı. Kesilmesine yakın, yavaşlar-ken, hava hızla ışımaya, aydınlanmaya başladı dışarda.

Sabri Beyaz, tütünle ilgili haberlerin ardından radyonun sesini kısıtı.

— İyi olacak!..

Bir güven vardı duruşunda...

Doktor, Demokrat falan değildi. Halk Partisi'nden doğru dürüst bir hayır görmemişti. Demokratlardan da göremeyeceğini biliyordu. Karısı ile yakınları partileri değil, onu suçluyorlardı bu yüzden. Giden gelen iktidarlardan yararlanmasını bilmeyen önce oydu. Karısının bütün yargılarına karşı gelmemekte rahatlık bulduğu, yaşayışının barışını sürdüğü için, o da yargıyı benimsemiş görünüyor, gerçekte ise önemsemediği için doğruluğu yanlışlığı üstünde pek

durmuyordu karşılaştığı bu gibi sataşmaların. Fakat bildiği bir yararı varsa, karısı ile olduğu kadar politikacılarla didişmesini önlüyordu bu tutumu. Demokratlara karşı çıkmaması bile, onun tedirgin edilmemesi, yerinde kalabilmesi için yeterliydi.

— Herhalde, dedi yine yavaşça.

Sabri Beyaz kolunu geriye uzattı. Bu kez, kapatmakta geç kalarak elektrik düğmesini çevirdi. Dükkânın önünde, ıslak kaldırım taşları üstünde yansıdığını gördüler güneşin. Karşıda, köprünün sağında dereye inen sokağın ağzından görünen evler ile çıplak kavak ağaçları açık bir mavilik içindeydiler.

Sabri Beyaz:

— İyi olacak, hem de çok iyi olacak, yüzümüz gülecek bu yıl... dedi.

Umutla güçlenmiş gibiydi. Doktor ise çoktan geride bırakmıştı büyük umutlarla yaşadığı yılları. Artık kendiliğinden bir ölçü yerleşmişti davranışlarına:

— Öyle görünüyor...

Aklına gelen bir noktayı önemsemeden ekledi:

— Bakanın gelişinden söz yoktu haberlerde?

Sabri Beyaz durakladı:

— Ne gibi?

— Cumartesi akşamı İzmir’de olmayacak mıydı bakan? Piyasanın hazırlıklarını gözden geçirmeyecek miydi?

Sabri Beyaz:

— Ha?.. dedi ağzı aralık kalarak.

Bağlayamadı sözünü. Ne çıkar bundan? Ne zarar var gelmemişse? Gelmeişinin sonucu ne olur, gibilerden kuşkularına bir karşılık bulabilmek için zaman kazanmaya çalıştı. Az önce umutla güçlenmiş, şişmiş görünüşünü yitirmiş, küçülmüştü şimdi:

— Ya... diye ekledi kuşkuları baskın çıkarak.

Doktor:

— Belki bugün gelir, dedi, her olayı olağan karşılayan her zamanki telaşsız tutumuyla.

Sabri Beyaz, her iyimser görüşe katılmaya hemen hazırды:

— Evet, bugün gelir. Bugün mutlaka gelir.

Dükkâna bir ekici girdi o sırada. Paltosuz, kasketliydi. Bakışlarında yer etmiş bir acıyı silemeden gülümsemeye çalıştı:

— Merhaba Sabri Bey!..

Sabri Beyaz dudaklarının baştan savma kıpırtısı arasında kaybolan kısa bir merhaba ile aldı adamın selamını.

— Haberler iyi çok şükür...

— Bakalım, daha tam belli değil...

Adam gülüşünü korumaya çalışıyordu:

— Yok, iyi, hep iyi! Kısmetse o güne kadar alırsız tütün paralarını. İnşallah yüzüm kızarmaz sana....

Sabri Beyaz, daha uzun konuşmasına, istediğini tam söylemesine sıra bırakmadan, bir paket Birinci sigarasını sürdü tezgâhın üstünde adamın önüne. Adam yutkundı. Kısa bir süre sigarayı almadan tezgâhın önünde kaldı. Dükkânın boş raflarında, boş bidonlarda dolaştı bakışları. Sigarasını aldı.

— Eksik olma, dedi. Borcumu ödesem de iyiliğini ödeyemem. Unutmam bütün yıl hiç değilse beni sigarasız bırakmadığını. Hadi eyvallah... Siz de hoşçakalın doktor bey...

Adam elinde sigara paketi ile çıktı dükkândan. Sabri Beyaz, ellerini iki yana açtı üzgün üzgün. Omuzlarını çaresizlikle kaldırdı:

— Görüyorsun ya doktor?

Doktor, hafifçe başını eğdi.

— Evinde yedi yüz kilo tütünü var bu adamın, cebinde içecek bir paket sigarası yok...

— Öyle...

Sabri Beyaz, tezgâhın sağ çekmecesini açtı. Kalın sarı bir defter çıkardı. Ekicinin hesabına geçirdi cigarayı. İç çekti:

— Ben ne yapayım? Ne gelir benim elimden?

Sarı defterin yapraklarını baştan sona hızla kaydırды başparmağının altında:

— Şu deftere bak! Hep veresiye, hep veresiye! Sonra mallar ne oldu? Dükkân niye boş kaldı diye soruyorlar bana? Niye boş kalmasın? Mallar hep bunun içinde. Hep bu defter yuttu dükkândaki malları...

Defteri tezgâhın üstüne bıraktı. İşaretparmağını acele tükürükledi. Birer ikişer çevirmeye başladı sayfaları.

— Görüyorsun nasıl manzara? Nasıl bütün sayfalar dolu?

Her sayfa büyüklü küçüklü dikdörtgenlere, dar kolonlara bölünmüş, eski harflerle sık satırlarla yazılmış, sayılar, yazılarla kararmıştı.

Girit göçmeniydi Sabri Beyaz. Gençliğinde Amerika'da çalıştığı söylenirdi. Para biriktirmiş, dönmüş, Amerika'da gördüklerine benzer bir bakkal dükkânı açarak yerleşmişti kasabada. Tütün paraları her yıl kasabaya girdikten sonra yok yoktu dükkânında. Ortada dörder dörder sıralanmış kırka yakın beyaz bidon, tepeleme tür tür, şeker, pirinç, kurufasulye, mercimek, nohut gibi yiyeceklerle doluydu. Bidonların gerisindeki yüksek camlığı peynir, helva çeşitleri doldururdu. Uzun tezgâhının altındaki camlıkta ise turşu, zeytin, salça kavanozları sıralanırdı. Kasabanın eski antrepolarından birinden bozma, oldukça büyük dükkânın iki yan duvarı boyunca göğüs yüksekliğine kadar sıra sıra çekmecelerle, çekmecelerin bitiminden ta-

vana kadar yükselen kat kat raflarda büyük bir bakkalda her ne bulunması gerekirse vardı. Türlü baharat çeşitleri, yağ, konserve, hazır yiyecek kutuları, cigara, makarna, temizlik gereçleri, paketleri, içki şişeleri renkleriyle göze hoş gelen bir görünüş verirdi dükkâna. Tavandan hevenk hevenk ip yumakları, urganlar, koşum takımı parçaları, süpürgeler, gemici fenerleri sarkardı. Dükkânın gerisinde depo olarak kullanılan bölümün kapısından, dolu sabun çuvallarının, yağ tenekelerinin rutubetle karışık asitli kokuları gelirdi. Şimdi gün ışığı ile iyice aydınlanan dükkânda, boş tavan, kancaların etrafındaki sıva döküntüleri, çizikler, belirsizleşen rengiyle sıvanıp badanalanması gerektiğini ansıtiyordu. Beyazı atan yağlı boya rafları, camlıkları, bidonları bir hastalık sarısı sarmıştı.

Sabri Beyaz, veresiye defterini kaldırdıktan sonra tezgâhın sol çekmecesini açtı. Alışverişte gelen paraları koyduğu çekmecedeki bölmeli sele boştu hemen hemen.

— Ne var bunda? Hiç! Şimdi henüz daha sabah dersin akşamüstü uğra bir daha göstereyim. Yine böyle boş kalacak! Neden? Çünkü para artık sıfır, suyunu çekti millette. Bizim tütün ekicisi yeşil yer tütünü. Biliyorsun yeşil yer ne demektir. Kaç yıldır sen de artık tütüncüsün...

— Biliyorum...

— Yani tütünü tarlada daha yeşilken yer, tütünü satıktan sonra eline geçecek parayı. Akşama kadar dükkânda ne varsa yine satıyorum ben. Dükkân biraz daha boşalıyor. Ama bu gördüğün çekmece hep böyle boş kalıyor. Ne yapayın? Kalksam, mal bulsam koy-sam yerine, olacağı yine bu! Akşama kadar yeni bir veresiye defteri dolacak, bu kasaya peşin kırk para düşmeyecek... Söyle bana Doktor, ne gelir benim elimden? Her gün peşin verip doldurayım, her

akşam veresiye boşaltayım mı bu dükkânı? Dayanabilir miyim ben buna? Varken veresiye vermem demeye yüzüm tutmuyor, vereyim desem gücüm yetmiyor, iyisi mi ben de boş bırakıyorum dükkânı. Gelen bakıyor, görüyor ki raflar boş, aradığı yok, söylemeden çıkıp gidiyor. Üzülürsem ben de işte bu gördüğün kadar üzüliyorum...

Sabri Beyaz'la doktorun öteden beri arkadaşlıklarını, yakınlıklarını sağlayan bir konu üstünde ilerliyordu konuşma. İkisi de tütün ektiriyorlardı. Sabri Beyaz'ın tarlaları vardı. Her kasabalı gibi bakkallığın yanında bir işi de tütüncülüktü onun. Veresiyelerin dışında elinde kalan bütün parasını tütüne yatırıyordu. Doktor ise tarla kir alıyor, kredi anlaşmalarıyla ortak oluyordu ekicilerle. İçindeydi olayların. Bu yüzden anlattıklarından çok daha fazlasını anlıyordu Sabri Beyaz'ın...

— Haklısın, dedi.

Sabri Beyaz, az önceki iyimser Sabri Beyaz değildi artık:

— Vallahi, Allah acısın halimize doktor! Sonuna geldik. Bütün ümit yarında. Allah acısın sana da bana da... Tütününü iyi satsa bizim millet iyidir. Cebinde bir kuruş tutmadan öder borcunu. Ama satamazsa ne yapsın? Ya da sen ne yapacaksın? Ben ne yaparım? Ayağındaki yırtık pabuştan başka nesi var milletin elinden alınacak? Canını alacak değiliz ya?...

— O kadar kötü düşünme şimdiden...

— Vallahi doktor bazen kötü düşünmemek elimde değil. Belki siz benim kadar yakından görmüyorsunuz kasabanın halini her gün böyle. Ben değil, herkes kara kara düşünüyor. Bitişigimdeki kasap bir ay var, üç günde bir hayvan ya kesiyor ya kesmiyor. Onu da satıyor satacaklarına, sonra atıyor sandalyesini dükkânın kapısı önüne, bütün gün boş oturuyor. Çakınca geçerken bir bak haline. Sağımda-

ki fırın desen öyle. Günde beş fırın ekmek çıkarırdı eskiden. Şimdi sabah bir fırın, akşam yarım fırın çıkarıyor, ötesi paydos...

Bir iç çekişiyle sözünü kesti:

— Neyse! Yeni değil ki, bizim halimiz her yıl böyle...

— Doğru...

— Affedersiniz, lafa daldık, soramadım. Ne içersiniz? Çay mı?

Kahve mi?

Sabri Beyaz kapıya doğru yürümeye hazırlanıyordu. Doktor koluyla önledi:

— Çayımı hastanede içtim. Kahve için henüz erken, zahmet etmeyin... Teşekkür ederim.

Sabri Beyaz tezgâhının başında kaldı.

— Siz bilirsiniz. Eh, bu hafta siz de İzmir'e gitmediniz demek?

— Öyle oldu. Gidemedim. Ayrılamadım herkesten. Dün öğleden sonra bizim hanıma telefon ettim, gelmeyeceğimi haber verdim...

Yaşayışlarının bir ikinci yaklaşık yönü evlilikleriydi ikisinin de. Bu konuda, açıkça ayrıntılarıyla aralarında hiçbir şey konuşmamış olsalar da, karşıdan karşıya görüp izledikleriyle çok iyi anlıyorlardı birbirlerinin iç dünyalarını.

Dr. Ziya Somer beş yıl önce bir İç Anadolu kasabasından atanmıştı ilçe hükümet doktorluğuna. Bir yıl önce de ilçede yeni açılan sağlık merkezi başdoktorluğuna getirilmişti. Bu atamalarda evlilik yaşayışlarını yakından bilen, bir dönemden beri Sağlık Bakanlığı'nda önde gelen yerleri tutmuş eski sınıf arkadaşlarının acıma payı vardı. O, İzmir'e bir saat uzaklıktaki bu kasabaya atanmadan yıllarca önce, karısı sürekli olarak İzmir'de yaşamaya başlamıştı. Kadın, doktorun ne bundan önce çalıştığı ilçeyi, ne de ondan daha öncekini bilirdi. On beş yıldır kocasının çalıştığı ilçelerden hiçbirine ayak atmamıştı.

Sağlık Bakanlığı'ndaki arkadaşları karısına, çocuklarına yakın olsun diye atamışlardı onu bu kasabaya. Doktor atandığı yıllarda hükümet doktorluğunda, şimdi ise sağlık merkezindeki odasında yatıp kalkıyor, cumartesi gecesi ile pazar gününü İzmir'de, çocuklarıyla beraber geçiriyordu.

Fakülteden sevdiği bir arkadaşının kız kardeşiymiş karısı. Tıp fakültesinin üçüncü yılında arkadaşı öğrenimini bıraktı. Felç geçiren babasının İzmir'deki kendir kenevir mağazasını yönetmeye başladı. Doktor, fakültenin beşinci yılına geçtiği yaz, artık seyrekleşmeye başlayan bir mektuplaşma kalmıştı eski arkadaşıyla arasında. O ara, doktorun babası Balıkesir Lisesi'nden İzmir Kız Lisesi coğrafya öğretmenliğine atanınca, yaz sonunda doktor İzmir'de eski arkadaşını buldu. Onu izleyen kış tatili ile ertesi yaz iyice tazelandı ilk gençlik dostlukları. Doktor, son sınıf öğrencisiydi, bir yıl sonra doktor olacaktı. Felçli baba ölmüştü. Arkadaşı kendir kenevir mağazasının yönetiminden tek başına sorumlu kalmıştı. Fakat üniversite yıllarındaydı henüz aklı; yabancılaşacakları kadar tüccar olamamıştı. Bu dostluğun yenilenmesinden çok sevinen biri de arkadaşının annesi Dürnev Hanım'dı. Daha önce eve gelen mektuplarından, oğluyla birlikte çekilmiş fotoğraflarından tanıyordu doktoru. Yakışıklı, güvenilir bir delikanlı olarak niteliyordu. Kız liseyi bitirecekti bir yıla kadar. Pek o kadar okumaya hevesli görünmüyordu. Kaldı ki İzmir'in çoğu tüccar aileleri gibi, onlar da uzun uzun okutmayı değil, bir an önce evlendirmeyi düşünüyorlardı kızlarını. Oğlunun doktor olmasını istemişti Dürnev Hanım. Oğlu olmayınca doktor bir damadı olmasıydı en çok istediği. O yaz, arkadaşının Göztepe'de yalısındaki evine sık sık akşam yemeklerine, sabahları da denize girmeye çağrıldı doktor. Arkadaşının güzel kız kardeşine de çabuk âşık oldu.

Dürnev Hanım, para pul konusunda uzun uzun konuşulacak bir şey göremiyordu. Olacakları düşünen, kararlaştıran hep oydu. Bir kızı, bir oğlu vardı alt yanı. Kendir kenevir mağazası iyi işliyordu. Oğlu mağazanın başında kalır, kız kardeşine payını öderdi. Doktor fakülteyi bitirince nişan takılır, askerliğini yaptıktan sonra gelir kızıyla evlenir, yalıdaki eve yerleşerek, geçim sıkıntısı diye bir şey düşünmeden İzmir’de uzmanlık stajını yapardı.

Dürnev Hanım, bu tatlı düşler, hesaplarla 1928 yılının her gününü gecesini tamamladı. Göztepe’de yalıdaki evin geniş bahçesinde, teraslarında İzmir’in tanınmış zenginlerini bir araya getiren bir törenle doktor ile Rezzan’ın yüzükleri takıldı. 1930’da, doktor, yedek doktor teğmen olarak İzmir’e izinli geldiği zaman, yalıdaki eve girip çıkarken komşularının bütün bakışları üstündeydi. Dürnev Hanım, daha şimdiden ünlü bir operatör olarak gördüğü kızının nişanlısının yakışıklılığı, ağır halleri ile övünüyor; bir yıl sonra bütün işlerin ters dönebileceğini aklına bile getirmeden düğün hazırlıkları üstüne düşler kuruyordu. 1931 yılında dünyayı sarsan buhran İzmir’deki kendir kenevir mağazasını da yıktı. Ekici bölgelere, parası ürün satışlarında alınmak üzere çuval, urgan dağıtırlardı. Üzümün, incirin, tütünün rezili çıkmıştı. Dolu çuvallar, balyalar sokaklarda sürünüyor, arpa fiyatına, gübre fiyatına alıcı bulamıyordu. Oğlu veresiyelerini toplayamadı. Taşradaki alacaklarının çoğu, borçlu satıcılarla birlikte battı. Firma, İzmir piyasasına olan borçlarını konkordato ile ödedi. Yalıdaki ev, Dürnev Hanım’ın değerli Gördes, İran halılarını, incilerini gözden çıkarmasıyla kurtuldu. Ailenin elinde kalan tek değerli şey damatlarının doktorluğuuydu. Dr. Ziya Sommer’in ise bütün yapabileceği Sağlık Bakanlığı’ndan bir görev istemektir o ara. Uzun yıllar çekirdekten yetişme bir tüccarın karısı ol-

manın verdiği beceriklilikle, evinin yaşama düzenini yeniden yoluna koyan Dürnev Hanım iyimserdi. Damadının iki    yıl Anadolu’da doktorsuz bir ilçede çalışarak artıracadı para ile dönüşte İzmir’de ya da İstanbul’da operatörlük stajına başlayabileceğine inanıyor, kızını da inandırmaya çalışıyordu.

Doktor, Nizip belediye doktorluğuna atandı. Sıtma, trahom, çeşitli bağırsak hastalıkları yaygındı bölgede. Dispanser saatlerinin dışında günde en az otuz paralı hasta bakmak zorunda kalıyordu. Paranın değer taşıdığı, kıt olduğu yıllardı. Görevinin daha ilk aylarında, kayınvalidesinin düşlerinin umduğundan da çabuk gerçekleşeceğine inanmaya başladı doktor. Fakat karısı hiç de annesi gibi değildi. Bolluk içinde yetişmişti. Bolluk içinde yaşamayı da kendisi için bir hak bellemişti  det ! Nizip’i hiç sevmedi. Daha ilk günlerden oflayıp puflamaya, annesine uzun uzun mektuplar yazmaya başladı. Ge eleri ağlama nöbetleri tutturdu. Doktorun hastalarına ayırdığı zamana ortak çıkıyor, doktorun hastaları arttı a “Beni hiç hesaba katmıyorsun. Benimle ilgilenmiyorsun! Ben ölecek miyim burada? Boğulacak mıyım?” gibi rahatça dilinden dökülen sitemlerle doktordan çıkarmaya başladı i  sıkıntısının, bunalımının acısını. Çok geçmeden kâğıt oyunlarına alıştı. Öbür memurların, kasaba ile-ri gelenlerinin karıları, aralarında oyalanmak için oynuyorlardı bu tür oyunları. Toplantılarda bol bol kuru yemişler, çörekler yiyerek çaylar, şerbetler içiyorlar, oturdukları yerde şişmanlıyorlardı. Bu küçük oyunlar, bu toplantıların biraz açık saçık konuşmaları, yerli yer-siz kahkahaları da çok geçmeden büsbütün boğucu gelmeye başladı Rezzan’a. Nizip’e geldiklerinin beşinci ayında bir haftalık bir Beyrut gezisi yaptılar. Gezi değiştirdi Rezzan’ı.  antası, kağnılarda, y k arabalarında doktora getirilen sıtmalıların, bağırsak hastalığından

bir deri bir kemik kalmış içtikleri sular kurtlu halsiz köylülerin, gözlerinin yaraları kapanmayan trahomluların ödediği ikişer buçuk liralara yığılmasıyla iyice doluydu. Para harcadıkça, bir şeyler aldıkça eğleniyordu. Beyrut'ta gözüne ne ilışıyise, canı ne istediysse aldı. Dönüşte bir ay kadar aldıklarını, çıkarıp çıkarıp bakmak, evine gelen az çok arkadaş saydığı kadınlara göstermek, hoşlandıklarına hediyeler dağıtmakla oyalandı. Adı duyulduğu için doktor daha da çok kazanıyordu şimdi. Beyrut giderlerini iki ay içinde yerine koydu. Fakat yine ağlama nöbetleri, sitepleri artmıştı karısının. Bu kez İstanbul'a gittiler. Yazdı, Nizip'in sıcağına dayanamıyordu Rezzan. Bol alışverişli pahalı bir İstanbul gezisinden sonra, dönüşte İzmir'e bıraktı karısını. Nizip'e yalnız döndü. Dört ay sonra, dönüş biletini gönderdiği karısını Antep'te yataklı vagondan inerken karşıladı. Sonraki yıllar, hep böyle sık sık yenilenen Beyrut, Antep, İstanbul, İzmir gezileri doktorun iki üç ayda biriktirdiğini, ikişer üçer günde aldı götürdü. Doktor daha evliliklerinin ilk yılından başlayarak yaz aylarını yalnız geçirdi.

Evliliklerinin beşinci yılında hâlâ Nizip'teydi doktor. Operatörlük stajına başlamayı bir yıldan ötekine bırakıyordu. İki kızları olmuştu. Büyük kızı üç yaşındayken Tarsus hükümet doktorluğuna atandı. İyi bir pratisyendi artık. Tarsus zengin bir ilçeydi. Karısının görülebileceği, arkadaşlık kurabileceği, liseyi, Amerikan Kız Koleji'ni bitirmiş görgülü kadınlar vardı ilçede. Fakat, yerli halkın, görüştüğü bu kadınların büyük narenciye bahçeleri, zenginlikleri ile övünür tutumları büsbütün çileden çıkarıyordu karısını. Tarsus, değiştirmede yaşayışlarını. Üç yıl sonra Mudanya hükümet doktorluğuna atandığı zaman yine parasızdı doktor. İstanbul gezileri, Beyoğlu mağazaları eritmişti bütün kazancını. Büyük kızı Oya'nın ilkokulu başlaması

gerekliyordu o yıl. Karısı, durmadan kaba, görgüsüz kasaba çocuklarından duyduklarıyla konuşmasının bozulduğunu öne sürüyordu Oya'nın. Sonunda, kasaba kasaba dolaştırarak, yontulmamış kasabalılar arasında yetiştiremeyeceğini söyledi kızlarını. Kayınbiraderi, varlıklı bir ailenin kızı ile evlenerek yeniden düzeltmişti durumunu. Sonunda tüccarlaşmıştı. O çıkarsız ilk gençlik dostluğu kalmamıştı artık doktorla aralarında. Karısı, ağabeyinin zenginleşmesinden sonra onu küçümsüyor, kızlarını tüccar babasının, dayılarının zenginliğiyle övünerek yetiştirmeye çalışıyordu. O, nedense her zaman suçluydu. Ne kadar uysal davranırsa, bir o kadar daha suçlu çıkıyordu.

Mudanya'da kalmadı karısı. İki kızını alıp İzmir'de annesinin evine yerleşti. Doktora düşen, kendiliğinden bir alacaklı gibi her mektubunda daha çok, daha çabuk para isteyen karısına yüklü havaleler postalamak, eksik kalan isteklerini tamamlayamadığı için özürlerini sıraladığı, bir bakıma süre istediği mektuplar yazmaktı.

Doktor bir iki ilçe daha dolaştı. Kızlar kendisinden uzakta büyüdüler. İkisi de İzmir Amerikan Kız Koleji'ne gidiyorlardı. Doktor, taşrada yaşlandıkça katlanması güç gelen yalnızlığından biraz olsun kurtulmak, kızlarına yakın olabilmek için İzmir'e yakın bir ilçede görev istemek zorunda kaldı bakanlıktaki arkadaşlarından. Arkadaşları hatırını kırmadılar. Beş yıldır ağarmış saçları, yalnız insanların duygulu yüz çizgileri, düş kırıklıklarının, aldanmaların olgunlaştırdığı hoşgörülülüğü ile bütün kasabanın "Doktor Bey"iydi o. Beş yıldır kış ayları gri çizgili lacivert yünlü, yaz ayları bej fresko bir elbise ile görünürdü. Her zaman temizdi üstü başı, eskimek bilmeyen iki elbisesi her zaman ütülü, kırışksızdı. Kimseye yük olmak istemiyormuş gibi, hafif sesle az konuşur, telaşsız, ağır adımlarla, sessiz sedasız geçer giderdi kasabanın ana caddesinden.

Karısının İzmir'e yerleşmesinden sonra yalnız kalınca, kazancının bir kısmını, bir çeşit korunma içgüdüsiyle, karısından saklamayı huy edinmişti doktor. Kasabaya atandığı zaman bir kıyıda birikmiş sekiz bin lirası vardı. Bu parayı biriktirmekle ne kadar iyi ettiğini kasabaya geldikten az sonra anladı. Halk sağlıklıydı. Kendini dinleme huyu yoktu. Aylığının dışında, özel hastalarından aylığının yarısı kadar olsun kazanç sağlayamıyordu. Karısının istekleri ise bitmek kesilmek bilmiyordu. Şimdi karşılaştıkları zaman aralarında konuşulacak pek bir şey kalmayan kayınbiraderi oturuyordu yalıdaki evde. Kız kardeşine, Kültürpark yakınlarında modern bir apartman dairesi kiralamıştı buna karşılık. Karısı öğleden sonraları, çoğu geceleri poker masası başında geçiriyordu. Kızlarının okul giderleri artmıştı. Karısının bütün bu savruk, düzensiz yaşayışına karşı kızları iyi okuyorlardı. Büyük kızı ise her haliyle kendisine benziyordu. Doktor, içki içmiyordu. Cigarayı bırakmıştı. Hastanede yatıp kalkıyor, ev kirası ödemiyordu. Hastanede yiyordu çoğu yemeklerini. Hemen hemen hiç gideri yoktu. Fakat bütün kazancını olduğu gibi eline bırakacak da olsa gönlünü edemiyordu karısının. Ağır bir kumar borcunu ödemek zorunda kalan soylular gibiydi. Evlenmiş, evlenmekle kaybetmişti oyunda. Oyundan dönmek, karısını, çocuklarını bırakmak kendine yedirebileceği bir davranış değildi. Talihine boyun eğiyor, attığı ters zarla hüküm giydiği yazgısına katlanıyordu. Haftada bir gecesini evinde geçirmek, haftada bir sabah evlilik yatağında uyanmak için, ödemek, ödemek, ödemek zorundaydı! Bu zorunluk hiç aklından geçmeyen bir işe sürükledi onu bu kasabada: Tütün-cülük.

Bildiği, anladığı bir iş değildi. Yapmayı, başlamayı düşünen de kendisi olmamıştı. Kredi sıkıntısı çekiyordu ekiciler. Daha doğru-

su daima borçlu yaşıyorlardı. Ürünleri yetişinceye kadar borçla yaşayanlar, ürünlerini satınca ancak borçlarını ödeyebiliyor, ertesi yıla kadar yine kendilerine borç verecek kimsenin yanında çalışmaya hazır durumda kalıyorlardı. Tarla, ekicinin de olsa, tütün koçanı borç verenin üstüne çıkıyor, böylelikle borç veren alacağını sağlama alıyordu. Faiz ilk bakışta yüzde kırk görünüyor, fakat kredi sürelerine bölünerek ödendiği için, gerçekte kimsenin doğru dürüst hesabını bilmediği bir oranı buluyordu. Tütün dikiminde başlıyordu borç verme. Mayıs başında, sonra tütünlerin çapalandığı haziranda, kırıldığı temmuz ağustosta taksit taksit sürüyor, tütün satışlarına kadar tamamlanıyordu. Hesaplaşmada borcun tamamının faizi yüzde kırktı. On dönüm bir tarla 600 kilo tütün verir, tütünün en düşük satış fiyatı ortalama bir buçuk liradan fazla bir şey getirirse ekicinin eline üç beş kuruş kalıyordu.

Kasabada elinden başka iş gelmeyenlerin ya da tuttuğu işle geçimini doğru dürüst sağlayamayanların yaptığı iş hep buydu. Ya kendilerinden daha fakirlerini bulup borç veriyorlar ya da topraklarını kendilerinden daha fakirlere, topraksızlara yarı yarıya işletiyorlardı. Taşınmaz mallarını karşılık göstererek bankalardan yüzde on beşle aldıkları parayı, yüzde kırkla ekicilere verenler vardı aralarında. Yarıcılık biraz daha kazançlıydı. Toprak sahibi, çift, fidan, ip, baskı giderlerini üstüne alarak, tütünün yarısına karşılık bir miktar da faizsiz borç para veriyordu yarıcıya. Dikme, çapalama, kırma, dizme, kurutma işi de yılın en uzun, en sıcak günlerinde, güneşin doğuşundan batışına kadar çoluk çocuğu ile tarlada çalışan yarıcıya düşüyordu.

Doktor, kasabaya geldikten az sonra, tanıştıkları kimseler, hep tütün ektirmesini salık vermeye başladılar. Bazı ekiciler ise doğrudan doğruya gelip kasabada gelenekleşen faiz oranı ile koçan çıkar-

ma karşılığında borç istediler kendisinden. Doktor daha ilk yılından sevmediği, hoşlanmadığı bu işe alışmak, bulaşmak zorunda kaldı. İkinci yıl, toprağını bırakıp büyük kentlere yerleşenlerden tarlalar kiralayarak daha da genişletti işi. Birikmiş parasını, elindeki sermayeyi çarçur etmesinden koruyabilmek için yine yalanlara başvuruyor, ek-tirdiği tütünü, kazancını olduğundan düşük gösteriyordu karısına. Fakat her yıl üç dört bin lira kazanç sağladığı tütün sayesinde, cumartesiden cumartesiye İzmir'deki evine giderken bu kadarıyla da rahat duyabiliyordu kendini.

Bakkal Sabri Beyaz'ın evliliğinin doktorunkine benzer yanı, kendi adı bilinmeyen bir aileden geldiği halde, zenginleştikten sonra, bütün servetini yitirmiş soylu bir ailenin kızını almasından başlıyordu. Taşdığı aile adı, bütün Girit adasında, hatta Girit göçmenlerinin yayıldığı Ege Bölgesi'nde, dedelerinin taşınmaz mallarının tapu sayısını bilmedikleri ile ünlü karısı, hiçbir zaman kendi ayarında görmemişti onu. Dükkânından üç yüz adım ötedeki evinden karısı uyurken çıkardı her sabah. Kasabada bakkallığa başladığından beri dükkânını açmadan üstüne güneş doğduğunu gören olmadığı söylenirdi. Alüminyum bir sefertası içinde evinden gelen öğle akşam yemeklerini, tezgâhın gerisindeki alçak bir iskemle üstünde yedi. Karısı ise hizmetçileri, uşağı ile derebeyi büyükbabalarının yaşayışını sürdürürdü evinde. Sabri Beyaz, sanki kendi dükkânında değil de, bir dönemler babasının, büyükbabasının kapısında hizmet ettiği karısının soyundaki beyler, ağalar yanında çalışıyordu hâlâ. Fakat doktordan değişik olan yanı durumunu hiç yadırgamamasıydı. O, bidonları, rafları, camlıkları arasında, tezgâhının gerisinde mutluydu. Sanki, evinde, sokaklarda, kırlarda değil de dükkânı içinde yaşamak için gelmişti dünyaya. Peynir tulumları, yağ te-

nekeleri, şeker çuvaları arasında dolanırken iri, evcil bir kedi rahatlığı ile görüyordu işini. Kesekâğıtlarını doldurur, tartar, ağızlarını kırarak kapatırken; para alır, aldığı paranın üstünü geri verirken biraz dikkat eden, yüz çizgilerindeki mutluluğu görürdü onun. Bunun içindir ki, dükkânında kaldığı, yaşadığı sürece her olayı az çok iyimserlikle karşılaması kaçınılmazdı.

Doktor, Sabri Beyaz'ın dükkânından çıkınca Cumhuriyet Alanı'na doğru yürüdü. Yokuşun sonuna yeni gelmişti ki, yarıcılarında Hasan'ın arkasından hızla yaklaşan, yanında kesilen adımlarını duydu. Hasan soluyarak:

— Merhaba doktor bey!.. dedi.

Yüzüne kan basmıştı. Kasketini alnından yukarıya, saçlarının üstüne itmişti. Kış ortasında hâlâ kauçuk altlı bez ayakkabılar vardı ayağında. Soluyordu. Kendisine yetişmek için hızlı yürümüş ya da koşmuştu. Doktor “Hır çıkaracak...” diye düşündü. Kendi yavaşlığı ile aldı bu selamı. Hiçbir şey sormadan Hasan'ın konuşmasını bekledi.

Kısa bir süre, kapışmadan önce birbirlerinin elini kolunu kollayan pehlivanlar gibi konuşmadan yolun ortasında kaldılar...

Hasan:

— Şey... dedi.

Doktor, yine açık vermeden baktı yüzüne, sözünü bitirmesini bekledi. Hasan sustu. Neredeyse yitirmişti söyleyeceğini söyleyebilmek cesaretini. Doktor, yürümeye başlamakla oyuna geldi o sırada. Hasan saldırıya geçti:

— Çok sıkıştım doktor bey...

Doktor, yine “Hır çıkaracak” diye geçirdi aklından.

Ağır ağır yürümeye devam etti:

— Hep öyleyiz...

Hasan yanı sıra geliyordu:

— Bana bir on lira daha yardım etseniz...

— Hesabı biliyorsun...

Şimdi Hasan susuyordu...

— Geçen gün karşılaştırmıştık...

— Biliyorum...

— Öyleyse?..

— On lira sizin için nedir ki?..

Önlerinden geçtikleri kahvenin kaldırımında oturanlar onları dinliyorlardı. Yükseliyordu Hasan'ın sesi... Doktor da biraz daha yüksek sesle konuşmak gereğini duydu:

— Alacağın var mı bende?

Hasan sustu. Durdular.

— Üç yüz lira yardım edecektim sana. Öyle konuşmuştuk. Dört yüz elli lira ettim.

— Çok sıkıştım..

— Aksini demedim ki...

— On güne kadar riasıl olsa alırsınız alacağınızı...

— Onu bilemem...

— Nasıl bilemezsiniz? Koçanım sizin üstünüzde.

— Kaç kilo tütünün var ki?

— Payıma 270 kilo. Yetmez mi? Tütün en azından üç buçuk dörtten gidecek bu yıl...

— O belli değil...

Doktor yürüdü. Hasan olduğu yerde kaldı. Doktorun arkasından seslendi:

— Bey, böyle mi bırakacaksın beni?

Şimdi kahvenin kaldırımında oturanlar daha açık duyacaklardı çekişmelerini. Doktor durdu, yerinde geri döndü:

— Ne yapayım?

— Beş lira olsun verin...

Doktor, beş lira vermek için para cüzdanını çıkardı. Fakat parayı ayırmadan karısının sesini duydu kulağının dibinde: “Sende bu yumuşaklık varken, böyle elin açıkken, yüzün tutmazken...”

Beş lirayı parmakları arasında tutuyor, çekip alamıyordu. Karısı elinin kımıldamasını önlüyordu sanki: “Biz daha çok sıkıntı çekeriz senin bu yufka yürekliliğin, beceriksizliğin yüzünden...” En sevmediği şey, kavgaydı, didişmekti. Bu beş lirayı vermesi kavga çıkması demekti evde...

Hiç geri alamayacağı gibi bir duyguyla, sadece bir iki buçuk liralık uzattı Hasan’a...

— Bugünlük bununla işini gör istersen...

Hasan birden öfkелendi:

— Ben sadaka mı istedim sizden?

— Ne münasebet?

— Ben dilenmedim. Bütün yaz tarlanızda ter döktüm, çoluk çocuğumla belim üstümde iki büküm çalıştım...

Geç kalmıştı. İstese de beş lira veremezdi artık. Hasan iki buçuk liralığı kaptı onun parmakları ucundan, yere fırlattı.

Doktor, utançtan kızaran yüzüyle:

— Sen bilirsin, dedi, yürüdü:

Hasan seslendi arkasından:

— Ödemezsem ödemem! Ödeyemezsem ne olur? Koskoca doktorsun, aç mı kalırsın! Ama ben açım...

Daha çok utanıyordu şimdi. Pazaryeri’ne giden sokağa dalmış, oradan uzaklaşmak istiyordu. Ama bir kalabalık sardı onunla Hasan’ın çevresini...

Priştineli Emin Bey, koluna girmişti doktorun... Baskıcı Recep yanındaydı, Arzuhalci Sadık, bir iki tütüncü hep yanındaydı... Hepsi konuşuyorlardı.

Arzuhalci Sadık:

— Hiç vermeyecektin...

Bir ekici:

— Sen yine insanlık ettin...

Baskıcı Recep:

— Sen sıkma canını, o Hasan delidir biraz, ama öfkesi çabuk geçer, çabuk yumuşar...

Diyorlardı.

Priştineli Emin Bey, daha ölçülüydü:

— Gel doktor, gel bir çay iç, öfken yatışsın...

Doktor:

— Öfkeli değilim... diyebildi.

— Kabahat yine senin! Sen böyle alıştırdın bunları. Niçin, alacaklarını aldıktan sonra gelip benden yardım istemezler? Çünkü bilirler alamayacaklarını...

Doktor:

— Haklısınız, diyerek kolunu çekti Emin Bey'in elinden.

Kulağının dibinde karısı konuşuyordu sanki. "Para küpü", "Gün görmedik, güneş görmedik altınlar hep onda..." diye adı çıkmıştı Emin Bey'in kasabada. Ayağında lastikleri, kolunda bastonu, siyah melon şapkası, düğmeleri hep ilikli koyu pardesüsüyle ayaklı bir banka gibi dolaşırdı kasabada. Elbette ki kendisinden kuvvetli adamdı. Zayıf yönlerini yenebilmişti... O ise herkesle olan ilişkilerinde daima suçlu, daima borçlu çıkmaya hüküm giymişti...

Müsaade isteyip sıyrıldı çevresini saranlardan, Pazaryeri'ne girdi.

Hasan'ın etrafını saranlar: "Ayıp ettin, çiğlik ettin, adam sana vereceğini vermiş, daha ne versin?" dediler. Biri yerden aldığı iki buçuk liralığı sıkıştırdı yumuşayan Hasan'ın eline. Koluna girdiler, Hasan'ı kahveye oturtular. Çay ısmarladılar...

Biri yineledi:

— Ayıp ettin...

Cigarasını yakıp çayını yudumlayan Hasan yumuşamıştı:

— Oldu bir kere. Kafam kızmıştı...

Daha yaşlı bir ekici:

— Olur böyle şeyler, insanın kafası kızdıktan sonra... Ama geçer, unutulur, dedi.

Hasan pişmandı:

— Kaç gündür şu tütün piyasası açıldı açılacak diye bende sabır sinir mi kaldı? Ne yapalım? Parlayıverdim işte...

Yaşlı ekici:

— Hep öyleyiz, dedi düşünceli bir yüzle. Allah hepimizi elimizden daha büyük kazalar, ağzımızdan daha büyük küfürler çıkarmaktan korusun...

Hasan'a "Ayıp ettin" diyen sözü değiştirdi:

— Doktor iyi adam, efendi adam, gün görmüş geçirmiş adam, kıymetini bilmeli, dedi, bir şeyler anıyarak...

Yaşlı ekici:

— Allah için, dedi. Doğru! Başkaları gibi değil. Eline okuması yazması olmayan bir yarıcı geçirdi mi, üç verip dört, bir yerine iki yazmıyor başkaları gibi deftere. Daha açık açık bir kötülüğünü duymadık kimseye...

Konuşmalar doktor üzerine uzadı. Para almadan yarıcılarının, borç verdiklerinin çoluk çocuğuna, hastalarına bakıyor, ilaç veriyordu

hiç değilse. Tepeden bakmıyor, horlamıyordu. İki de bir çardaklarına, damlarına damlayıp yarıcılarını göz altında tutmuyor, karılarına kızlarına sataşmıyordu.

Hasan bütün bu söylenenlere hak verdi. Üç yıl önce kendisini olur olmaz nedenlerle sağa sola gönderip çardağında kalan genç karısına sulanan birinin yanında yarıcıydı. Karısı da hoşlanıyordu oldukça gösterişli, ağzı bol laf yapan patronun bu gelişlerinden. O sıkıştırdıkça, “Ne yapacak bana güpegündüz, çoluk çocuğun yanında?” diyen karısını üç beş kez dövmek zorunda kalmıştı bu yüzden. Bir şey yapsa da yapmasa da ardından koşulmasından hoşlanan karısının “Ne biçim adam bu? Daha tarlaya adım atıp tütünü, yetiştirdiği malını bile göremedi...” demesi yeterdi, doktoru temize çıkarmaya...

Pişmanlıkla:

— Aksilik işte, dedi. Cebimde bugünkü param da vardı. Bu sabah benim bacanaktan borç almıştım...

— Eee zorun neydi? Niye kırdın doktoru?

— Ne bileyim ben? Şeytan dürttü sanki! Köprü başında kahvedeydim. Doktoru yokuşu tırmanır görünce tutamadım kendimi, git be Hasan, dedim, şundan bir on lira daha kopar onun da canı yansın senin gibi, düştüm arkasına...

Hafiften güldü kendi haline.

Dönüp onların masasına oturan Baskıcı Recep:

— Delisin sen be Hasan! dedi. Vallahi delisin! Ben her zaman demez miyim sana? Hadi bundan sonra hiç değilse yarına kadar tut kendini de başka hır çıkarma...

“Ayıp ettin” diyen, yavaşça:

— Geç kaldı, dedi yaşlı ekiciye, üç yıl önce gösterecekti bu öfkeyi...

Hafifçe gülüştiler. Hasan duymadı dediklerini. Onlarla beraber güldü.

Doktor, “Bu iş senin işin değil. Bu iş senin işin değil!” diye durmadan kafasında dönen, uğuldayan bir sesle çıktı Pazaryeri’ne. “Evet benim işim değil”, “Öyleyse niçin?”, “Evet niçin?” sürüp gidiyordu bu utancın, onur yarasının hesaplaşması kafasında. “Evet niçin?” Tam karşılığını vermeye yanaşmıyordu bir türlü bu sorunun. Ama duyduğu ses acımasızdı: “Bu türlü işlere karışırsan daha çok böyle saldırılara uğrarsın! Daha çok böyle yüziün kızarır herkesin içinde!”

Üstünden atamadığı bütün davranışlarına yerleşmiş kalmış o suçluluk duygusuyla, kimsenin yüzüne bakmaya hakkı yok sanıyordu kendini. Pazaryeri’nden geçişini saygıyla karşılayan esnafın selamlarını çekingenlikle alarak aşağıdaki yoldan yine ana caddeye çıktı. Hastaneye gitmek için aşağıya doğru inmeye başladı.

Asmalı Kahve’yi geçince, postaneden dönen Tekel eksperisi ile karşılaştı. Akrandılar. Yetişmeleri, görgüleri uyardı birbirine. Durdular karşılıklı, şapkalarını çıkararak selamlaştılar, el sıkıştılar.

— Saygılar doktor...

— Saygılar İsmet Bey...

— Hastaneye dönüyordum. Buyurmaz mısınız bir çaya da kahve içelim...

İsmet Bey telaşlandı. Gözlerini kırıştırmaya başladı:

— Aman beyefendi bugünlerde bizim yerimizden ayrılacak halimiz mi var? Her saat aranıyor, her saat emir bekliyoruz. Postaneden geliyorum, görüyorsunuz...

— Evet, haklısınız. Haberler nasıl?..

— Fena değil görünüyor...

— Yani?

İsmet Bey, doktorun elini eline aldı:

— Açık açık söyleyeyim mi doktor?

Doktor sustu, bekledi.

— Her zamanki gibi ne olacağı hâlâ belli değil! Ne olacaksa bu gece yarısından sonra belli olacak. İnanın şimdi siz ne biliyorsanız, benim de bildiğim o kadar...

— Hayırlısı neyse o olsun diyelim...

— Evet, öyle demeli...

El sıkışıp ayrılacakları sırada İsmet Bey ekledi:

— Doğrusunu isterseniz bizim de oturup beklemekten başka işimiz kalmadı. İsterseniz öğleden sonra Tekel'e buyrun, bizde içecek çayı kahveyi...

— Gelmeye çalışırım...

Yine şapkalarıyla birbirlerini selamlayarak ayrıldılar. Bu, çok eskiden, bir dönemler içinde yaşadığı, her zaman da yaşayacağına inandığı dünyadan kalma bir anı havasını taşıyan saygılı, ince konuşma, doktorun can sıkıntısını biraz olsun dağıttı. Hastaneye doğru yürürken az önceki kadar yalnız duymuyordu kendini...

ALTI

Ferit, İzmir şosesinin üstündeki kahvelerden birinde dinledi radyoyu. Açı, güneşlenen havaya kapılarak, haberler sona ermeden kahveden çıktı. Elinde balonuyla dolanan bayram çocukları gibi sevinçli duyuyordu kendini. Bir an, her şey, tütün satışı, düğün, Binnaz'ı görmek, hep kendiliğinden oluverecek işlermiş gibi kolay göründü gözüne. Kahvenin önünde nereye gideceğini bilmeden durmuş bakınırken gerçekte istediği Binnaz'ı görebilmektir. Eve gitsem, tütünleri havalandırsam iyi olur, diye düşünmesinin nedeni de Binnaz'ların kapısı önünden geçebilmek içindi. Ama daha kasaba parkının önünden geçen arka yola sapmadan çekingenleşti. Sabah kahveye indiği yoldan, aradan bir saat geçmeden geri dönmekle konu komşunun gözünde gülünç düşeceği kanısına kapıldı. O sokağın sonunda oturan Emine Abla, bazen takılırdı Ferit'e: "Ferit, sen yatağı Binnaz'ların kapısı önünde ser bari!.."

Çarşı içinden evine giderken yitirmişti az önceki sevincini. İpi kopmuş, uçup göklerde kaybolmuş gibiydi az önce elindeki balonu. Şimdi içinde kalan hüzüdü yalnız. Her şey güçtü onun için.

Evlerinin kapısı önünde, arkasından İzzet'in seslendiğini duydu:

— Ferit Ağabey...

Dönüp baktı. İzzet, elinde babasından kalma av çiftesiyle evlerinin penceresindeydi. Ağzının kenarından tükürükleri akıyordu yine.

— Merhaba...

Can sıkıntısı ile sordu:

— Ne o? Ne istiyorsun?

Boyu çoktandır kendisini aşan çocuk sırttı:

— Merhaba...

İzzet gürültülü gürültülü güldü:

— Merhaba. İşe gitmeyeceğiz mi bugün?

— İş olsa haber verirdim ben annene. Ne oynuyorsun elinde o çifteyle?

İzzet, çifteyi pencereden ona doğru uzattı:

— Temizledim. Bak, pırıl pırıl...

— İyi, kaldır as yerine...

— İşe gitmezsek ava gideriz diye...

İşe gitmedikleri günler ava giderlerdi birlikte, İzzet'in çiftesiyle. Çifteyi Ferit kullanır, İzzet bir av köpeği gibi, ağzı açık gelirdi yanı sıra.

İzzet'in annesi görüldü, oğlunun arkasından, açık pencerede.

— Nebile Abla, çifte yine senin oğlanın elinde?

— Ne yapayım? Alıyor...

— Verme...

— Dinliyor mu beni?

— Dinlemiyorsa kaldır, sakla...

— Nereye saklayayım bilmem ki? Nereye koysam buluyor. Bütün gün elinden düşürmediği o...

Kadın gerçekte sert davranıyordu oğluna.

— Fena bir şey yaptığı yok nasıl olsa, diye bağladı sözünü, çifte boş, bütün gün silip parlatıyor...

O sırada Nazmi Efendi geçti yanlarından. Ferit'le merhabalaştı. İzzet gıdıklanmış gibi oldu o çok hoşlandığı sözü duyunca. Ağzının iki yanında tükürükleri aka aka o da aldı Nazmi Efendi'nin selamını:

— Merhaba...

Nazmi Efendi güldü:

— Merhaba koca oğlan. O çifte ne elinde? Askere mi gidiyorsun?

Nebile Abla:

— Gitse de kurtulsam, dedi.

Ferit'in annesi ile küçük kız kardeşi çıktılar kapıya. Hatice Taşçı:

— Ben sana demem mi kız Nebile, dedi, o çifti verme oğlanın eline diye? Bak herkesin demesi o...

Kız kardeşi Gülten, Ferit'e:

— Ağabey, bütün gün kapının pencerenin önünde elinde çiftle oynayıp duruyor bu salak! Günün birinde birimizi vuruvvercek, diye yakındı.

Nebile Abla:

— Ne yapayım? Ne edeyim ben de şaşırdım! Çilem işte, diye çekip almaya kalktı çifti İzzet'in elinden. İzzet'in parmakları annesi zorladıkça kenetlendi. Kadın sonunda yardım istemek zorunda kaldı Ferit'ten...

— Feritim sen söyle, seni dinler...

Ferit pencereye doğru yürüdü:

— İzzet!..

Oğlan neredeyse çifti ile birlikte kaldıracaktı annesini havaya. Durdu kaldı.

— Ver çifti annene!..

Parmakları çözöldü oğlanın.

— Ava gideceğiz değil mi?

— Gideceğiz...

— Ne zaman?

— Ben sana söylerim...

— İyi, dedi çocuk, güldü. Merhaba!..

YEDİ

Ferit, beygirinin sırtı üstünden yola dalmış Yusuf'a bakıyordu. Yusuf, dizginler elinde, solunda oturuyordu arabanın. Ferit, geride, sağda, rahat etsin diye Yusuf'un altına verdiği saman dolu yem torbasının üstünde.

Daha önceden doğru düriüst tanıdığını pek anımsıyordu Yusuf'u. Kasaba sokaklarında bir iki kez karşılaşmış olmalıydılar. Belleğinde, çakmaklanan mavi gözleriyle, uzun ince boylu bir adam vardı. Yusuf muydu o? Yoksa Yusuf gibi, Yusuf'a benzer. Altıntaş Mahallesi'nin Arnavutluk, Saraybosna göçmenlerinden uzun boylu sarışın bir adam mıydı? Bunun karşılığını vermesi güçtü ilk dakikalarda. Arabaları, kasabadan çıkmış, pancurları kapalı bağ evlerinin, kışın yaprak dökmeyen selvilerle çamların yayıldığı, yeni ot sürmüş kırlar arasındaki şosede yol alıyordu denize doğru. Sabahtan yağan yağmur yeşilleri arıtmış, tozunu toprağını almıştı görüntünün. Kuru bağ kütükleri, ağaç gövdeleri, toprak, ıslak görünüşüyle koyulaşmıştı.

İkisi de sırtları yan kapaklara dayalı, dizlerini göğüslerine doğru toplayarak arabanın hiç dinmeyen hafif sallantsına bırakmışlardı gövdelerini. Pek az konuşuyorlardı. Yol uzadıkça Yusuf'u önceden daha sık gördüğünü sanıyordu Ferit...

Ferit, kahveden dönmeden eniştesi uğramıştı eve. Boş olduğunu

gördükten sonra Ferit'in bir araba tutup kasabadan bir saat ötedeki bir yağhaneden gidip kendi yağlarını almasını istemişti annesinden. Ferit, eniştesinin dört güğüm zeytinyağını almaya gidiyordu Yusuf'un arabasıyla...

Eniştesi bilirdi arabacıların gidip bir saat öteden dört yüz kilo zeytinyağını kasabaya getirmek için ne isteyeceklerini. Hele bir iki gün sonra arabalar tüütün çekmeye başlayınca kolay kolay araba bulamayacağını da bilirdi. Ama yine de bildiğinin yarısı kadar para bırakmıştı annesine.

Köprübaşındaki kahvede oturan arabacılar arasında kımıldayan bile olmamıştı bu paraya. Ferit, kunduracı eniştesini dükkânında buldu. Kepenklerini yarıya kadar indirmiş çalışıyordu enişte. Arabacıların ne istediğini duyunca “Çok, çok” dedi bir iki kez... “Çoksa ben ne yapayım?”, “Bütün arabalarla konuştun mu?”, “Görebildiklerinin hepsiyle...”

Enişte sonunda “Sen hele bir beş lira daha ver de, gidenini bulamazsan yirmiyi tamamlarsın...” diye ilkten kabullenmesi gereken pazarlığa yanaştı. Sonra da, “Üstünde paran var değil mi?” diye oldu bittiye getirdi Ferit'i.

Yeniden arabacılar kahvesine dönünce. “Yusuf'u bul, o paraya belki o gider...” dediler Ferit'e. Sordu: “Kim Yusuf?” Bir arabacı kamçısının ucuyla, gerilerde bir masada tek başına oturan uzun boylu sarışın birini gösterdi.

Dere boyunca yem torbasını alıp beygirinin başlığını geçirirken: “Herkesin gitmediği işler hep beni bulur...” diye yakındı Yusuf...

Dere boyundan ana caddeye, ana caddeden Cumhuriyet Alanı'na, İzmir şosesine çıktılar. Sokaklara dökülen, caddenin iki yanındaki kahvelerin kaldırımlarını dolduran insanlardan kimse il-

gilenmedi onların kasabadan çıkıp gidişiyile. Nereye, ne yapmaya gittiklerini soran olmadı. Sanki üç gün beş gün geri dönmeyecek olsalar, bütün o aralarından geçtikleri insanlar yine de sormayacaklardı nerelerde kaldıklarını. Arabada kim vardı? Araba kimin arabasıydı? Belki de ansıyıp çıkarana bile olmayacaktı aralarında. Alt yanı bir arabacı ile bir ırgattı onların gidişiyile kasabadan eksilen...

Ege yollarının, tarım kasabalarının süsüdür o yüksek çift tekerlekli tek atlı arabalar. Koşum takımları, madensel levhalar, geniş başlı kopçalar, pirinç çivilerle işlenmiştir. Köşerle karışık iri mavi boncuk dizileri, renk renk püsküllerle süslüdür beygirleri. Eyere, hamuta dizili irili ufaklı zilleriyle, yumuşak yankılar bırakarak geçer giderler boş kır yollarında. Arabaların ön, arka, yan kapakları, Türk bezeme sanatının, usta bir boyacının elinden çıkmış birbirinden güzel motifleri, alların morların şenlendirdiği renklerle boyanmıştır. Kenar suları karışık, dolamalı, ortaları ya üç iplikli lale, sümbül, karanfil ya da nar çiçeği ile gül kıvrımdalıdır. Döner demir tekerleklerin, şingırdayan zillerin sesleriyle canlanır, esintilenir bu bezemeler...

Deniz kıyısındaki yağhanenin bacası görünüyordu.

Yusuf:

— Yağlar senin mi? dedi, gözlerini yoldan ayırmadan.

Ferit:

— Hıh! dedi, neredeee? Keşki benim olsa...

Yusuf dönüp ona baktı:

— Kimin?

— Eniştemin...

Kısa bir an kesildi konuşmaları.

— Kim enişten?

— Kunduracı Şakir...

— O mu?

Ferit sadece olumlu bir baş işaretiyle karşılık verdi.

— Anlaşıldı şimdi neden o kadar uzun pazarlık ettiğin...

Ferit gülümsedi:

— Bizim enişte biraz sıkıdır...

— Biraz değil adamakıllı. Metelik hayrı dokunmaz derler adama...

Yusuf'un barışık bir anlam gelmişti yüzüne. Artık hoşlandığı, hiç değilse suçlu tutmadığı biriyle birlikteydi arabasında.

Bir süre sonra Ferit:

— Nasıl olsa boştum, dedi, oyalanırım diye işini yapıvereyim dedim.

— İyi ettin, dedi Yusuf. Kırbacının ucuyla hafifçe okşadı beygirinin sağrısını. Ben de boştum, iş çıktı ikimize de, diye ekledi. Alaylı bir gülüşle sordu:

— Enişten kendisi ne yapıyor?

— Kundura hazırlıyor geceli gündüzlü; tütün satışından sonra nasıl olsa millet çıplak ayağına bir şey geçirmek zorunda diye...

— Doğrusu işini bilen adam...

— Öyledir...

Bir süre yine sustular. Birer cigara içtiler. Söyleyecek söz bulamadıklarından değil, her sözü söylemeye değer bulmadıkları için az konuşuyorlardı.

Neden sonra Ferit sordu:

— Araba senin mi?

— Aşağı yukarı...

— Nasıl?

— Az bir borcum kaldı. Musa'nın arabası. Bilirsin belki. Karısından satın aldım...

Ansıdı Ferit. Bir yıl önce çarşının ortasında karnından bıçaklanarak öldürülmüştü Musa. Karısının üstüne sevdiği bir dulun eski âşığıydı birden önüne çıkıp da vuran. Sesinde Musa'nın genç yaşta ölümüne üzüldüğünü belirten hüzünlü bir yumuşaklıkla:

— Bilirim, dedi.

— Yarısını alırken peşin ödemiştin. Kalan yarısının çoğunu ödedim azı kaldı. Tütün satımında onu da öderim inşallah...

Yine sustular. Ferit'in, geceki tüccar-zeytinyağı-kazanç hesaplarına takıldı aklı. Gittikçe güven duyduğu Yusuf'a açmak istiyordu bu sorunu:

— Zeytinyağı tüccarın eline geçince para ediyor...

Yusuf hiç düşünmedi:

— Her şey öyle...

— Tütün?

— Tütün de öyle!

— Ne biliyorsun?

— Bilmem şu! Alan kazanacağını bilmeseydi tütünü niye alsın? Söz gelişi, zeytinyağı alır... Demek tütünü de o kadar kazançlı buluyor ki alıyor...

— Doğru.

Yağları aldıktan sonra kasabaya dönerken daha da ilerlemişti arkadaşlıkları. Ferit, evleneceğini, daha doğrusu düğün yapmak zorunda olduğunu açtı.

Yusuf:

— Derdin o olsun, dedi, sıkma canını...

— Elimde mi? Yarın tütünü kaç satacağımız hâlâ belli değil...

— Aldırma! Sen kızı nikâha bağlamışsın ya ona bak. Çok çok, olmadı tutar bileğinden çeker alırsın evine. Karındır, kim ne karışır?

Ferit'e pek o kadar kolay gözükmüyordu bu iş.

— Hepimizin yaptığı sanki ne? diye devam etti Yusuf. Başka türlü mü? Sen beni sorarsan on yıllık karımla daha nikâh bile yok aramda. Ama ben karım dedim bir kere, karım. Sen onu bırak da, borçları nasıl ödeyeceğiz, bir yıl nasıl karın doyuracağız onu düşün?..

Kasabaya girişlerinde yine ilgilenen olmadı onlarla. Önünden geçtikleri ilk kahvede oturanların Yusuf'la Ferit değil de arabadaki dört büyük güğüm zeytinyağıydı merakını çeken.

Biri arkadaşına sordu:

— Kimin bu yağlar?

Arkadaşı yağ güğümlerini saydıktan sonra Ferit'i seçti.

— Eniştesinindir. Kunduracı Şakir'in...

İlki:

— İyi bildin, dedi, başka kimin olur? Kimin elinde bu kadar yağ kaldı?..

SEKİZ

Köylerden de inenlerle, öğleyin iyice yükünü bulmuş kocaman bir taşıtı andırıyordu kasaba. Oturulacak bütün yerler dolmuş, ayakta kalanlar bir boğaz vapurunun, bir otobüsün sıraları arasında dikilir gibi sokaklarda dolanıp duruyorlardı. Eskiden Cumhuriyetin ilk yıllarında, coşkun törenlerle kutlanılan kasabanın kurtuluş günü bayramlarında, şimdi ise yılda bir deve güreşlerinin düzenlendiği günlerde ancak bir arada görebilirdiniz kasabada bu kadar insanı.

Park kahvesinde, her masanın çevresinde onar on beşer kişilik gruplar vardı. Bu gruplardan birinde Hüseyin Kiraz, ceketinin yan cebinden çıkardığı tütün tabakasını Bilal Gülcü'nün önüne doğru sürdü masanın üstünde:

— Eee Koca Bilal Ağa, çok konuştuk, sar bakalım bir cigara...

Bilal Gülcü, Hüseyin Kiraz'ın yanındakilere göz kırptığını gördü sözünü bitirirken. Uçan bir kırlangıcın kanatlarını andıran bıyıkları havalanır gibi açıldı. Nargilenin sararttığı iri dişleri arasından:

— Bana bak, dedi, başlatma senin tabakandan...

Tabakayı Hüseyin'in önüne doğru geri itti elinin tersiyle:

— Ne ananın örekesi var gene bu bokun içinde?..

Masadakiler gülüştüler.

Herkesin bildiği bir şakasındı Hüseyin Kiraz'ın. Geçen yaz, bir engerek yavrusunu, sarmış yerleştirmişti tabakasının içine. Cuma na-

mazından sonra kahvede yine böyle “Sar bir cigara” diye sürmüş-
tü Bilal Gülcü’nün önüne. Bilal Gülcü tabakayı açınca, engerek yav-
rusu başını doğrultmuş, Gülcü elleri titreyerek tabakayı atmıştı ma-
saya... Hüseyin Kiraz, engerek yavrusunu avucuna almış, sarmış sar-
malamış, tabakaya yerleştirmişti gülüşenlerin gözleri önünde...

Şerbetli derlerdi yılanlarla oynayan, yılan tutanlara. Yöntem-
leri basitti. Önce bir hayıt, bir sorkun dalını, bir sürgünü ağzına doğ-
ru tutar ısırtırlardı yılana. Dişleri dalın üstünde kalan yılan zararsız
duruma gelirdi. Sonra ceplerinde taşıdıkları yılanla onu bunu kor-
kutarak şakalaşırlar, eğlenirlerdi...

Hüseyin Kiraz, tabakasını aldı, usulca Şevket Kozan’ın önüne
bıraktı masada:

— Bey, sen sar bu sefer...

Şevket Kozan, kendisiyle şakalaşan insanlardan değildi. Kımıl-
madı.

— Sar, pişman olmazsın, zaten hak senindi. Benim Bilal
Ağa’ya ilkin tabakayı vermemin nedeni, yazıncı korkusunu hatırlasın
da hepimize bol keseden efelik taslamasın diyeydi...

Bilal Gülcü:

— Seni köpoğlu köpek, dedi. Nargilenin marpucunu şakadan
kaldırdı Hüseyin Kiraz’ın başı üstüne.

— Sen ne gâvur, ne dinsiz, imansızsın sen, diye ekledi.

Şevket Kozan duralıyordu...

— Aç bey, inan pişman olmazsın...

Şevket Kozan aldı, açtı tabakanın kapağını. İçinde iki aydır kayıp
sarı kehribar tespihini görünce, üniversitede okuyan oğluna kasa-
baya dönüşlerinde kavuştuğu zaman olduğu gibi sevindi...

— Nasıl bey, demem yalan mıymış? Ismarla bakalım şimdi he-
pimize çayları...

Şevket Bey'in iki aydır tespihini aradığı da masada oturan herkesin bildiği bir olaydı.

Bilal Gülcü:

— Ah be Hüseyin, sana gâvur demek de az, şeytan demek de, diye güldü.

Hüseyin Kiraz, kendine özgü konuşması ile anlattı sarı kehribar tespihin iki aylık serüvenlerini.

— Hani bey, bir gün Pazaryeri'nde Süleyman'ın kahvesindeydik yine böyle hep beraber, hatırladın mı?.. Sen boş bulundun masanın üstüne bıraktındı tespihi, hani dönüp de bakınca bulamadındı. Kadir Adadım cebine indirivermişti hepimizin gözü önünde. Bize de ses etmeyin diye kaş göz edip duruyordu. Sen sordukça, “Bey yanlıştın var, bugün elinde tespih yoktu, evde bırakmış olmayasın” diye kö-rüklüyordu seni. Neyse uzun lafın kisası, o gün hep beraber atlattık seni. Kusurumuza bakma. Bir hafta Kadir çıkardı tespihin tadını. Bir hafta sonra prafa oynarken Ali Uçar çekip aldı yavaşça onun cebinden. Bir ay da o kullandı. Allah bilir hatim indirmiştir. Geçen cuma, camide şadırvanda abdest alırken baktım tespihin imamesi cebinden başını uzatıyor. Ebelik bana düştü. Çektim aldım. Bir hafta da ben tadını çıkardım. Bugün artık hak senindir dedim, hepimize hakkını helal et...

Taşranın bilinen şakalarıydı bunlar. Kahvelerde beklemenin gerginleştirdiği dakikaları bu türlü şakalarla yumuşatıyor, öldürüyorlardı. Kahvelerde ikinci bir oyalanma yolu, gazetelerdi. Her masada bir kişi, ya yüksek sesle gazete okuyor, ötekiler dinliyor ya da okuyan, okuma-yazma bilmeyen ötekilere okuduklarını anlatıyordu. Tütün piyasasının açılış hazırlıklarının tamamlandığını, halkın sabırsızlıkla pazartesi sabahını beklediğini yazıyordu gazeteler. “Bunu biliyoruz...”

diyordu dinleyenler. Bir gün önce İzmir'e gelmesi beklenen Güm-rük ve Tekel bakanından gece geç saatlere kadar haber alınamadığını yazıyordu. "Neden acaba? Ne oldu bu bakana? Kaybolmadı ya?" diye bakıyorlardı birbirlerinin yüzüne. Bir kadın kocasını öldür-müştü. Kadın kocasının kendisini parayla başka erkeklere satmak istediğini, bu yaşayışa katlanamadığını söylüyordu polisteki ifade-sinde. "Aferin kadına!", "Oh olsun pezevenge. Canı cehenneme!" diyorlardı. Polis bir gün önce üç tehlikeli komünist yakalamıştı baş-ka bir haberde. Komünistlerden biri Yaprak Tütün İşçileri Sendi-kası yöneticisiydi. İşçiler arasında sol rejimi öven, işçileri patronla-ra karşı kışkırtan propagandalar yaptığını haber vermişti bazı tanıklar. Ötekilerden biri Basmane Garı'ndaki boş yük vagonlarından birine tebeşirle orak-çekiç resmi çizerken yakalanmıştı. Üçüncüsü ise polisin öteden beri izlediği tehlikeli bir solcuydu. Cumaovası'nda, NATO birliklerinde desinatör olarak çalışıyordu. Evinde yapılan ara-mada, "Milletin Zenginliği", "Kızıl ile Kara", "Dünya Nimetleri", "Bir Tek Dünya" gibi kitaplar ele geçirilmişti. Bu kitapların adlarını ilk kez duyuyordu dinleyenler. İkisinin ünlü birer roman, sonun-cusunun bir ABD cumhurbaşkanı adayının kitabı, ilkinin ise on se-kizinci yüzyılda yaşamış ünlü İngiliz ekonomi bilgininin ekonomi ve töre anlayışını açıklayan araştırmaları ile ilgili olduğundan ha-bersizdiler. Fakat, bunları bulan polisin, yazan gazetelerin her şeyi kendilerinden daha doğru bildiğine inanıyorlardı. "Cezasını bulsun keratalar!" diyorlardı. Gazetelerde çıkan haberler ne olursa olsun, dinleyenlerin tepkilerinde birlik vardı, değişmiyordu.

Savaş içinde sayfaları azalan hâlâ kimi dört, kimi altı sayfa çıkan gazetelerin son sayfaları olduğu gibi spora ayrılmıştı. Spor diye çayırlardaki yağlı güreşlerin dışında çoğunluğu başka bir şey bilmeyen

bir memleketin halkına ne söylerdi bu sayfalar? Fakat bütün haberler bitince, okunuyorlardı işsizlikten. O gün İstanbul'da oynanacak Galatasaray-Fenerbahçe maçının ön haberleri dolduruyordu spor sayfalarını. "Heyecan son haddini bulmuştu." Bugün öğleden sonra oynanacak maçta yer bulabilmek için, cumartesi akşamından, soğuşa kışa aldırmadan stadyumun gişeleri önünde kuyruğa girmişti meraklılar. Gezici köfteciler, sahlep, ayran, başka yiyecek içecek satıcıları sarmıştı Dolmabahçe Stadı'nın yöresini. "Bizim maç burada..." dediler. "Bakalım bizim maçı elimizde ne kalacak."

Öğle haberleri okunurken bakandan ses çıktı. Bakan hâlâ Ankara'daydı. Radyo yeni demeçlerini yayınlıyordu. Her zamanki sözlerle dolu cümlelerini daha da uzatarak konuşuyordu bugün. Bu tür-lü uzadıkça anlaşılması güçleşen cümlelerin, daha bilgili, daha sö-züne güvenilir bir adam görünmesini sağlayacağına inanıyor olmalıydı o da bütün politikacılar gibi, "Mahal", "Endişe", "İtibar" gibi hoş-landığı besbelli sözcükleri döküp saçtı. "Birtakım karanlık maksatlı bozguncuların yaydığı anlaşılan yalan yanlış haberlere itibar edil-memesini sayın ekici vatandaşlarına" hatırlatarak, "hükümetimizin verdiği sözü yerine getireceğinden en küçük bir şüphe duymadan piyasanın açılacağı saati huzuru kalple beklemelerini bilhassa ve önem-le" rica etti...

Ne denebilirdi bu söze? Bakan ekliyordu: "Sayın ekici vatan-daş şunu bilmelidir ki hükümetimiz verdiği sözü tutmakta karardır! Köylünün elindeki tütün son yaprağına kadar alıcısını bulacaktır!"

Son yaprağına kadar!

Bu söz masalarda, karamsar bir alayla karışık çağrışmalara yol açtı. Yaşlılar, Trablus'ta, Balkan Savaşı'nda, Çanakkale'de, Galiç-ya'da, Yemen'de, Kurtuluş Savaşı'nda, hep "son kurşununa kadar...",

“Son nefer kalıncaya kadar...”, “Son nefesimize kadar...” dövüşmelerini bildiren emirler almış, bu deyimlerin karıştığı savaş bildirileri dinlemişlerdi.

Hüseyin Kiraz:

— Bize hep nedense sonu kalır! Başı ne olur, kime gider bilinmez? diye güldürdü yanındakileri.

Bir başka masada Etem Keskin: “Benim bildiğim bir şey varsa son meteliğimize kadar tükettik...” diye şakalaştı arkadaşlarıyla...

Kahvelerde vakit öldürmenin her zaman her yerde geçerli olan bir başka yolu da dedikoduydu elbet...

Dr. Ziya Somer’in yarıcısı Hasan ile arkadaşları, oturdukları kahvenin önünden geçen, The American Tobacco eksperinin yamağı Seyfi’yi yolundan çevirdiler. Çay içmeye çağırdılar. Seyfi işim var, işler karışık, diyecek oldu. “Uzatma lan,” dediler, “işin neyse hepsi oldu bitti, daha ne işin kaldı senin?”

Kendine önem verdirmek için sıradan bir nazlanmaydı Seyfi’ninki. Geldi, gösterilen sandalyeye oturdu. Geniş kenarlı şapkası, kısa konçlu çizmeleri, yeleği, kösteği, geniş palaskası ile kovboy filmlerinden fırlamışa benziyordu. Pos bıyıklıydı.

— Eee ne haber, anlat? dediler.

— Doğrusunu söyleyeyim mi?

— Söyle...

— Duyarsanız hoşunuza gitmez ama...

Alaya aldılar, gülüştüler:

— Deme be Seyfi!

— Atma!

— Yok canım!

— Ulan ne cevhermişsin sen? Kıymetini bilememişik.

Seyfi gülmüyordu:

— Görürsünüz yarın...

— Neymiş o göreceğimiz?

— Satacağınızı çabuk satmaya, elinizden çıkarmaya bakın, benden söylemesi, işte o kadar!

— Niyeymiş o?

— Neden olacak, depoları stok dolu. Laf olsun diye giriyor çoğu büyük firmalar piyasaya. Kimi 500, kimi 100 balya alıp kapatacaklar partilerini...

Şakalaşmalar kesildi.

— Elini çabuk tutan satar tütününü. Ağırdan alan Allah bilir kaç gün sürünür Tekel kapılarında!

Doğru muydu bu dedikleri? Yoksa her zaman olduğu gibi, patronu ekiciler arasında panik yaratsın diye, işlemiş, doldurmuş muydu onu?

Hasan öfkелendi:

— Bana bak, kafalarımız zaten bozuk, sen de böyle bilir bilmez söylenip de büsbütün bozma...

— Ben söylemeyeyim daha iyi dedim size...

— Niye söyledin öyleyse?

— Zorladınız da söyledim...

— Zorlayan morlayan olmadı seni! Hadi kes, kapa çeneni. Herkesin yüreğine kurt düşürme bu palavralarınla...

Seyfi bozuldu:

— Sen dinleme, sana ille dinle diyen olmadı...

Masadakiler girdiler araya. Uzatmayın, diye kapadılar tatsızlaşan, neredeyse kavgaya dönüşecek tartışmayı. Seyfi çayını içip gitti. Arkasından Hasan:

— Nasıl kızmayayım? dedi. Her yıl böyle laflar çıkarır. Kimden yana bu kerata? Ardında dolandığı eksperden mi? Yoksa bizden mi?

Baskıcı Recep:

— Elbet eksperden yana olacak, dedi. Ekmek yediği yer eksperin kapısı. Onun için ne bakıyorsun sen onun lafına! İşine geleni dinler, işine gelmeyeni kulak ardı edersin...

Bir başka masada gazinocuyu çekiştiriyorlardı. Bir yıl önce deniz kıyısında bir lokanta açtığı için takmışlardı bu adı ona. Lokantasında yatıp kalkıyordu. Her gün et sebze falan almak için iniyordu kasabaya. İzmir'den geldim, İzmirliyim diyordu soranlara. Geçen yaz tütün ektirdiğini yaydı düşüp kalktıklarına. Tarlasını, ektirdiği tütünü gören yoktu. Otuz dönüm tarla kiralamıştı sözde. Fakat daha önce ne söylediğini doğru dürüst aklında tutmadığı için, değişik aylarda değişik köy adları söyledi tarlasıyla ilgili olarak. İlkten Y... köyü diyordu, sonra G.... köyü demeye başladı. Sonunda Z.... köyü yerleşti diline. Kendisini dinleyenler, duyduklarını birbirine iletirken yakaladılar yalanını. İşin içyüzünü de anladılar. Otuz dönümlük bir kira sözleşmesi göstermişti Tekel'e. Cebinde de otuz dönümlük bir tütün koçanı vardı. Tütün satışlarında alıcıya otuz dönümün ürününü teslim ederek Tekel'deki kaydını sildirmesi gerekirdi. Tarla falan kiralamamıştı adam. Eylülünden beri darda olan ekicilerden tütün topluyordu peşin parayla. Aldığı hep fidanın en iyi yapraklarıydı. Uç altı denilen çok ince damarlı tütünleri seçiyordu. Kimi ekiciden elli, kimi ekiciden yüz elli kargı tütün almıştı. Verdiği fiyat eylülde 140 kuruştı, ekimde 50'ye çıktı. Şimdi tek tarladan çıktığı görülmemiş güzellikte 30 balya tütün vardı elinde.

“Yaşadı kerata” diyorlardı, yol üstüne yakın bir masada nar-

gilesini içen gazineuuy göstererek, “birbiri üstüne kilosuu  buçuk dört lira eder elindeki tütünler...”

Aralarından saçları iyice kırılaımıı, yüzünün derisi kaplumbağa derisi gibi kırımıı birine: “A be Ali” diyorlardı, “satmasaydın, doktordan, Emin Bey’den yüzde kırkla borç alsaydın daha iyi...”

Adam:

— Doktorla Emin Bey karılık ister. Ne karılık gsterecektim? Koan stmdeydi... dedi.

Pııman bile görünmüyordu. Pııman olmak baıkalarnın tanıdığı bir haktı ona. O ancak açıklamada bulunuyordu.

Biri sordu:

— Ne kadar sattın?

— Yetmiı kargı...

— Bir balya eder...

— O kadar...

— Yazık olmuı...

Ali:

— Bir ben miyim yazık eden? dedi sonunda.

— Bildiğin baıka kimler?

— Söyleyemem, günahı bana dıımesin...

stelediler. Doktorun yarıclarından Boınak Vehbi’nin 160 kargı uç altı ve uç tütünü sattığını söyledi. Tütünün yarıı doktorun olduğuna göre zarar etmiı sayılmazdı Boınak Vehbi. Aıağı yukarı  liraya getirmiıı sattığı tütünün kilosunu. Şimdi on bir dönüm tarladan on iki balya tütün çıkarması gerekirken, on balya tütün vardı Vehbi’nin evinde.

Bahriyeli Muammer:

— Benim bu türlü dmene aklım ermez, dedi.

Etem Keskin sordu:

— Doktor anlamamış mı dümeni?

— Nerden anlasın?

Hasan Sakarya:

— Öyle ya, melek gibi adam, dedi. Damlara çardaklara girip kargıları saymaz. Balyalara işaret vurmaz. Yarıcının sütüne kalmış ötesi...

Muammer tükürdü yola doğru. Yineledi:

— S... et pezevengi! Benim bu türlü işlere aklım ermez!

Hasan Sakarya:

— Yarın satışta ortaya çıkar çaldığı... dedi.

Etem Keskin:

— Bekle sen! dedi Yalan mı yok! Fidanlar boy atmadı der, tarla seyrek kaldı der... İş, eli yüreği hırsızlığa yatkın olmakta çalanın...

Ali:

— Aldırma öylesine, dedi. İşin içine yalan girdi mi ne kazansan haramdır, hayretmez!..

Başka masadakiler de kendi yakınlarında oturan Arnavut Bilal'i çekiştiriyorlardı. Kızı on beşinde evden kaçmış, orospu olmuştu İstanbul'da. Ama kız aradan sekiz yıl geçtikten sonra, çorapsız, nalınlarla dolaştığı mahallesine anasını babasını görmeye gelmişti geçen yıl. Hem de İzmir'den tuttuğu son model Amerikan arabalarından bir taksiyle. Taksinin bagajı bavul bavul hediyeler doluydu. Ayıplayan yoktu Bilal'i. "Kız anasını-babasını unutmuyor ya ona bak" diyorlardı. "Yaptığının zararı varsa kendine!.."

Başka bir masada, kuru bir adamın, nerede ne zaman kiminle olursa olsun hak tartışmasına giren emekli Kâmil Efendi'nin sözü ediliyordu. İnsafsızlık, inatçılık örneğiymiş adam. Öz oğullarına acımak

nedir bilmemişti. Büyük oğlu kasabada ilkokulu bitirince parasız yatılı girmişti askeri okula. Şimdi topçu yüzbaşısıydı. Harp Akademisi öğrencisiydi. Öğrenciliğinde, “Okul her şeyini veriyor, savruk alışmasın” demiş, bir lira göndermemişti. Fakat daha teğmen çıktığı gün para istemişti oğlundan. Oğlu göndermekte gecikince de mahkeme yoluyla nafaka bağlatmıştı kendine. Küçük oğlu lise öğrencisiydi İzmir’de. O da parasız yatılı okuyordu. Arada bir anasını özler, iki üç günlük tatillerde kasabaya gelmeye kalkardı oğlan. İzmir’den kasabaya kadar kırk kilometrelik yolu yarı yürür, yarı koşardı kasabaya gelebilmek için. Kâmil Efendi, “Okul yiyeceğini içeceğini veriyor, otursun, parasız yesin” der, ona da bir lira göndermeyi çok görürdü. Şoförler, yolda koşarken, yürürken gördükleri çocuğu durur alırlardı çoğunlukla...

Şakalaşanlar, gazete okuyanları dinleyenler, dedikoduya dalanlar hep tütüncüydüler sonuç olarak. Tütün tarlalarından kaçmıştı o parasız yatılı okuyan çocuklar, İstanbul’da güneşli tütün tarlalarından bir parçaymış gibi sarı saçlarını, sıcak etini satarak yaşayan, anasını babasını unutmayan kızlar...

DOKUZ

Dr. Ziya Somer, ikindiye kadar hastanede idi. Hastanenin öbür doktoru ile hemşiresi hafta tatillerini geçirmek için İzmir'deydiler. Önde gelen görevlilerden bir başhemşire kalmıştı hastanede. Orta yaşlarda görünen bir kadındı. Yirmi beşini bulmadan mutsuz bir evlenme geçmişti başından. Ancak altı ay sürmüştü. Erkeklerle ilgisiz görünürdü. Fakat aşırı bir bağlılığı vardı doktora. Hatta denilebilir ki, kendi kendine bile açmış olmasa, doktora âşikti. Karısının esirgediği şefkati sağlamak için döner dolanırdı doktorun yöresinde.

Doktor sabahtan, hastanede yatan üç hastayı dolaştı. Bir süre çalışma odasına gelen başhemşire ile görüştü. Sonra hastanede yatıp kalktığı odaya çekildi. Hammer Tarihi'nin Osmanlıların Rumeli'nde ilk gelişmeleri ile ilgili bölümünden yüz sayfa kadar okudu. Hastanedekiler radyodan Galatasaray-Fenerbahçe maçını dinlemeye başladıktan sonra sokağa çıktı.

İlk durağı Bakkal Sabri Beyaz'ın dükkânı oldu yine. Ayakta aşağı yukarı sabahki konuşmalarını yinelediler. Oradan, Cumhuriyet Alanı üstünde içki-cigara satıcısı Faik Efendi'nin dükkânına uğradı.

Faik Efendi, para çekmecesinin bulunduğu masanın gerisinde, ayakkabısını çıkardığı ayaklarından birini altına alarak otururdu sandalyesinde. Sağında sac bir kömür mangalı bulundururdu. Müşterilerinin istediği cigaraları kibritleri sokağa açılan gişe gibi bir pen-

cereden verir, boş kaldıkça mangalın üstünde ısıttığı elleriyle pabuçsuz romatizmalı ayağını ovalardı.

Faik Efendi de bir bakıma doktor kadar yalnızdı kasabada. Karısı, İstanbul'da, İzmir'de, Bursa'da evli iki kızıyla, oğlunun yanında geçirirdi yılın yarısını. İki aydır da Bursa'da doğum yapacak kızının yanındaydı.

Aralarındaki konular belliydi doktorla. Önce çocukları sorarlardı karşılıklı. Çocuklardan gelen haberler hep iyiydi Faik Efendi'ye göre. Geçştirilen hastalıkları, kocalarının bir yerden başka yere atanmalarını hep gülerek karşılardı. "Ne yapacaksın?" derdi, "Hayat böyle. Hastalanmadan iyileşmez insan." Ya da "Hep kaldığı yerde yükselmez memur kısmı..." gibilerden, olay ne olursa olsun iyimser yorumlarıyla derdini unuttururdu karşısındakine.

Ardından romatizmalarına atlardı konu. Doktor: "Bende de var. Yalnız hastalar değil doktorlar da kurtulamaz romatizmanın elinden. En iyisi ağrılar arttıkça aspirin..." derdi. Faik Efendi, bu öğüdü için gülerek, hak verirdi doktora.

Son günlerde ise aralarında daha önemli bir konu Faik Efendi'nin hindileriydi. Dükkânın gerisinde küçük bir avlu vardı. Faik Efendi bir aydır iki hindi besliyordu orada. Bazen, ılık havalarda kapıyı açık bırakıyor, hindiler avludan dükkâna girip çıkıyorlar, dükkânın arka duvarı dibindeki tezgâhta, peynir ekmekle açık şarap içenlerden dökülen öte beriyi gagalayarak ayaklar arasında dolanıyorlardı.

Faik Efendi'nin özel hindi besleme yöntemiymi doktoru en çok eğlendiren. Kırk gün birer cevizden kırk ceviz yutturacaktı hindi-lerine. Dükkânda dolanan hindilerin kursağında kuru cevizlerin takırtıları duyulmaya başlamıştı son günlerde.

Mangalın öbür yanındaki boş sandalyeye oturan doktorun bir iki hatırlaşma sözünden sonra ilk açtığı konu hindiler oldu Faik Efendi'ye:

— Nasıl senin hindiler? Cevizlerini yuttular mı bugün?

Faik Efendi'nin yüzü güldü. Ayaklandı:

— Şimdi yediririz kısmetse...

Avludan hindilerden birini yakalayıp getirdi. Çırpınması, gulu gulları boşunaydı hayvanın. Faik Efendi sandalyesine oturmuş, bacakları arasına kısırmıştı hindiyi. Bir eliyle gagasını açtı, öbür eliyle orta boy bir kuru cevizi yerleştirdi hindinin ağzına. Gagasını kapatıp, boynunun altında işaretparmağı ile kaydıra kaydıra cevizi kurşağına indirdi, boğulacak gibi sesler çıkaran, ayakları üstünde doğrularak yutkunan hayvanın. Doktor: "Boğacaksın zavallıyı" diye gülüyordu, takılıyordu bu sırada.

Faik Efendi:

— Bu etti yirmi dokuz, dedi. Kaldı on bir ceviz daha. Rume li'de biz böyle beslerdik hindileri. Onun için hep yağlı olurdu bizim hindiler.

Cevizini yutan hindi Faik Efendi bırakınca bir koşu avluya attı kendini.

Doktor gülüyordu:

— Öbürüne haber vermeye gitti...

Öbür hindi de zar zor Faik Efendi'nin bacakları arasında yuttu cevizini.

— Eh, on güne kadar Bursa'dan hayırlı bir haber alırsız inşallah. Haber geldi mi keseceğiz, pirinçle, kuş üzümüyle doldurup fırına vereceğiz, hep beraber yiyeceğiz!

Doktor, Faik Efendi'nin dükkânından çıkınca, Tekel eksperî İsmet

Bey'in sabahki çağrısını ansıdı. Uğrasa fena olmazdı. Tekel'e doğru yürüdü. Daha ilk adımlarında yarıcısı Hasan'ın geldiğini gördü karşıdan. Kızardı. Ah, yaşlı duymasaydı kendini: Sabahki davranışının hesabını sormak isterdi şimdi. Hayır, kimsenin önünde başı eğik yaşayamazdı o. Karısı ile olan ilişkisi başka şeydi. Çocukları vardı arada. O, onur anlayışının, vefa anlayışının, babalık anlayışının sürüklediği bir boyun eğmeydi kendisi için. Öğleden sonra 7.65'lik Browning tabancası pantolonunun arka cebinde çıkmıştı hastaneden. Madem girmişti bir kez bu kirli işe, bu kirli işin gerektirdiği gibi koruyacaktı onurunu. Hasan'dan ayırmadan gözlerini yürüdü. Fakat karşılaşmanın kendisini şaşırtan yanı, Hasan'ın da kızardığını, adımlarının dolandığını görmesiydi. Hasan'ın yüzünde sabahki olaydan duyduğu pişmanlığı çabuk gördü. Görür görmez bağışlamıştı bile Hasan'ın saldırganlığını. Fakat Hasan görmezlikten gelmeyi yeğledi onu. Sola Arasta'ya giren sokağa saptı. Arkasına bakmadan yürüdü...

Tekel eksperi İsmet Tezcan yalnızdı odasında. Pencereden bakıyor, masasına geçiyor, gazetesini karıştırıyor, radyoya kulak veriyor, yine de oyalanamıyordu. Doktoru odasının kapısında görünce, hemen radyosunu kapadı, bütün özelemlerinin bir parçasıymış gibi kaptı karşıladı.

O da çoluğundan çocuğundan ayrı, dört aydır yalnız yaşıyordu kasabada. Bazı titizlikleri olan bir adam olmalıydı. Küçük bir ispirto ocağı yanıyordu pencereye yakın bir sehpanın üstünde. Ocakta çay demleniyordu. Çayını kahvesini kendi pişirdiğini, herkesin pişirdiği çayı kahveyi içemediğini söyledi doktora.

Doktor kendi yaşayışından bir şeyler buldu odada. Radyo, üç beş kitap, en kötüsü sürgündeki insanın yatağı. İsmet Tezcan'ın öğleden sonra elbisesiyle üstüne uzandığı belliydi yatağın. Battaniye-

si kırışık kalmıştı. Doktorun bakışlarının yatağa takıldığını g r n-
ce “Affedersiniz” diye eliyle düzeltmeye çalıştı   st n . Ama çok-
tandır bir kadının eli değmediği, bir kadının yayıp düzeltmediği ya-
tak o ne yapsa yine de koruyordu hüznünü. Doktor: “Hep böyle-
yiz, galiba hep birbirimizi arayıp buluyoruz” diye geçirdi aklından.

İsmet Tezcan’ın gözlerini kırpıştırma tiki tuttu.

— Görüyorsunuz ya halimi doktor?

Doktor, ben de öyleyim demeyi gereksiz görerek hak veren bir
baş işareti yaptı.

— Yirmi sekiz yıllık eksperim. Her yıl bir başka kasabada, yir-
mi sekiz yıldır böyle yaşarım bu Allah’ın belas  tütün mevsimini. Her
yılın yarısı çoluk çocuğuma hasret geçer. Eh, çok değil iki yılım kaldı
daha. İki yıl sonra emekliye ayrıldım mı kurtulacağım bu kahırlı işten...

Anlattı uzun uzun. Sarıyerliydi. Sarıyer’le tütünün ne ilgisi var
diyeceksin diye açıklamaya girişti. Okuldan yetişme eksperdi. Yir-
mi sekiz yıldır Tekel’de çalışıyordu. Yalnız bu olsa işin kahrı, yalnız
Çoluk  ocuk hasreti, sürgün yaşayışı olsa, diye döktü boşalttı i ini.
“İnanın yarın ne olacak, piyasa nasıl açılacak diye sizlerden çok me-
rak eden biri varsa o da benim!” diye sürdürdü konuşmasını. “Baş-
kaları ortada görünmez. Biz kalınız ekici ile karşı karşıya. Topun ağzına
sürdükleri biziz. İşler iyi giderse, satış çabuk ilerler, çözülürse bizi
gören olmaz. şu gördüğünüz masa gibi, sandalye gibi kalınız otur-
duğumuz odada. Ama kötüye dönerse, göze görünen, göze batan
yalnız bizizdir! Ezilecek, suratına t k r lecek, katırların kuyruğu-
na bağlanıp dağda taşta s r nd r lecek, bir iblis, bir lanetli gibi g -
r r bizi her gün selamlaştığımız ekiciler.”

— Ne münasebet?

— Ne münasebet değil  yle! Bakın siz dostumsunuz, anlayışlı,

aydın insansınız. Yarın Allah göstermesin işler ters giderse siz bile elinizde olmayarak benden kuşkulabilirsiniz... Otuz yılım dolsun bir gün daha kalınam bu işte! Sarıyer'deki baba evimizi kardeşlerim sattılar. Ben payıma düşen parayla, karşıda Bostancı'da kıyıda bir ev aldım. Ne de olsa Sarıyerliyim. Bir sandal alıp balık takımlarını uydurdum mu her gün balığa çıkacağım orada. Oh, Allah bir o günleri gösterse bana...

— Daha çok gençsiniz, dedi doktor, emeklilik için, bir köşeye çekilmek için...

İsmet Tezcan çay boşalttı bardaklara:

— Size işin püf tarafını söyleyeyim mi doktor?

Önemli bir şeyi söyleyip söylememek arasında kararsızdı. Doktor her zamanki telaşsız tutumuyla bekledi.

— Bizim meslekte para asıl bundan sonra. Daha doğrusu asıl Tekel'den ayrıldıktan sonradır...

Doktor anlayamıyordu konuyu.

— Tütün tüccarlarının bütün adamları, tütün ortaklıklarını yöneten bütün müdürler, yardımcılar, hep Tekel'den geçmedir tüccarların yanına. Tütün ortaklıkları durmadan not verir, sicil tutar, işaretler her yıl Tekel'in adamlarını. İşine yarayacakları seçer ayırır. Daha piyasa açılmadan da, sırası geleni gözüne kestirdiklerine “Ee İsmet Bey” der sözün gelişi, “yeter bu kadar yıl devlete hizmet ettiğiniz. Bilginizden, deneylerinizden biraz da biz yararlanalım. Bizim devlete benzemeyen olanaklarımızdan da biraz siz yararlanın!” Onlarda aylık, ödenekler, ikramiye, prim, gezi giderleri, Tekel'in bize verdiğinin en az beş mislinden başlar. Daha kodamanlara her yıl bir ev, bir otomobil alacak ikramiye öderler. Onun için bizimkilerin bir ayağı tüccarın eşiğindedir daha şimdiden...

Doktor, hâlâ tam anlamıyordu konuyu:

— Belki iki yıl sonra siz de geçersiniz, iyi bir firmaya...

İsmet Tezcan, başka günlerden daha titizdi piyasanın açılma öncesi bu konuda:

— Allah göstermesin! Allah beni korusun o zaaflı göstermekten...

— Neden?

— Yüreğiniz fazla temiz doktor. Tam anlayamadınız ne demek istediğimi...

— Ne gibi?

— Tüccara hizmet etmeye niyeti olanın emekliliğini bekleme-si de gerekmez her zaman. O işi becerebilecek olan en çok yirmi beş yılını doldurunca atlar tüccarın yanına. Ama ben bıktım bu işten! Yirmi sekiz yıldır gördüklerimi, yaşadıklarımı, ancak siler atarım bundan sonra-bu işlerden uzak kalarak kafamdan...

Çayları yeniledi boşalan bardaklarda.

— Size bir şey daha söyleyeceğim doktor. Aramızda kalacağını biliyorum. Yüreğimden atmak, rahatlamak için açıyorum bu konuyu size...

— Buyurun...

— İşte bu açık yürekle buyurun değişinizi seviyorum sizin. Biliyorum ki beni dinleyeceksiniz. Ama dinledikleriniz aklınızda kal-sa bile benim iyiliğim için, unutmuş görüneceksiniz. Hatta yüz yüze geldiğimiz zaman dinlediklerinizi bana bile unutmuş gibi davranacak-sınız.

Övgü gibi gelen bu sözlerle çekingenleşti doktor.

— Biliyor musunuz korkum ne? Şimdi bizden bir kodaman-lar kurulu var İzmir'de. Her gün lüks lokantalarda, iyi döşenmiş tüc-

car evlerinde, kristal kadehler, Bavyera porselenleri, gümüş takınlarla kurulu sofralarda ağırlanıyorlar. İçlerinden birine ya da ikisine büyük tütün ortaklıkları şimdiden büyük işler, Amerika gezileri vaat etmiş olabilir. Bakın hâlâ bilmiyoruz yarın sabah tütünü kaçtan alacağımızı, ne kadar tütün alacağımızı. Siz de kaçtan satacağını bilmiyorsunuz. Ama İzmir’de ya da Ankara’da, o kurul üyeleriyle tüccarlar arasında, açık açık konuşulmasa bile çoktan saptanmış durumda fiyatlar. O yemeklerde dereden tepeden, okul anılarından, askerlik anılarından, gezilerden, kadından kızdan konuşularak gevezelik eder görünürler onlar. Ama ardından kahveler içilirken, cigaralar yakılırken “Maliyeti biliyorsunuz...” der tüccar. “Merak etmeyin” karşılığını alır. Bu kısa konuşma ile hesaplanmış, belli olmuştur artık tütünün satış fiyatı...

ON

Boşalan bakkal raflarının bakkallarda, fırınlarda, kahvelerde, kasaplarda ak yeri kalmamış, yıpranmış, yaprakları kırış kırış veresiye defterlerinin, rehinde bekleyen dikiş makinelerinin, bileziklerin, düğünlerde doğumlarda sunulmuş yüzükler, küpeler, kulplu Reşat altınlarının, söz kesilmiş nişanlıların, gecikmiş düğünlerin, hacizli kilimlerin, bir yere gelip de sonlarının dayandığı, yazgılarının belli olacağı hüküm günüydü gelen.

Kasabanın üstüne karanlık inince günler dolmuş, saatleri sayılır bir gece kalmıştı sadece önlerinde. Sabaha, gün ağarırken olacaktı ne olacaksa. Dolu kahvelerden kıpırdayamıyorlar, cigara üstüne cigara içiyorlardı. Akşam, yemek saatinde evlerine gidenler, karınlarını doyurmak için değil, biraz vakit öldürmek, biraz oyalanmak için gittiler. Merakın, beklemenin gerginleştirdiği sinirlilikle oturdukları sof-ralarından, karılarını, çocuklarını azarladıkları ters konuşmalar, sindirim bozukluğu ile kalktılar. Acele kahvelere döndüler.

Akşam haberlerinde bakan hâlâ Ankara'daydı. Tekel genel müdürünün öğleden sonra İzmir'e geldiğini söyledi spiker... Yine o "son yaprak" edebiyatına dayanan demeçleri sıraladı.

Saatler ilerledikçe kahvelerde, zamanı kısaltan her zamanki şakalar, dedikodular, azala azala kesildi. Sabahtan beri okuna okuna yer yer yırtılmış, iç sayfaları kaybolmuş gazeteler masalardan san-

dalyelerden kaldırılıp atıldı. Duydukları bütün iyi haberleri unutmuş görünüyorlardı. Gevezelik ettikçe, şakalaştıkça, sokağa bırakılmış çocuklar gibi oyalanan, şenlenen benlikleri geri dönmüş, gövdelerinin sessiz sedasız kalıplarına kapanmıştı. Kuşkularının yuva kurduğu bakışları, çizgilerini çektiği yüzleri, tetikte tuttuğu yürekleriyle, oturdukları kahvelerde uzayan zamanın geçişini dinliyorlardı. Kahvelerin, ışığı donuklaştıran buğulu camları arkasında, uzamış sakallarıyla, kâğıt fenerler, isli lambalar gibi asılı duruyordu yüzleri. Susmuş, uykusuz yolcularıyla, karanlıkta çığlık çığlığa yol alan bir tren düşüniün. Gecenin içinde büyüyen tekerlek gürültüleri o yalnız yüreklerde yankılanır. Öyleydi zamanın geçişi. Her geçen dakika kuşkularıyla daha yalnız bırakıyordu onları, her geçen dakika artan bir işkenceydi artık.

Kuşku gerçekte en dost belledikleri duygularıydı onların. Kuşku, tabancası baş yastığının altında uyuyan bıyıkları ağarmış, kasabanın mezarlığında artık toprağı dümdüz olmuş, adları unutulmuş büyükbabalardan; geceleri kapılarını sürgüledikten sonra ayrıca odun dayayarak destekleyen, güven altına alan kahırlı dul analardan, onları bir türlü insandan saymayan kadıların, yargıçların, sancakbeylerinin, mutasarrıfların, kaymakamların, toprak ağalarının, karakol komutanlarının düşman bakışlarından miras kalmıştı onlara. Yaşadıkları kırların tanrısı, bir sevinci sonuna kadar yaşamalarını, bir umuda bağlanmalarını ömür boyu yasaklamıştı. Gülseniz, sevinse-
niz de kuşkulanın, yüzünüze gülünlere inanmayın, diye buyurmuştu. Atalarınızı, kardeşlerinizi, öz babalarınızı kollayın! Her birini, arkanızdan yavaş adımlarla üstünüze atılmak için yaklaşan panterler gibi bilin. Sizin gözüünüzden uzak kaldıkları köşede, sizi aldatıklarını unutmayın!

Düğünleri kanlı sona erer, doğumları gencecik gelinleri alır götürür, davulla zurna ile uğurlandıkları cephelerden ölüm haberleri gelirdi. Karılarını, kardeşleri, babalarıyla düğün yataklarında, samanlıklarda bastırırlardı. Hapishaneleri birbirlerini vurarak, dolduran onlardı. Yağmur diye göğe avuç açarlar, damlarını ahırlarını sel basar, sağmalları, binekleri taşkınlarda boğulurlardı. Gülerek başladıklarını gülerek bitirmek yoktu yasalarında. Yüzlerinin bir yanı ışırsa, bir yanı karanlık kalır, her umudun ardından kahr acaba nereden gelecek, nerede pusu kurmuş yollarını gözler, diye beklerlerdi.

Tütün koçanları koyunlarında, iç ceplerindeydi şimdiden. Koçanı iç ceplerinden çıkarıp tüccarın adamı önüne bırakacakları bir devinime şimdiden hazır bir bekleyiş içindeydi sağ elleri. Her gecekine eşit dakikalar bu bekleyişleri ile kendilerine daha uzun, daha tıkanık geldikçe, kuşkuları büyüyor, kırılıyor kırılıyordu umutları.

Gece 22.45 haberlerinde hükümetin kuru vaatlerini bir kez daha dinlediler. Hâlâ bir açıklık yoktu dinlediklerinde. Tütünlerini kaçtan satacaklarını hâlâ bilmiyorlardı. Bu bulanıklık daha da kökleştirdi kuşkularını. Gece yarısı, güvensizlik bulaşıcı bir hastalık gibi sardı, o gece sabaha kadar açık kalmasına belediyeden izin çıkan kahveleri. Ters haberler kahveden kahveye gidip gelenlerle koşuşur oldu sokaklarda.

“Tüccarın elinde geçen yılın tütünleri olduğu gibi duruyormuş.”

“Tekel’in de...”

“Amerika bir dolardan fazla vermiyormuş bizim tütünlere...”

“Gery Tobacco da...”

“Kavalalılar hep hepsi 500 balya alıp çekileceklermiş...”

“İzmiroğulları geri çağırmışlar eksperlerini...”

DP’nin ağzı kalabalık yöneticileri “İnanmayın!” diye bağırıp

çağırıyorlardı. DP iktidara geçtikten sonra Zirai Donatım Kurumu'nun kasaba temsilciliğini ele geçiren Hasan Savaş: "Kim yayıyor bu uydurmaları? Hep kötü maksatlı bozguncu palavrası bunlar. Hep komünist kundağı..." diyordu karşılaştıklarına.

Gece saat on iki olmadan Ferit Taşçı, artan kuşkularıyla yüreği kırıgın ayrıldı arkadaşlarından. Kendisi için kalan tek umutmuş gibi kopardı belediye parkından gülünü. Binnaz'ların evi karanlıklar içindeydi. Geçerken avlu duvarının üstünden gülünü attı.

Yine o saatte Yusuf'un arabacılar kahvesinden kalkıp eve döndüğünü yalnız kahvenin garsonu anladı.

Kahvenin kapısında karşılaştığı mahallelisi Salih:

— Eve mi? dedi Yusuf'a.

— Evet...

— En iyisi o! Yatmalı, uyuyabilirsek uyumalı...

Beraber döndüler mahallelerine.

Gece saat 1.30'da eksperlere İzmir'den telgraflar gelmeye başladı.

Saat 2'den sonra eksperler birbiri ardından postaneden telefonla çağrılmaya başladılar.

Saat 4'te bütün eksperlere yıldırım telgrafları taşır oldu dağıtıcılar.

Cigara dumanı, solukların sıcaklığı ile kahvelerin camları iyice buğulanmıştı. İçerde oturanlar sokaktan geçenleri, sokaktan geçenler kahvelerde oturanları göremez oldular. Masaların başında dörder beşer kümelenenler, kimbilir kaçınıcı kez yineliyorlardı hesaplarını.

"Çok istemem. 46'daki gibi üç buçuktan satayım kapatırım bütün borçlarımı. Birer çift kundura alacak param kalır çocuklara..."

"İskartasız mı?"

“Sekiz balya tütünüm var. Hadi biri, bilemedin ikisi ıskarta olsun...”

“Satarsın. Ben gördüm senin tütününü. Altın gibi...”

Öbürü:

“Allah seni inandırсын ben üçe satamazsam, yarın bir dilim ekmek götüremem eve...”

Bu türlü konuşmalar, araya giren uzun sessizliklerle uzayıp gidiyordu bekleyişleri.

Saat 4.30’da postaneden yayılan ilk kötü haber, akşamdan beri gerilerinde durmuş görünmez ellerden birer yumruk gibi indi tepelerine. Ekstra ekstralar 260 kuruş deniyordu, ekstralar 225, birinci 190...

Vurulmuşlardır.

İlk toparlanan öfkeleri oldu:

“Olmaz öyle şey!”

“Zulüm bu!”

“Soygun.”

Kahvelerden kalktılar. Sokaklara döküldüler. Karşılaştıkça durduruyorlardı birbirlerini:

“Kim söyledi?”

“Nereden duymuş?”

“Cumaovası’nda, küçük tüccarlar el altından açmışlar piyasayı...”

Tüccar depolarını dolaştılar. Kepenkleri inik, sessizlik içindeydi hepsi. Tekel eksperinin odasında ışığı yanar gördüler.

Saat 5.00’te Bahriyeli Muammer, Etem Keskin, Hasan Sakarya, Köprübaşı’na doğru inerlerken karşıdan gelen Şevket Kozan, Bilal Gülcü, Hüseyin Kiraz, Hüseyin Uncu ile karşılaştılar.

Muammer, yaşlıları durdurdu:

— Şevket Bey Ağabey, bu haberler doğruysa ne olacak halimiz?

— Yapacağız elbet bir şey...

— Ne?

— Vermeyeceğiz!..

Hepsi:

“Evet, vermeyeceğiz” diye yinelediler.

Saat atıda kasabalılar Tekel’in önünde toplanmaya başladılar.

Ne gecenin ayazı, ne de uykusuzluk önleyebiliyordu birikimlerini...

ON BİR

Tekel Eksperi İsmet Tezcan, Tekel'in gece bekçisi sabahın saat dört buçuğunda odasının kapısını vurduğu zaman uyku ile uyanıklık arasındaydı yatağında. Akşamdan hiç uyuyamayacağından ya da zor uyuyacağından korkuyordu. Yılın kendisine en güç gelen gününe kendisini hazırlayabilmek, sabaha sinirleri sağlam, dinç kalkabilmek için, akşam yemeğinde bir şişe şarap içti. Yatarken ayrıca trankilin aldı. İlk saatlerde oldukça derin uyuyarak uykusunu aldı. Bir ara uyandı. Saate baktı. Dörde geldiğini gördü. Yeniden uyumak için uzandı. Fakat merkezden yeni bir emir geleceğini biliyordu. Hep neredeyse kapının çalınacağında, emrin geleceğindeydi aklı. Arada bir dalar gibi oluyor, bir iki dakika geçtikten sonra uzun uzun uyuduğunu sanarak yeniden uyanıyordu. Gece bekçisi kapıyı çalar çalmaz kalktı, elektriği yaktı.

Gece bekçisinin getirdiği telgrafı, telaştan ellerine gelen bir titremeyle açtı. Gözlüklerini takmadan okumaya kalktı. Silik harfleri pek seçemedi. Gözlüklerini takıp yeniden okurken sarardı. Konuşamadı.

Yaşlı gece bekçisi karşısındaydı:

— Kötü bir şey mi?

Gözlerini kırptırarak:

— Yok, yok diye toparlandı. Bir şey değil, her zamanki haberler...

Hadi sen git...

Gece bekçisi çıkacakken ansıdı:

— Telgrafçı aşağıda mı?

— Gitti. İhbarnameyi bana imzalattı...

— İyi öyleyse. Git, işine bak...

Bekçi çıkınca bir süre telgraf elinde olduğu yerde kaldı. Bir şey düşünmeden yatağına baktı, masasına baktı. Yerinden kıınıldamıyor, nereye gidebileceğini kestirmeye çalışıyor sanki. Yatağın kenarına ilişti. Bir daha okudu telgrafı. Ama artık pek okuyor sayılmazdı. Sadece satırlara bakıyordu. Çünkü daha ilk okuyuşta ezberlemişti telgrafta yazılı olanları. Okudukları o kadar sarsıcı, etkileyici, beklenmedik nitelikteydi ki kendisi için... “Birinci 180, dipler ıskarta. Ekstralar, ikinciler için emir bekleyiniz” deniyordu bölge müdürlüğünden gelen telgrafta.

Yirmi sekiz yıllık eksperliğinde çok zor durumlarla karşılaştığı olmuştu. Hele eksperliğin ilk yıllarında. Fakat bu türlü ağır, halkın umutlarına ters bir emir aldığını bilmiyordu. Sabaha piyasayı açacak ekicilerle yüz yüze gelecek cesaret göremiyordu kendinde.

Yatağının kenarından kalktı, masasının yakınındaki sandalyeye oturdu. Telgraf hep elindeydi. Odanın soğuşunu yeni yeni duyuyordu. Kalktı, paltosunu omuzlarına aldı. Mangalda küle gömülü ateşi eşti. Sonra, en iyisi giyinmek, diye düşündü. Giyinmeye başladı.

Aklına garip şeyler geliyordu. Çıkmak, sabah karanlığında kasabadan kaçmak!.. Sonra? Düşünemiyordu sonrasını! Giyindi, iki bisküvi ile ağzının pasını aldıktan sonra cigara yaktı.

Sabaha çıkmak istemediğini duyuyordu. Bir sonu vardı insanın. İşte o sonun sabahla arasına girmesi ya da sabahın o sona kadar uzaması, o sondan önce ortalığın ağarmamasıydı istediği.. Çaresizliğini kavradıktan sonra çayını ateşe koydu. Şimdi sırasıyla başına gele-

cekleri düşünebiliyordu. Çayını pişirecek, içecekti. Olaylar birer birer her zamanki akışını izleyecekti önünde. O sonun henüz gelmeyecek olduğunu, daha o sona kadar önünde uzun yıllar bulunduğunu birisi kulağına fısıldamış gibi biliyordu. “Henüz ödeyeceksin! Daha çok ödeyeceksin! Yüzün kızaracak, korkular geçireceksin! Ondan sonra bağışlanacak o sana Bostancı kıyılarında geçirmeyi düşündüğün sessiz yaşayış!..” Kaçamayacaktı. Boyun eğdiği çaresizliğiyle, sabah sekiz olmadan Tekel ambarındaki yerini alacaktı. “Tanrım,” diye düşündü, “ne kadar ağır ödetiyorsun bana, Bostancı’da kimseye hesap vermeden balık tutacağım, sandalımla tek başına denize bakıp dalacağım günleri? Kimi kullarının elini uzatmadan sahip olduğu bu nimetlere benim bu kadar kahıra katlanarak erişmem için günahım ne?” Oğlu, isterse oğlu da gelebilirdi sandalla beraberinde. Oğluna anlatırdı, gözleri suda, oltaya balığın vurmasını beklerken, mesleğinin yalnızlık yıllarının bu kahırlı günlerini... “Bilsen, bir sabah tütün piyasasının açılacağı gün, 1952’deydi, sen lisenin birindeydin daha, Bölge Müdürlüğü’nden sabahın dört buçuğunda bir telgraf alınca, nasıl soğudum yaşamaktan... Nasıl geriye ne kaldıysa olsun bitsin istedim... Sizler bile gelmediniz o anda aklıma...” Evet, oğluna gün gelecek anlatacaktı bu sabahı. Şimdi-den oğluna anlatacaklarını düşünürken karabasandan sıyrılıyordu. Sonra sonra daha başka şeyler düşündü. Kaymakama haber verecekti erkenden. Ne olur ne olmaz! Tekel’in, Tekel ambarının kapısını candarmaların tutmasını isteyecekti.

İlkten görünmemeyi düşünüyordu ekicilere. Dakikalar geçtikçe, emirde olmayan bir şeyi, tehlikeli bir şeyi yapmayı göze aldı. Emrin anlamı, Tekel piyasaya katılmıyor, piyasayı tüccara bırakıyor demektir! Ama piyasanın ikinci, üçüncü günü bu kararı sürdürmeye

gücü yetmezdi kimsenin. Ne Bölge Müdürlüğü'nün, ne Bakanlığın... Değişen havayı biliyordu çok partili dönemde. Halk zorlayacaktı parti örgütünü, parti örgütü de hükümeti. Tekel en geç ilk günün akşamı ya da ikinci gün sabahtan girecekti piyasaya. Tüccar ilk gün vurabildiğini vuracak, ekicilerden ikinci günü kadar dayanabilenler bir dereceye kadar kurtarabileceklerdi durumlarını... Daha doğrusu, tüccarın piyasa açıldıktan sonra biraz daha düşürdüğü fiyatların bir yerinde, Tekel alıcı çıkacak, yeter, buraya kadar demek zorunda kalacaktı tüccara... İlk değildi bu oyun.

Hayır, candarma istemeyecekti! Yalnız iki candarma, iki sessiz candarma, ekicileri kapıda sıraya sokmak için. Niye üstüne gidecekti halkın? En iyisi, sabaha onlardan biri gibi, onların arasında olmalıydı. Korunması gerekirse, korunmayı halktan isteyerek!.. Emir bu, fiyat bu, gezin, dolaşın piyasayı, işinize gelmezse yarına kadar gelecek yeni emri bekleyin, diyecekti halka... Öyle diyecekti...

ON İKİ

Yusuf Uzun, uyanıp odanın karanlığında gözlerini açınca, saatin kaç olduğunu birden kestiremedi. Üç çocuk, karısı ile bir arada yattıkları oda, herkes uyanıkmiş gibi sessizdi. Ne kadar uyuduğunu, saatin kaç olduğunu anlamaya çalıştıkça, ömrünün geçtiği kırlardan kalma sesler, ağustosböceklerinin, çekirgelerin ötüşlerini andırır çınlamalar yankılanıyordu kulaklarında. Ses olmaktan çok ses anıları. Sanki bir yerinde beslediği bir zaman böceği, değişmez bir tekdüzelikle, saniyeleri kemiriyor, yaşayışında alışageldiği bir ölçüye aktarıyor, sayıyor, biriktiriyor, biraz kulak verip dinleyecek olursa, saatin kaç olduğunu haber veriyordu ona. Çok iyi biliyordu ki şimdi kalksa, ocağın üstündeki teneke kasnaklı, tik tak ettikçe aynasındaki zencinin gözlerinin akı sağa sola kayan, göğsü üstündeki eli yukarı aşağı inip kalkan masa saatlerine baksa, saat ikiydi. Sırt üstü yattığı yerden başını çevirmeden, pencereden dışarıya bakınca, kış gecesinin donmuş saydam göklerinde, ay ışığının seyrekleştirdiği, pırıltısı keskinleşen yıldızları gördü. Öylesine yalnızdılar ki, saatin iki olduğuna kesinlikle inandı. Gündüzleri gölgelerin, geceleri yıldızların yer değiştirmelerinden, ayın büyüklüğünden küçüklüğünden, günün gecenin neresinde olduğunu kestirebilirdi. Her gün geçtiği sokaklarda akşama ne kaldığını anlayabilmesi için, bir evin, bir ağacın gölgesinin nereye düştüğüne, hatta kendinin ya da bey-

giri ile arabasının gölgesine bakması yeterdi. Geceleri ayın yerine, biçimine, yıldızların bollaşıp seyrekleşmesine göre anlardı saati. Göl-
gelerin boyu, yıldızların solup silinerek seyrekleşmesi, günlerin uzayıp
kısalmasına göre ayarlanan bir ölçü ile yer etmişti belleğinde. Gün-
ler uzayıp kısaldıkça, bir günden ötekine yanılmaz eklemeler ya da
çıkarmalar yapıyordu sanki o beslediği zaman böceği. Uyandığı za-
man, sabaha daha saatler saatler, en azından öğle ile akşam arasına
eşit bir süre olduğunu kestirmesi güç olmadı. İki saat olsun uyu-
yamamıştı. Kafasının içi öylesine ısımış aydınlanmıştı ki, kendini ye-
niden uyumaya zorlamadı. Yatağında gözleri açık kaldı.

Duyuları gittikçe keskinleşiyordu. Gözleri odanın karanlığına
alışmış olsa bile, görebileceği bir şey yoktu yöresinde. Alt yarısını
patiska bir perdenin kapattığı oda penceresinin üst yarısından,
dışarıda, geriye, arka kapağın mahmuzları üstüne yıkarak bıraktığı
yük arabasının, evinin çatısına doğru uzayıp giden ok başları gö-
rünüyordu. Gövdesini yatağın, yorganın sıcaklığı sarmıştı. Saatin bir
topallamayı andıran tik takları geliyordu kulağına. En uyanık, en iş-
lek olan koku alma duygusuydu şimdi. Bir de kaç gündür beynin-
de, yüreğinde ne varsa boşaltıp hepsinin yerini alan sorunun acısı!
Sanki o uyurken de uyanıktı acı! Uyanmasıyla birlikte depresmiş,
burgularını işletmeye başlamıştı: Ne olacaktı? Sabaha açılıyordu tü-
tün piyasası. Kaçtan satacaktı tütününü? Tütün piyasasının açılması
yaklaştıkça, soru, kaç gündür, onmak bilmez bir ur gibi, içinde bü-
yüyor büyüyor, acıdan kıvrandırıyor onu.

Odadaki bütün kokuları bir anda duydu. Bu çürük saman, küf
ile karışık toprak kokusu, kuruyup yarılan sıvalardan, çivit ile karışık
kireç kokusu badanadan geliyordu. Kuruyup süngerleşen pence-
re çerçevelerinin, tavan arasında biriken tozun, kiremitlerden ge-

len nemin, yıkanıp ovulmaktan aşınmış taban tahtalarının kokusunu hep alıyordu. Odayı ılındıran, soluklandıran karısı ile çocuklarının yerlerini ayırabilirdi. Kuru soğan, zeytin, siyah ekmek ile karın doyuran insanların soluğundan yayılan bir çeşit asit kokusuydu her birinden gelen. Fakat kadın, kız, oğlan, büyük küçük, oluşlarına göre değişiyor, her birinin yattığı yeri belli ediyordu ona. Büyük kızlarını maya ile ot kokusu ayırırdı ötekilerden. Oğlu keçi ile toprak kokar, küçük kızlardan keçi sütü kokusu gelirdi. Bu, ısınan sağlıklı kadın gövdesinden, gür saç diplerinden yayılan soda ile sabun karışık koku da yanibaşından yatan karısınınındı. Ne zaman duysa, kanında bir koşu başlardı bu kokuya doğru. Bir kucak taze ot, bir kalbur yulaf ile kendisi ahıra girerken, beygirinin burun kanatlarını şişirip eşinerek duyduğu sabırsızlığa eş bir sabırsızlık uyandırdı bu koku onda. Bu kokunun alanına dalmak, burnu pınarlarına eğik,-nereden yayıldığını, ne olduğunu, iyice, açıkça anlayabilmek için, her kez biraz biraz daha çıkışına yaklaşıp, bu kokunun labirentlerinde dolanmak istedi.

Karısına doğru dönmesine sıra kalmadan, ciğerlerinin derinlerini sızlatan o keskin, o acı kokuyu, tütün kokusunu duydu. Çoktandır evin her yanına sinen o koku ile bir arada yaşıyorlardı. Gene de oda kapısının altından, burnunu bir tabaka kıyık tütüne yaklaştırmışçasına, geldiğini duyuyordu kokunun. Kanında karısına doğru başlayan koşu durdu. Sorunun acısını bu kez daha açık, kokusu ile birlikte duydu: Ne olacaktı? Kaça satacaktı tütünü?

Anlayamıyordu. Sabaha öbür ekicilerle birlikte yığılacaklardı Tekel'in avlusuna. Listelerin okunmasını bekleyeceklerdi. Topu topu birkaç saat daha... Süre bu kadar kısaldığı halde, nasıl oluyordu da ne o, ne de başkaları hâlâ bilmiyorlardı tütünlerini kaç satacaklarını?

Tütün tarlalarında doğup büyümüştü. Babası, anası, kardeşleri hep tütüncüydüler. Babasının bakışlarının niye hep belirsiz bir yere dalıp gittiğini, durmadan bir bulmacayı çözmeye çalışır gibi yüzünün niye hep düşünceli görüldüğünü anlıyordu şimdi. Babası bilmezdi tütünün kaç satacağını. Ne kadar düşünürse düşünsün hiçbir yıl da bilememişti. Aynalarda gördüğü kendi yüzünü ansıyor, babasının yüzünde gördüğü çaresizlikten gelen o acılı anlamın, yıldan yıla kendi yüzüne de yerleştiğini, her geçen yıl biraz daha kendisini babasına ben-zettiğini görüyordu. Sonra bütün tütün ekicilerinin yüzünde görüyordu o anlamın ortak çizgilerini. Bugün üç saat beraber yolculuk ettikleri, yağhaneye gidip geldikleri Ferit'in yüzünde de görüyordu.

Anlayamıyordu. Kendisi, öbür ekiciler, tütünlerini kaçtan satacaklarını bilmeyebilirlerdi ama, alıcıların kaçtan alacaklarını çoktan bilmeleri gerekirdi. Eksperleri aylardır kasabadaydılar. Bir bir görmüş, saptamışlardı kasabanın tütünlerinin derecelerini. Ceplerindeki, kasalarındaki parayı, bankalardan sağlayacakları kredileri, işleme giderlerini, dışarıya kaçtan satacaklarını hep bildiklerine göre ne kadar tütün alacaklarını, hangi tütüne ne ödeyeceklerini bilmemeleri olanaksızdı. Böyle piyasanın açılmasına üç dört gün kalıncaya kadar hesaplarını yapmamışlarsa, ne yapacaklarını kararlaştırmamışlarsa, bu kısa süre içinde, kimden, bilmedikleri yeni ne öğrenip de bir karara varacaklardı? Hele Tekel? Kaç gündür “Hele Tekel?” diye kafa yoruyordu. Neden hele? Açık açık çıkamıyordu işin içinden. Sorunun karşılığını birden bulduğunu sandı: Tekel, yani devlet! Devlet, nelerden ne kadar ceza vereceğini, içkiyi cigarayı kaçtan satacağını bildiği gibi, tütünü alırken de kaçtan alacağını biliyordu herhalde. Son güne kalmış bir hesabı olmazdı ki devletin? Öyleyse neden açıklamıyordu fiyatlarını? Neden önce tüccarın sözünü söyle-

mesini bekliyor, yani tüccarla sır ortaklığı ediyor, tüccarın dondurduğu fiyatlar üzerinde alıma girişiyordu sonradan?

Derin bir soluk almış olacak ki karısı kımıldadı. Ondan yana döndü, dizlerini toplayarak sokuldu. Sonra bacaklarını gerip kalçalarını dizlerinin yerine getirdi. Kulağının dibinde mırıldandı: “Uyandın mı?” O ısınmış sağlıklı ten kokusunu, gür saç diplerinden gelen sabunla karışık dişi kokuyu daha yakından duydu. Kanındaki atlar boşandılar, atıldılar o kokunun çayırlarına doğru. Kolunu beline atıp karısını kendisine doğru çekti. “Uykumu almışım...” diye karşılık verdi...

Yanaştılar birbirlerine. Sevişmek için çok konuşmaları gerekmezdi. On yıldır beraberdiler. Ayın belirli dört beş günü dışında, her gece çocuklar uyuduktan sonra sevişirler, uyurlar, açlık gibi duydukları bir sevişme isteği uykularının ortasında ikisini de uyandırır, yeniden yaklaşırlardı birbirine. Gövdelerinin şaşmaz bir uyumu vardı. Sevişirken, bir sana bir bana diye uzayıp giden bir bölüşmeyi, karşılıklı olarak eşitlikle sürdürdükleri sanılırdı.

Bütün topraksızların çilesi birdir. Askerliğini bitiren oğlan ile kocaya varan kız kopar baba ocağından, bir gün gelir, göçebelikten, ana babasının, kardeşlerinin adreslerini yitirir. Yusuf Uzun’lar, Make-donyalı, Priştine göçmeniydiler. Kurtuluş Savaşı’ndan sonra Bayındır’da iskân görmüşlerdi. On iki dönüm tarla ile yirmi ağaç zeytin, iki odalı küçük bir ev aldılar iskândan.

Yedi kardeştiler. Her biri büyüdükçe bu bir sofralık malın getirdiği ile bir arada kalamayacaklarını anladılar. Yusuf Uzun ekmek peşinde Akhisar’a kadar çıktı. Bir çiftlik sahibinin yanında aylıkçıydı on iki yıl önce. Aylıkçılığının ikinci yılı, Sıdika, kocası ile birlikte tütün çapası sırasında iğne atımına kadar çalışmak için, ırgat olarak gel-

di çiftliğe. Bir Kavalalının kızıydı. On yedi yaşındaydı o sırada. Yusuf görür görmez vuruldu Sıdika'ya. Kocasından pek bir şey anlamışa benzemiyordu. Evli de olsa, hâlâ eşini, oynaşını bulamamış bir genç kız gibiydi. Kocasını vurduğum duymazın tekiydi. Karısının güzelliğini değerlendirip sahip çıkacak yaradılıştaki değildi. Anlaşmaları çabuk oldu. Bütün yaz, köşe bucak, samanlık hendek, seviştiler. Yusuf'un beyle hesap kestiği gecenin sabahı kaçtılar. Sıdika'nın kocasından altı aylık bir kızı vardı kucağında. Ama kocası orali olmadı. Arkalarından ne sordu ne de aradı. Bir yıl Dikili'de on dönümlük bir tarlanın yarıcısı oldular. Ertesi yıl İzmir'e indiler. Yusuf'un büyük eniştesinin usta-başı olduğu bir yaprak işleme fabrikasında çalıştılar. Sonra bir başka akraba, Yusuf'un dayısı onları bu kasabaya, bir toprak sahibinin yanına yarıcı olarak yerleştirdi. Altı yıl yarıcılık ettiler. Bu arada biri oğlan biri kız, iki çocukları oldu. Hâlâ nikâhsızdılar. Sıdika ilk kocası ile evli görünüyordu. Ama çocukların babası belliydi kayıtlarda. Yusuf, kendisinden doğan iki çocuğu gibi karısının ilk kocasından doğan kızını da kendi nüfusuna geçirmişti. Son iki yıldır yarıcı değildiler. Kiraladıkları yedi dönümlük bir tarlada tütün yetiştiriyorlardı. Bu yılın sekiz balya tütünü, oda kapısının önünde, evin sofrasındaydı şimdi. Tütün kokusu oradan geliyordu.

Yusuf sevişmeleri boyunca tütün kokusunu hep duydu. Kokunun ansıttığı o sorulardan bir türlü kurtulamadı. Bu yüzden kolları karşılıklı çözüldüğü zaman seviştiklerini hemen unutacak kadar karısından uzakta duyuyordu kendini. Sıdika çabuk anladı bunu. Gövdeleri yan yana, yatakta sırt üstü kımıldasız kaldıkları sırada sormadan edemedi:

— Ne sıkarsın canını bu kadar?

— Meraktan kurtulamam...

— Ne var merak edecek? Herkes nerede biz de orada...

— Herkesin canı cehenneme!..

Kaç gündür yüreğini ezen sorunlardan birinin daha karşılığını bulduğunu sanıyordu. Coşku ile titredi:

— Başımıza ne gelirse hep bu herkese uymaktan gelir zaten...

Sıdika kadınca önsezileriyle üstüne varmaktan çekindi kocasının:

— Senin aklın daha iyi keser. Sen benden daha iyi bilirsin işini!..

Büyük kız yatağında bir yandan öbür yana döndü o sırada. Sustular. Çocukların hafif soluklarına kulak verdiler. Küçük kız birden “Anne!” diye bağırdı uykusunda. Ağlamaklı bir sesle “Su!” diye ekledi. Sıdika kalktı. Ocağın içinde duran gaz lambasının fitilini biraz açtı. Ocağın dibindeki su testisinin ağzına ters kapatılmış maşrapaya su doldurdu. Küçüğe, kolu üstünde doğrularak su içirdi. Başını yeniden yastığa yerleştirdiği çocuk hemen uyudu. Maşrapada kalan suyu kendi içti. Ocağın yanına dönerek Yusuf’a sordu:

— Sen susamadın mı?

— Susadım...

Testiden doldurduğu bir maşrapa suyu Yusuf’a uzattı. Ayakta, yatağın kenarında Yusuf’un suyunu içmesini bekledi. Maşrapayı alıp kaldırdı. Lambayı yeniden kısmadan önce ocağın üstündeki saate baktı. Yatağa dönünce:

— Saat üç, dedi...

Yusuf:

— Haberim var, diye karşılık verdi. Uyanalı bir saat olmuş diye aklından geçirdi.

Birbirlerine sırtlarını döndüler. Az sonra soluk alışları değişen Sıdika’nın uyuduğunu anladı. Fakat o uyumadı. Yıldızların solduğu saatlere kadar içindeki acıyı deşen tütün kokusunu duydu. Tü-

tütününü hakkını almadan kaptıracağını düşündü alıcıya. Ya hakkını vermezlerse? Saatler geçtikten sonra “Yakarım!” diye karşılık geldi içinden. “Kasabanın ortasında herkesin gözü önünde yakarım!” İlk yıldızlar solarken tütünlerinin alevlerini görür gibi oldu Cumhuriyet Alanı’nda. Tütünlerini, buldukları fiyata elinden çıkaranlar kahvelerde ayağa kalkmış, ona, tütünlerinin alevlerine bakıyordu: “Herkesin canı cehenneme! Hepsinin canı cehenneme!” diye geçirdi aklından. Daldı...

Kasabanın çıkışında oturuyorlardı. Bütün kasabalarda olduğu gibi, merkezden uzaklaştıkça evleri dükkânları gittikçe küçülen, toprak sokakları çarpuk çurpuk, bir kenar mahallede, mahallenin gerilerinde basık duvarları sıvasız bir evin kiracısıydılar. Fakat kasabanın bütün evleri gibi avlu içindeydi ev. Dış duvarı, harcı döküldüğü için biraz çöken, bu yüzden hafif eğrilen avlu kapısından girince sağda bir oda, bir sofa, bir ahır ile samanlıkları. Yüznumara, avluda, samanlık ile mutfak duvarları arasına sıkışmıştı... Çocukları her yıl ilkyaz ayları sevindiren kocaman bir dut ağacı ile ağacın dibindeki kuyu az çok değerlendiriyordu evi.

Yusuf, sabahın kendine düşen işlerini hep alacakaranlıkta gördü. Beygirin suyunu yemini verdi. Kuyudan çektiği bir kova su ile yüzünü ellerini yıkadı. Ateşin yanmasını, sabah çorbasının pişmesini bekledi. Beş on zeytin tanesi, bir parça ekmek, bir maşrapa su ile kahvaltı etti. Ahırda beygirin koşumlarını vururken hava karanlıktı hâlâ.

Beygir ahırdan çıkarken sıçradı. İki ön ayağını birden ahır kapısından dışarı attı, silkindi. Koşumlarındaki ziller şingirdadılar. Yeni kalkan çocukların üçü de bir koşu evin iç kapısı önüne çıktılar. Nalları avlunun taşlarında yankılanan beygir, zillerinin uyumlu

şingirtıları ile önlerinden geçerken dostça çocuklara baktı. Yusuf'un ardından, avlu kapısından ön iki ayağı ile birden eşikten bir kez daha atladı. Zilleri şangırdadılar.

Yusuf oklarını indirerek arabayı doğrulttu. Beygiri geri geri iterek iki okun arasına soktu. Koşum kollarını arabaya tokalamaya başladı. Sıdika, kapının önüne çıkmış kızları ile yan yana beygiri arabaya vuruşunu seyrediyordu. Oğlu koştu, içerden kamçısını getirdi babasının. Kamçı elinde, tekerleğinden arabaya tırmandı. Çocuğun en sevdiği eğlence başlamak üzereydi. Her sabah, evden ana caddeye kadar, babasının kolları arasında, arabanın içinde ayakta dikilir, beygiri arada bir hafifçe kamçılıyarak o sürerdi arabayı. Ana caddede arabanın arka kapağından sarkarak sıyrılır, yere atlar, sevinçle eve dönerdi.

Yusuf, yem torbasını arabanın içinde köşesine yerleştirdi. Beygirin kantarma başlığını vurdu. Kantarma kolları elinde tekerleğin yanına döndü. "İn aşağı" dedi oğluna. "Bugün oyun günü değil..." İki eliyle oğlunu koltuk altlarından kavradı. Havada döndürüp yere bıraktı.

Sıdika seslendi:

— Bayram, gel buraya, yanıma. Uğraştırma babanı...

Yusuf bir ayağı ile tekerleğin dingil başına, öbürü ile ok dibine basarak arabaya çıktı. Dizginler elinde ayakta doğruldu. Karısına:

— Eh, dedi, kismetse giderim, var mı bana bir lafın?

Sıdika güldü:

— Hadi, dedi, hazırladım suyunu, deh de...

Yusuf dizginlerini dalgalandırdı. Beygire yol verdi:

— Eyvallah...

Sıdika giden arabanın arkasından fırlattı döktü bir kova suyu:

— Güle güle! Su gibi aksın gitsin işlerin...

Çocuklar:

— Güle güle, diye bağıştılar.

Yusuf arabasına bakmadan kamçısını geriye, onlara doğru salladı. Araba, ilk dönemeci döndükten sonra tırısı kalkan beygirin zilleri, tekerlerin sesi, daha bir süre evden duyuldu...

Sokaklarını kestirmeden ana caddeye bağlayan boş arşaya saptı. Boşnak Nuri'nin, arsanın sağında kalan evinden çıktığını gördü. Selamlaşmadılar. İki yıl önce kiralamak istediği bir tarlayı araya başkalarını koyarak elinden aldığı günden beri dargındılar. Aksi gibi Nuri'den sonra ilk gördüğü insan, az ileride önünde yürüyen bir çocuk kavgası yüzünden altı aydır konuşmadıkları Muharrem oldu. Dört beş ev arayla komşuydular. Önce karıları kavga etmiş, darılmışlar, sonra da Muharrem'le o. İkisi de kendi çocuğunu kendi karısını haklı görüyordu. Daha sonra fırının önünden geçerken fırıncıyı görmezlikten geldi. Kerata! Geçen hafta karısının veresiye iki ekmek almak için gönderdiği oğlunu boş çevirmişti. Çok bir borcu olsa canı yanmazdı. Topu topu henüz ödeyemediği on sekiz liralık bir hesabı vardı. Fırıncının ardından bakkala da merhaba demek gelmedi içinden. O da kerataydı! Borcu yirmi beş lirayı bulunca kesmişti veresiyeyi. "Senin gene bir araban var. Benim neyim var?" diyordu. Bakkal henüz arabanın borcunu ödeyemediğini biliyordu oysaki.

Askerlik şubesine yaklaşırken kaldırımda Emin Bey'i gördü. Gabbardin pardesüsü kırışksız, tertemiz, pantolonu ütülü, şapkası yeni kalıptan çıkmış gibiydi. Lastikleri ayağında, bastonu koluna asılı, erkenciydi yine. Besbelli piyasayı kollamaya gidiyordu. Her zamanki gibi "O da Priştineli ben de..." diye geçirdi aklından. Geçen yıl haziran sonunda sıkışmış, yüz lira almak zorunda kalmıştı ondan. Ocak

sonunda tütününü satınca yüz kırk lira ödemişti. O da kerataydı. Onu da görmese olurdu!

Arkası arkasına gelen bu ters karşılaşmalar canını sıktı sonunda. Herkes mi kötü yoksa ben mi kötüyüm, diye geçirdi aklından. Kötülükten o kadar uzak duyuyordu ki kendini, kötü olabileceğini düşünemiyordu bile. Gücü kuvveti neydi, neye yeterdi ki başkalarına kötülük edebilsin? Evinin, çocuklarının nafakasını çıkarmak, borcunu ödeyip bir araba sahibi olabilmek için didinip duruyordu. Evet bütün bu dargınlıklar, çekişmeler, hep evinin, çocuklarının nafakasını çıkarmak, başkalarına kaptırmamak içindi. Yadırgadığı bir duyguyla, bu açıdan düşününce Boşnak Nuri ile Muharrem'i kötüleyemiyordu dargınlıklarının ilk günlerinde olduğu gibi. Fırıncı ile bakkal alt yanı küçük birer mahalle esnafıydılar. Emin Bey, Emin Bey dedikleri neydi sanki? Adı beye çıkmıştı bir kez! Gerçekte aylaklığın, romatizmanın hamlaştıırıp çürüttüğü bir ağrılar sızılar yığınydı adam. Hüneri ne, sanatı ne, ne işe yarardı ki? Hem Allah razı olsun bir lokma ekmeksiz kaldıkları o sıkışık günlerinde, sonunda faizini almış olsa bile yetişmişti imdadına. Böyle kendini içinden herkesle barışık duyunca hafifledi ilk sıkıntısı. Hem de ansıdı: "Adam sen de... Kasabada beş on dargını olmayan kim?"

Emin Bey'i selamsız geride bıraktıktan sonra, önünde sağda giden Salih Darcan'ı gördü. İşte, sevdikleri, dargın olmadıkları da vardı dünyada. Dizginleri tarttı. Tırıs la giden beygir Salih'in yanında zilleri sarsılarak durdu.

Arabasına aldı Salih'i. Dizginlerini saldığı beygiri yeniden tırısa kalkarken, ayakta geriye dönüp arabanın yarı kanadı üstüne ilişerek oturan Salih'e sigara tuttu.

— Nasıl be Salih, dedi, uyuyabildin mi dün akşam?

— Eh, bir iki saat...

Salih sigarasını yakıp ona uzattı:

— Sen nasıl uyudun?

— Ben de senin gibi...

— Ama iyi yaptık yine erken döndük eve...

Yusuf, sigarasını ateşinden yaktıktan sonra, geri verdi Salih'e:

— Elbet iyi yaptık...

— Bugün ne olacak dersin?

— Bakalım...

Sustular. Bir süre sonra Salih:

— Haklısın, dedi. Ancak bu sabah anlayacağız ne olacağımızı...

Köprübaşı'ndan dere boyuna saptı Yusuf. Salih inecek oldu.

Yusuf sordu:

— Nereye?

— Tekel'e...

— Dur bekle. Arabayı bırakayım beraber gideriz...

Kahvenin arkasında beygirin başlığını çıkardı. Dizginleri başlığa dolayıp hamuta astı. Yem torbasını taktı. Yularından duvardaki bir demir halkaya bağladı hayvanını.

Salih'le yan yana Tekel'in yolunu tuttular...

ON ÜÇ

Amerikan tütün ortaklığının İzmir'deki Türk Müdürü Suat Eroğlu, o pazar akşamı, yemeği evinde yedi. Genel olarak karşısına alıp konuşmayı ilerde yüz göz olmalarına yol açacağı düşüncesiyle çok gördüğü, söyleyeceklerini hep karısı aracılığıyla söylediği lise son sınıfındaki oğluna, o akşam, Galatasaray-Fenerbahçe karşılaşmasının sonucunu soracak kadar keyifliydi yemekte. Yemekten sonra kahvesini evde içemeyecek kadar sabırsızdı. Otomobil kapıda bekliyordu. O da, bürosunda uykusuz geçirecekti bu geceyi. Fakat gecedan yola çıkan ördek avcılarının hevesli havası vardı üstünde. Ava çıkmadan önce uzun uzun çarşıyı pazarı dolaşmış, av elbiselerini, yün kazağını, çoraplarını, su geçmez botlarını yenilemiş, av çantası, çiftesi hazır, fişekleri dolu avcılarını andırıyordu. O akşam onu görenlerin kendiliğinden ansıyacıkları bir benzetmeydi bu. Çünkü, o gece bürosunda görülecek tek işi kalmamıştı artık. Piyasanın açılışı ile ilgili hazırlıkları aylardır tezgâhlayan oydu. Bölgenin tütün piyasası ile ilgili hesapların bir ucu her yıl olduğu gibi, yine elindeydi; hesapları tümüyle bilen, çekip çevirecek, sonuçlandıracak olan yalnız oydu yine. Hatta yalnız Ege'nin değil, daha sonra açılacak olan Marmara, Karadeniz bölgeleri tütün piyasaları da, onun Ege'de hazırladığı planlara göre yürütülecekti her yıl olduğu gibi bu yıl da...

O günlerde, bütün Ege Bölgesi'nin en güçlü adamı kimdir, diye

bir kişiye soracak olsanız, bin kişinin vereceği değişik karşılıklar arasında, Suat Eroğlu'nun adını verecek bir kişi olsun çıkmazdı herhalde. Örneğin Başbakan Menderes ile önemli bazı bakanlıkların bakanları Egeliydiler. Belki de bin kişinin büyük çoğunluğu bu soruyu başbakanın adını vererek karşıladı. Oysaki başbakan, bir oy düzeninin getirip piramidin tepesine ittiği adamdı sadece. Piramidin dört köşe geniş tabanından başlayarak, kendisinin bulunduğu uç noktasına ginceye kadar kat kat yükselerek daralan kendisine dönük, aç avuçlar, aç ağızlar üzerinde duruyordu. Kendisine oy verenler, oy sağlayanlar, hatta oy sağlamamış olsalar bile sağlamış gibi görünenler, durmadan fiyat artırarak, durmadan tazeledikleri yeni isteklerle ödettiriyorlardı ona bu oyların karşılığını. O kadar ki başbakanlığının daha ikinci yılında sınırları iyice bozulmuştu Menderes'in. Her gittiği yerde kendisinden olur olmaz isteklerde bulunanlara, artık işi en kişisel işlerinin yerine getirilmesini isteyecek kadar yüzüzlüğe dökenlere, "Biz bu işe sizlere yarıdakçılık etmek için mi girdik?", "Hakkınız olmayan şeyler nasıl istersiniz?" diye bağırıp çağırarak kadar tutamıyordu kendini. Fakat çok geçmeden öfkesi yatışıyor, çevresini kuşatanlarla iyice uyuşan bir kişiliğe bürünüyor, bir bir yerine getiriyordu bu istekleri. Öğretmenler, kaymakamlar, banka müdürleri, karakol komutanları, kış yaz demeden sürülüüyordu oradan oraya. Particilere çalışmadıkları işlerden aylıklar bağlanıyor, aç avuçları, aç ağızları yağlı lokmalarla susturuluyordu. Kısacası daha o yıllarda doymak bilmez oy simsarlarının elinde acınacak bir duruma düşmüştü başbakan.

Soruların aklına gelecek bir başka isim, savaş yılları içinde Karun kadar zenginleşmiş büyük bir işadamı olabilirdi İzmir'in. Pamuk, üzüm piyasası elindeydi. Borsada istediği gibi oynuyordu fi-

yatlarla. Her gün küçük tüccarlardan birisi iflasa sürükleniyordu onun bu oyunlar  yüzünden. Fakat eski k kle mi  firmalara d   geçirecek gücü yoktu henüz. Ona eşit kuvvetler vardı henüz borsada.

Soruya karşılık verenler arasında bir iki gazetecinin, bir yazarın adını verenler çıkabilirdi belki. Olsa olsa romantik saymak gerekirdi bu gibileri. Fakat kararlarının etkisi, kesinliği doğru bilinir, değerlendirilirse, Ege'nin en kuvvetli adamı, hiçbir gazetede adı geçmeyen, gücünü bilenlerin ise gücünden söz etmemeyi daha doğru buldukları Suat Eroğlu'ydu o yıllarda... Amerikan tütün ortaklığının Türk m d rl  ne getirildiği yıldan beri, milyonlarca tütün ekicisinin eme ini değerlendiren oydu.

Yolda bir otobüste kar ıla sanız, söz gelişi bir mağazada bir şeyler satın alacağınız sırada, sizden önce ya da sizden sonra alışveriş sırasını beklerken görseniz hiç ilgilenmeyece iniz adamlardandı. Hatta ilgilenecek  lursanız, elinizde olmadan "Ne gereği var sanki bu adamın?" diye aklınızdan geçen adamlardan. Bir sinemada, bir toplantıda yanınızdaki sıraya düşecek olsa ne kadar d   n rseniz d   n n ne i  yaptığını, kim olduğunu kestiremezsiniz. Kırk ile kırk be  ya  arası gösteriyordu. Ortaya yakın kısa boyluydu. Düzgün yüz çizgilerine, dalgalı sık siyah saçlarına, açık yeşil renkli gözlerine rağmen yine de güzel demeyece iniz, hatta baktıkça çirkin g rece iniz bir yüzü vardı. Konuşmaya ba layınca daha da  irkinle irdi. Sesinde, konuşmasından bir soğukluk yayılırdı çevresine. Konu tu u kimse gittikçe rahatsız olduğunu, kendini tedirgin duymaya ba ladığını fark ederdi karşısında. Bir an önce i im bitse de yanından kurtulsam diye geçirirdi aklından.

Ortaklığın içinde ise başka bir adam olurdu o. Sabah, erken saatte ortaklığın önünde arabasından inince ba lardı değişmesi.  o-

för ya da ortaklığın kapıcısı, otomobilin kapısını açmak için fırlarlar, o dışarıya doğru adımını atarken, toplanır, kapıyı tutarak yol verirlerdi ona. Gözkapaklarının, üst dudağının küçük bir kımıltısıyla teşekkür ederek yürür geçerdı adamlarının bu hizmetine. Ortaklığın geniş mermer basamaklarına doğru ilerlerdi sağına soluna bakmadan. Sonra merdivenleri çıkarken, her basamakta gücü sanki daha artarak çıkardı merdivenleri. Ortaklığa girerken, çevresini dört geniş sokağın kuşattığı üç katlı bir ada gibi koca ortaklık yapısının her odasında bir koşuşma başlardı. Odasına girip yerini alınca o koca yapının kalbi vurmaya, işlemeye başlar, onun odasında olduğu anlaşılırdı sanki soluk alıp verişinden. Taa akşam geç saatlerde o çıkıp gittikten sonra yine taştan, kireçten, kum ile kiremit yığınınan oluşan, ruhsuz, ölü bir yere dönerdi ortaklık yapısı.

O gece ortaklığın önünde otomobilinden inince her günkü gibi suratsız davranmadı şoförü ile kapıcıya. Şoförüne “Git yat, sabah sekizde gel” dedi, kapıcının hatırını sordu.

Odasında bir süre kimseyi aramadı, tek emir vermedi, odasında olduğu anlaşılırdı sanki soluk alıp verişinden. İzmir, Manisa, Aydın, Denizli, Muğla, Isparta ile Burdur illerini içeren bir haritanın önünde arada bir durdu. Bütün işletme personelinin, merkeze bağlı yakın ilçelerde görevli eksperlerin, telefon başında bekleyen sekreterlerinin, işletmedeki öbür görevlilerin, kendisinden gelecek en küçük sese kulak verdiklerini bile bile iki saate yakın uzattı bu susuşunu.

Saat ona doğru aranmaya başladı. Yerli firmaların büyük pay sahipleri, yöneticiler, patronlarıydı kendisini arayan.

Sekreteri en saygın sesiyle:

— Kavalalı Üzeyir Bey telefonda, diyordu.

O kısaca mırıldanıyordu:

— Ver!

Hat bağlanıyordu:

— Beyefendi, hayırlı akşamlar...

— Teşekkür ederim Üzeyir Bey...

— Nasılsınız? İyisiniz ya?

— Teşekkür ederim...

Hep buz soğukluğundaydı sesi.

— Var mı yeni bir şey?

— Hayır.

— O halde konuşulduğu gibi?

— Evet...

— Biz yarın sekizde giriyoruz piyasaya?

— Evet...

— Mesele yok öyleyse. İyi akşamlar. O kadar yormayın kendinizi.

Dinlenin biraz siz de...

Öğüt almasını sevmezdi hiçbir türlü.

— İyi akşamlar, diye karşılıyordu bu sözü. Karşısındakinden önce kapatıyordu telefonu.

Böyle yirmiye aşkın yerli firmanın önde gelenleriyle yinelendi arasında bu kısa görüşmeler. Saat on buçukta bir ara, eksperlerin gidip yatmalarını, sabaha erken kalkmak için pek acele etmemelelerini söyledi sekreterine. Sabah sekizde ortalıkta olmaları yeterdi...

Saat on birde öbür yabancı ortaklıkların Türk müdürleri hatırını sordular, iyi geceler dilediler. On bir buçukta ortaklığın Amerikalı müdürü, İngilizceye bildiği elli sözcüklük Türkçesini karıştırarak aradı onu. “Ben şimdi geliyorum senin büro...” diye tamamladı konuşmasını.

Alman kökenli Amerikalı müdür, ortaklığın New York’taki merkezi ile olan işlerini yönetiyordu. Suat Eroğlu ise Türkiye’deki iş-

lerini. İkisinden öbürü ile iyi geçinmek zorunda olan Amerikalı müdürdü kişiliklerinin işte ağır basan değerlerine göre.

Amerikalı müdür geldi. Suat Eroğlu işten söz açmayı gerekli görmedi ona. Konuşulacak yeni bir şey yoktu aralarında. Amerikalı müdür de bir şey sormadı. Karşılıklı çay içtiler. Amerikalı müdür iyi akşamlar dileyip gitti.

Saat birden sonra taşra konuşmalarına başladı Suat Eroğlu. Muğla'yı aradı. Muğla'daki başeksper telefonunu bekliyordu patronun.

— Buyurun beyefendi, emredin?

— Nasılsınız?

— İyiyim çok şükür, duacıyım...

— Durum nasıl?

— Bildiğiniz gibi. Halk sabırsız.

— Yani?

— Saat sekizde alıma başlayacaklar.

— Aralarında oyunbozanlık eden yok ya?

— Hayır...

— Biz yarın alıma geç başlamak zorundayız.

Başeksper gecikti karşılık vermekte...

— Alıma başlamadan telgrafımı ya da telefonumuzu bekleyin...

— Nasıl emredersiniz...

— Başka? Sizin sormak, söylemek istediğiniz?

— Sağolun...

“Allahaismarladık, iyi geceler” gibi sözleri gereksiz görerek kapadı telefonu. Öbür il merkezlerinin başeksperleri ile yineledi bu görüşmeleri...

O, böyle emirler verir, görüşmelerini yürütürken, ortaklığın öbür odalarında, kendisinden on, on beş yaş daha büyük, ortaklığın ken-

disinden daha eski görevlileri bir fotoğraf albümünü karıştırır gibi kimliğini, nereden nasıl çıkıp başlarına geçtiğini ansıyorlardı onun.

Yaşlı bir sayman, daha önce çalıştığı bir tütün ortaklığında gece bekçisi olan babasını tanıyordu. Drama göçmeniydi. Akhisar'da tütüncülüğü bırakıp göçmüştü İzmir'e. Çocuklarını okutmak için gece bekçiliğine girmişti. Karısı, çeyiz takımları, danteller işler, geçimlerine yardımcı olurdu. Suat Eroğlu, bu koşullar altında on dört yaşında başlayabildi ortaokula. Topu topu iki yıl okudu. Ortaokulun üçüncü yılına geçince okuldan ayrıldı. Şaşmaz bir koku alma duygusu vardı daha o yaştan geleceği ile ilgili. Okulda ilgilendiği tek ders İngilizceydi. İzmir'in ikinci üçüncü sınıf sinemalarında oynayan kovboy, gangster filmlerinde dinlediği bütün konuşmaları olduğu gibi kaptı belleğine. Babasının gece bekçisi olduğu yabancı tütün işletmesine küçük bir yazıcı olarak girdi on altı yaşında. Askere gidinceye kadar şaymanlıkta çalıştı. Askerlik dönüşü, şimdi müdürü olduğu Amerikan ortaklığına girdi İngilizcesinden yararlanarak. Tütün tarlalarında açmıştı gözünü. Domuzuna anlıyordu tütünden. İki yıl eksper olarak çalıştı. Yirmi üç yaşında işinde ilerlemenin bütün yollarını çözümlemişti kafasında. Önce yaradılışının ilerlemesini önleyecek bütün ters yönlerini törpüledi. Acıma, coşku gibi duygulara, dostluk bağlarına dönük bütün eğilimlerini körletti. Yalnız düşünmeye, düşündüklerini kimseye açmadan uygulamaya alıştırdı kendini. Dizlerini aralayıp el attığı balyalarda kokusundan değerlendirmeye başlıyordu gördüğü tütünleri. Eksperliğinin ilk yılında Muğla'nın Yatağan ilçesinde görevlendirilmişti. Eşsizdi ilçenin tütünü. Öbür firmaların kararsız davrandıkları bir saat içinde ilçenin yarı tütününü kapattı. Çok sormamış, çok aramamıştı merkezi. Yetkilerini göze görünmeden kullanmış, kararındaki doğrulukla sonra-

dan dikkatini çekmişti baştakilerin. Bu başarı, bölgenin en önemli tütün merkezlerinden birinde, Bergama'da görevlendirilmesini sağladı bir yıl sonra. Yine çok sormuyor, çok aramıyordu merkezi. Piyasanın açıldığı gün çok değişik, ekiciyi de öbür firmaları da şaşırtan bir alım yöntemi uyguladı. Ekstralara, öbür firmaların verdiği on kuruş yüksek fiyat veriyor, buna karşılık öbür firmalar altı yedi balyada bir balya ıskarta çıkarırken, o beş balyada bir balyayı ıskartaya ayırıyordu. Fakat öyle ki ıskartaya verdiği fiyat da, öbür firmaların verdiği fiyattan on kuruş yüksekti.

Sonuç olarak, her parti tütüne verdiği fiyat başbaşa geliyordu öbür firmalarla. Fakat iyi tütününe on kuruş fazla verilmesinden hoşlanıyordu ekici. Sonuç olarak Bergama'nın üçte iki ürününü kapattı o yıl...

Sonraki yıllar durmadan yeni oyunlar, yeni yöntemler yarattı piyasada. Bu oyunlarının karşılığını da her zaman koparmasını bildi çalıştığı ortaklıktan. Öyle ki daha otuz iki yaşındayken merkezde alım müdürüydü firmanın. Otuz beş yaşında, iki müdürlükten birine, ortaklığın Türk müdürlüğüne getirildi. Çok geçmeden de genişleyen yetkileriyle uyguladığı yeni buluşlarıyla, tek söz sahibi adam durumuna geldi tütün piyasalarında.

O işbaşına geldikten sonra, çoğu yerli firmaları tampon durumuna düşürmüştü, başlangıçta karşılaştığı direnmeyi yıkmak için kolaylıkla yeni tampon firmalar kurulmasını sağlamıştı bölgede. Yaparak işletmesini yerli firmaların üstüne yıkmış, yavaş yavaş gelişen sendikalarla uğraşmak durumunda kalmaktan kurtarmıştı firmasını. Yöntemi basitti. Bir taban fiyatı saptıyordu tütüne. Yerli firmalar o fiyat üstünden girişiyorlardı alıma. Verdiği fiyata uyan firmalardan daha o gün, kilo başına yüzde on, on iki bir fark ödeyerek alıyordu iş-

lenmemiş tütününü. Yaprak işletmecilerinin yüzde yirmiye kadar çıkarıyordu kazancını. Bu oyun, alıcılar arasında dayanışma yaratıyordu kendiliğinden, piyasada çekişmeyi önliyordu. Yerli firmalar için sağlam bir yoldu her şeyden önce. Kasalarından para çıkmadan bir günde milyon kazanıyorlardı. Bu kazanç yeterliydi onlara. Örneğin, o yıl her koçana, koçanı kırdıklarında, balya başına beş lira kaparo ödemek durumundaydı alıcılar. On balyalık, aşağı yukarı altı yüz kiloluk bir partiye elli lira ödeyecekler demektir bu. Tütününü ortalama iki liradan alacak olurlarsa, onun saptadığı taban fiyatına göre o, kilo başına yirmi beş kuruş fazlasıyla, aynı gün iki yüz yirmi beş kuruştan almak üzere anlaşmıştı yerli alıcılarla. Tüccar aldığı tütününü daha ekiciye tam bedelini ödemediği ona devredecek, böylelikle ekicinin tütününü yetiştirirken geçinmek için en ağır faizlerle borçlandığı kadar parayı kazanacaktı bir çırpıda her partide...

Öbür yabancı firmalar da uymakta yarar görüyorlardı bu anlaşmaya. Ürün, hepsini doyuracak kadar boldu her yıl olduğu gibi. Bunun içindir ki, sabaha açılacak tütün piyasasında yerli firmalara bırakacaktı alımı. Bölgede hemen hemen her ilçede depolar kiralaması, eksper görevlendirmesi, bir yandan ekiciyi oyalamak, bir yandan da küçük alıcıları göz altında tutmak, denetlemek, ürünün değerini doğru saptamak için aldığı tedbirlerdi onun...

Saat üçten sonra yine eline geçen İngilizce dergileri karıştırmaya başladı. Hiç uykusu yoktu. Tıpkı avdaymış gibi duyuyordu kendini. O yerini almıştı, göl kıyısındaki sazlıkta. Dört yana saldırdığı cins tazılarının havalandırarak önüne doğru süreceği sürülerin uçuşlarını gözlüyordu. Ona düşen, oturduğu yerden doğrulup ateşlemektir tüfeğini, o kadar! Çok değil, üç dört saat daha, diye geçiriyordu arada bir saatine baktıkça aklından...

ON DÖRT

Tekel Eksperi İsmet Tezcan'ın, ilçe tütünlerinin değeri-
rilmeleri ile ilgili listeleri, Bölge Müdürlüğü'nce incelenerek Tekel
Memurluğu'na gönderilmişti. Piyasanın açılacağı günün sabahı eks-
pere teslim edilmek üzere üç gündür, Tekel memurunun çelik ka-
sasında, mühürlü bir zarf içinde kapalı duruyordu. Sabah saat ye-
dide, Tekel memuru, saymanı, gece bekçisi ile İsmet Tezcan'ın im-
zaladıkları bir tutanakla mühürlü zarf İsmet Tezcan'a teslim edil-
di. İsmet Tezcan, odadakilerin yanında açtı. Okuduğu listelere ili-
şik açıklama, sabaha karşı aldığı bir telgraf kadar şaşırtıcıydı ken-
disi için. Belki de telgrafı aldığı saatten beri düşündüklerinin ver-
diği bir kanıksama ile duygulanmadı, üzülmeyi bu kez. Sadece dü-
şünceli kaldı yüzü.

Tekel memuru sordu:

— Hayrola?

İsmet Tezcan'ın dalıp gittiği gibi kalmıştı yüzü:

— Ne diyeyim bilmem ki?

— Müdürlük ne diyor?

— Bir derece düşürmüş benim değerlendirmeleri...

Odada, saymanın, gece bekçisinin görevini teslim alacak odacının
bulunduğunu yeni anımsamışlar gibi sustular. Oysaki İsmet Tezcan,
yılların deneyleriyle onların yanında bilerek açıklamıştı Bölge Mü-

dürlüğü'nün emrini. Kendisine yöneltilecek suçlamalara karşı tanıklardı odadakiler.

Sayman:

— Yani, dedi, ekstralar birinciye düşecek...

İsmet Tezcan, hafif bir baş devinimiyle onayladı bu soruyu...

Tekel memuru sordu:

— Fiyat nasıl?

İsmet Tezcan:

— İyi değil, dedi oturduğu sandalyeden kalkarak...

Tekel memuru:

— Allah kolaylık versin, diye odasının kapısından uğurladı onu.

Tekel'in çift kanatlı demir bahçe kapısı kapalıydı. Dışarda, Tekel Memurluğu ile Çarşı Camisi'nin arasındaki alanı dolduran kalabalıktan, kapıya yakın olanlar, kapının parmaklıkları arasından, İsmet Tezcan'ın, çakıl döşeli bahçenin ortasındaki havuzun kıyısını dolanıp geride Tekel ambarına doğru ilerlediğini gördüler.

Kapının önünde bekleyen Hüseyin Kiraz:

— İsmet Bey, diye seslendi...

Ses, İsmet Tezcan'ı durdurdu. Kısa bir an kararsız bıraktı. Eksper, iki adım daha ilerledikten sonra yeniden durdu. Bu kez dönüp bahçe kapısına baktı.

— Günaydın İsmet Bey...

Yalnız üzgün bir baş devinimiyle aldı bu selamı. Ambara doğru yollandı. Dışardakilerin:

— Saat yedi buçuk oldu, daha bekletme bizi!

— Emret, kapı açılsın artık, dediklerini duydu ambarın kapısından girerken.

Hüseyin Kiraz:

— Yüzünü beğenmedim, dedi yanındakine...

Yanındaki:

— Öyle, keyifsiz görünüyor, diye karşılık verdi...

— Haberler fena olmalı...

— Bana kalırsa da öyle...

“Müsaade”, “Müsaade” diye yineleyen bir ses gerilerden kalabalığı yararak yaklaştığı kapıya doğru. Bir bekçi ile iki candarma kapının önüne kadar ilerlediler. Tekel’in odacısı geldi, kapıyı açtı, candarmalarla bekçiyi bahçeye aldı...

Kapının önünde yorumlar başladı yeniden:

— Bekçiyle candarmalar da nesi?

— Görmüyor musun arkamızdaki kalabalığı?

— Millet birbirini yesin mi?

— Hemen kötüye yorma. Her yıl piyasa açılırken candarma durur Tekel’in kapısında. Unuttun mu?

Candarmalar, odacının, bekçinin ardında ambara kadar gittiler. İsmet Bey’in, ambarın penceresinden doğrulan kolunun bahçe kapısını gösterdiği görüldü bekçiye. Bekçi ile candarmalar bahçe kapısına döndüler. Bahçede kapının iki adım gerisinde durdular.

Az sonra İsmet Bey, Tekel saymanı ile beraber görüldü ambarın kapısı önünde.

— İsmet Bey, hadi artık üzme milleti!..

İsmet Bey, şimdi anlamında kolunu kaldırdı bahçe kapısından gelen sese doğru. Listeleri eline verdi. Saymanı kapıya gönderdi.

Dışarıda kalabalık dalgalandı:

— Geliyor...

— Açılıyor...

Sayman bahçe kapısının parmaklıkları gerisinde durdu.

— Susalım!

— Dinleyelim...

— Gürültü yok...

Diye uyardı dışardakiler birbirlerini...

Sayman elindeki listeleri kaldırdı:

— Birincileri okuyorum...

Bir ses kesti:

— Bırak birincileri, ekstradan başla...

Sayman yineledi:

— Birincileri...

Ses kesti:

— Birinci ne arar bizde? Kaç birinci var bütün ilçede?

Kalabalık uğuldadı:

— Doğru...

— Ekstraları oku...

Sayman sesini duyurmaya çalıştı:

— Elimdeki liste...

Boşunaydı konuşmaya başlaması. Uğultu dinmiyordu. “Ne diyor?”, “Niye birincileri okuyormuş?”, “Ekstralardan başlasa ya...”

Sabırsız bir ses yükseldi:

— Susalım...

Uğultu kesildi bir an...

— Birincileri okuyorum. Elimdeki liste birinciler...

— Bırak okumayı. Fiyat ne?

— 180.

Kalabalıkta şaşkın mırıltılar dolandı:

— Nasıl?

— Kaçmış?

En önde duranlar bile yanlış duyduklarını sanıyorlardı.

— Kaçmış kaç?

— Kaç dedi?

Sayman, suçlu bir sesle yineledi:

— 180!

Geriden bir ses patladı:

— Utanın be!

— Gübre mi alıyorsunuz?

— Keçi bokunun kilosu bir lira! Hangi günlerdeyiz?

Sayman düşünemiyordu:

— Birincileri okuyorum...

— Okuma!..

— İstemez!..

— Kendine sakla listeni!..

Küfürler karışmaya başladı araya:

— Kenefe as!

— Taharet alırsın...

— Benim günahım ne? Ben de sizin gibi tütüncüyüm. Evimde yedi balya tütünü var...

— Bak bakalım adın var mı listede?

— Elin varıyorsa kendi tütünü sat o fiyata...

— Allahsızlar!..

Saymanın kolları yana düştü:

— Ne yapayım? Okumayayım mı?

— Okuma dedik sana!

— Yok o fiyata satılacak tütün bizde...

— Çağır İsmet Bey'i...

— Kendi gelsin okusun...

On dakika öncesine kadar aralarında hiçbir anlaşma olmayan kalabalık gittikçe birleşiyordu tepkilerinde. İsmet Tezcan, çağrılmadan çıktı ambardan. Bahçe kapısına yaklaştı. Candarmalara, bekçiye bir iki adım geri çekilmelerini söyledi. Saymanı da çekti kapının önünden. Kapıyı açıp önüne çıktı, eşğin üstünde durdu. Yaklaştıkça alçalıyor, yavaşlıyordu kalabalığın uğultusu. O, eşğin üstünde durup bakışlarını kalabalığın ön sıralarında dolaştırmaya başlayınca uğultu bütün bütün kesildi:

— Arkadaşlarım, haklısınız... Fakat...

Sabırsız ses bekleyemedi:

— Fakatı ne?

— Elimdeki emir birinciler için...

— Ekstralar ne oldu?

— Ekstralar için daha alım emri gelmedi...

Bahriyeli Muammer ortallardan bağırdı:

— Bey ağabey, Tekel tüccara mı bırakıyor malın kaymağını?

Kalabalığın beklediği bu işaretti:

— Yuuuuuh!...

İsmet Tezcan iki yana açtı kollarını:

— Günah benimse, suç benimse boynum kıldan ince...

Ön sırada duran Şevket Kozan'a, Bilal Gülcü'ye, Hüseyin Kiraz'a söylemişti bu sözleri... Olgunluklarına güveniyordu onların...

— Siz takdir edin durumumu...

İsmet Tezcan, candarmaları, bekçiyi geriye itip bahçe kapısından dışarı çıkmak, kendini ekicilerin arasına katmakla en doğru işi yaptığını anladı:

— Müsaade ederseniz görevimi yerine getireyim, okuyayım listeyi. Etmezseniz karar sizin...

Bahriyeli Muammer:

— Evet, karar bizim, diye bağırdı...

Kısa danışmalar dolandı kalabalık arasında. “Birinci 180 olur-
sa, ekstranın olacağı ne, 210, bilemedin 220!”

— Vazgeç, yorma kendini!..

— Yok bizde 180’e bağışlanacak tütün!..

Kaç yıldır particiliğin oturdukları kahvelere kadar, ayırdığı
Halkçılar, Demokratlar yan yana, omuz omuzaydılar alafında. Kav-
galılar, dargınlar birbirlerinin önünde arkasında dururken unut-
muşlardı dargınlıklarını...

— Altın yetiştirdik biz, sarı altın...

— Gübre değil!

— İspanak değil!

— Satmıyoruz!

Gerilerde, caminin şadırvanı önünden bir ses:

— Bey! dedi bütün uğultuları bastıran bir güçlülle. Kalabalık
susarken yineledi:

— Bey, dinle!...

İsmet Tezcan, sestten yana döndü. Uzun boylu, genç bir adamın
sarışın, kartal burunlu, mavi gözleri çakmaklanan başını gördü baş-
lar üzerinde:

— Söyle kardeşim!

— Dumanını alırsın sen tütünümün 180’e!..

İsmet Tezcan birden karşılık vermedi.

— Yani yakarım, duydun mu?

Tıs yoktu kalabalık arasında...

— Burada, bu kalabalığın bulunduğu yerde, getirir yakarım!..

Genç adam susunca kalabalık meraklandı:

— Kim bu?

— Tanıdın mı?

Ferit Taşçı'nın sesi duyuldu:

— Yaşa Yusuf!..

Kalabalıkta tanıyanlar karşılık vermeye başladılar yanındakilere:

— Yusuf...

— Hangi Yusuf...

— Arabacı Yusuf...

— Yeni mi?

— Hani Musa'nın arabasını aldı...

— Yaman oğlan!..

— İyice sert çıktı...

İsmet Tezcan:

— Kardeşim, dedi, ben değilim alan tütününüzü. Alanın emri böyle. Ben ne diyeyim? Telgraf içinde masamın üstünde, isteyen alsın yerime otursun, okusun gelen emri, başka türlü alabilirse o alsın bütün tütününüzü...

Yusuf:

— Sözüm alana, diye karşılık verdi. Döndü, yürüdü. Kalabalığın arasından sıyrıldı. Kendisine “İyi ettin!”, “Güzel söyledin!” diyenlere karşılık vermedi.

Kapının önünde kalanlardan Hüseyin Kiraz, yanındaki arkadaşlarına döndü:

— Ne yapacağız?

Her zaman gülen yüzü, makyajını silmiş bir sirk palyaçosunun yüzü kadar üzgündü şimdi.

Bilal Gülcü:

— Hiç!

Şevket Kozan:

— Buradan çekip gideceğiz...

Diye karşılık verdiler.

Bahriyeli Muammer bağırdı geriden:

— Yapacağımız belli!

Etem Keskin:

— Satmıyoruz!

Hasan Sakarya:

— Satacak olanın hakkından gelmesini biliriz...

Diye eklediler...

Kalabalık söküldü Tekel'in önündeki alandan, İsmet Tezcan, kendisine sırtını dönüp uzaklaşan kalabalığın arkasında kaldı. Durduğu yerde unutulmuş gibiydi. Tekel müdürünün sesini duydu:

— Geçmiş olsun...

Sayman, kımıldadı:

— İyi idare ettiniz...

İsmet Tezcan, gözlerini kırpıştırarak ikisine döndü:

— Başka ne gelir elimden?

— Sararmışsınız...

— Çok üzüldüm...

Müdür, koluna girdi İsmet Tezcan'ın:

— Gelin, biraz benim odamda dinlenin...

Kalabalık, Cumhuriyet Alanı'na çıkarken ikiye bölünerek dağılıyordu. Kimi İzmir Caddesi'ndeki depolara doğru ilerliyor, kimi Zafer Caddesi'nden aşağıya, Köprübaşı'na doğru iniyordu.

Bir ekicinin hâlâ Yusuf'un sözlerindeydi aklı:

— Demesi kolay, dedi, zor yakar...

Yanındaki arkadaşı:

— Öfke, söyletir adamı!..

Diye karşılık verdi.

Onların yanı sıra yürüyen Muharrem duydu konuşmalarını:

— Yakar o!

— Ne biliyorsun?

— Komşum. Sözünü yerine getirir...

Muharrem'in bir mahallelisi girdi araya:

— A be sen dargın değil misin Yusuf'la?

— Dargınım...

— Ee?

— Doğruyu söylemeyeyim mi?

Salih Darcan:

— A be Azem, dedi adama, sen bilmez misin onların niye darıldıklarını? Onları ki alt yanı çocuk kavgası, karı kavgası. Doğrudan doğruya bir şey geçmedi ki ikisi arasında!..

İlk ekici:

— İnsanlar dargın olsalar bile hep dargın kalmazlar...

Dedi, bu söz üstüne.

Kasabanın ana caddesi üstünde karşılaşmalar başladı az sonra. Aşağıdan yukarıdan gelenler birbirlerini durduruyorlardı:

— Nereden?

— Kavalalılardan...

— Ne diyorlar...

— Birinci 190, ekstralar 210...

— Sen nereden...

— Oğullarından...

— Onlar ne diyor?

— Hep aynı...

Anlaşılr şey değil. Daha iki saat öncesine kadar bilinmeyen, gizli olan fiyatlarda, Tekel’le alıcılar nasıl oluyor da birleşebiliyorlardı bu kadar çabuk?

— The American nasıl?

— Daha açmamış!

— Gery Tobacco?

— Kapalı!

— Glenn?

— O da kapalı...

Yine anlaşılır şey değildi. Piyasanın açıldığı sabah kapalı tutuktan sonra, aylarca önce niye kiralamışlardı bu ortaklıklar kasabanın en büyük depolarını?

— Alan kim var yabancılardan?

— Sune!..

— Başka?

— Bir de Herman’la, Felemenkliler...

— Ne diyorlar?

— Yerlilerin dediklerini...

Açık açık anlamasalar da kuşkuyla sezinlemeye başlıyorlardı gerçeği. Çok değil, Tekel’in verdiğinden on kuruş bir artışla çıkıyor-du tüccar karşılarına. Yani Tekel, geriden tüccara doğru itiyor, tüccarın boş depolarını doldurmaya doğru sürüyordu onları...

Öfkeleri artıyordu.

— Satan var mı tütününü?

Yaralı onurlarıyla karşılık veriyorlardı saldırılara.

— Çıkamaz öyle kancık bizim aramızdan...

— Satmayı aklından bile geçiren yok!

— Haram yemedik, çok şükür...

Bağdaşan öfkeleriyle onurları pekleştiriyordu dayanışmalarını. Başlarında Bahriyeli Muammer ile arkadaşlarının bulunduğu on beş yirmi kişi, ünlü Amerikan ortaklıklarından birinin deposuna yürüdüler. Yolda oğullandılar. Deponun kapısı önünde durdukları sırada yetmiş seksen kişi olmuşlardı. Deponun sac kepenkleri yere iki karış kalıncaya kadar inikti. İçerde ışık yanıyordu. Muammer, kepenği yumrukladı. İçerden kepenği bel yüksekliğine kadar kaldırarak İzmir'den gelme bir bekçi çıktı. Onun ardından, yabancı bir başka bekçi sıyrıldı kepenğin altından:

- Ne o? Ne vuruyorsunuz kapıyı?
- Vurmayalım mı?
- Biz açacak olsak açmasını biliriz...
- Ne bekliyorsunuz?
- Emir...

Arkadan biri:

— İte bak lan, dedi, nasıl da horozlanıyor! Dayamış elin Amerikalısına sırtını...

Etem Keskin aldı sözü:

- Rahatsız mı oldun kapıyı vurduk diye?..
- Öyle kapı mı vurulur?
- Ulan, siz değil misiniz iki aydır ev ev dolaşıp tütünlerimizi göreceğiz diye kapımızı vuran? Çamurlu kunduralarınızla evlerimize dalıp çıkan?

Biri:

- Söyle Etem! diye bağırdı.

Muammer:

- Kapısının vurulmasını istemeyen böyle günde açık tutar, dedi...

Pos bıyıklı bekçi:

— Orası bizim işimiz, diye karşılık verdi hiç gerilemeden.

Muammer kızdı:

— Çok ötme lan! Efendi gibi konuş...

Gerilerdeki ses:

— Ulan bıyıklı, diye bağırdı. Keserim o bıyıklarını! Adam ol...

Eski bir tütün ekicisiydi bekçi. Onlardan biriydi. Onuru, cesareti ile onlara karşı görevlendirilmişti durduğu kapının önünde şimdi:

— Ötersem ne olurmuş?

— Efendilerine mi güveniyorsun?

Adam sarardı:

— Yalnız Allahıma!

Sesler karıştı:

— Burası Urla!

— Burada öttürmezler adamı!

— Ulan Allahın var mı senin?

— Sen git de efendilerinin kapısı önünde havla...

Bekçi atıldı:

— Kim o be bana söven?

Gerilerden kalabalığı yardı gençten bir ekici.

Muammer iri elini gererek göğsünden önledi bekçiyi:

— Dur hele yerinde bakalım sen, efelenmeyi bırak! Sağ kurtulamazsın yoksa bu kalabalığın elinden...

Kalabalık yol vermedi genç ekiciye. Sararan bekçiyi, geriye çekti arkadaşı:

— Ekmek yiyorum ben bu kapıda! Görevimi yerine getirmeyeyim mi?

Etem Keskin:

— Adam gibi getir, dedi yavaşça.

Muammer sordu:

— Eksperin nerede? Sen değil, eksperin lazım bize. Hadi eksperine haber ver de gelsin.

— Eksper İzmir’de...

— Nasıl?

— Bu sabah daha gelmedi...

— Deminden beri onu söylesene...

İçlerinden olayları alaya alacak kadar bilinçlenenler vardı:

— Erkenciymiş maşallah!..

— Kokusu çıkar neden bize oynadınız bu oyunu.

Hasan Sakarya:

— Bırakalım arkadaşlar burada oyalanmayı, dedi.

— Ne yapalım?

— Öbür ilçeler ne yapıyor önce onu anlayalım...

“Doğru!” diye seslendi üç beş kişi.

Emekli Kâmil Efendi’nin sesi titredi:

— Parti başkanı nerede? Belediye başkanı nerede? Hasan Savaş nerede? Onları bulalım. Soralım bakalım niye bizi ortada bıraktılar böyle...

“Doğru!..” sesleri arttı.

Ayrıldılar deponun önünden.

DP ilçe merkezine yürüdüler önce. Kendilerinden önce gelmiş bekleyenlerle karşılaştılar orada. İlçe başkanı yoktu ortalarda. Belediye başkanını da arayanlar bulamamışlardı. Sabahtan ikisinin bir taksiye binerek birlikte İzmir’e gittikleri söyleniyordu. Bula bula Hasan Savaş’ı bulabildiler. Yanında Çuval Ali ile çıktı karşılarına. İlçe başkanı ile belediye başkanının İzmir’e tütün işini düzeltmeye git-

tiklerini söyledi. “Öğleye kadar mutlaka iyi bir haberle, hepimizi sevindirecek bir haberle dönecekler” diye belki yüz kez yineledi kendisini sıkıştıranlara.

Emekli Kâmil Efendi:

— Öğleye çok yok, dedi. Topu topu üç saatten biraz fazla...

— Görürsünüz nasıl düzeltecekler...

— Bekleyin görürsünüz...

— Nasıl?

Çuval Ali ekledi:

— Benim dediğim gibi...

Muammer kızdı:

— Sen sus lan! Seninle inatlaşmanın sırası mı şimdi?

— Ne beklediler?

Dönüp baktılar, arabacı Yusuf Uzun’du soran. Hasan Savaş, soruyu duymazlıktan geldi. Çuval Ali’yi destekledi Bahriyeli Muammer’e karşı:

— Doğru söylüyor..

Yusuf yineledi:

— Ne beklediler?

Emekli Kâmil Efendi:

— Karşılığını ver, dedi Hasan Savaş’a...

Hasan Savaş saflığa vurdu:

— Neyi kardeşim?

— Bugüne kadar ne beklediler?

— Ne gibi?

— Piyasayı düzgün açmak için?

Hasan Savaş’ın bütün istediği zaman kazanmaktı:

— Biz elinizden geleni yaptık kardeşim. Boş mu durduk sanıyor-

sunuz? Bizim umduğumuz bu muydu? Bakalım başkanlar İzmir'den dönsün, anlayacağız ortada neler döndüğünü... Hele siz az daha sabırlı olun bakalım...

Az sonra postaneye doldular. Büronun kapısı açıktı. Duyuyorlardı santral memurunun konuşmasını:

— Alo Seferihisar. Alo Seferihisar...

— Alo Urla... Alo Urla...

— Ben 402 Halil...

— Ben 610 Fehmi...

— Piyasadan haber bekliyoruz...

— Açılmadı. Sizde?

— Nasıl açılmadı?

— Satış yok... Sizde?

— Bizde de yok... Fiyat ne?

— Birinci 175, ekstra 205. Sizde?

— Bizde beş kuruş yüksek... Satmıyoruz...

— Biz de satmıyoruz...

Durmadan Çeşme kanalının kapağı düşüyordu santralda. Kırmızı ışık yanıyordu...

— Çeşme arıyor... Müsaadenle Seferihisar...

— Konuş Çeşme'yle... Haberleşelim yine...

— Eyvallah...

— Güle güle...

Çeşme'deki telefoncunun sabırsız sesi duyuldu, hattı bağlayınca.

— Alo Urla, Alo Urla, hat ver... İzmir'i ver...

— Sen sorduğumu söyle önce...

— Çabuk sor?

— Piyasa nasıl?

— Berbat! Kıyım!
— Biliyoruz...
— Nereden?
— Gelen şoförlerden...
— Biz satmıyoruz...
— Biz de...
— Alaçatı?
— Ne Alaçatı, ne Karaburun. Uzatma, hat ver, Ödemiş'le konuşacağım...

Halil, hat verdi Çeşme'ye. İlçeden ilçeye bağlantılı uzuyordu telefon konuşmaları, kendisi ikinci kanaldan Bergama'yı aradı.

— Alo Bergama...

Her nasılsa çabuk bağlandı konuşmaları.

— Burası Urla 402 Halil...

— Ben 276 Mehmet Ali...

— Piyasa nasıl?

— Ne piyasası? Piyasa değil mezbaha...

— Hep öyle...

— Halk tüccarın satırı altına itildi...

— Bizde de...

— Satmıyoruz...

— Biz de...

— Ne Dikili, Altınova, ne Menemen, satmıyoruz!..

— Biz de, ne Çeşme, ne Karaburun, ne Alaçatı, ne Seferihisar...

Düdük giriyordu araya... Bergama özür diledi:

— Müsaade, beni Akhisar arıyor...

— Beni de Torbalı herhalde...

— Görüşelim, haberleşelim yine...

— Elbette...

Saat dokuz olmadan bütün kasaba biliyordu ki, kendileri gibi, Bergama, Dikili, Altınova, Menemen, Akhisar, Salihli, Turgutlu, Gâvurköy, Cumaovası, Selçuk, Ödemiş, Torbalı, Çine, Sarayköy, Milas, Yatağan, Seferihisar, Çeşme, Karaburun, kısacası İzmir, Manisa, Aydın, Muğla, Denizli illerinde bütün ekiciler ayaktaydı. Satmıyordu tütününü. Satmamakta da kararlıydı.

Saat dokuzda radyo ara haberleri vermeye başlarken ses düşmeleri sonuna kadar açıktı. Tütündü bültenin baş haberi. Hoparlörlerde daha da madenselleşen ses uğulduyordu kasabanın her köşesinde. Konuşmasını beğenik spikerin dediklerini dinledikçe artıyordu şaşkınlıkları:

— Açılması sabırsızlıkla beklenen Ege tütün piyasası bu sabah saat sekizde bütün Ege’de tam bir düzen içinde açılmış, yetkili kaynaklardan alınan bilgilere göre piyasanın açılmasından bültenimizin hazırlanmasına kadar geçen bir saatten kısa bir süre içinde, ekici elindeki ürünün beşte birine yakın bir kısmı Tekel ve tüccar tarafından satın alınmıştır... Bu yıl kalite bakımından yüksek olan Ege tütünlerine alıcı firmalar büyük ilgi göstermektedir. Bu sabah açılan piyasada Cumaovası ve Gâvurköy’de baş fiyat 370 kuruştur. Öbür merkezlerde baş fiyatlar 320 kuruşla 360 kuruş arasında değişmektedir...

Başlangıçta dinlediklerini nasıl değerlendireceklerini bilemiyorlardı. Kulakları radyoda, başları öne eğikti. Sorularla dolu bakışları, doğrulup birbirini aramaya başladı.

“Tam bir düzen içinde mi?”

“Bütün Ege’de açılmış mı?”

“Ekici elindeki tütünün beşte birini satmış mı?”

“Kimmiş bu yetkili kaynaklar?”

İnanmıyorlardı sanki duyduklarına. Makine ile yalanı birleştiremiyorlardı çünkü. Dinledikleri türküler, şarkılar, öbür sesler gibi doğru olması gerektiği kanısındaydılar radyodan duydukları sözlerin. Duyduklarını, dinlediklerini, yanılmadıklarını anlamak ister gibi birbirlerine yinelemeye başladılar:

“Kimmiş bu tütünü satanlar?”

“Ben ne bileyim? Öyle diyor!”

“Neymiş o büyük ilgi? Kim göstermiş?”

“Tüccar!”

“Kimmiş fiyatlardan memnun olan?”

“Herhalde tüccar!”

Alaya almak, gülmek istiyorlar, gülemiyorlardı.

“Yahu Allah için tek cümle doğru yok mu bu haberde?”

“Ararsan bulursun!”

Spiker tamamladı dediklerini:

“Bugün öğleye kadar ekici elindeki tütünün en az yarısının alıcı olarak satılmış olacağı anlaşılmaktadır.”

Emekli Kâmil Efendi yürüdü kahve ocağına doğru:

— Yeter! Sustur şunu...

Kelimeleri yankılanır gibi ağızdan ağıza kahveden kahveye dolaşmıştı:

— Yeter!

— Susturun şunu...

Radyoların düğmeleri öfkeli parmakların arasında döndü, kapatıldı. Kahvelerden kalkan gençler postaneye yollandılar bir daha. İlk gelenler içeri girdiklerinde santral memuru Halil telefonda konuşuyordu:

“Anlaşıldı... Satmıyorsunuz yani?..”

Barbaroslu Mehmet önlerindeydi.

— Kiminle konuştun Halil Efendi?

— Cumaovası ile...

— Ne diyor?

— Bizim bildiğimizi!

— Neymiş o radyonun verdiği haber?

— Yalan!

— Allah Allah! Nasıl olur? Devlet bizim, radyo devletin?...

— Tekel, yedi balyalık bir parti tütünün beş balyasını Bulgurca'da 370'ten almış, piyasadan çekilmiş...

— Öbür iki balyasını?

— Iskartaya çıkarmış. 110'dan almış...

— Ya gerisi?

— Gerisi tırpan! Birinciler 200, ekstralar 230.

— Cumaovası bu! Tütünün kralını yetiştirir. Başka yerlerle bu kadar ayrılık olacak elbet arasında...

— Ne yapıyorlarmış peki?..

— Hiç, duruyorlar! Satmıyorlar bizim gibi...

Hâlâ radyodan dinlediklerinin etkisindeydiler. Duyduklarının yalan olamayacağına kolaylıkla inanmaya hazırdılar.

— Oğlum Halil Efendi, sen hele bir zahmet bir de Gâvürköyü ara bakalım?..

— Aradım...

— Ne zaman?..

— Cumaovası'ndan önce...

— Ne diyor?

— Onlarda piyasa açılmamış henüz...

— Ee, radyo açıldı diyor ya?..

— Bana telefonda söylenen bu!

Hüseyin Kiraz yakınlarındaydı:

— O ne yapsın? Konuştuğunu söylüyor. Sen istersen radyoya inan...

Barbaroslu Mehmet:

— Hani benim demek istediğim, dedi, Gâvurköy’de hiç mi satan olmamış? Bulgarca’daki gibi açılmamış mı piyasa?

Posta memuru Halil açıkladı:

— Tekel dokuz balyalık bir ekstranın altı balyasını 370’ten almak, üçünü iskartaya ayırmak istemiş, ekici yanaşmamış...

Postaneye gelenler aldıkları haberlerle geri döndüler. Şevket Kozan, her günkü gibi Bilal Gülcü, Hüseyin Uncu ile beraberdi Park Kahvesi’nde. Masalarına gelen Hüseyin Kiraz’ı dinlerken yüzünün bütün kanı çekildi, sarardı:

— Bu kadarına meşin gibi surat ister, dedi. Utanmazlık bu kadar olur... Anlaşıldı, verdikleri 370 kuruş radyoluk! Yemin ederlerse başları ağrımazın diye... Cumaovası’nda elli bin balya tütün yetişir. Sen tut bunun beş balyasını 370’ten al, piyasadan çekil, sonra da radyolarda baş fiyatı 370 de! Pes, bizim Dereboyu’ndaki at eşek cam-bazlarının yüzü tutmaz bu kadarına...

Bilal Gülcü:

— Gün gelir sorarız onlardan bunun hesabını! dedi, dişleri sıkılı.

— Nasıl?

— Nasıl olacak? Çok çok iki yıl daha! İki yıl sonra yine kendileri gelecek oy istemek için ayağımıza. Gelince görürler...

— Gelirler! Hem de kasıla kasıla! Yine, yollardan karşılarız gelenleri...

— Ne diye?

— Ne diye olacak, bizde bu ikilik olduktan sonra!.. Halkçılar karşı kahvede dertlerine yanar, biz burada!.. Onlar da aradan oyları kapar giderler...

— Bu sefer zor!

— Nasıl zor? Kime vereceksin oyunu? Başka hangi parti var ortada? Halkçılar mı?

— Allah göstermesin!

— Eee, ne kaldı geriye?

Bilal Gülcü, çoğu kasaba Demokratları gibi, belirli güçlerin belirli çıkarlara göre yönettiği bir parti olmaktan çok, kendinin bir parçası olarak görüyordu DP'yi. Düşleri, yürekleri, geçmiş yıllarda birikmiş öfkeleri ile bağlıydı bütün o kalabalıklar DP'ye...

— Hiç olmazsa bu seçtiklerimizi seçmeyiz be Şevket Bey! Seçtiğimiz adamları toptan değiştiririz...

— O da zor...

— Pek değil!..

— Zor. Listeler ellerinde...

Hüseyin Kiraz:

— Neyse, dedi, bırakalım şimdi iki yıl sonra kimlerin milletvekili olup safa süreceğini düşünmeyi de, kendimizi düşünelim, başımızın çaresine bakalım...

— Ne yapalım?

— Ne yapacaksak kendimiz yapacağız. Particiler ortada yok. Hepsi toz!..

Cumhurbaşkanına, başbakanına, Tekel bakanına, tanıdıkları İzmir milletvekillerine telgraflar çekmeyi uygun gördüler. Gönderdikleri telgraflarında, Tekel'in kendilerini "tüccarın kucağına ittiğini" söylüyorlar, duruma el koyulmasını istiyorlardı.

Saat ondan sonra kahvelerde şoförlerin getirdiği haberler konuşulmaya başlandı. Ege'nin dört bir yanından kalkan otobüsler, yolları üstündeki köylerde, kasabalarda yolcular indirip bindirerek geliyorlardı İzmir'e. İzmir'de Santral Garaj'da toplanıyorlardı. Her yolcu, otobüse bindiği yerin haberleriyle biniyor, indiği yerde otobüsten yeni haberler alarak iniyordu. Santral Garaj bir haberleşme merkezi durumuna dönmüştü. Kulağı delik şoförler, yardımcısıyla, Santral Garaj'dan taşraya ilçelere taşınan haberler, dakikalar ilerledikçe neredeyse telgraf hızı kazandılar. Artık kasabalılar kesinlikle biliyorlardı ki, bütün Ege'de ekici direniyordu, radyonun dedikleri yalandı.

Gelen sabah gazeteleri o gün pek ilgi görmedi masalarda. Olayların hızlı akışına göre pek çabuk eskimişlerdi. Tütün piyasasının açılışından önce basılmışlardı, iyimser haberlerle doluydular. Son sayfalarını yine Galatasaray-Fenerbahçe karşılaşmasına ayırmışlardı. Tribünlerde yer bulamayan seyircilerin Dolmabahçe sırtlarında yığılarak karşılaşmayı izlediklerini gösteren bir fotoğraf vardı birinde. Bir bakıma sabahtan Tekel'in kapısına yığılan tütün ekicilerini andırıyordu meraklılar. Başka bir gazete ise, elektrik akımı dağılım direklerine tırmanan çocukların fotoğrafını basmıştı.

Saat on buçuğa doğru yeni bir haber yayıldı. Tekel eksperine yeni bir emir gelmişti. Tekel ekstraları alacaktı. Çok değil, aradan beş dakika geçmeden sabahki kadar kalabalıktı Tekel'in bahçe kapısının önü. Sabahki görünüşte bir değişiklik yoktu. Sayman, elinde listeler, bahçe kapısının parmaklıkları ardındaydı:

— Ekstraları okuyorum...

Bir ses:

— Bırak okumayı, dedi, fiyat ne?

Başka biri:

— Bırak okusun, diye karşılık verdi ona.

Sayman:

— 290, dedi, bekledi.

Kalabalıkta mırıltılar dolaştı. Sabahtan beri postaneden, şoförlerden aldıkları haberlerden, dolaştıkları yerli tüccarların verdikleri fiyatlardan sonra iyi karşılamaş görünüyordı bu fiyatı.

Biri:

— Oku, dedi, oku, durma...

Sayman okumaya başladı:

— Özbek'ten Süleyman Şen, Barbaroslu Mehmet Üçok, Bademlerden Musa Öztürk, Kuşçulardan Recep Kayalı, Sıra Mahalleden Ali Uçar...

Emekli Kâmil Efendi'nin sesi duyuldu:

— Bay-sayman...

Sayman okumasını kesti. Ona baktı...

— Alacak mısınız hep bu okuduğun tütünleri?

Sayman karşılık veremedi.

— Alacak mısınız? Yoksa uyutuyor musunuz bizi?

Kalabalıktan “Kesme Kâmil Efendi, bırak okusun, dinleyelim” diyenler oldu. Kâmil Efendi karşı çıkanlara döndü:

— Postanede duymadınız mı bu sabah Bulgarca'da olanı? Gâvurköy'de olanı? İçimizden bir iki kişinin tütününü alıp partisini kapatacaksa, alımı kesecekse, Tekel ne diye topluyor bizi bu kapının önüne? Ne diye dinletiyor bize bu listeleri?

Bu kez “Haklı”, “Doğru söylüyor!” diye seslendi kalabalık. Biri uğultuyu bastırdı:

— Eksperi çağır sen, eksperi!..

Sayman gitti. Az sonra eksperle beraber göründü. İsmet Tezcan, yine kapının önüne çıktı:

— Buyurun, emredin?

Kâmil Efendi'nin sesi titredi:

— Alacak mısınız okuduğunuz ekstraları?

İsmet Tezcan hemen karşılık vermedi. Sayman'a döndü:

— Kaç kişinin adını okudun?

Sayman, hemen anlayamadı bu sorunun niye sorulduğunu. Karşılık vermeden bakakaldı eksperin yüzüne. Eksperin karşılık beklediğini görünce elindeki listeden okuduğu isimleri saydı. Suçluymuş gibi:

— Beş, dedi.

Eksper, zaman kazanmıştı. Kalabalığa döndü:

— Hele hayırlısıyla bir siftah edelim de...

Konuyu değiştiriyordu. Kâmil Efendi sinirlendi:

— Sonra?

— Sonra elbet arkası gelir...

İsmet Tezcan, güçlkle vermişti bu son karşılığı.

Biri:

— Yani?

Başka biri:

— Nasıl arkası gelir? diye söze karıştılar. Kâmil Efendi, isyanla sağ kolunu havada doğrulttu:

— Yağma yok!

İsmet Tezcan soğukkanlılıkla listeyi aldı saymanın elinden. Kalabalığa:

— Bırakın da, dedi, kararı adı okunan arkadaşınız versin. Süleyman Şen...

— Buyur...

Sesler kesildi. Kalabalık yol açtı gerilerde duran Süleyman Şen'e. Kâmil Efendi söylendi:

— Kararını ver bakalım...

Süleyman Şen, kızardı. Bir iki adım ilerleyip durdu.

— On bir balya tütünün var. Dokuz balyasını 290'dan alıyorum. İki balyası 110'dan...

Başında bir uğultu, denilenleri tam duyamıyor, duyduklarının ne demeye geldiğini tam kavrayamıyordu. Eksper yineledi:

— Dokuz balya 290'dan, iki balyan 110'dan...

Eksperi değil de Kâmil Efendi'nin ne diyeceğini bekliyordu. Yavaş yavaş duruldu beyninde duyduğu sayılar. Dokuz balya 290, iki balya 110. Düşlerindeki fiyat değilse bile düşlerindeki fiyata yakın bir fiyat olduğunu çok çabuk anladı onun. Ama ölçtüğü sorumluluğuydu fiyattan önce. Bir sahnede, bir alanın ortasında, binlerce mumluk ışığın altında tek başına kalmış, çevresinde karanlıkta binlerce göz ne yapacağını gözlüyormuş gibisine geliyordu. İki yanına baktı. Kiminle göz göze gelmek istese bakışlarını kendisinden kaçırmak istediğini gördü. Kalabalık soluksuz, suskundu. Kamaşan, ışıktan kör olan gözleriyle, birinin elinden tutup çekip almasını bekler gibiydi kendisini o binlerce mumluk lambanın altından.

— Ver be Süleyman...

Dediğini duydu birinin. Bakındı, konuşanın kim olduğunu arandı, çıkaramadı. Kalabalık suskun, kararını bekliyordu. O sessizliğin ortasında, kaza ile yere düşen, kırılıp parçalanan sırçadan bir şeymiş gibi şingirtisini duydu bu sözlerin.

— Kırayım mı koçanını?

Düşünemiyordu:

— Buyur?

Eksper yineledi:

— Kırayım mı koçanını?

Sonunda ne diyeceğini buldu:

— İki balyam ıskarta mı?

— Daha ne istiyorsun?

— Hele bir düşüneyim...

Birden rahatlamış duydu kendini.

— Sen bilirsin...

Eli ayağı tutuyordu şimdi. Hatta güçlenmişti:

— Elbet ben bilirim!..

Çekildi gerilere doğru. Sırtını sıvazlıyorlardı yanından geçtikleri. “Yaşa”, “Erkekmişsin” gibilerden sözler ediyorlardı. “Oyunbozanlık edecek değilim ya” dedi kendisini daha iç rahatlığına ulaştıran bir alçakgönüllülükle.

Eksper okudu: - -

— Bademler'den Musa Öztürk...

Musa telaşlandı. Küruyan boğazından ses çıkmayacakmış gibisine geldi. Yutkundu:

— Benden önce Mehmet Üçok var...

Eksper:

— Pardon, dedi, Barbaroslu Mehmet Üçok...

— Buyur...

— Yedi balya tütünün var. İskartasız birbiri üstüne 270'ten kırayım mı koçanını?

Mehmet Üçok'un yirmi yıllık tütüncülüğünde duyduğu olay değildi bu. Bir tuhaftı tarlası. Dere kıyısındaydı. Kıyıdan yamaca sarardı. Kıyıdaki iki dönümünü su tutardı kış ayları. Taban sayılırdı. Yamacın tütünü ile tabanın tütünü tutmazdı birbirini. Her yıl eks-

perler en az üç balyasını ıskartaya çıkarırlardı. Şimdi nedendi bu cömertlik! Bir karşılık bulmak için iki yanına bakındı. Şimdi o da yalnızdı kalabalığın ortasında. Gözlerini kamaştıran, kör eden ışıkların ortasına itilip bırakılmıştı az önce Süleyman'ın başına geldiği gibi. Konuşamıyordu.

— Hadi, söyle...

Kime baksa kaçırıyordu kendisinden gözlerini. Sırtında, omuriliğinin üstünde, beline doğru yavaş yavaş inen bir yanma, beyninde uğultular.

— Bey, dedi, ekspere.

— Söyle...

— Müsaaden olursa bir sorum var...

— Bırak işi uzatmayı...

— Uzatmıyorum, sen he dersen biter...

Eksper sustu:

— İçim rahat, gönlüm bulanmasın isterim ben. Tütünümü almak niyetin varsa önce soruma karşılık ver.

— Sor bakalım?

— Sen benden sonra, şu arkamda bekleyenlerin, sırada olanların tütününü de alacak mısın?

Eksper birden ne karşılık vereceğini bilemedi:

— Neden soruyorsun?

— Neden sorduğumu söyledim ya...

— Bilmem...

— Bilmez olur musun?

Kalabalık sabırsızlanarak uğuldadı:

— Bilemem. Bakarsınız şimdi bir emir gelir, yukarıdan çağırırlar, alımı durdururlar...

— Sonra?

İsmet Tezcan omuz silkti. Gözlerini kırıştırmaya başladı:

— Bilemem...

— Ne olur bu milletin hali?..

İsmet Tezcan öyle boynu bükük kalmıştı.

— Birbirimize verilmiş sözüümüz var bizim!

İsmet Tezcan toparlandı:

— Belli olur mu tam saati? Öğleye kadar değilse öğleden sonra, öğleden sonra değilse yarın sabah bir emir daha gelir, Tekel alımı sürdürür...

Mehmet Üçok, kurtuldu sıkıntıdan:

— Sağol...

— Anlaştık mı?

— Anlaştık sayılır... Ben de öğleden sonra ya da yarın herkesle bir kırdırırım koçanımı...

— Ama bu fiyatı verip vermeyeceğini bilemem bir daha...

— Olsun. Herkese verdiğin fiyattan alırsın tütünümü...

Eksper, görevi gereği isteksizce direndi:

— Sen kendi işini bitirsen daha iyi olurdu..

— Sandığın gibi değil...

— Benden söylemesi...

— Eksik olma bey, ama sen bir de beni dinle. Sen yabancısın, biz kalıcıyız. Bu yıl geldin gidersen, biz yine hep beraber kalacağız arkada. Sokakta, kahvede, köy yollarında burun buruna geleceğiz. Ben herkesin gözü kalsın istemem yediğim lokmada...

Emekli Kâmil Efendi sırtındaki bütün tüylerin rüzgârlandığını duydu. Gözleri yaşarıyordu. Sesi titreyerek bağırdı:

— Yaşa Mehmet Efendi. Alnından öpeyim senin!..

Kalabalıktan “Erkekmişsin!”, “Yaşa”, “Aslansın sen!” diye bağırıştığı duyuldu daha gençlerin.

İsmet Tezcan, düşündü. Az önce gelirse dediği emir gelmişti bile. Topu topu on beş balya tütün alma yetkisi vardı. Yani ikinci ekiciden sonra kesecekti alımı. Sonra? Sonra kim kurtarabilirdi onu bu kalabalığın sorularından, öfkesinden?

— Arkadaşlar, dedi, önceden söyledim bir daha söyleyeyim. Tekel’in görevi baş fiyatları saptamak. Biz bir ya da iki parti alır çekiliriz piyasadan. Sonradan alıcı çıkmazsa belki de yeniden gireriz piyasaya... Durum bu...

— Biliyorduk!

— Biz onu çoktan anlamıştık...

Karşılıkları geldi kalabalıktan...

Az sonra Park Kahvesi’nde çevre çevre kuşattıkları bir masanın yöresinde kimi ayakta, kimi sandalyesinde oturan belki yüz kişiydiler. Tekel’de az önce yüzlerini ak çıkaran hemşerilerini almışlardı ortalarına. Süleyman Şen, Mehmet Üçok, Musa Öztürk, Ali Uçar, Recep Kayalı ısmarlanan çaylarını içiyorlar, duydukları övücü sözlerle, alçakgönüllülüğün yumuşattığı sesleriyle, başları hafif öne eğik, bakışlarını bir çeşit utangaçlıkla kendilerini övenlerden kaçırarak: “Biz ne yaptık ki?”, “Bizim yerimizde hanginiz olsanız yapacağınız oydu...”, “Alt yanı üstümüze düşen neyse onu yerine getirdik...” gibilerden karşılıklar veriyorlardı.

Şevket Kozan:

— Öyle değil, dedi. Az şey yapmadınız. Az mertlik, dürüstlük göstermediniz...

Süleyman Şen:

— Artık orası sizin büyüklüğünüz, diye karşılık verdi. Siz bizi görmek istedikten sonra öyle görürsünüz...

— Öyle değil Süleyman Şen! Biz hep böyle birlik olsak, beraber davranabilsek sırtımız yere gelmez, kimse boyun eğdiremez bize...

Bilal Gülcü:

— Unuttun mu be Şevket Bey? dedi. Beraber olmadık mı yine böyle daha önce? Beraber devirmedik mi Halkçıları?

Emekli Kâmil Efendi:

— İşte şimdi çuvalladın Bilal Ağa, diye fırladı. Süleyman Şen ile Mehmet Üçok Halkçı, Ali Uçar, Musa Öztürk, Recep Kayalı Demokrat...

Hüseyin Kiraz yumuşatmak istedi bu tatsız konuşmayı:

— Yahu Bilal Ağa, sen de bir türlü unutmazsın şu Demokrat Partili olduğunu. Her işte araya particiliğini sokarsın. Hani Allah gecinden versin. Azrail başına dikilse, hangi partili olduğunu soracaksın önce, ona göre vereceksin canını...

Hafif gülüşmeler oldu.

Süleyman Şen, yumuşaklıkla savundu durumunu:

— Halkçı olmakla düşman mı olduk Bilal Ağa? Ben kırk altıdan bu yana kestim mi sana selamımı? Ama bizden selamını kesen arkadaşlarınız oldu. Ama bak, biz onları unutup gene aranızdayız işte...

Bilal Gülcü sırtını okşadı Süleyman Şen'in:

— Bütün Halkçılar senin gibi olsa, ben de Halkçı olurum!

Ali Uçar aldı sözü:

— Bre Bilal Ağa, sanki bütün Demokratlar senin gibi mi? Benim gibi mi? Biz Demokrat olduk da ne geçti elimize? Ama bak maşallah kimi kükürt, kimi çimento dağıtıcısı oldu, kimi belediyeden kopardı koparacağını, doldurdu cebini. Bırak şimdi şu particiliği...

Bahriyeli Muammer:

— Arkadaş! diye çıktı iki üç sıra geriden. Ayağa kalktı. Biz bu-

gün ne Halkçıyız, ne Demokrat! Ekiciyiz, ekici!.. Var mı ortada tutacağımız bir ekiciler partisi?.. Sen bana ondan haber ver... Bak, duy Bilal Ağa, ben düne kadar Demokrattım. Bilirsin 46'da bayrağı ben taşıdım hepinizin önünde. Ama, bundan sonra yalnız ekiciyim. Bir ekiciler partisi kurulduğunu duyarsam gider veririm oyumu...

Beğenildi Muammer'in dedikleri.

Kadir Adadım:

— Bu bizim Muammer savruktur, az çok deli doludur ama, yine de her dediği doğrudur, dedi.

Hüseyin Kiraz değiştirdi konuyu:

— Yeter, kokusu burnumu tıkadı bu parti laflarının. Bırakalım bu muhabbeti bozan sözleri de, kendimizden konuşalım...

Mehmet Üçok'a döndü.

— Yahu Barbaroslu, verecektin sen şu tütününü...

Mehmet Üçok pek düşünmedi karşılık verirken:

— Veremezdim...

— İyiydi sana verdiği fiyat...

— Biliyorum...

— Ben düşündükçe üzuldüm şimdi senin kendini kurtaramadığına...

— Ben üzgün değilim...

— Niye?

— Verseydim, şimdi alır mıydınız beni öyle aranıza? Şimdi, şu yoldan, caddeden geçecek olsam neler derdiniz ardımdan?

Çevresindekilere baktı bir bir.

— Bak hepiniz birden susuyorsunuz, gördün mü? Ama çok şükür, başım dik, alnım açık yine aranızdayım. Benim bir kuru itibardan başka neyim var bu dünyada kaybedecek?.. Onu kaybetmedim ya, yeter bana...

Az sustuktan sonra ekledi:

— Soruyu bana soracağına niye benden önce Süleyman Şen'e sormadın? O benden önce davrandı. Kimseye akıl danışmadan hepimizden önce o satmadı tütününü...

Süleyman Şen, bakışlar kendisine yönelince yineleyen utançla:

— İyi ki sana sordu, dedi. Sen dosdoğru anlattın işi. Ben böyle senin kadar iyi anlatamazdım niye satmadığımı, içimden öyle geldi, biri elimi kolumu tuttu, dilimi kilitledi, satamadım...

Kâmil Efendi konuştu:

— Biri değil, o senin doğruluğun...

Mehmet Üçok, Hüseyin Kiraz'a, "Şimdi bir de Musa Öztürk'e sor. Ali Uçar ile Recep Kayalı'ya sor" dedi.

Ama Hüseyin Kiraz'a bırakmadan sözü kendi sordu:

— Sen niye çabuk davranmadın? Uzatmadın koçanını ekspere? Musa Öztürk'ün karşılığı açıktı:

— Sıra senindi...

— Ama eksper senin adını okudu. Benden önce seni çağırdı...

— Yanlışlık yapmıştı...

Mehmet Üçok çok hafiften güldü:

— Öyle olsun diyelim ama, değil... Sen Süleyman Şen'i örnek aldın. Beni öne sürdün...

— Belki...

Mehmet Üçok, Ali Uçar ile Recep Kayalı'ya döndü:

— Ya siz niye sıranız gelince satıcı olmadınız?

Recep Kayalı, önemsemediğini belirten bir el işareti yaptı sadece. Ali Uçar, alayla karışık:

— Eh, dedi, belki bizim de bu yaşta hâlâ kalmıştır alnımızda

çatlamayan bir damarımız... Bizim de vardır kendimize göre korumaya çalıştığımız bir itibarımız...

Daha acılı bir alaycılıkla gülümsemeye çalışarak ekledi:

— Her neyse! Bunun kısacası şu: Hiçbirimiz satmadığımıza pişman değiliz işte...

Süleyman Şen yendi utangaçlığını:

— Hiç değiliz!.. Deminden beri hep içimden, Süleyman, diyorum, tut ki sel aldı, dolu vurdu, hastalık kırdı tütününü. Ya da çocuklardan biri çardaktaki ateşi devirdi, tütününün üç dört balyası yandı. Zararın olsa olsa o kadar! Sonunda bana verdikleri fiyattan olmasa bile, hepimize verdikleri fiyattan satacak değil miyim ben bu tütünü? Daha ne?

Muammer:

— Ağzın dilin var olsun! Yaşa sen, diye coştı.

Mehmet Üçok aldı sözü:

— Ben de diyorum ki, biz şerbetliyiz hep nasıl olsa! Kuraklığa, yangına, doluya, hastalığa hep şerbetliyiz. Neler gördük geçirdik bu yaşa kadar. Bu da geçer! Ama şerbetli olmadığımız bir şey varsa herkesin içinde başı eğik gezmek, ardımızdan kancık dediklerini duya duya ortalarda dolanmak.

İzmir Caddesi'nin ağzında bir kaynaşma oldu o sırada. Karşı sıradaki dükkânlardan çıkanlar, köşedeki kahveden kalkanlar durdular caddenin ağzını. İzmir'den gelen siyah bir Buick arabayı aralarına aldılar. Sanki aküsü çalışmıyormuş da, ite kaka yürütmeye uğraşıyorlarmış gibi arabayı iki yanından kuşatarak alana döndüler.

— Alagöz!

— Alagöz!

— Alagöz geldi!

— Alagöz ağabeyimiz...

Sesleri sardı alanın yöresini. Hasan Savaş, Çuval Ali, şoför kapısını tutarak arabanın yanı sıra koşuyorlardı. Araba alanın ortasında durdu. DP İzmir Milletvekili Alagöz, direksiyonu bırakarak arabadan indi. Hemen el sıkmaya başladı. Hasan Savaş'ın, Çuval Ali'nin ellerini sıktı. Arabasını kuşatanlar arasına daldı. İki eliyle de el sıkıyor, sırt sıvazlıyor, yanak okşuyordu. Çevresini saranlar konuşacak oluyorlardı:

— Bedri Ağabeyimiz...

— Yandık...

— Gör halimizi...

— Halimiz felaket! Duman!

— Yıkıldık!

Söylenenleri dinlemediyordu. Çevresindekilere döne döne yine-liyordu:

— Duydum, duydum!

— Biliyorum!

— Hepsini biliyorum!

— Düzelecek! Hepsi düzelecek! Sabır!

— Size düzeleceğini haber vermeye geldim... Susun, beni din-leyin şimdi...

Hasan Savaş kollarını gerdi onun önünde:

— Sevgili arkadaşlar, susalım...

Çuval Ali kollarını geriye alıyordu Hasan Savaş'ın önünde:

— Susalım...

Hasan Savaş, gürültüsü azalan kalabalığa seslendi:

— Biricik ağabeyimiz, karagün dostumuz, hepimizin gözbebeği,

değerli büyüğümüz, milletvekilimiz Alagöz aramızda! Dinleyelim lütfen!..

Çuval Ali yineledi:

— Dinleyelim...

Park Kahvesi'nde oturanlar hep duydular bunları. Bilal Gülcü şaşkındı:

— Ne yüzle gelmiş bu?

Şevket Kozan:

— Anlayacağız, dedi. Dinle!

Bilal Gülcü, nargilesinin marpucunu oturduğu sandalyeye bırakıp kalkacak oldu:

— Dur gideyim sorayım şuna, neredeydi şimdiye kadar?

Hüseyin Kiraz ile Şevket Kozan oturttu onu yerine:

— Soran bulunur, otur, seyret şimdi...

Sabahtan Tekel'in önünden ayrıldıklarından beri ortalarda göremedikleri Yusuf Uzun'un Köprübaşı'ndan doğru arabası ile yokuşu çıktığı ilüştü gözlerine. Yusuf, arabasının içinde, elinde dizginler ayaktaydı. Kalabalık arasında, Alagöz'ü gördü. Hasan Savaş'ın dediklerini duydu. Alan tıkanmıştı. Geçip gidemezdi arabasıyla. Dizginleri ön kapağın başına dolayıp atladı yere. Alagöz'e doğru yürüdü:

— Bey! Çok şükür gördük seni!

Alagöz ilkten olumlu yorumladı bu sözleri. Karşılandığını sandı. Yusuf'a doğru kaldırdı kollarını:

— Yaklaşın arkadaşlar, yaklaşın!..

Hüseyin Kiraz, yanındakilere gösterdi Yusuf'u:

— Niyeti fena!..

Kadir Adadım:

— İçin rahat olsun Bilal Ağa, dedi...

Yusuf, yükseltti sesini:

— Niye geldin? Halimizi, perişanlığımızı görmeye mi?

Alagöz, bu kez duymamış göründü bu sözleri:

— Kıymetli arkadaşlar, dinleyin beni...

Yusuf bağırdı:

— Cenazemizi kaldırmaya mı?

Kurtuluş yoktu. Alagöz, yanındaki Hasan Savaş'ın kulağına eğildi:

— Kim bu? Halkçı mı?

— Bizden...

— Adı neydi?

Hasan Savaş fısıldadı:

— Yusuf Uzun...

Yusuf Uzun susmuyordu:

— Bu muydu yapacağınız bize? Bunun için mi seçtik sizi?

Alagöz, çeşitli maskelerinden Hazreti İsa maskesini seçti. Öbür yanağını döndürdü Yusuf'a:

— Sen misin Yusuf Uzun kardeşim? Merhaba! Gel, gel söyle, yaklaş yanıma. Yaklaş... Haklısın! Ne desen haklısın. Şu anda senin kadar yaralı olduğum için anlıyorum yaranın acısını! Gel, ne söyleyeceksen ikimiz beraber söyleyelim!

Ben niye geldim buraya? Elbet sizi dinlemeye, duyduklarım doğru mu diye anlamaya geldim. Sizi unutacağımı mı sandınız? Unuttuğumu mu sandınız? Hangi gün hangi derdinizle ilgilenmedim? İstedığınız hangi işten kaçtım? Ben sizlerden biriyim arkadaşlar. Ben de tütüncü çocuğuyum! Ben de tarhana çorbası, soğan ekmekle büyüdüm. Ben de yalınayak tütün tarlalarında tütün kırdım...

Yusuf Uzun gerilemedi:

— Bırak o günleri şimdi! O günler senin için geçti! Bak Amerikan arabası var altında...

Alagöz saldırıya geçti:

— Arkadaş, ben o arabayı nasıl aldığımın hesabını veririm. İstersen şimdi onu oturup hesaplaşalım! Ama bu kadar millete verilecek başka hesabım var benim şimdi, ben onu söylemeye geldim...

Hasan Savaş alkışlamaya başladı:

— Yaşa!..

Çuval Ali, onları gören daha beş on kişi alkışladılar. Nedir ki sabahtan tanıdıkları Yusuf'a karşı çıkamadılar birdenbire. İçlerinden biri:

— Sabırlı ol hele, dedi.

Alagöz, kazanmıştı oyunu. Değiştirdi maskesini. Bir intikam kılıcı vardı şimdi elinde. Saplıyacak kurban arıyordu. Çok iyi biliyordu ki, bir kurban gerekiyordu bu olaya.

— Arkadaşlar, duyunca deliye döndüm. Sırtımdan hançerlenmiş gibi oldum. Kim verdi bu fiyatları size? Kim bu kendi başına işler karıştıran adam?

Hasan Savaş mırıldandı:

— Tekel eksperi...

Alagöz daha yükseltti sesini:

— Adı ne onun?

— İsmet Tezcan!

— Kim oluyormuş bu İsmet Tezcan? Kesesinden mi ödeyeceğini sandı aldığı tütünlerin parasını? Ben daha Tekel bakanı ile dün akşam görüştüm. Sizi temin ederim arkadaşlar, evet şerefim namusumla temin ederim, dün akşam bakan arkadaşşımdan söz aldım. Baş fiyat üç liradan aşağı düşmeyecek dedi bana. Bunu söylemeye geldim size.

Sizden istediğim tek şey sabır arkadaşlar. Acele etmeyin, bekleyin. Yalnız değilsiniz arkadaşlar! Bilin ki sizin için koşan bir Alagöz var yanınızda! Madem bu Tekel eksperini almıyor, alacak olan eksper akşama varmaz gelir oturur onun masasına!.. Şimdi hep beraber söz verin bana! Sabahtan beri tüütününüzü satmamakla çok iyi etmişsiniz. Şimdi de satmayacaksınız, benden haber bekleyeceksiniz. Söz verin, bekleyeceğiz deyin!

Yarım yamalak alkışlar, bir iki yordakçının “Söz veriyoruz”, “Bekleyeceğiz” diye cılız çıkan karşılıkları arasında yine değıştirdi maskesini. Güvenilir bir koruyucuydu artık.

— Bırakın beni, hemen İzmir’e döneyim şimdi! Genel müdürü, bakan arkadaşlarımızı bulayım, hakkınızı arayayım...

Büyüklüğüne yaraşır bağışlayıcı bir davranışla Yusuf’a döndü:

— Allahısmarladık kardeşim Yunus!

Hasan Savaş fısıldadı:

— Yusuf!

— Pardon Yusuf! Ben darılmadım sana! Sen de sabırlı olursan anlayacaksın benim kim olduğumu...

En yanındakilerin ellerini acele sıkıp girdi arabasına. Pencereden dışarı şöyle bir el salladı. Kontağı açtı. Homurdandı araba. Maskesi motordan gelen sese uyarak değışmişti. Kızgındı. Tanrı gazabından korusun öç almaya gidiyordu. Arabanın çevresini saran DP yöneticileri açıldılar. Birbirine karışan “Hadi Allah yolunu açık etsin!”, “Evvel Allah sen bu işin üstesinden gelirsin!”, “Bu iş elinden kurtulamaz senin!” gibilerden sözlerle, el kol sallayarak aralarından sıyrılan arabayı uğurladılar.

Park Kahvesi’ndekiler suskun izlediler bu uğurlamayı.

Emekli Kâmil Efendi:

— Oldu, bitirdi, her işi yoluna koydu maşallah! dedi. Yere tükürür gibiydi yüzü.

Hüseyin Kiraz:

— Parsayı topladı, dedi iç bulantısıyla.

Bilal Gülcü:

— Pes...

Kadir Adadım:

— Bu kadar olur!..

Dediler.

Şevket Kozan:

— Politika bu! dedi. Yalanın en büyüğünü, dinleyenlerin gözlerinin içine baka baka söyleyebilmek!

Kısa bir susuştan sonra ekledi:

— Daha dayansa dayansa kaç gün dayanır bu millet? İnadında direnir?.. Çok çok iki, bilemedin üç. Yaman idare ediyorlar durumu. İlçe başkanı ortada yok. Belediye başkanı ortada yok! Hep çare bulacaklar milletin yarasına! Şeytan bilir hangi deliğe kapandıklarını! Alagöz, sabredin diyor, satın demiyor. Fiyat bu demiyor! Bekleyin diyor! Millet sonunda dayanamayınca, çıkacaklar ortaya. Niye beklemediniz? Niye sabretmediniz? Biz size ne demiştik? diye bir de çatacaklar...

Bahriyeli Muammer:

— Yutmayız ağabey, dedi. Gün gelir biz de biliriz onlara ne diyeceğimizi...

Şevket Kozan, onlar kadar yüzünüz tutmaz sizin, diyecekti, demedi. Umutsuzluğunu belirten bir yüzle susmakla yetindi.

Boşalan alanda, Çuval Ali'nin arabasına binmekte olan Yusuf'un yanına yaklaştığını gördüler. Çuval:

— Ayıp ettin, dedi.

Yusuf, elinde dizginler, durup döndü:

— Ne dedin?

— Ayıp ettin?

— Ben mi?

— Sen ya! Halkçıların önünde rezil etmeyecektin bizi...

Yusuf, ya sabır, gibilerden şöyle bir baktı Çuval'ın yüzüne. Ama kendini tutamadı. Dizginleri bıraktı elinden. Çuval'ın üstüne yürüdü:

— Ne istiyorsun sen be? Ha, söyle, ne istiyorsun? Allah'tan belanı mı?

Tokatlamak için ağzından çıkacak sözü bekliyordu Çuval'ın.

— Ne sarıyorsun köpek gibi paçama? Ayıp ettimse ben ettim. Sana ne?

Çuval geriliyordu adım adım:

— Sövme...

— Sen de havlamâ öyleyse...

Araya girenler önlediler Yusuf'u. Hasan Savaş ile bir başka partili, Çuval'ı aldılar uzaklaştırdılar. Çuval, "Alagöz ağabeyimiz bizim. Az mı iyiliğini gördük? Ayıp değil mi? Yine o kurtaracak bizi...", "Ben laf söyletmem Alagöz ağabeyimize!" diye söylenip duruyordu hâlâ. Yusuf ise kendisini önleyenlerin arasında, kolunu kaldırmış: "Hırta bak, nasıl günaha sokar adamı. Ulan sen önce kendi haysiyetini koru!" diye sesleniyordu onun arkasından.

Alandaki gürültü yatışırken Bilal Gülcü:

— Ağzı var dili yok, sessiz sedasız, gölge gibi bir çocuktu Yusuf, dedi, ne oldu bugün buna böyle?

Hüseyin Kiraz:

— Ne olacak dedi, cevheri ortaya çıktı...

Kadir Adadım:

— Doğru, diye tamamladı konuşmayı, bugün onun gününü. Herkesin aslan mı, kedi mi olduğunun anlaşıldığı bir gün vardır. O da bugün gösterdi kendinin ne olduğunu...

Yusuf'un arabasına bindiğini, dizginleri kamçısı elinde, ayakta doğrulduğunu gördüler. Arabasını döndürüp Köprübaşı'na doğru sürerken alanın çevresindeki kahvelerde kim varsa ona bakıyordu.

Kasabanın İzmir çıkışında, nereye gideceğini, ne yapacağını bilmeden, kararsız, amaçsız dolanan adamlar, şosede sağa sola çekildiler, zamanın soldurduğu eski fotoğraflardaki ölmüş akrabaların, yılların gerisinde kalmış, adları zar zor ansınan eski dostların suskun, umutsuz bakışlarıyla izlediler Alagöz'ün arabasının aralarından çekip gidişini. Alagöz, iki dakika geçmeden kasabanın son evlerini de geride bıraktı. Bağlar, tarlalar arasından denize doğru inen şosede, kendini bütün bakışlardan uzak, direksiyon başında yalnız bulunca bir daha değiştirdi maskesini. Boynunu uzatıp dikiz aynasına baktı. Sağ eliyle saçını düzeltti. Kendisine gülümsedi. Memnundu yaptığı işten. Kasabada arkasından bütün konuşulanları duyar gibiydi. Emekli Kâmil Efendi'nin, Hüseyin Kiraz'ın, Bilal Gülcü'nün, Şevket Kozan'ın oturdukları yerde, şimdi neler konuştuklarını, kendisi için neler dediklerini bir bir biliyordu. Çok eskiden beri değişmeyen, kasabaya uğrayan her milletvekilinin, her kodamanın ardından, kasabada kaldığı yıllarda kendisi de karışmış ya da dinlemişti bu türlü konuşmaları. Artık gülüyordu bütün o sözlerle. Çok iyi biliyordu ki iyi yapmıştı, şöyle bir kasabalılara görünürmekle. Biliyordu ki iki üç ay sonra yeniden gelecek olursa, şimdi arkasından söylenen belki de söven sayan o öfkeli ekicileri, bambaş-

ka dertler, sıkıntılar içinde bulacaktı. Dertlerinin, sıkıntılarının bi-
tip tükeneceği yoktu nasıl olsa. İki üç ay sonra yeniden karşılaşacak
olurlarsa, yeni dertler eskilerini unutturmuş olacak, bugün ardından
söven sayan o öfkeli ekicileri, tütünleri satabilmek için bütün çek-
tiklerini durup düşünemeyecek kadar yeni sıkıntılara kapılmış bu-
lacaktı kasabada. Onların ansıyabilecekleri tek şey, tütün piyasasının
açıldığı gün, yine kendisini aralarında görmüş oldukları olacaktı. Ken-
disi de rahatlıkla hiçbir zaman onları unutmadığını, kara günlerin-
de yalnız bırakmadığını bir kez daha kakacaktı başlarına...

Atmıştı, Tekel genel müdürünü tanımazdı. Tekel bakanı gibi,
dişli, partinin ön sıralarında yeri olan bir bakanın kendi söyleye-
ceklerini önemsemeyeceğini bilirdi. Ama, politikada üstüne düşe-
ni yaptığını, konuşması gerektiği gibi konuştuğunu biliyordu.

1946'da şu çok partili döneme geçilmeseydi ne olurdu onun du-
rumu? Okumaktan sıkıldığı için okumanın kendisine sağlayacağı ge-
leceğe daha öğrenciliğinde bel bağlamamış, liseyi özel bir okulda an-
cak beş yılda tamamlayabilmişti. Parasızdı. Ticaret yapamazdı. Zen-
gin çocuklarıyla kurduğu yakınlıklardan umduğu gibi bir sonuç ala-
madı. DP kurulduğunda otuzuna yaklaşıyordu. Babadan kalma tar-
lalarında tütün ektirerek geçiniyor, ailesine destek oluyordu. Her yaz,
Batı Anadolu ilçelerinden gelen topraksız kalabalık bir ırgat ailesi-
ni neredeyse boğaz tokluğuna kir alıyor, sabahın saat üçünde gemi-
ci feneriyle uyandırdığı adamlarını akşamın dokuzuna kadar günde
on sekiz saat çalıştırıyor, on beş işçinin göreceği işi sekiz işçiye gör-
dürerek kazanç sağlayabiliyordu. Gelecekle ilgili düşlerini gerçek-
leştirebilmek için paralı bir evlenme yapabilmekten başka umudu yok-
tu. DP kurulunca geleceğinin nerede olduğunu çabuk gördü. Ola-
ğan aşamalardan geçerek yükselemeyeceğini bilen birçokları gibi, o

da yeni doğan bu siyasi güç içinde bir yer kapabilirse, isteklerini kestirme yoldan elde edebileceğinin kokusunu aldı. Parti örgütü yukarılarda, kimi yüksek görevlerde bulunmuş, kimi de paralı kişilerin elindeydi. Aşağılarda ise kendisi gibi, önleri kendilerinden daha yetenekli akranları tarafından kapatıldığı için, yaşadıkları sürece geride kalmaya hükümlü, yeteneklerinin üstünde ihtiraslar besleyen gençlerle, devlet düzeninin gerektirdiği kuralların, kanunların baskısından bunalmış savaş karaborsacılarına, yeni zenginlere, devrimlerin susmak zorunda bıraktığı gerici güçlere dayanıyordu. Hem yukarıdakilere, hem de aşağıdaki liberallerle tutuculara, halkı ayaklandırmakta kendisi gibi gösterişli, gözüpek genç politikacılar gerekliydi. O da kendi yerini kolaylıkla bulup yerleşti. Kasabadan kasabaya, köyden köye koşarak yukarıdakilerle halk arasında yorulmak bilmez bir aracı oldu. 1950 seçimlerinde listeye girerek milletvekili seçildi.

İzmir'e girerken, kasaba alanında yarım saat önceki coşkunluğundan iyice sıyrılacak kadar gerçekçiydi. Yaz aylarını çardaklarda, toprak tabanlı tek göz damlarda geçiren, ayaklarının nasırları çatlak, yüzlerinin derisi güneşten kurumuş tütün ekicilerinden uzaklardaydı artık. Birbirinden güzel, iki üç katlı, bahçeli, bakımlı evler arasında sürüyordu arabasını, geçtiği caddeden geçenlerin düşünmesi gerektiği gibi düşünüyordu. Tütün tüccarlarının, alım müdürlerinin, iç ve dış ticaretle, toptancılıkla uğraşanlarını arasından geçtiği evler. İzmir, onlarla, onların doktorlarının, avukatlarının, onların daha başka hizmetlerinde olanların kentiydi. O, kışları palto-suz geçiren, dirsekleri, pantolonlarının kışları yamalı tütün ekicileri adına ötmek sökmezdi İzmir'de. İzmir'deki partililerle iyi geçinmek için, tütün alıcılarının nasırına basmamak, gölgelerini bile çiğnemenen dolanıp da geçmek gerektiğini biliyordu.

İl parti merkezinde “Nereden geliyorsun? Ne haber oradaki-
lerden?” diye sordukları zaman, hiç zarar görmeden kendisine en
yüksek puanı sağlayacak kurbanı seçmekte kararsızlık çekmedi. Ol-
dukça çetin, yorucu bir çatışmadan geliyormuş gibi saldı kendini.
Kızgın, canı sıkılmış göründü:

— Bir Tekel eksperı var, etmediği kötülüğü bırakmamış. Eki-
ciler yüzünü görmek istemiyor...

— Adı?

— İsmet Tezcan mı ne?

— Merak etme, dedi il başkanı, hemen, hemen gereğine ba-
karız...

ON BEŞ

O sabah, saat sekizde Amerikan ortaklığının alım müdürü Fehmi Albayrak, piyasanın açılışı ile ilgili haberleri vermek için odasına girdiği sırada Suat Eroğlu, çalışma masasının başında elektrikli tıraş makinesi ile tıraş oluyordu. Kapıda duralayan Fehmi Albayrak'a, yüzüne doğru dürüst bakmayı gerekli görmeden başıyla masanın önündeki koltuğu gösterdi. Fehmi Albayrak yerine oturduktan sonra tıraşına ara verdi. Ekicilerin direnişi üstüne söylediği bir iki cümleyi dinleyerek kısa bir bağlantı kurdu adamla, yine koptu, önünde duran tıraş kutusunun kapağı içindeki aynada tıraşının nerede kaldığını aradı, biraz eğilerek. Elinden bırakmadığı tıraş makinesini çalıştırdı, tıraşını sürdürdü.

Alım müdürü, Suat Eroğlu ile her karşılaşmanın duyduğu rahatsızlık içindeydi. Anlattıklarını onun bu kadar önemsememesi duyduğu rahatsızlığı daha da artırdı. Anlatacakları çoktu. Fakat müdürü, gösterdiği soğuklukla konuşmasını kısa kesmek zorunda bırakıyordu onu.

— Daha alım başlamadı...

Ne küçük bir baş devinimi, ne de sözle karşılık aldı müdüründen. Söylediğini duymamıştı sanki.

— Daha alım başladığı haberini alamadık...

Diye tutuk bir konuşmayla yineledi. Yine karşılık yok. Müdür

yüzünün orasına burasına bakarak tıraşını sürdürüyordu. O ise git-tikçe iğne iğne duyuyordu oturduğu yeri. Söyleyecekleri bitmişti. Kalkıp odadan çıkabilmek için sabırsızlanıyor, yine de saygılı bir otu-ruşla kımıldamadan bekliyordu koltuğunda. Her nasıl bir tılsımı var-sa, müdür tek söz, tek işaret etmeden de duyuruyordu ona bekle-mesi gerektiğini.

Suat Eroğlu çabuk tamamladı tıraşını. Koltuğunun gerisinde-ki prizden tıraş makinesinin kordonunu çekip aldı. Her an kalkmaya hazır Fehmi Albayrak'a:

— Kahve içtiniz mi? dedi.

Fehmi Albayrak, orta boylu, tıknaz bir adamdı. Saçları ortadan iyice seyrekleşmişti. Yaşlandıkça enine kaçıyordu. Alım müdürü olalı beri üç yıldır hep hepsi iki kahve içmişti müdürünün odasında. Yü-zünü kan bastı, tepesine kadar kızardı. Bu onurlandırılmanın değerini belirten bir susuştan sonra içmediğini söyledi.

— Öyleyse beraber içelim...

Elleri dizleri üstünde kenetli, boynunu büktü:

— Siz bilirsiniz...

Suat Eroğlu zile bastı.

— Nasıl olsa acele bir işimiz yok...

İnce dudakları kısa bir süre gerili kaldı bu sözleri söyledikten sonra. Her zamanki gibi gülmemişti. Güler gibi söylemişti bu tüm-ceyi.

İçeri giren odacıdan iki kahve istedi. Bir yandan da tıraş ma-kinesinin bıçaklarını temizliyordu, masanın üstündeki cigara tablasının içinde, odacı içeriye girdiği sırada. Cigara tablasını dökmesi için odacıya verdi. Koltuğunda kaykıldı:

— Demek satmıyorlarmış, fiyatları beğenmemişler öyle mi?

— Evet...

— Ne yapacaklarmış satmayıp da?

— Bilmem ki...

Suat Eroğlu, koltuğundan kalktı. Pencereye doğru yürüdü:

— Ama ben bilirim...

Albayrak düşünmeden karşılık verdi:

— Tabii...

Müdürü duymazlıktan geldi bu sözü. Sırtı kendisine dönük, pencerenin önünde durmuş, sokağa bakıyordu. Albayrak'a öyle geldi ki, birden geri dönecek "Neymiş o tabii olan?" diye azarlayacak kendisini. Korktuğu olmadı. Müdürü bir süre de göğe, bulutlara baktı. Geri döndü:

— Hava fena değil bugün, güneşli...

— Evet, sabahtan biraz serpiştirdi ama...

Suat Eroğlu, yerine geçti oturdu:

— Biliyorum ne olacağını. Söyleyeyim: Bir şey olacağı yok! Piyasa üç dört saat geç açılacak. Hepsi bu!

— Herhalde...

Kahveler geldi. Fehmi Albayrak sözü değiştirdi:

— Bütün gece çalıştınız...

Müdürü sözünü kesti:

— Siz de çalıştınız...

Sonra karşılık beklemeden ekledi:

— Sabaha kadar şurada, karşiki koltukta yarım saat kadar uyudum. O kadarı yetiyor bana...

— Dinçsiniz maşallah...

— İşimi severim. İnsan işini sevince...

Kahvesini yudumladı:

— Her neyse, konumuz bu değil... Evet, ne diyordum? Piyasa üç beş saat geç açılır olsa olsa. Ama gecikmesi bir şey değiştirmez. Açıldıktan sonra öyle bir hız alır ki, saatinde açılmış olduğu yıllardan daha çabuk kapanır...

Fehmi Albayrak anlıyordu ki, başka şeylerle ilgilenir görünürken bile müdürünün durmadan piyasa hesaplarıyla uğraşıyordu aklı.

— Telaşlanacak, merak edecek bir şey yok ortada. Piyasa saatinde açılacak olsaydı üç günde satın alacağımız tütünü, piyasa bir gün gecikecek olursa iki günde satın alacağız...

— Çok doğru...

Fehmi Albayrak'ın az önce korktuğu başına geldi:

— Neden çok doğru?

Kızardı yine:

— Siz kolay kolay yanılmazsınız...

— Yanıldığım da olmuştur...

Suat Eroğlu'nun incecik dudakları gerili kaldı. Alay ediyordu besbelli. Albayrak sustu.

— Piyasa üç saat geç açılır diyorum ya, bakarsınız iki saatte açılır. Hesaplarımı daima biraz geniş tutarım...

Ciddileşti:

— Yanılacak yanılmayacak bir durum yok ortada. Ne zaman başladı bu boykot?

— Daha yeni. Bu sabah...

— Yani, daha önce verilmiş bir karar, bir anlaşma yok vericiler arasında... Var mı?

— Yok!

— Demek ki kapıldıkları bir öfke sadece...

— Öyle görünüyor...

— Öyle görünüyor değil, öyle! Öfke! Öfke ile girilen işler de öfke kadar ömürlüdür. Öfkelenen bir insanın sürgüt öfkeli kaldığını gördün mü sen hiç?

Karşılık beklemedi:

— Görmedin. Öyleyse şu senin boykot dediğin de öfkeleri yatışınca tavsar gider...

Suat Eroğlu, boşalan fincanını elinden bıraktı. Kalktı, bir daha pencereye doğru yürüdü. Fehmi Albayrak da kalktı yerinden, bekledi.

— Şimdi yapacaklarımızı görüşelim...

— Buyurun...

— Eksperler bekliyorlar değil mi?

— Evet...

— Güzel. Yapılacak şey şu: Sabırlı olmak! Ekicilerin üstüne gitmeden, öfkelerinin yatışmasını beklemek. Eksperlere, ne kendilerinin, ne de adamlarının ekicilerle en küçük bir tartışmaya girmemelerini söyleyin. Pek ortalarda da görünmesinler...

— Baş üstüne...

— Bu kadar. Teşekkür ederim...

Albayrak, müdürün odasından çıkarken onun haberi varmış, önceden bekliyormuş gibi karşıladığını düşünüyordu boykot olayını. Bu düşüncesinin hemen arkasından müdürün her olayı hep böyle olağanmış, önceden bekliyormuş gibi karşıladığını anıdı. Yaman adam, diye geçirdi aklından...

Suat Eroğlu, öğleye kadar hiç boş kalmadı o gün. Tampon firmaların sahipleri, yöneticileri geldiler, gittiler. Telefonu sık sık çaldı. Albayrak, her yarım saatte, kırk beş dakikada bir, taşradan gelen haberleri duyurmak için odasına girdi. Gece sabaha karşı hep hepsi

yarım saat kadar uyuduğu halde, dikkatinde, belleğinde en küçük bir sürçme, dağınıklık görünmüyordu. Aksine her geçen saat artan bir dirilik geliyordu üstüne. Uzun bir boks karşılaşmasında raundlar ilerledikçe açılan bir boksörü andırıyordu. Bir bakıma da bir iki saat içinde bütün Ege Bölgesi'ni saran bu kapışma onunla ekiciler arasındaydı.

Sabahtan bütün tampon firmalara verdiği öğüt, sabırlı olmak, ekicilerin üstüne gitmemektir. Alım merkezlerinden ekicilerin davranışları ile ilgili yeni yeni bilgiler aldıkça değişen kararlar aldı. Görünüşe göre direniş bütün Ege Bölgesi'ni sardığı halde olaysız geliyordu. Bir iki ilçede ekicilerin kendi aralarında kavgalar çıkmış, Ödemiş'te, Germencik'te, ekiciler tütününü satmaya kalkan bir iki ekiciyi dövmüşler, hırpalamışlardı. Akhisar'da halk Tekel memurluğunu taşlamaya kalkmış, candarmalar olayı yatıştırmışlardı. Bu gibi olayların ekiciler arasındaki dayanışmayı güçlendireceği, direnmeyi uzatacağı kanısındaydı. Direniş hızını yitirinceye kadar, alıcı firmaların tütününü satmak isteyen ekicilerle ilgilenmemelerini istedi.

Saat onda öğrendiklerini değerlendirirken, bütün alım merkezlerinde, ekicilerin kahveden kahveye dolanarak beklemekten başka yapacak işleri kalmadığını anladı. Büyüklere telgraf çekilmiş, bozguncular sindirilmiş, ana caddeleri, yürüyerek en çok bir uçtan bir uca on, on beş dakika çeken, tütün bölgesinin bütün kasabalarında, depolar, alıcılar, üç beş kez dolaşmış, alanlarda politikacılar sıkıştırılıp hafiften tartaklanmış, sonunda ekicilerin karşısında kimse kalmamıştı. Şimdi kahvelerde, sokaklarda kime çatacaklarını bilmeden bekliyorlar, çatacak kimse bulamıyorlardı. Bütün güvendikleri oylarıyla destekledikleri iktidardır. Çektikleri telgraflardan medet umuyorlardı. Bu konuda alıcılarla hükümet arasında çoktan bir an-

laşmaya varılmış olduğu için tehlike yoktu. Durumun ne türlü sonuçlanacağını her geçen dakika daha açık görüyordu. Sabahtan beri kendisine danışanlara yaptığı ilk bir iki görüşmeden sonra bir benzetme dolamıştı diline. Ters bir rüzgârdı esen, ekicileri önüne katan. Bırakın, diyordu, eseceği kadar essin, yağacağı kadar yağsın. Ne kadar hızlı eser, ne kadar hızlı yağarsa o kadar çabuk diner. Ekicilerin başlangıçta öfkeye kapıldığı ölçüde, satış başlayınca hesapsız davranacaklarını söylüyordu. Bütün dedikleri, verdiği emirler, on on beş dakika içinde bütün Ege Bölgesi'nde duyuluyor, eksiksiz uygulanıyordu. Doğrudan doğruya onun firmasıyla iş görmeyen alıcılar bile, onun adamlarının, araçlarının davranışlarına uyuyorlar, ekiciler arasında bulunmayan bilinçli bir dayanışma örneği gösteriyorlardı.

Saat on birde beklediği türden ilk haberler gelmeye başladı. Güney Batı Anadolu ekicileri arasında umutsuzluk belirtileri, moral çöküntü açıktı. "Bekleyeceğiz de ne olacak?" diyenler her geçen saat çoğalıyordu.

Bizim köylümüz bir kez borçluyum dedi mi, bundan daha sağlam bir belge düşünülemez. İş bitmiştir artık. Para eline geçtiği gün, geçtiği kadarıyla olsun ödeyecektir borcunu. Tefeciler, karaborsacılar, köylünün borcuna bağlılığını çok iyi bilirler. Bunun için de, yaptıkları iş kanunlarına uysun uymasın, güvenle para öderler köylüye.

Ödemiş, Muğla, Denizli köylerinde karaborsacılar, tefeciler çoktan ucuza kapatmışlardı ekicinin elindeki tütününü. Ekicilerin tütün koçanları, hukuk açısından bir değer taşımasa bile, tefecilerin çekmecelerinde duruyordu. Üç beş günlük güçlüklerini giderebilmek için el altından tütünlerini bu türlü satış zorunda kalan ekiciler, kendiliğinden kayıtsızdılar bölgedeki direnişe. Tefeciler ile karaborsacılar ise, piyasanın açıldığı ölü fiyatlarla bile yüzde kırkı aşan bir kazanç

sağlayacak durumdaydılar. Çevrelerinde tatsızlık çıkarmamak için bir iki saat bekledikten sonra satmaya hazırlanıyorlardı ellerindeki tütünleri.

Suat Eroğlu aracı firmaların, fiyatları kilo başına beşer kuruş artırarak yüzer bin kilo tütün almalarını uygun gördü satışa yaşanan merkezlerde. Herhangi bir yerde piyasanın açılması yeterdi onun için. Boykotun birçok yerlerde sona erdiğinin bölgede duyurulması işten değildi ondan sonra.

İzmir'den çekilen telgraflar daha alım merkezlerindeki eksperlere ulaştırılmadan, ekicilerin dilindeydi. Fiyatın kilo başına beş kuruş arttığını biliyorlardı. Kiraz'da, Ula'da, Yatağan'da eksperler bürolarında telgrafları okurken ekiciler kapılarının önünde kümelenmeye başlamışlardı bile.

Alım gürültüsüz başlayıverdi.

İlk küçük delikler açılmıştı bölgede. Barajın bütün bütün yıkılması, çökmesi için, o delikleri büyütmek Suat Eroğlu için işten bile değildi artık. Bölgenin kuzeyinde ekiciler dayatıyordu. Akhisar, Bergama gibi geniş ekim bölgelerinde açılacak iki küçük delik yeterdi direnişin sona ermesi için. Fakat Bergamalılar, Akhisarlılar, yeterli görmediler kilo başına beş kuruşluk fiyat artışını. Üstelik Akhisarlı ekiciler daha iyi örgütlenmişlerdi. Umudu kırılanları, bozgun çıkarabilecek olanları yaşıtırmıyorlardı tüccarların kapısına. Suat Eroğlu hiç üstünde durmadı bu direnişin. Aldığı karar acımasızdı. Alıcıların direnen bütün alım merkezlerinden adamlarını geri çekmelerini istedi. "Bundan sonra onlar düşün bizim peşimize" diyordu, "bakalım kim altta kalacak!"

ON ALTI

Belli belirsiz esen bir rüzgâr, sabahtan yağan yağmurun nemi- ni kurutmuştu sokaklarda. Hava açık, saydamdı. Bu açık, saydam havayı aydınlatan, hastalıktan yeni kalkmış gibi kırık dökük kış gü- neşinin donuk ışığı, yüzlerindeki üzgünlüğü daha belirginleştiriyordu ekicilerin. Kırgın, küskündüler. Solmakta olan çiçeklerin donukluğu ile bakıyorlardı dünyaya. Hiçbir dil, bu yılın, bu kaçak güneş ka- dar yansıtamazdı onların üzgünlüğünü.

Öğleye yaklaşırken kuşatılmış bir kentin insanlarını andırıyor- lardı. Görünür bir düşman yoktu ortalarda. Fakat kuşatıldıklarını duyuyorlardı. Kalelerinin içinde suskundular. Umutları her geçen dakika azala azala, bu kuşatılmadan kurtulabilmek için nasıl, nereden geleceğini açıkça bilmedikleri bir yardım bekliyorlardı. Bekledik- leri yardım geciktikçe, henüz birbirlerine açmasalar da, istedikleri tek şeyin bu kavgada ilk teslim olan durumuna düşmemek olduğunu duyuyorlardı yüreklerinde.

Onlar için uzun, geçmek bilmez saatler başlamıştı artık. Çek- tikleri telgrafların karşılıkları birer birer geliyordu. “Dilekleriniz il- gililere duyurulmuştur”, “Durumunuzun incelenmesi için gereken emirler verilmiştir...” gibilerden sözlerdi aldıkları karşılıklar. Dudak bükerek geçıştirdiler bu karşılıkları. Gerçekte kendilerini aldattık sa- nanlara aldanmayacak kadar sağduyuları sağlam, kendilerini aldat-

mayı deneyenlerle bir tutmayacak kadar onurluydular. Hiç yardım görmeden de yaşayabilirlerdi. Fakirlik demek yalnızlık demekti. Kalabalık evlerinde bile bir bakıma yalnızdı onlar. Kardeşlik, ana-babaevlât ilişkileri başka ölçülere göre kurulmuştu. Emeklemekten yürümeye geçtikleri yaştan başlayarak, ellerine kollarına güvenir olmuşlardı. Çocuk dört yaşında tütün dizmeye başlardı. Kardeşin kardeşe bağışlayacağı bir dilim ekmek artmazdı sofralarında. Şaşılacak şey, bu kadar sert, bu kadar amansız, kişiyi bencillığe iten bu kadar acımasız yaşama koşulları içinde bile, arada bir öfkelerine kapılarak kırıp dökmeleri değil, niye her gün her saat kırıp dökmedikleri, can yakmadıklarıydı onların. Şaşılacak şey, yüreklerinin inanılamayacak kadar yufka oluşu, sevgiye yönelmiş oluşuydu. Kime, niye, hangi canlıya olursa olsun bir yardımda bulunabilmek için can atarlardı. Bir yangını söndürmek için hep birden koşarlar, yolda kalmış, hendeğe kaymış bir arabayı omuzlayıp kurtarabilmek için yarışırldı. Bir hastaya kan vermek gerekti mi, sıvanmış en azından yüz kol kümelenirdi hastanelerin önünde. Belediyenin zehirlediği, sokakta can çekişen bir köpeği kurtarabilmek için ceplerindeki tek lira ile yoğurt alır, yedirirlerdi. Cömerttiler. Bir kahvelerini içseniz dünyalar onların olurdu. Dişileri erkeklerini, erkekleri dişilerini sağlıklı bir şehvetle, ölümün gözleri içine göz kırpmadan bakacak kadar cesaretle severlerdi. Dost bildikleri, arkadaş bildikleri için dövüşür, bıçaklanır ya da bıçak çeker hapis yatarlardı. Okumaları yazmaları kıttı. Yine de sinemalara, resimli kitaplara bayılırlardı. Radyolarda temsilleri can kulağıyla dinlerler, yerine göre güler yerine göre ağlarlardı.

Kısacası halktı onlar. Elleriyle, kollarıyla, sağlıklı ruh yapılarıyla, yaşama güçleri, sağduyularıyla yaşamı bugünden yarına ulaştıran temeli, direğiydiler toplumun. Binbir bitki süren yabanıl kırlara ben-

zerlerdi. Dikenleri çalıları ile karışır, renk renk çiçekler sürerdi yürükleri.

Üzgün yüzleriyle gittikçe içlerine kapanarak dalmış düşünüyörlerdi kahvelerde oturdukları sandalyelerde. Sokaklarda dalgın dolanıyörlerdi.

Tütüncülüğü seçen kendileri değildi. Tütüncü olmak zorunda kaldıkları için tütüncü olmuşlardı. Fabrika, başka iş yoktu kasabada. Kahveci, bakkal, demirci, şoför olabilen olmuştu. Geri kalan dağı taşı düz edip didiniyörler, topraktan ne çıkabilecekse çıkarmaya çalışıyörlerdi. Yine de otuz yıl önce ne kadarsa şimdi de o kadardı kasabanın insan sayısı. Artış kaldırmıyordu. Büyüyen çocuklar, kasabalarına bağlı kalmakta direnemeyen büyükler, her yıl göçüp duruyörlerdi daha büyük kentlere. Kalanlar beş on dönümlük topraklarını en iyi ne türlü değerlendirebileceklerse o türlü değerlendirmeye gayret ediyörlerdi. Yıldan yıla daha rezil olan emeklerine en iyi karşılık ödeyen tütündü yine. Tütünün başka tarım ürünlerinin istediğinin çok üstünde emek istemesinin değeri yoktu onlar için. Nasıl olsa boş geçecek günlerini tarlalarda çalışmakla geçirmeye razıydılar. Yeter ki günlük ekmekleri çıksın.

Yan yana oturdukları sandalyelerde, birlikte oturdukları masalarda, ayrı ayrı anıların ardında dalgınllaşıyörlerdi.

Haksız mıydı direnişleri? Haksız mıydı istedikleri üç beş kuruş fiyat artışı?

Acı işti, kahırlı işti tütün!

Bir yılın ürününü yetiştirmek, bir çocuğu kundaktan büyüüp evlendirmek kadar emek isterdi. Tarlası dert, vergisi dert, çifti dert, yağmuru dert, fidanı dert, dikmesi dert, çapası, kırması, dizmesi, kurutması, korunması, balyalanması dertti. Ürün yetişinceye kadar ge-

çinebilmek için sağa sola avuç açması, yüz kızartması, borcu, faizi dertti. On bir ay! On bir ay, evinde kim varsa, yaşlı anan baban, dört yaşını aşan oğlun kızın karınla, saatleri saymadan uğraşacak; didineceksin, sonunda hiçbir zaman yüzün gülmeyecek!

Ansıyorlardı:

Tam ağustosun çıkacağı günlerdeydi. Uçlar, uçaltları, yani tütünlerin en güzel yaprakları, sergilerdeydi. Bir yağmur bulutu yürüyüvermişti tarlaların üstüne. Çardaklarında ne varsa taşımışlar, kelimeleri, hasırları, yorganları ile boşanan yağmurdan korumuşlardı bu satmak için didindikleri tütünü. Geceyi, nemli çardaklarında, örtüsiüz, çoluk çocuklarıyla titreşerek geçirmişlerdi.

İçlerinden biri dalıyor, kahırlanıyor, sonra yüksek sesle ağzından kaçıırıyordu düşündüklerini:

— Ah, benim oğlan askerde olmasa...

Arkadaşı:

— Benimki de hapiste... diyordu yavaşça.

Bankaya, Tarım Kredi Kooperatifi'ne, tefecilere olan borçlarını nasıl ödeyeceklerini hesaplıyorlardı. İpotekli tarlalarını nasıl kurtarabileceklerini...

Derken lüks bir araba, kocaman kuyruklu lacivert bir Amerikan arabası Köprübaşı'ndan gelip İzmir'e doğru geçiyordu Park Kahvesi'nin önünden. Ali Uçar, tanıyordu içindeki başeksperi. Lacivert otomobil, başeksper, günün gerilimi, bir araya gelmelerinden doğan bir çağrışımla, çok eski bir olayı ansıtıyordu Ali Uçar'a...

Şu 1931 yılındaydı. Dünyada neler olup bittiğine akıl erdiremedikleri şu uğursuz kıtlık yılı. Kilosunu o yılların parasıyla iki buçuk liradan satarız diye yetiştirdikleri tütünlerini on kuruştan alan yoktu. Balyalar sokaklarda sürünüyordu. İşte o yıl, Çamlı Köyü'nde

olmuştı ansıdığı olay. Amerikalıların çok konuşkan, herkese takılan bir başeksperi vardı. Lacivert spor bir Chevrolet ile dolaşırdı. İzmir'den Seferihisar'a geçerken Çamlı'da durmuştu. Köyün tütünlerine bakmıştı. Kadir'in tütünlerini beğenmişti üstelik. Yedi bal-ya, yani 400 kilo tütünü vardı Kadir'in. "Toptan kırk liraya alırım" demişti. Kadir, "Aman bey, biz ne yiyelim bütün yıl?" diyecek ol-muştu. "Sen bilirsin" demişti eksper, "Satmazsan yiyecek misin?" Adam Kadir'in damından çıkmış yürüyordu otomobiline doğru. Sözü dokunmuş, iyice koymuştu Kadir'e. Damın kapısı içinde, kaldığı yer-den seslenmişti: "Bey, dur hele..." Dönmüş, dama girmiş, yan du-warda asılı mavzerini almış, geri gelmişti. Damda bir şey unuttuğu-nu sanıyordu anlaşılan başeksper. Kadir'i mavzer elinde görünce ta-bancasına davranmıştı ama, Kadir kadar atik değildi. Kadir: "Al, sen ye!" demiş, göğsüne doğru asılmıştı mavzerin tetiğine...

Heyecanlıydı ansıdikça. Kendini tutamadı, mırıldandı:

— Haklıydı!..

Yanında oturan Hüseyin Kiraz duraladı, sordu:

— Kim haklıydı?

— Kadir...

— Hangi Kadir?

— Çamlılı. Hani başeksperi vurmuştu...

Hüseyin Kiraz dalgınlıştı:

— 31'de mi?

— 31'de.

— Haklıydı ya...

Ağır ağır ekliyordu ansıyarak:

— Alaydan ucuz, alaydan kolay ne var dünyada? Para istemez, pul istemez. Hatta pek o kadar akıl bile istemez. Ama alayı akranınla

et! Hı! A rahat azgını; fakir kısmı alaya gelir mi? Hele senin alayına! Böyle canından olursun işte!.. Kadir on sekiz yıl yedişti. Neyse ki Cumhuriyetin onuncu yılında af çıktı, iki üç yıl yatıp kurtuldu...

Kesiliyordu konuşmaları. Kahvede oturan herkesle birlikte dalıyorlardı yine. Bankalara, faizcilere borçlar, ipotekli tarlalar, rehindeki dikiş makineleri, av çifteleri, bilezikler... Borçtan kurtulamazlarsa, belki de, satmak zorunda kalacakları, evlerinde çokluk çocuklarını sütüyle besledikleri tek keçileri...

Alanın solunda karakol vardı. Genç güzel bir kadını iki candar-ma aralarına almış karakola götürüyorlar. Kadın G... köyün ebesi. Sevdigi delikanlıyı gece evine almış. Köylüler basmışlar. Töreye aykırı diye...

“Sırası mı şimdi bu olayın?” diyenler oluyor. Hasan Irmak’a ise başka bir olayı ansıtıyor bu olay. Tütün dikiminde boş bir depoyu kiralamıştı. Dışarıdan gelen yabancı ırgatları yatırıyordu. İşe benzer bir iş değildi ama, ne yapsın? Adam başına çocuklardan otuz, büyüklerden altmış kuruş alıyor, geçimini çıkarmaya çalışıyordu. Kadın erkek doksan beş işçi yatırıyordu depoda. Sabah gün doğarken tarlalara dalıyorlar, akşam gün kararırken depoya dönüyorlardı. Kadınlar, iş dönüşü çocuk bakıyor, yemek hazırlıyorlardı o yorgunlukla. Sonunda elleri ayakları yorgunluktan kesilerek uzanıyorlardı yattıkları hasırlara. Evliler, bekârlar, çocuklar yorganlarının altına sığınıp bir arada yatıyorlardı. Yirmi yaşlarında, eni konu güzel bir Hanife vardı aralarında. Daha o yaşta iki çocuk anasıydı. Kocasını da haylazın teki. İki üç günde bir işten kaçır, kahvelerde oyalanır, geceleri de kahveye çıkmadan edemezdi. Bir gece kim kollamışsa kollamış kadını, uyuduktan sonra yorganını aralayıp sokulmuş yanına. Yorgunluktan her yanı taş kesilmiş kadın, yarı uyur yarı uyanık, razı olmuş sevimliye. Hemen ardından yine sızmış uyumuş. Çok geç-

meden uykusu arasında kocasının kolunu beline doladığını, kendisini sarstığını, uyandırmaya çalıştığını duymuş. “Az önce gönlünü ettim ya...” demiş, uyumak istemiş. Kocas ı “Ne!” diye parlamış, fırlamış, o kadar insan içinde tekme tokat dövmeye başlamış kadını. Başkaları araya girmişler, kimi tutmuş, kimi azarlamış adamı. Kadın: “Benim bütün gün belim iki büküm tütün dikmekten erkek düşünecek halim mi var? Uyku arasında ne bileyim ben koynuma girenin sen olmadığını?” der dururmuş saf saf... Karakola düşmüşlerdi. Kadının koynuna girenin kim olduğu anlaşılamamıştı. Ama kimse ayıplamamıştı kadını. Adamsan sahip ol karına, o kadar kişi içinde yatağında uyurken yalnız bırakma, diye adamı suçlamıştı yaşlılar... Sonra ertesi sabah, tarlalarda, iş başlayınca kapanmış gitmişti gece olanlar. Mayıs başlarıydı. Uzamıştı günler. Günde on üç saat süren iş arasında, o yorgunlukla kim üstünde durur, kim uğraşırdı bu türlü sorunlarla? Ah bu tütün!..

Köprübaşı’ndan gelip İzmir’e doğru geçen siyah bir Buick ayırdı Hasan Irmak’ı bu ansıdıklarından. Başıyla arabadaki adamı işaret etti:

— Tanıdın mı? dedi Mehmet Üçok’a...

— Hiç tanımam mı?

İki ay kadar önce, tespitler sırasındaydı. Bu kez, kiraladığı depoya tütün koyuyordu Hasan Irmak. Balya başına bir buçuk lira alacaktı ekicilerden. Bu para hem kira, hem de gelen geçen tüccarlara tütünleri göstererek yapacağı hizmet karşılığıydı. Şimdi geçen tüccar da gelmişti kasabaya. Ardında şoförüyle evleri, depoları dolanıp tütünleri görüyordu. Ama hiçbir tüccarın yapmadığı, yapmaya yüzü tutmadığı bir davranışı vardı. Açtığı, baktığı her balyadan bir deste tütün çekip alıyor, şoförüne veriyordu. Yedi sekiz balyalık bir

partiden bir buçuk iki kilo tütün yürütüyordu böylelikle. Şoför, patronunun eklediği notla birlikte otomobilin bagajına yerleştiriyordu desteleri... Bir işi de manavlıktı Hasan Irmak'ın. Baş kalabalıktı o gün. Tüccara depoyu açması için yanında çalışan çocuğa vermişti anah-tarı. Tüccar, deposunun bulunduğu sokakta, iki eve girmiş çıkmış, balyaları yolabileceği kadar yolmuş, ekicilerin yüzü tutmamıştı bir şey demeye. Müşterilerini savınca depoya yetiştirdi. Açtırdığı balyadan bir deste uç altı tütünü çekip alırken kavradı tüccarın bileğini:

— Hayrola?

Kalıp kıyafet, göbek, fötr şapka yerindeydi tüccarda.

— Numune...

— Bırak o desteyi elinden...

Öbür ekiciler sarmışlardı yörelerini. “Bizden de aldı” diyorlardı.

Tüccar silkindi, kolunu kurtarmak istedi:

— Haddini bil! Tecavüz ediyorsun...

— Ya sen? Hırsızlık ediyorsun!..

Tüccar şoförüne seslendi:

— Erol...

Gençten bir delikanlıydı Erol. İlerleyecek oldu. Öbür ekiciler kestiler önünü. Tüccarla onu kozlarını paylaşmakta yalnız bıraktılar. İyice tepesi atmıştı:

— Hiç utanmak sıkılmak yok mu sende? Koskoca beysin!

Adam pişkindi:

— Para sayacağım tütüne. Numune almayayım mı?

— Sana gelinceye kadar otuz tüccar gördü depomdaki tütün-leri. Her biri senin gibi birer deste yürütmeye kalksalar, depom-da şimdiye kadar balyaların boş çuvaları kalırdı.

Ekiciler cesaretlenmişlerdi:

— Tütünden numune almak nerede görülmüş?..

— Yağma mı var!

— Bizim yüzümüz tutmadı, söyleyemedik...

Destekliyorlardı kendisini. Hoş, kimse desteklemese de karşısındakine pabuç bırakacaklardan değildi o.

— Çık bakalım şu aldığın tütünleri geri...

Bir ekici:

— Arabada, dedi.

Depodan dışarıya doğru itti tüccarı:

— Göster...

— Çok ileri gidiyorsun, anladın mı?

— Ne olurmuş gidersem?

— Sana ne? Senin mi aldığım tütünler? Karakolda bulursun kendini...

Tütünlerin sahipleri:

— Bizim, dediler. Ha o, ha biz!

Tüccar duymazlıktan geliyordu:

— Erol koş oğlum İzmir'e telefon et! Valiye söylesinler...

Yutmadı bu gözdağını:

— Koş, durma, dedi şoföre. Benden de selam ekle. De ki bizim patronun arabasının ardı kaçak tütün dolu.

Döndü, kolunu bırakıp paltosunun yakasından kavradı tüccarı:

— Sen kimi korkutuyorsun efendi? Şu gördüğün adamların hepsi ekici. Bunlardan biri yetiştirdiği tütünden bir tabaka tütün kıyıp içecek olsa sürüm sürüm süründürürler alimallah. Sen avuç avuç, demet demet tütünleri kimseye sormadan nereye götürüyorsun?

Sonunda adama ite kaka arabasının bagajını açtırmış, geriye almıştı ekicilerin tütünlerini. Şimdi olayı ansırken, yaşadığından daha öfkeliydi:

— Ah, dedi, iki tokat aşkedecektim ki deyyusa...

Mehmet Üçok:

— Keşki, dedi dişlerinin arasından...

Öğleyin aldılar ilk bozgun haberini. The American Tobacco Company'nin kasabadaki bürosunda, İzmir'den az önce gelen eksper, adamlarının yanında uluorta açtı sözü. Ödemiş'te piyasasının açıldığını, Kiraz'da neredeyse satın alınacak tütün kalmadığını söyledi. Masasından öte berisini topladı.

— Hadi bakalım eyvallah! diye kapıya doğru yürüdü. Ben İzmir'e dönüyorum. Ödemiş'e geçeceğim. Alıma yardım etmek için emir aldım...

Seyfi'nin elini sıktı:

— Yorgunluk yine bana düştü. Bugünlük burada yapılacak başka bir şey yok. Hadi sen, keyfine bak, dinlen...

— Keşki iş olsa da yorulsak...

— Ne yapalım? Olmadı...

Beklediği gibi yardımcısının tasalandığını gördü.

— Kismetse dönüş ne zaman?

Beş saatlik yola gidiyordu. Dönüş için yarın sabah Ödemiş'ten yola çıkacak olsa öğleden önce kasabaya varamazdı. Kasabalılar bir iki saat sonra direnişlerinden vazgeçerek tütünlerini satmaya kalksalar, firmalar yarın öğleden önce alıma katılmayacak demekti bu gidişi! Seyfi'nin bunu hesapladığını anladı. Yardımcısı bile olsa, yardımcı olmaktan çok ekiciydi, kasabalıydı Seyfi... Yanında geçici olarak çalışan bütün yardımcıları gibi, onun da ekici olmaktan, kasabalı olmaktan uzaklaşamayacağını biliyordu. Bunun içindir ki, ekiciler arasında yayılmasını istediği sözleri her zaman yardımcılarının yanında ya da doğrudan doğruya yardımcılarıyla konuşurdu. Bile bile Seyfi'nin dalına bastı:

— Dönüşüm belli değil...

Acele ile ayrıldı bürosundan. Az sonra arabasıyla İzmir'e doğru ilerlerken, Seyfi'nin o tasalı yüzüyle kasabanın Cumhuriyet Alanı'nda dolaştığını görür gibiydi. Kendisinden duyduğunu kasabalılara duyurmadan bir türlü rahatlayamayacaktı. Umduğu gibi, piyasanın açılış haberi Seyfi'nin ağzından kasabada duyuldu. Üç beş kişi postaneye koştu yine. Ödemiş'i arayıp buldular. Kiraz'da satışların başladığının doğru olduğunu öğrendiler. Hatta, az önce Birgi'ye de sıçramıştı satışlar.

— Ya merkez? diye sordular.

— Merkezde kımıldama yok...

Akhisar'ın, Bergama'nın da henüz dayandığını öğrendiler. Sönmeğe yönelen umutları, "Biz de dayanırız!" diye yeniden yalazlanarak döndüler kahvelere...

ON YEDİ

Kasabada avukatlık yapan Nihat Arda, radyonun saat 13 haberler bültenini Park Kahvesi'nde dinledi. O sabah bir duruşma için İzmir'den gelen avukat Tuğrul ve kasabanın sıtma savaş doktoru Çetin Özgen ile birlikte kahvenin havuzu kıyısındaki bir masada oturuyorlardı. Tuğrul, duruşması saat 11'de sona erdiği halde, tütün ekicilerinin böyle örgütlenmeden, önceden aralarında bir anlaşma olmadan toplu olarak direnişe geçmelerini ilginç bulmuş, direnişin ne türlü gelişeceğini merak ettiği için kasabada kalmıştı. Tekel'in ekicileri yüz üstü orada bırakmasını, Demokrat Parti'nin 1950 seçimlerinde gördüğü yardımlara karşılık tüccara olan borcunu ödemesi diye yorumluyordu.

Radyo, tütün piyasasının son durumu ile ilgili haberlerle birlikte Tekel bakanının özel bir demecini verdi. Haberlere göre Ege Bölgesi'nde tütün satışları bütün hızı ile sürüyordu. Piyasanın açılışı sırasında bazı alım merkezlerinde görülen kararsızlıklar da giderilmiş, bir iki saat gecikme ile satışlar başlamıştı. Yetkililer, öğleye kadar bölgede yıllık ürünün yarıya yaklaşacak ölçüde satıldığını belirtiyorlardı. Bu sabah İzmir'e gelen Tekel bakanı ise, doğru Cumaovası'na geçmiş, orada ekicilerle görüşükten sonra İzmir'e dönüşünde Anadolu Ajansı'nın muhabirine özel bir demeç vermişti. "Ekicileri bu yılki fiyatlardan memnun görmekle gönül rahatlığı duy-

duğunu” söylüyordu. Bu yıl ürünün bir önceki yıla göre on bir milyon kilo artış göstermesinin bakanlığı ile alıcıları güç durumunda bıraktığından, bu artışın fiyatları olumsuz yönde etkilediğinden yakınlardan, hükümetin aldığı tedbirler sayesinde yine de geçen yılki fiyatların korunabildiğini, fiyat düşüşünün önlenemediğini açıklıyordu. Bakan, önümüzdeki yıldan başlayarak tütün ekiminin kısıtlanacağını, daha az, fakat daha kaliteli tütün yetiştirilmesine önem verileceğini, böylelikle iyi tütün yetiştiren ekicilerin emeklerinin karşılığını almasının sağlanacağını ekledi. Tütünün bir aile tarımı olduğunu öne sürerek, ekicilerin tütün ekimini, ailede boş duranların göreceği ikinci bir iş, tütünden sağlayacakları kazancı bir yan gelir olarak değerlendirmelerini istedi.

Nihat ile arkadaşları, tütün ile ilgili haberleri, bakanın dediklerini konuşmadan dinlediler. Dinledikleri her yanlış, her yalan sözün altını çizen bakışları, çabuk sıçrayışlarla yakınlarında oturan ekicilerin tepkilerini yakalamaya çalıştıktan sonra, sık sık birbirlerini buluyordu. Örneğin spikere: “Bazı alım merkezlerinde görülen kararsızlıklar giderilmiş...” derken, ekicilerin bu sözleri nasıl karşıladığını ölçmeye çalışıyorlar, sonra “Ne dersin bu kadarına?” gibilerden aralarında göz göze geliyor, tiksiniyor dudak büküyorlardı.

Ekiciler sessizdi. Bir ölünün arkasından, cami avlusunda, ölünün evi önünde toplanan insanları andırıyorlardı. Hepsinin yakından tanıdığı, sevdiği biriydi sanki ölen. Birbirlerine söyleyecek çok şeyleri vardı onun için. Nedense söylemiyorlardı. Ağzlarında dilleri katılaşmış, dudaklarının zarında kaçak bir elektrik akımı gibi dolanan acılarıyla kanları çekilmişti. İlk görüşte ağladı ağlayacak sanırdınız bu adamları. Yüzlerinin derisinde sıvı gibi donmuş kalmış bir düş kırıklığı, geriye itiyordu hep kendilerine takılan bakışları. Fa-

kat, ağlayacak insanın kendini bırakışı, teslim olmaya hazır tükenişi yoktu bu bakışlarda. Aksine derin kuyuların karanlık suları gibi ür-kütücüydüler. “Kim öldürdü onu, kim?” diye haykırdı haykırarak, üstüne üstüne doğru yürüyorlardı karşılaştıkları bakışların. “Kim onu düşürdü yalan umutlar ardına?”

Spiker başka haberlere geçerken Tuğrul:

— Zavallılar, diye mırıldandı...

Nihat ile Çetin, üzgün yüzleriyle ona döndüler. Hak vermeye hazırdılar.

— Şu adamlara bak, nasıl da çaresizler?

Nihat’ın en yakınlarında oturanlara kaydı bakışları. Tanıdığı bir ekici ile çok kısa bir süre bakıştılar. Çakmaklanan iki pırıltı gördü ekicinin bakışlarında. Sanki iki çıra harlayıp söndü. “Bak bakalım, bak, insana benzer bir yanımız var mı? Karanlıkta dolanan aç çakallara benzemiyor muyuz?” Bakışlarını kaçırdı. Ekicinin küskün, uzaklara daldığını gördü. Düşünmeden:

— Yavaş, dedi...

— Neden?

Şimdi anlıyordu nedenini.

— Acınmaktan hoşlanmazlar...

Dr. Çetin, derin çukur tuzaklara düşürülmüş yırtıcı hayvanlara benzetiyordu bir süredir çaresizlikleri içinde çevrelerinde oturan adamları:

— Doğru, dedi hafifçe. Hiç üstlerine varmaya gelmez. Kolaylıkla katil olabilirler...

Tuğrul:

— Ben, diye başladı. Sözünün arkasını getirmedi. Neyse, bırakalım bunu, şu bakanın buyurduklarına ne dersin? Gel de çatlama, diye Nihat’a döndü.

Sonra Nihat'ın karşılığını beklemeden açıkladı düşüncelerini:

— Tütün aile tarımıymış! İki üç yıldır çıkardılar bu sözü. Sendikacılık gelişmeye başlayalı beri uydurdular! Böyle diyecekler ki, tütün ekicileri sürekli işçi sayılmasın, sendikalaşmasın, iş saati, en düşük ücret, sigorta gibi sorunlar açmasın, çıkarmasın başlarına...

Yine arkadaşlarının konuşmasını beklemedi:

— Öbür konular da öyle... Sanki millet keyfinden tütün ek-yormuş gibi! Sanki milletin asıl işi varmış ya da yan gelir arıyormuş gibi! İş hani? Sen bakansın, hükümet üyesisin, yaratsana iş alanı, sürekli işi.

Şu son ay içinde ortaokul bitirmiş bir çocuğu İzmir'de işe yerleştirebilmek için kırk kişiden ricada bulunmak zorunda kaldığını anlattı. Sonra yine bakana çattı. Her yıl yinelerlerdi bu provaları. Her yıl rekolte bir önceki yıldan yüksek, kalite ise bir önceki yıldan düşük olurdu. Sanki lütfen, acıdıkları için satın alırlardı ekicinin tütününü...

Kahve suskundu. Tuğrul yüksek sesle konuşuyor sayılmazdı. Fakat bu durgun ortamda konuştukça büyüyor gibiydi sesi. Çevrelerinde oturan ekiciler, dediklerini duymasalar bile, duyuyorlarmış gibi bakıyorlardı onlardan yana. Tuğrul, sonunda bu dinginlik içinde konuşmasını uzatmadı, kesmek zorunda kaldı. “Ne oluyor?” gibilerden baktı arkadaşlarına. Arkadaşları da “Ne oluyor?” gibilerden çevrelerinde dolaştırdılar bakışlarını. Herkes görmeden bakıyordu baktığı yere. Bakışlarını kendisine takılan bakışlardan kaçırıyordu: Acımla baş başa bırak beni! Sus, dinle!..

Kısa bir süre sustular. Tuğrul'un canı sıkıldı:

— Bir şeyler olacak galiba?

Nihat:

— Galiba, dedi...

Dr. Çetin gittikçe daha doğru buluyordu az önce yaptığı benzetmeyi.

— Derin çukur tuzaklara sıkışmış yırtıcı hayvanlara benziyorlar. Biri, ayağı kayıp da aralarına düşecek olursa yandı. Paramparça ederler!..

Tuğrul karamsardı:

— Düşecek...

Nihat:

— Elllerinden tutan yok, dedi. Nasıl olsa bu direnişin arkasını getiremeyecekler. Sözlerinden dönebilmek için bir kurban arayacaklar...

Dr. Çetin tamamladı:

— Bulacaklar da...

Tuğrul yineledi:

— Olacak, bu havaya göre can sıkıcı bir şeyler olacak...

Nihat dalgınlaştı:

— Allah vere de pek kanlı olmasa.

Tuğrul:

— İnşallah! dedi.

Sesi yüksek çıkmıştı, duyunca ürktü.

ON SEKİZ

Ferit Taşçı, sabahın ilk saatlerinde bütün ekicileri saran öfkenin bir parçasıydı sadece. Ocakta yanan kuru çubuklar arasına karışmış sıradan bir çubuk gibiydi. Arkadaşlarının, kalabalığın arasında, Tekel'den tüccar depolarına, oradan postaneye, postaneden yine Tekel'e sürüklendi, Cumhuriyet Alanı'nın bir köşesinden milletvekili Alagöz'ün gelişini gidişini izledi, çeşitli söylentilere kulak verdi, konuşmalara karışıp alınan kararlara katıldı.

Kuşluğa doğru sokaklardaki çalkantı durulurken, herkesi saran sessizlik ona da bulaştı... Yeni yeni ölçüp biçebiliyordu kendi durumunu. Düğünü bozguna uğramıştı. Işıkları kesilmiş, gelini kaçmış, konukları dağılmış, davulu patlamıştı düğün evinin. Kendisi sokakların karanlığına itilmişti yine. Nikâhlı karısının yüzünü görmeye, sesini, ellerinin sıcaklığını duymaya hasret, gecelerin ayazını, bungenluğunu bölüşecekti. Öyle rezil bir dertti ki derdi, herkes yarın yiyeceği ekmeği, tarlasını, bağrını hacizden kurtarmayı düşünürken, karısını anasının elinden alamayacağından yakınamazdı kimseye. Gülinç olurdu. Kimsenin kendi derdinden söz ettiği yoktu zaten. Birbirinin yanında, yüreğinden geçenleri elinden geldiği kadar gizliyor, herkes, korkusuz, iyimser göstermeye çalışıyordu kendini!..

Saat 10'da kasaba çarşısında yapacak başka bir iş kalmadığından, ekiciler evlerine taşınmaya başladılar. Kapıdan uğur-

luyorlar, ayaküstü sabahtan beri olanları karılarına, evdekilere üç beş dakika içinde anlatıyorlardı. Hiç beklemedikleri bir şey varsa, o da karılarının ateşe körükle gidişi, gözlerini kırpmadan desteklemele-riydi direnişlerini. Karılarının böyle öfkeleriyle kendilerinin önüne geçişi kızdırdıyordu erkekleri. Birbirlerine açılmaktan kaçınırsalar, kendi kendilerinden gizleseler bile, sanki yatıştırılsınlar diye uğruyorlardı evlerine. Sonra, kahveye dönünce, ben dayanmasına dayarırım ama evdeki karı meram anlamıyor, gibilerden, bir çıkış kapısını aralık bırakmak istiyorlardı arkalarında. Kadınlar sert çıkıp da bu kapıyı sıkı sıkıya kapatınca, birbirlerinin önünde küçük düşmeden nasıl dönebileceklerini kestiremiyorlardı bu sert kararlarından. Başlıyorlardı karılarına sövüp saymaya: “Bilmiyor musun ne yediğimizi, nasıl yaşadığımızı? Bilmiyor musun nasıl borç içinde olduğumuzu? Ne diye büsbütün kanımı tepeme çıkartıyorsun benim?” Kadınlar seziyorlardı nasıl bir oyuna getirilmek istenildiklerini. Bu onur sorunun-da kendilerine akıl danışan erkeklerine günün birinde, “Senin yü-zünden sözümünden döndüm” diye, en sert bir söylenişle başlarına kakılacak bir açık vermekten elbette ki kaçınacaklardı. İki cins arasındaki gizli savaşta, en budala kadının bile yutmayacağı bir üstünlük sağlama yoluydu bu. Onlar da yüreklerine ilk düşen korkuyu öfkeleriyle hemen yeniyorlar, borçlarını, geçimlerini önemsemez görünüyorlardı: “Orasını banka düşünsün! Baştakiler görmüyor mu elimize ne geçeceğini? Bulurlarsa alsınlar!” Erkekler biraz daha kızılıyordu. “Onların ne kadar gördüğü, kimi düşündüğü ortada. Tar-la elimizden giderse görürsün...”

“Giderse gitsin varsın!”

“Sonra?”

“Sonrası Allah kerim. Elimiz kolumuz tutuyor ya, aç kalacak

değiliz elbet. Cümle âlem nerde biz de orda! Hem o körolası tarlanın yüzünden buralara saplanıp kalmadığımız'ne belli! O olmasa belki daha başka türlü olurduk...”

İlenmeler, küfürler karışıyordu konuşmalarına. Kendilerini bu duruma düşürenlere, görünür görünmez sorumlulara, birbirlerine, kendi kendilerine, sövüyorlar, lanetler yağıdırıyorlardı. Sonunda erkek arkasından kapıyı çarpıp çıkıyordu evden. Fakat daha evinin bulunduğu ara sokaktan caddeye çıkmadan daha güçlü, daha bilenmiş duyuyordu kendini. “Galiba karı haklı be!” diye geçiriyordu içinden.

Ferit Taşçı, evlere dağılan arkadaşlarının ardından sokaklarda kararsız dolandı bir süre. İçine kapanık, uysal, karşılaştığı sevindirici olayları başkalarının iyiliğiyle açıklayıp, ters giden her işte kendini suçlu çıkaran bir insandı. Kapıldığı umutsuzlukla kendine olan bütün güvenini yitirmişti. Kalabalık arasında eve gitmeye bile karar veremiyordu bir başına. Artan can sıkıntısı kendi kendine düşman etmişti onu. Bu yüzden eve gitse annesinin, küçük kız kardeşinin göstereceği yakınlığı, sevgiyi çok görüyordu kendine.

Eve gitmeye herkesten daha geç karar verebildi. Cumhuriyet Alanı'nda ayrıldı. Arastaya sapan sokağın ağzında değiştirdi kararını. Eniştesine uğramak isteğine kapıldı. Sevmezdi eniştesini. Yılda bir ya uğrar ya uğramazdı dükkânına. Şimdi bu isteği duyusu, kendini biraz daha sıkıntıya sokmak, cezalandırmak için olabilirdi ancak. İki Ferit vardı bildiği. Biri güleçti, ataktı, uysaldı, becerikliydi, âşıktı. Öbürü sakardı, çekingendi, pısırtıktı. İkinci Ferit'i ayaklarına alıp tekmelemenin tam günü, sırasıydı şimdi. Bırak küçük düşeceği kadar düşsün, anlasın bunca yıl her işte, her fırsatta birinci Ferit'e ettiğini! Anlasın eniştesinin kaç paralık adam olduğunu!

Eniştesi, iki çırağı ile birlikte, alçak, dörtgen kunduracı masasının

başındaydı. Üçünün de elleri, işledikleri kundura ile o küçük masanın üstündeki çekiçler, falçatalar, balmumu topaçları, iğneler, çiviler arasında bir koşu tutturmuştu. Yarışır gibi çalışıyorlardı. Eniştesi, “Hoş geldin” dedi, camlığa yakın bir sandalyeyi gösterdi. Ölçü verecek müşteri ile yanında gelen yakını otururdu o sandalyelere. Çıraklar kısaca merhaba deyip çalışmalarını sürdürdüler.

Eniştesi bir kunduraya taban geçiriyordu:

— Yeni ne haberler var dışarda?

Somurttu:

— Bildiğin gibi...

— Yani kötü?..

— Kötü...

Eniştesi kundurayı göğsüne dayadı. Falçatayla tabanın kıyılarını yontmaya başladı. İlk bakışta, kötü olan, değişen bir şey yok görünüyordu yaşayışında. Gerçekte eniştesi ile çırakları, dükkânı sokaktan ayıran sokak kapısı ile kapının yanında, içinde yeni ayakkabılar sıralı camlığın dışında, olup bitenlere de ona da yabancıydılar. Deri önlükleri, güneş yoksunu soluk tenli yüzleri, çirişin, verniğin, sert çivi başlarının çizik çizik ettiği, kararttığı parmakları yaklaştırıyor, benzetiyordu onları birbirine. Üçü de, bu çiriş, ıslak kösele kokan dükkânda, deri önlükleri altında, ellerinde çekiçleri, falçataları, çivileriyle bir çeşit güven altındaydılar. “Tütüncülük de iş mi?” diye geçirdi aklından.

— Olan bize oldu, dedi. Sizin ne de olsa elinizde sanatınız var...

Eniştesi işlediği kundurayı kaldırdı, önünde tuttu, sağına soluna bakıp gözden geçirdi:

— Pek öyle değil. Milletin yüzü gülerse bizim de güler...

Konuşması durgundu. Besbelli onun için önemli olan yaptığı

kunduraydı şu anda. Sözüünü tamamlarken elindeki kundurayı sağında-ki çırağa uzattı:

— Al zımparala...

Kendi, tabanını kesip düzeltmek için kunduranın öbür tekini aldı göğsü üstüne:

— Bir çay içer misin?

Ferit, çayın senin olsun, diye geçirdi aklından. Enişte gibi enişteysen, nasıl evleneceğimi biraz düşünsene.

— Zahmet etme. Şöyle bir kapıdan merhaba diyeyim dedim.

— İyi ettin.

— Hemen gideceğim...

Eniştesi yine akli çalıştığı kundurada, onun dediğini duymamış gibi karşılık vermekte gecikti:

— Acelen ne?

Ferit ayağa kalktı:

— Gideyim daha iyi...

— Sen bilirsin...

Dükkândan sokağa çıkınca bunaltıcı bir pişmanlık içindeydi. Niye uğramıştı eniştesine? “Umurunda mı?” diye düşünüyordu. “Niye umurunda olsun? Sanatı var elinde!” Pişmandı, canı sıkılıyor-
du ama, bu yüzden kime çatacağını, kimi sorumlu tutacağını ken-
di de bilmiyordu açık açık. “Cimri kerata!” Fakat içinden içinden
seziyordu ki, böyle küçültmek istemesinin, horlamasının nedeni öte-
den beri eniştesini sevmediği içindi. “Ulan alt tarafı enişten! Neyin
oluyor senin? Anan mı baban mı? Niye borç versin sana? Niye se-
nin için sıkıntıya soksun kendini?” Böyle kendi kendiyile çekişirken
mırıldandığını duydu: “Yandım ben, yandım!”

Evde, annesi duymuştu sabahtan beri kasabada olanları. Tek

düşüncesi oğlunun evlenmesiydi kadının. Salt tütün satışlarına bağlı değilmiş gibi görüyordu bu sorunu:

— Bakalım, buluruz elbet senin düğününü yapmanın bir çaresini...

— Nereden buluruz?

— Allah büyük...

Ferit parladı:

— Sen de canımı sıkma şimdi...

Birden yatışarak üzgün üzgün ekledi:

— Yandım ben! Açık açık yandım...

Hatice Taşçı kahroluyordu:

— Elbet biz de elimizden geleni yapacağız oğlum...

— Ne yapacağız? Ne gelir senin benim elimden?

— Borç harç yerine getireceğiz üstümüze düşeni. Düğünün olacak! Seni ortada bırakacak değiliz. Kimsesiz, öksüz müsün sen?

— Geç bu lafları...-

— Bakayım, hele bir Mürüvvet'le eniştenle doğru dürüst görüseyim de...

Sanki bu sözü bekliyordu:

— Bırak o çingeneyi!

— Böyle konuşmasana oğlum...

— Niye konuşmayacak mışım?

— Sen eniştene nasıl çingene dersin? Ağzına yakışır mı?

— Yalan mı, çingene değil mi?

Bile bile söylüyordu. Şimdi bulmuştu kime çatacağını, kimden öfkesini çıkaracağını! Analar anlar bu duyguyu. Öldürücü bir yılan sokmuş gibi acıdan kıvranan çocuklarının etinden kanından emerek almaya, kendilerine aktarmaya her zaman gönüllüdürler o zehiri. Yarılarına eğilir, gücenmeden, kırılmadan gönül almaya çalışırlar.

- Mürüvvet duyarsa üzülmez mi? Gücenmez mi?
- Gücensin varsın! Söyle, yalan mı dediğim? Pinti değil mi? Çingene değil mi kocası?
- Sen kardeşinin, eniştenin ne pintiliğini gördün? Ne istedin de vermediler?
- Ne isteyeceğim? Hiç!
- Gördün mü?
- İstemem ki! Bugüne kadar istemedim, bugünden sonra da istemem onların iyiliğini...
- Sen hele o işi bana bırak...
- Ağzını açmayacaksın diyorum, anladın mı? Bilirim ben onun ne diyeceğini...
- Ne biliyorsun?
- Ağlayacak sızlayacak sana..
- Hatice Taşçı sabırsızlandı:
- Belki...
- Belkisi melkisi yok! Yeni zeytinlik yetiştiriyorum, o kadar işe girdim, parayı nerden yetiştireyim diye durmadan ağlar o...
- Ama, bir konuşacak olsak...
- Konuşulacak adam olsa ben konuşurdum onunla. Az önce yanımdaydım...
- Ne dedi?
- Ne diyecek, ben bir şey isterim diye ödü koptu! Doğru dürüst hatırıma bile sormadı. Hâlâ da adamdan sayayım istersin o cimriyi...
- Sen açtın mı derdini?
- Niye açayım? O bilmiyor mu? Ona avuç açacak kadar küçülmedim ben...

Hatice Taşçı umutluydu henüz.

— Sen iyice öfkelisin! Canın sıkkın. Hele bir yatış bakalım da bu işi öyle konuşalım...

— Konuştuk konuşacağımızı. Bunun konuşulacak yeri kalmadı...

— Olur, dediğin gibi olsun. Sustum, kapattım bu işi. Hadi otur, bir kahve pişireyim sana, iyi gelir bastırır, yüreğini...

Demişti diyeceğini. Sustu. Susunca ağlamaklı bir üzgünlük çöktü üstüne. Ağlayabilse açılacaktı. Çabuk toparladı kendini. Kalktı, kapıya yürüdü:

— Kahvenin sırası değil şimdi.

Mutfağa geçen annesine doğru seslendi:

— Ben çıkıyorum. Dışarda neler olduğunu anlar dönerim.

Avlu kapısını çekerken annesi ardından yetiştirdi:

— Peki oğlum, sen bilirsin. Hayra karşı, Allah rast getirsin...

Kapıyı çekti. Sokakta, evlerinin önünde İzzet'i gördü.

— Ferit Ağabey merhaba...

— Başlatma senin merhabandan da şimdi...

Duyulur duyulmaz bir sesle söylemişti bunları.

Çocuk anlamadı:

— Ha?

“Ne günahı var?” diye geçirdi içinden. Sesini yükseltti:

— Merhaba...

İzzet, doya doya güldü...

ON DOKUZ

Dr. Ziya Somer, çoklukla odasında, çalışma masasında yerdı yemeklerini. Önündeki öteberiyi kaldırır, masasının üstüne, örtü yerine, ortadan açtığı bir gazete sererdi. Odacı bir tepsi içinde getirir, gazetenin üstüne bırakırdı yemeğini. Bir bakıma, bir zorunluluğı yerine getirmek için katlanılan sıkıcı bir işti onun yemek yiyişi. Bazen, öğle yemeğı saatinde karşılaşırlarsa hastanenin öbür doktoruna, “Buyurun, sizin de yemeğınızı benim odama getirsinler, beraber yiyelim” dediğı olurdu. Kulak boğaz burun uzmanıydı öbür doktor. Nedense buraya vermişti bakanlık. İzmir’de otururdu. Her sabah özel arabası ile saat sekizde gelir, öğleden sonra İzmir’de kendi özel muayenesinde hastalarına baktığı için, öğleleri bir an önce İzmir’e dönmeye bakardı. “Teşekkür ederim. Müsaade ederseniz, ben birazdan gideyim...” olurdu çoklukla doktora verdiği karşılık. Sonunda o kendi odasında, Başhemşire Sabiha Başakçı, onun bitişğinde kendi odasında, yalnızlıklarıyla, ellerinin, ağızlarının her deviniminde bir çeşit tedirginlik duyarak, lokmalarını saya saya yerlerdi yemeklerini...

Odacı, Dr. Ziya Somer’in yemeğini yeni getirmiş, masasının üstüne bırakmıştı. Her günkü gibi odacının yanı sıra Başhemşire Sabiha Başakçı göründü. Daha önce aşçıbaşı tepsiye yerleştirirken gözden geçirdiğı yemeğine bir daha baktı doktorun, “Başka bir şey is-

ter misiniz? Bir eksiginiz var mı?” diye sordu, doktor teşekkür etti. Her günkü gibi içinden, “Buyurun, sizin de yemeğiniz gelsin, beraber yiyelim” diye geçirdi. Fakat her günkü gibi “Buyurun siz de yemeğinizi yiyin. Rahatsız olmayın” dedi sadece. Başhemşire, “Afiyet olsun...” deyip dışarı çıkmak için geri döndü. Doktorun açık duran oda kapısını posta dağıtıcısının tıkırdattığını gördü.

Dr. Ziya Somer ayaktaıdı henüz. Dağıtıcıya doğru yürüdü:

— Söyle oğlum?

— Telefon. İzmir’den.

— Peki, teşekkür ederim geliyorum...

Başhemşirenin canı sıkılmıştı:

— Yemeğiniz soğuyacak, yedikten sonra gitseniz...

Doktor paltosunu giyyordu:

— Gitsem daha iyi...

— Yemeğiniz?..

— Dönüşte yerim...

— Öyleyse kaldırayım. Dönüşünüzde yeniden ısıtır getiririm.

— Yorulmasanız? Pek iştahım da yok zaten...

Odadan çıkarken ekledi:

— Hanımdandır mutlaka...

Hep böyle münasebetsiz sıralarda beni arar. Sanki bu dünyaya bana rahat vermemek için gelmiş, diye aklından geçirdiği için, canının sıkıldığını açığa vuracak gibi söylemişti bunu.

Başhemşire kendini zorlayarak:

— İnşallah iyi bir haberdır, dedi ardından...

Telefonda konuşmaya başlarken karısının iyiliği üstündeydi:

— Niye aramadın? Niye telefon etmedin? Merakta bıraktın

beni...

— Affedersin, vakit olmadı ki...

— Hasta değilsin ya?

— Hayır. İyiyim...

Karısı hemen ağzından alıyordu sözü:

— Nasıl? Memnun musun? İyi sattın mı tütünleri?

O kadar uzaklardaydı ki karısının dünyasından!

— Sattın mı? Ne satması?

Bu kez karısı anlayamıyordu onun dediğini:

— Evet. Memnun musun?

— Satmadım ki...

— Nasıl? Satmadın mı?

— Satmadım...

— Niye?

Ah onun bu, “niye?!” deyişi. O kadar çabuk hazırды ki kendisini azarlamaya...

— Daha satışlar başlamadı burada...

— Nasıl, başlamadı mı?

— Evet, başlamadı. Piyasa açılmadı...

— Nasıl olur, her yerde başlar da orda başlamaz?

— Hiçbir yerde başlamadı...

— İyi ama radyo...

— Durum radyonun dediği gibi değil. Bütün bölgede satılan bir iki ufak parti. Hepsi o kadar...

— Nasıl olur?

— Oluyor işte...

— Peki neden?

— Fiyatlar çok düşük...

— Ne olacak şimdi?

— Bekliyoruz...

— Neyi?

— Fiyatların düzelmesini...

— Düzelecek mi?

— Belki...

— Ne zaman?

— Kimbilir? Bekliyoruz...

Karısı isteklerinin yerine gelmemesine katlanamazdı. Aksi olursa, değil ona, sokağa çıkacağı zaman yağmur yağsa Tanrı'ya sinirlenirdi.

— Ne biçim karşılıklar veriyorsun bana? Bekliyoruz, belki, kimbilir!.. Laf mı bunlar? Anlatacaksan doğru dürüst anlat...

Doktor yüzünün kızardığını duydu:

— Anlatıyorum ya...

— Ne anlatıyorsun? Hiç! Ne olup bittiğini bilmek hakkım değil mi?

Doktor yatıştırmak istedi karısını:

— Hakkın...

— Öyleyse, daha ne?

— Dinle...

— Önce sen dinle... Biliyorsun durumumu...

Doktorun her zaman bildiğinden başka bir bildiği yoktu.

Üstelemedi:

— Evet...

— Öyleyse bilmeliyim. Ne zaman satılacak tütünler?

— Belki bu akşam, belki yarın... Herhalde şu bir iki gün içinde...

— Yani bu akşam bir haber verebilirsin bana...

— İnşallah...

— Öyleyse telefon et, beni merakta bırakma...

— Hay hay...

Yumuşamaya başladı karısı:

— Ne zaman gelirsin İzmir’e?

— Hafta sonunda herhalde?

— Hafta içinde gelemeyiz misin?

— Ayrılabilirliğimi sanmıyorum...

— Şu halde akşama telefon edeceksin?

— Evet...

— Hadi Allahısmarladık. İyi bak kendine...

— Teşekkür ederim. Güle güle...

Telefon kulübesinden çıkarken içi bulanıyordu, tiksiniyordu karısından. Her sözü aralarındaki ilişkiyi açıkça ortaya koyuyordu. Çiftlik ağası ile köle gibiydiler. “Ne zaman geliyorsun İzmir’e?” diyordu utanmadan. “İzmir’e?”, “eve” değil... Yani karısının gözünde evine beklenen bir koca bile değildi o. Köle değilse bile kâhya gibiydi. Haftada bir İzmir’e gelmesi, hesap getirmesi, para getirmesi bekleniyordu. Yapmacık, zorlama, çıkar kokan bir iki sözün dışında, ne yakınlık, ne sevgi vardı konuşmalarında... İğrençti kıscası. Kadın değil canavar, diye düşünüyordu hastaneye dönerken...

Başhemşire, hastanenin mermer salonunda karşıladı doktoru. Gösterdiği yakınlığı, koruyuculuğu sıkıcılığa vardırmasın, nerede susup nerede konuşulacağını bilen bir kadındı. Doktorun üzgünlüğünü görünce, “Sıkıcı bir şey mi oldu?” diye kaygılı bakışlarla olduğu yerde çok kısa bir süre duraklayarak süzdü doktoru. Sonra yürüdü, odasının kapısını açtı:

— Buyurun, dedi. Yemeğinizi şimdi ısıtır getiririm...

Doktor, başhemşirenin de henüz yemeğini yemediğini sezdi. Bir

kez daha, “siz de buyurun, yemeğinizi getirin, beraber yiyelim” demeyi geçirdi içinden. Demedi. Teşekkür ederek, kadının önünden odasına geçti. Odaya girince kapamadı kapısını. Kapının içinde kaldı. Mermer salonda, yemekhaneye doğru uzaklaşan kadına seslenmek geldi içinden... Ne diye? Anlatması güç. Henüz bulamadığı bir kelimeyle... Öyle çok kısa, ne olduğunu tam anlamadan, yakalayamadan gelip geçen bir duygu. Eşikte, dönüp masasına doğru yürüyeycekken, kadının da dönüp geriye bakacak gibi olduğunu, kendisini arkasından bakarken yakalayacağını anladı. Kadın, yemekhaneye geçen koridora sapmadan dönüp geriye bakarken, o da çabuk davranıdı, sırtı açık kapıya dönük, masasına doğru yürüdü...

Masasında yemeğini beklerken, salonda az önce gördüğü gibi gözünün önüne geliyordu kadın. Arkadan görüntüsü, yürüyüşüyle... Omuzları, beli, kalçaları, kışkırtıcı ölçülerdeydi. Dağılıp bozulmamış, birbirine karışmamıştı çizgileri. Ya bacakları? Alçak topuklu ayakkabılarla bacakları güzel görünen pek az kadın vardır, diye düşündürüyordu onu. Yüzünü gözünün önüne getirmeye çalıştı. Âdeta kendini zorlayarak... Sanki daha şimdiden az önce gözünün önüne gelen arkadan görünüşünü unutmuştu kadının. şimdi de yüzünü gözünün önüne getirebilmesi için zorlaması gerekiyordu kendini... İlk görebildiği, bir soyluluk, ağırbaşlılık vardı bu yüzün bütününde. Güzel mi çirkin mi olduğuna karar vermeye sıra bırakmadan; güven uyandıran bir yüz... Sonra, yine kopuyordu düşüncesi, yine zorlaması gerekiyordu kendini. Makyaj yapmazdı. Saçları yarı yarıya beyazlaşmıştı... Hoş bir beyazlıktı bu. Oldum bittim, çocukluğundan beri saçlarını ak bürüyen kadınlar ekerdı onu. Üniversitede bir kadın doçent vardı. Böyle, onun gibi, saçlarının yarısı beyazlaşmış... Belki de bütün yaşamı boyunca gördüğü en güzel oydu.

Sonra çocukluğunda, oturdukları sokakta öyle saçlarının beyazlarını bozmayan, kaymakamın karısı... Şimdi birden hızlanıyordu düşünceleri, kolaylıkla dalabiliyordu anılarına. Doçenti, kaymakamın karısını özlemle anabiliyor, gözünün önüne getirebiliyordu. Sonra akıp gidiyordu bu anılar. Bir kez bir tren yolculuğunda karşılaştığı bir başka kadın... Ama neden hep geçmiş? Hep geçmişte kalanlar?.. Şimdi ise neden bu kadar durgun, isteksizdi? Ölü gibiydi duyguları. Göğsünde donmuş, buz tutmuş bir yürek, ürkek, cesaretsizdi! Düş bile kuramıyordu artık. Neden böyle aşksız, sevgisiz yaşamaya katlanıyordu? Açık kapıdan başhemşirenin kedisi girdi içeriye. Yaklaştı, ayaklarının dibinde sırtını kamburlaştırdı, bacaklarına sürtünmeye başladı. Düşünmeden, bacağı ile itiverdi hayvanı... Hemen de pişman oldu. Artık buydu işte! Sevmeye, okşanmaya alıştı hayvan. Tüylerinin sıcaklığı ile kendisini sevenlere sokuluyor, kendisini sevenlerin yüreklerinin sıcaklığını duymalarına aracı oluyordu bir bakıma. O, katılaşmış yüreğiyle itiveriyordu bu sıcaklığı. Ne sevebiliyor, ne de sevmeye yanaşıyordu.

Odacı ile birlikte odasına giren, yemeğini getiren başhemşireye güler yüzlü görünmek, yakın davranmak istiyordu. Ama elinde değildi. Kendisini zorladıkça yüz çizgilerinin daha da kasıldığını duyuyordu... Teşekkür edişi ne kadar kendini zorlarsa soğuktu. Başhemşire, odacının elindeki tepsiyi alıp kendi yerleştirdi masanın üstüne. Bakıyor, görüyor, uyarmaya çalışıyordu kendi kendini: Bu göğüsler karımda yok! Boşunaydı! Yüzü sandığımdan da güzel! Yine boşunaydı. Bir ölüye sesleniyordu sanki. En küçük bir kımltı yoktu yine içinde!.. Kendisi için en iyimser, en anlayışlı bir açıklama ile derin bir uykudaydı yüreği, düş bile göremiyordu...

— Kedim rahatsız etti mi sizi?

Gülümsemeye çalışıyordu. Ama aynada görür gibiydi yüzünün üzgünlüğünü koruduğunu.

— Ne münasebet!

— Şimdi alır götürürüm ben onu...

— Kalsın. Bir zarar verdiği yok bana...

— Bilirim ben malımı. Şımarıktır. Rahat durmaz...

Kediden söz ediliyordu sözüm ona. Oysaki söylediklerinden çok başka şeyler söylüyorlardı gerçekte birbirlerine. Şimdiye kadar işleri gereği her gün durmadan karşılaşır, bir şeyler konuşurlardı. Şimdi ise bir tedirginlik gelmişti ikisine de. Araya giren sıkıntılı kısa sessizliklerle tutuk tutuktu konuşmaları. Aklından geçenleri açığa vuran bir şey olmasından kuşkulanıyordu kendi davranışlarında. Kadının bakışlarındaki acıma duygusunu, ilgiyi görüyordu. Sanki odasından çıkıp gitmemek için açmıştı bu konuşmayı. Hastasın sen. İyileşmek için en küçük bir gayret göstermiyorsun! Niye böyle elini kolunu kımıldatmadan kabulleniyorsun yenilgiyi? der gibiydi kadın. “Bilirim ben malımı. Şımarıktır. Rahat durmaz...” derken başkaydı bu sözlerin anlamı. Benim yüreğim sıcaktır, diyordu açıkça... Canının niye sıkıldığını açıklamak zorunluğunu duydu:

— Karımdı telefon eden...

Kadının, aklından geçenleri anladığını açığa vurarak, suçüstü yakalanmış gibi, yüzünü boynunu allar bastığını gördü.

— Gözünüz aydın...

Soğuklukla mırıldandı:

— Önemli değildi...

Kadının dalga dalga bir kat daha allar bastı yüzünü:

— Bilmiyordum...

Başhemşire odasından çıkınca umutsuzluğunun daha da

arttığını duydu doktor. “Yok!”, “Yok!” diye mırıldandı. “Ne kendime, ne başkalarına hayrım var! Olmuyor, olmuyor!” diye içinden sürdürdü düşüncesini. Elini, kolunu kımıldatmak gelmiyordu bir türlü içinden. İsteksizdi, sevemiyordu...

Kendini zorlaya zorlaya yiyebildiği kadarını yedi yemeğinin. Portakalını yerken, kulak burun boğaz uzmanı girdi odasına:

— Doktorcuğum, afiyet olsun...

— Buyurun...

— Teşekkür ederim...

Uzman saatine baktı:

— Şöyle bir iki dakika göreyim sizi...

Doktorun masasının karşısındaki koltuğa oturdu:

— Saat henüz yarım... Eh, bugün de bitirdik işleri... Müsaade ederseniz ben birazdan döneyim. Bir buçukta İzmir’de olurum... Karım ben gelmeden yemez yemeğini... Ne yaptınız tütünlerinizi?

Doktor kısaca anlattı durumu. Zaten yarıcılarına danışmadan, onların rızasını almadan hiçbir yıl satmazdı tütünlerini... Kararı bu yıl da yarıcılarına bırakmıştı...

Hastanede romatizmadan bacakları tutulmuş bir memur, biri mide kanamasından, öbürü akciğerlerinin su toplamasından yatan halktan orta yaşlı iki kişi olmak üzere üç erkek hasta vardı. Üçünün de durumları iyiye gidiyordu. Bu sabahki polikliniğe ise hemen hemen hiç hasta gelmemişti. Uzman, hastanenin, hastaların durumuna değindi kısaca.

Bu arada, odacı gelip doktorun önünden yemek tepsisini aldı. Doktorun masasını topladı. Uzman, konuşmasını bitirip dışarı çıkacağı sırada başhemşire görüldü. Hastaların günlük ilaçlarıyla ilgili bir listeyi imzalatmak için gelmişti doktora. Uzman, başhemşire

odaya girince yerinde kaldı. Listeyi imzalattırken, odadan çıkarken başhemşireyi izledi bakışlarıyla... Kadının ardından, Doktor Ziya Somer'le odada yalnız kaldıkları zaman:

— Enikonu güzel kadın, dedi. Yazık ediyor kendine...

Doktor, ne demek istiyor, diye baktı arkadaşının yüzüne...

— Ne gibi?

— Ne gibi olsun? Henüz genç, ama manastıra kapanmış gibi yaşıyor... Daha en küçük bir açığı yakalayamadım... Siz?

Doktor güçlkle:

— Pek farkında değilim, diyebildi...

Uzman, çapkın yaradılışıydı. Karısını yemekte uzun uzun bekletmek istemese de, başhemşireden yüz bulacak olsa bir şeyler yapmaya niyetli olduğu anlaşılıyordu. Yüzünde, hoşlandığı konudan söz etmenin verdiği gülümseme ile ayağa kalktı:

— Neyse, kendi bilir. Gün gelir anlar hata ettiğini ama geç olur...

Karşılık beklemeden elini uzattı doktor:

— Hadi, Allahısmarladık...

Doktor ayağa kalktı. Elini sıktı arkadaşının:

— Güle güle...

Dr. Ziya Somer, saat ikiye doğru hastaneden ayrıldı. Çıkarken, şöyle bir dolanıp döneceğini söyledi başhemşireye. İlkın Sabri Beyaz'ın dükkânına uğradı yolu üstünde. Oldukça keyifsiz gördü arkadaşını. Sokakta karşılaştığı herkesin canı sıkkın olduğu belliydi ama, Sabri Beyaz'daki değişiklik yadırgatıcıydı kendisi için. Şimdiye kadar ne çok üzgün, ne çok sevinçli, hatta ne sevinçli, ne üzgün gördüğünü anıyordu onu. Her zaman ölçülü, duygularını açığa vurmayan bir duruşu vardı Sabri Beyaz'ın. Selamlaştılar.

— Sabahtan beri nasılsınız? diye sordu.

Sabri Beyaz, ellerini omuzlarına kadar kaldırdı. Kalemi sağ elindeydi:

— Nasıl olacağım yani? dedi. Nasıl olayım istiyorsunuz? Herkes gibiyim!

Kalemi atar gibi bıraktı mermer tezgâhının üstüne: Ellerini daha yükseğe kaldırdı:

— Herkesten daha beterim hatta! Ne olacak yani! Ne olacak daha satmayacağız da? Ödemiş satıyor, Muğla satıyor, şimdi söylediler. Demirci, Sarayköy, Salihli satıyor. Yani hem tüccar dolduruyor depolarını, hem de çember daralıyor dört yanımızda. Ne olacak biz daha satmayacağız da?

Boş raflarında dolaştırdı bakışlarını:

— İşte, orada! Bu millet daha ne kadar dayanır bu yokluğa? Ben teslim oldum zaten! Buraya kadar dedim kaldım. Yani, ben demek, bakkal teslim oldu, kahveci teslim oldu, kasap, fırıncı teslim oldu demek... Sonra?.. Sonra ne kaldı geriye? Tütüncü teslim olmayıp da ne bulup ne yiyecek?

Dükkânına giren bir ekiciyi görünce kesti konuşmasını:

— Söyle?

Ekici, boş bidonlara bakıyordu:

— Biraz pirincin yok mu veresin?

Başını omuzları arasına gömerek yine kaldırdı ellerini:

— Yok kardeşim, yok. Görüyorsun işte dükkânın halini...

Ekici:

— Sağlık olsun! diye iç çekerek gitti.

Sabri Beyaz üzgündü:

— Böyle işte! Bizde yok, millette de yok... Ama madem dayanıyorlar, onlarla beraber biz de dayanacağız işte...

Bir başka korku ile söylediği belliydi bu sözleri. O rafları boşalmış, bütün malları veresiyeye gitmiş dükkânın içinde gerçekle yüz yüzeydi o. Boş raflar, bidonlar, tavandaki çengeller gözüne takıldıkça ona girilen boykotun boşuna olduğunu duyuruyordu. Önündeki kalın veresiye defterini karıştırdıkça, kendi tütünlerini satıp satmamayı unutmuş, veresiye verdiklerini yerine koyup koyamayacağının korkusunu çekiyordu artık...

Sabri Beyaz'ı avutabilecek durumda değildi doktor. Ancak içini dökmesine yardımcı olabilirdi. Böylece yarım saat kadar dertleşmelerinden sonra, onun dükkânından ayrıldı. Yokuşu çıkarak her zamanki gibi tütüncü Faik Efendi'ye uğradı.

Faik Efendi, ayakkabısını çıkardığı sol ayağını, sandalyesinde altına almış, yanına çektiği mangala doğru tutmuş, ovuşturarak ısıtmaya çalışıyordu. Yalnız değildi dükkânında. Sıtkı Tok ile beraberdi. Her günkü konuşkanlığı yoktu üstünde. Yüzü de pek gülmüyordu. Sıtkı Tok, ellerini, birbiri üstüne dizleri arasındaki bastonunun sapında birleştirmiş, mangalın iki adım ötesindeki sandalyesinde oturuyordu. Dalgın görünüyordu. İnce uzun yüzü, daha uzamış gibi duruyordu bu düşünceli görünüşüyle...

Selamlaştılar. Doktor, Sıtkı Tok'un hemen yanındaki boş iskemleye oturdu. Sıtkı Tok, hastaydı. İlerlemiş kanser acıları çekiyordu. Günün konularına geçmeden önce hastanın hatırını sordu. Sıtkı Tok, iyiyim ya da kötüyüm diye bir açıklamada bulunmadan: — Çok şükür, dedi sadece.

Biraz sustu. Bu kısa arada, camdan dışarıya, kasaba alanının üzgün görünüşüne dalan Faik Efendi'ye yöneltti konuşmayı:

— Herkesin bir kendi derdi var, bir de ortak dertleri. Bugün ortak dert günü. Tütün hepimize unutturdu kendi derdini. Ama ben Faik Efendi'ye, sıkma canını bu kadar, diyorum, olacağına varır...

Gişeye yaklaşan bir ekicinin araya girmesi Faik Efendi'nin karşılığını geciktirdi. Ekici selamladı, "Haberler kötü beybaba..." dedi Faik Efendi'ye. Salihli'de satışların başladığını söyledi. "Onu duyduk..." dedi Faik Efendi, "Başka?" "Şimdilik o kadar... Bakalım ne olacak halimiz?" Ardından bir paket Bafra sigarası isedi adam. Elinde para yoktu. Faik Efendi duraladı. Oturduğu yerin gerisindeki raflar, her zaman gişenin soluna, camın önünde sıraladığı paket dizileri boşalmıştı. Yok diyecekti. Adam daha çabuk davrandı. "Merak etme, tütünü bir liraya da satsam sana borcumu öderim" dedi. Faik Efendi, "Şuraya bir iki paket ayırmıştım" diye, masanın çekmecelerinden birinden çıkardığı bir paket Bafra'yı uzattı adama. Adam teşekkür edip gitti.

Faik Efendi:

— Off, dedi, böyle! Ödemiş, Salihli, her ne zamansa sıra bize de gelecek. Ama bakalım nasıl?..

Sıtkı Tok, bastonu biraz kaldırıp hafifçe yere vurdu:

— Sıkma canını!

— Nasıl sıkmayayım?

— Sıksan da sıkmasan da, ne olacaksa yine o olur...

— Elimde mi?

— Elinde!..

Doktor:

— Doğru, az çok elindedir insanın... diye söze karıştı.

— İnsanına bağlı...

— O da doğru...

Dalgınlaşarak ekledi:

— Hatta bir insanın ayrıca gününe...

Faik Efendi:

— Benim değil, dedi. Ben ne zaman olsa yenemem sıkıntımı, dışıma vururum...

Sıtkı Tok'a döndü:

— Her zaman şaşarım sana. Nasıl bu kadar tutarsın kendini? Nasıl, başına ne gelse kılın kıpırdamadan karşılırsın?

Belli belirsiz üzgün bir gülümseme ile aralandı Sıtkı Tok'un dudakları:

— Ya ne yapayım?

— Bilmem ki?.. Bazen aklıma gelir de, kendimi senin yerine koyarım, korkarım. Kaçacak yer ararım sanki... Sen cesaretlisin, dayanıklısın maşallah...

— Cesaretli, dayanıklı falan değilim. Ağrılarım bir tuttu mu gör-sen sen benim halimi! Ne kadar bağırmayayım, sesim çıkmasın, çok-luk çocuğumun önünde küçük düşmeyeyim desem, yine o iniltiler fırlayıp çıkar ağızımdan! Aldığım ilaçlar bile para etmiyor...

Faik Efendi, orta parmağının tersini üç kez tahtaya vurdu:

— Allah yardımcın olsun...

Doktor:

— Her zaman bana haber gönderebilirsiniz... dedi arada.

— Ne gelir elinizden?

— Tıp ne yapabilecekse...

— Boşuna doktor! Boşuna. Biliyorum günlerimin sayılı olduğunu... Biliyorum öleceğimi... Eksik olmayın, verdiğiniz ilaçları alıyorum... Sizi gece yarıları yorsam ne olacak?

— Ben sizin arkadaşınızım. Sonra doktorum, görevim.

Faik Efendi tutamadı kendini:

— Korkmaz mısınız?

— Neden? Ölümünden mi?

Faik Efendi yine orta parmağının tersiyle üç kez tahtaya vurdu:

— Dilim varmaz, söyleyemem...

— Söyle, zarar yok, ben nasıl olsa ölümle yüz göz oldum artık...

Yedi ay önce ortaya çıkmıştı hastalığı. Doktor ameliyat gerektiğini söylemişti. Vakit geçirmeden İzmir’de bir hastanede akciğerlerinden birinin yarısını almışlardı... Ameliyattan dört ay sonra yeniden görülmüştü hastalık. Yayılıyordu. Yüzüne karşı, üç ay daha ya yaşarsın ya yaşayamazsın, demişti doktorlar. O üç ayı doldurmuştu.

Sordu:

— Sen korkmaz mısın?

— Şimdilik bir şeyim yok çok şükür...

— Biliyorum yok. Dilerim daha uzun yıllar olmasın. Ama bir gün olacak... Ya da olmadan...

Faik Efendi “kelimeyi şehadet” getirdi mırıldanarak. Sol elinin başparmağı altında hızla devirdi tespihinin tanelerini.

— Eee, kısmet! Takdiri ilahi! Tanrı her ne gün yazmışsa...

— İnşallah çok geç yazmıştır... Bana gelince, benimkisi bu kadar. Çok çok bir iki ay daha... İnan bana, cesaret, dayanıklılık falan değil. Düşüne düşünme düşünemez oldum ölümü. Düşünemez de değil, bu kadar yakınıma gelince, gösterince bana kendini, alıştım, sizler gibi ürkütücü görmemeye başladım ölümü. Dedim, nesi var ürkülecek? Bir gün ölmeyecek olan kim? Başkalarından ayrılığın ne senin? Sen biliyorsun çok geçmeden öleceğini, başkaları henüz bilmiyor! Bak şu sokaklara, sağından solundan geçenlere, içlerinden kimin ne gün öleceği belli mi? Allah herkese gecinden versin, ama şu alanda gördüğün üç yüz kişi içinde, senden önce ölecek en az üç kişi dolaşıyor belki de... Yani ölüme git demek, bekle demek, elinde değil kimsenin... Sonra dedim: Nesi var ürkülecek ölümün? Bu can benim değil ki! Ben vermedim, ben karmadım ki çamurunu!

Ben bağışlamadım ki kendime! Veren verdi, şimdi geri istiyor, alacak! Alamazsın diyemem! Can onun! Ne zaman isterse alır, o bilir orasını. Dünyaya gelirken niye, neden geldim diye sormuyor insanlar da giderken niye gidiyorum diye kahroluyor? Var üzülecek bir şey ortada ama, çok düşününce de yok. Yaşadığın kadar yaşamak, hiç yaşamamaktan iyi diyorum kendime. Altmış üç yaşındayım. Dönüp bakınca geriye altmış üç dakika kadar kısa gelir insana. Saatler dakikalar yaşarken uzun. Geçtikten sonra kayıptır zaman. Az yaşasan da çok yaşasan da silinip gider ardından. Şu dünyanın binlerce, yüz binlerce yılı arasında, bir insanın ömrü altmış üç olmuş, doksan üç olmuş ne değişir? İş yaşarken, öleceğini değil, yaşadığını bilmekte. Ölümün saatini, sırasını kendin seçemeyeceğini bir kez düşündün mü, artık düşünmez olursun ölümü...

Doktor:

— Evet, önemli olan nasıl yaşadığımız, dedi. Ölüm ona göre zor ya da kolay gelir insana...

— Dedğim tam o değildi...

— Anladım dediğinizi. Yalnız siz anlatırken ben de bunu düşündüm...

Faik Efendi kımıldadı yerinde.

— En iyisi kapatalım bu konuyu...

Sıtkı Tok:

— Evet kapatalım, dedi. Şimdi tütünlerimizi nasıl satacağımızı düşünelim. Çünkü bugün önde gelen dert o...

— Ödemiş, Salihli gitti... Tüccar ordan burdan dolduruyor depolarını. Bakalım bizim sona kalmakla ne geçecek elimize?

— Ne olur? Ne kaybederiz? Çok çok, bu sabahki fiyatlarla satarız tütünümüzü.

— Ya onu da vermezlerse?

— Tekel var, Tekel değıştirmek fiyatını...

— Belli olmaz...

— En kötüsü üç beş kuruş daha aşağıya satarız. Ama bir de dayattık diye ağzımızı kapamak isterlerse bakarsın aksi olur, üç beş kuruş artar fiyatlar...

Faik Efendi doktora döndü:

— Duyar mısın doktor, ne der?

Doktor gülümsedi.

— Dedikleri doğru...

— İşte ben onun için bu kadar çok severim bu Sıtkı Bey'i. Hiç kötü laf çıkmaz ağzından. Hep umut verir insana...

Sıtkı Tok'a döndü bu kez:

— Ha bin yaşayasın sen! Nerden Allah verdi bu derdi? Hiç yakışmaz bu hastalık sana!..

Sıtkı Tok:

— Ben de biliyorum yakışmadığını ama... dedi.

Son iki kelime daha hafif çıktı ağzından. Alana bakıyordu. Dük-kâna doğru yaklaşan birini izliyordu bakışları.

— Doktor, galiba size, diye değıştirdi konuşmasını.

Hastanenin odacısı, koşmaktan kesilerek girdi dükkâna. Soluya soluya:

— Doktor Bey, dedi. Kanamalı bir hasta getirdiler...

Doktor kapıya doğru yürümeye başlamıştı bile o sözünü bitirirken, şöyle bir yarım Allahaismarladık demişti arkadaşlarına.

Odacı kapının önünden çekildi. Doktora yol verdi. Doktorun arkasından çıkacaktı. Faik Efendi durdurdu adamı:

— Kimi getirdiler?

— Halim'in karısını...

— Hangi Halim'in?

— Goyranlı Hüseyin Efendi'nin oğlu. Çocuk düşürmüş..
Odacı uzaklaşan doktora yetişmek için fırladı.

Faik Efendi, dalgınlaşarak kendini geriye bıraktı sandalyesinde:

— Vah vah, çok da gençti...

Sıtkı Tok, bastonunun sapını sıktı elleri arasında:

— Belli olmaz ki, dedi. İnşallah kurtulur...

YİRMİ

“Derhal Çeşme’ye hareket ediniz stop. Ek bilgiler Çeşme Tekel Memurluğu’na tellenmiştir.” İsmet Tezcan, telgrafı parmaklarına yapışık kalmış gibi bir süre bırakamadı elinden. Şaşırmıştı. Sabahleyin Cumhuriyet Alanı’nda milletvekili Bedri Alagöz’ün dedikleri kulağına geldikten sonra biliyordu böyle bir emir alacağını. Öğleden sonra elinde olmadan beklemeye başlamıştı. Nerede kaldı? Aca-ba ne zaman? Nereye verirler? diye kendini yiyip duruyordu. Saat dörtte, “Off! Artık gelse de kurtulsam! Ne olacağımı bilsem!” dediği bir sırada emri aldı. “Neyse ki Çeşme” diye geçirdi aklından. “Hiç olmazsa yakın, yollarda sürünmem!”, “Bir saat sonra oradayım,” gibilerden avutmaya başladı kendini. Sadece bir küskünlüktü duyduğu. Yirmi sekiz yıl emek verdiği bir kurum, durumunu kurtarmak için kurban arayan bir milletvekilinin önüne yem diye atıvermişti onu. Eh, bunun burasında çok değil, iki yıl vardı daha. On-dan sonra emekli olunca Bostancı’da...

Tekel memurunun odasına geçti. Ayağa kalkıp kendisini karşılayan memurun gösterdiği yere oturmadı. Gözlerini kırpıştırarak:

— Bana yol göründü, dedi. Kısmetse gidiyorum...

— Hayrola?

— Çeşme’ye verdiler...

Arkadaşlarının yerli yersiz atanmalarını duyan bütün memur-

lar, önce kendi başlarına gelmiş gibi karşılarlar bu haberi, bozulur ürkerler. Gitme sırasının kendilerinde değil de arkadaşlarında olduğunu anladıkça yatışırlar yavaş yavaş. Tekel memuru da geçirdi bu korkuyu.

— Oturun canım biraz, bir cigara, bir kahve için...

— Vakit geçirmeyeyim...

— Bu kadar acele mi?

İsmet Tezcan, telgrafı uzattı:

— Hemen diyorlar...

Memur yan gözle baktı telgrafa. Okumak istemez gibi görünmeye çalıştığı halde okudu. Yine bozuldu. Yine o memur korkusunu duydu içinde.

— Ne yapalım? Memurluk işte. Hiçbirimiz yerimizde kalıcı değiliz... Arayacağız sizi... İyiydik beraber...

— Evet iyiydik... Ben de arayacağım sizi...

Elini uzattı:

— Hadi ben daha fazla oyalanmayayım. Allahısmarladık...

— Böyle mi? Ne çabuk?

— Böyle...

— Eşyalarınız?..

İsmet Tezcan sorunun tamamlanmasını beklemedi:

— Hazır hemen hemen, kokusunu almıştım...

Tekel memuru iç çekti:

— Eh, sağlık olsun diyelim...

Zorla gülümsemeye çalıştılar karşılıklı. Memur önce odasının kapısına kadar uğurladı arkadaşını. Sonra odasının kapısında kalamadı. “Ben de sizinle geleyim. Bir yardımım olursa...” diye yürüdü arkasından. İsmet Tezcan: “Rahatsız olmayın, yorulmayın, rica

ederim” diye boşuna önlemeye çalıştı onu. Gerçekte ikisi de hemen yalnız kalmak istemiyorlardı.

Valizini, el çantasını kapatmıştı. Odanın bir köşesinde bir portatif karyolası vardı sadece toplanacak. Sayman da geldi odaya. Haber duyduğunu, üzüldüğünü söyledi. Odacıyı, şoför Rıfat’ı çağırma-ya gönderdiler. Üçü portatif karyolayı topladılar. Hircuna yerleş-tirdiler.

Haber kanatlanmıştı kasabada. Gelişmesi dakikası dakikasına izleniyordu:

“Tekel eksperı gidiyormuş...”

“Telgrafla hareket emri gelmiş...”

“Çeşme’ye vermişler...”

“Şoför Rıfat’ı arıyordu az önce Tekel’in odacısı...”

“Buldu. Rıfat, Tekel’e almaya gitti eksperı...”

Sabahtan The American Tobacco Company’nin eksperı bırakıp gitmişti kasabayı. Öğleye doğru öbür eksperlerin bir bir çekip gi-dişlerini izlediler. Sesleri çıkmadı. Şimdi Tekel eksperinin de gide-ceğini duyunca bir boşluğa kayar gibi duydular kendilerini... Bastıkları toprak kayıyor, tutundukları dallar kopuyor, kırılıyordu bi-rer birer. Onlar durmadan kayıyorlardı bir boşluğun dibine doğ-ru. İlk şaşkınlıklarını yenince, sönmeye yüz tutan öfkeleri, bir or-man yangınında rüzgâr yön değiştirmiş gibi yeniden parladı, alev-lendi...

“Peki niye?”

“Kime bırakıyorlar bizi? Biz kime kalıyoruz?”

“Duymadın mı bu sabah Alagöz’ün dediğini?”

“Suç eksperin miymiş yani?”

“İyi adamdı. Duymadık bir kötülüğünü...”

“Onun suçu ne? Ne dedilerse onu verdi...”

“Fiyat her yerde ne ise bizde de oydu...”

Patlamalar oluyordu arada:

“Nerede bu particiler be? Nerede o atıp tutanlar?”

Cumhuriyet Alanı’nda toplanıyorlardı. Alanı saran kahvelerde kapılara, kaldırımlara çıkmaya başlamışlardı. Bir “gidiyor...” sözü esinti gibi geldi geçti aralarında. Rifat’ın arabasının Tekel’den Şehit Kemal Caddesi’ne çıktığı, sağa döndüğü görüldü. Araba, o kocaman madensel burnu ile caddenin ortasında dolanan ekicileri yara yara, Cumhuriyet Alanı’na doğru ilerliyordu.

“Bırakmayın! Önleyin!” dedi biri.

Kahvelerin kaldırımlarındaki adamlar caddeye indiler. Caddede dolaşanlar sıkıştılar, sardılar arabanın sağını solunu...

Rifat, yanında oturan İsmet Tezcan’a baktı:

— Bey, ne dersin? Ne yapayım?

— Yürü sen. Yavaş yavaş yürü...

Araba ağır ağır yarıyordu kalabalığı. Önünde arkasında, sağında, solunda oğullanan ekiciler camlarını tıklatıyorlar, duyurmaya çalışıyorlardı dediklerini.

“Bey nereye?”

“Bizi kime bırakıp gidiyorsun?”

“Ne olacak bizim halimiz?”

İsmet Tezcan, gözleri karşıda, bulanık bir noktada, hiçbir şey duymuyor görünüyor, susuyordu. Adım adım ilerliyordu araba. Sesler daha yükseliyordu ön kapının camı arkasında:

“Bey... Bey...”

“Dinle...”

“Bizi kime?”

“Karşılık ver...”

“Dur biraz...”

“Çileden çıkarma bizi...”

“Sağır mısın?..”

Karşılık yoktu. Arabanın yanında oğullanmış sürükleniyorlardı. Çok değil beş on adım daha, yokuştan aşağı, araba dedikleri sac demir yığını, sıyrıldı sıyrılacaktı ellerinden.

“Asılın, tutun...”

Arabanın kapılarını, arka tamponunu kavradı sırtları damar damar, otuza yakın nasırlı el. Bir ekici, arabanın ön tekerlekleri altına attı kendini:

“Beni çiğnemedен geçemezsin!”

Lastikleri yere sürtünerek hafif geriye kayd ı araba. Rıfat vites kolunu boşa aldı. Ekspere döndü:

— Bırakmıyorlar!..

— Zararı yok, dur...

İsmet T ezcan, yan camı açtı:

— Dinleyin...

Kalabalık sustu:

— Ben memurum...

Bir ses kesti konuşmasını:

— Memursan bizim memurumuzsun...

Başka biri:

— Ha yaşa! Doğru söyledin... diye arka çıktı ona.

İsmet Tezcan biraz bekledi:

— Devletin memuruyum. Emir aldım!..

Karşı koymalar birbirine karıştı:

— Kim vermiş o emri sana?

— O emri veren bize sensin?

— Bırakmayız!

— Gidemezsin!

— Geriye dön!..

— Yerine otur!..

İki yandakileri yararak Bahriyeli Muammer sokuldu ön kapının penceresine:

— Ağabey biz biliyoruz o emri kimin verdirdiğini sana.

İsmet Tezcan, ne diyeceğini, kime karşılık vereceğini kestiremiyordu. Çaresizlikle sustu.

— Merak etme. Biz o emri verdirene, nasıl verdirmişse öyle geri aldırmasını biliriz...

Kalabalık arasında fısıltılar dolaştı. “Ne diyor?” “Ne dedi?” diye sabırsızlıkla sorguya çektiler geridekiler öndekileri. Emri verdireni söylüyor – Kimmiş! – Kim olduğunu bilmeyen bir sen kaldın anlaşılan! – Duymuyorum birader ne dediklerini – Kim olacak! – Alagöz! – Ola ola bu muymuş hayrı bize? – Başka ne olacak sandın? Ne gelir ki elinden?..

Biri:

— Susalım! diye kesti bu tartışmaları. Dinleyelim!..

İsmet Tezcan:

— Kardeşim, dedi, ben...

Muammer, elini, açık pencerenin kıyısında duran eli üstüne koydu İsmet Tezcan'ın:

— Biliyoruz ağabeyciğim, memursun, emir aldın...

— O halde?..

— O halde kal diyoruz sana!..

— Benim gitmemle kalmamla bir şey değişmez ki. Benim yerime bir başkası gelir.

— Hayır! Gelemez!

— Hatta belki yola çıkmıştır bile...

— Zararı yok. O da geri döner...

— Ama...

— Aması bizim üstümüze. Hadi, güzel ağabeyciğim, sen biz ne diyorsak onu dinle, uğraştırma bizi...

— Olmaz ki...

— Olur! Biz öldürürüz! Sen şimdi dön, Tekel'deki odana otur, bekle. Bize bırak gerisini...

— Oğlum, kardeşim... Aslan evladım...

— Eksik olma, sen de bizim ağabeyimiz, kardeşimizsin...

— İyi ya...

— Bu kadar ay tanıdık seninle birbirimizi. İyi kötü bir merhabamız var. Sen gidersen senin yerine gelen hiç acımaz halimize. Sabahtan beri görmüyor musun perişanlığımızı?..

— Ne gelir benim elimden? Arada bırakmayın beni...

— Ağabey, seni arada bırakan yok. Sadece gitmeye bırakmıyoruz. İşte karakol karşıda. Kaymakam, candarma, gelen gelsin. Seni yola çıkarabilen çıkarsın. Hepimiz suçu üstümüze almaya razıyız. Sen yapacağını yaptın. Biz kestik. Şimdi geç otur yerine, bekle... Hadi üzme, uğraştırma bizi...

— Sonra?

— Bir saat izin ver bize. Bir saat içinde sana 'kal' diye emir gelmezse, hepimiz arkadan su döker uğurlarız seni. Bizden yana o zaman sana helal olsun. Güle güle git...

İsmet Tezcan:

— Peki, siz bilirsiniz, dedi.

Rıfat'a geri döndürmesini söyledi arabayı.

Araba, Tekel'e sapıncaya kadar yerlerinde kaldılar. Sonra postaneye gittiler hep beraber. DP il merkezi, il merkezinde Bedri Alagöz'ü aradılar. Muammer aldı telefonu:

— Ağabey, ben Bahriyeli Muammer...

Sesler geliyordu Alagöz'ün bulunduğu odadan. Başkalarıyla konuşuyordu anlaşılan telefonu eline aldığı sırada, “Biz parti olarak...” diye başladığı bir sözü yarıda bırakarak Alagöz'ün kendisine güzel karşılık verdiğini duydu Muammer:

— Söyle kardeşim?

— Bahriyeli Muammer. Urla Tütün Ekicileri Birliği Başkanı. Tanıdın mı?

Birden ağzından çıkıvermişti dedikleri. Alagöz, politikacılara özgü bir çabuklukla “Allah Allah ne zaman birlik kurmuşlar? Haberim olmadı!” diye geçirdi aklından. Karşılık vermekte acele etti:

— Gözün aydın kardeşim. Oldu sizin iş...

— Hangi iş?

— Eksperinizi attırdık!..

— İyi etmedin ağabey!

— Siz iste...

— Biz öyle bir şey istemedik senden...

— Bana demişlerdi ki...

— Bırak sen o diyenleri. Sen şimdi beni dinle ağabey. Bizim birlik bırakmadı eksperini. Bırakmayacağız da. Yolunu kestik, otomobilini çevirdik.

Hiç tartışmaya girişmedi Alagöz:

— Madem öyle, iyi etmişsiniz...

— Şimdi sen bizim birliğin gönlünü etmek istiyorsan hemen bozarsın bu işi. Durdurtursun eksperin gitmesini...

— Neden istemeyeyim kardeşim? Benim bütün istediğim sizin gönlünüzü etmek. Gitsin, dediler gitti, şimdi gitmesin kalsın diyorsunuz, eksperiniz kalır... Merak etme sen...

— Eksik olma...

— Şimdi ben gereken yere söylerim...

— Gecikmeyin ağabey, bekliyoruz...

— Gecikmez...

— Bir de ağabey, müsaaden olursa fiyatları sorayım. Düzelecek mi?

— Uğraşıyoruz...

— Biz satmaya başlamadık hâlâ. Dayatıyoruz.

— Çok iyi. Bekleyin!..

— Bekliyoruz ağabey, sağ ol. Müsaadenle...

— Güle güle...

Postaneden dönerlerken takılıyorlardı birbirlerine:

“Ulan Muammer amma uzun attın...”

“Fena mı ettim?”

“Nereden çıkardın o Tütüncüler Birliği’ni?”

“Esiverdi aklıma... Artık kurmamız şart değil mi yani?”

“Şart! Vallahi de şart, billahi de şart...”

“Kuralım, dediğin gibi başkanlığa getirelim seni...”

“Ne gülüyorsun? Yakıştıramadın mı? Başkanlığı çok mu gör-dün bana?”

“Hoşuma gitti. Ona gülüyorum...”

“Hah şöyle hizaya gel. El oğlu boynuna bir kravat taktı diye milletvekili olur da, ben tütüncüyüm, Tütüncüler Birliği başkanı olamam mı kasabamda?”

“Olursun. Hem de aslan gibi olursun.”

Bir saat sonra posta dağıtıcısı bir yıldırım telgrafı getirdi İsmet Tezcan’a. Çeşme’ye hareketinin durdurulduğu, kasabadaki görevinde kalması bildiriliyordu İzmir Tekel Müdürlüğü’nden...

YİRMİ BİR

Akşama doğru Akhisar'da satışların başladığı duyuldu. Postaneden Akhisar'ı aradılar. Akhisar'daki santral memuru: "Dayanamadık" dedi.

— Fiyatlar?

— Eskisi gibi...

Üşütücü bir sessizlik girdi araya.

— Hatta eskisinden de düşük. Sabahtan satsak daha iyiydi.

Urla postanesindeki memur karşılık bulamıyordu.

— Siz ne yaptınız.

— Biz daha satmadık...

— Siz de satacaksınız nasıl olsa, bugün değilse yarın. İnşallah bizden iyi fiyat bulursunuz...

Konuşma Urla santral memurunun gittikçe artan umutsuzluğu ile tekleye tekleye kesildi.

Gün kavuşurken Soma, Kırkağaç ile iki yerde daha piyasa açıldı. Bölgede dıştan içe doğru daralıyordu direniş çemberi. Direnen yerler, Bergama, Turgutlu, Torbalı, Selçuk ile Urla yarımadasının içinde kaldığı, sadece İzmir yakınlarıydı artık. Ekiciler, ancak gelen giden yolculardan, şoförlerden öğreniyorlardı öbür ekim merkezlerinde olanları. PTT telefon memurları aracılığı ile haberleşebiliyorlardı. Dağınıktılar. Her ilçe kendi bildiğine göre davranıyordu.

Alıcılar ise, düzenli, iyi yetişmiş bir ordu gibiydi karşılarında. Başlarında usta bir kurmay başkanı vardı. En uzak köylerde, bucaklarda olanları, ekicilerin tutumlarındaki değişiklikleri, artan öfkeleri, düşülen umutsuzlukları geciktirmeden ona ulaştırıyorlar, sonra da ondan gelecek emirleri aksatmadan yerine getiriyorlardı. Suat Eroğlu, yığınaklar, kaydırmalar, beklenmeyen saldırılar, geri çekilişlerle yönetiyordu cepheyi. Alıcılar, ona göre direnen bölgeleri boşaltıyor, çözülen bölgelere sürüyorlardı adamlarını. Böyle böyle birer ikişer düşüyordu ekicilerin kaleleri. Ödemiş, Yatağan, Milas, Aydın ilçeleri, Akhisar, Salihli, Soma, Kırkağaç...

Gecenin karanlığı bir kuyunun dibine iter gibi indi onlara. Gelen giden otomobiller durmuştu. Büsbütün kopmuşlardı alıcılar dünyasından. Artan yalnızlıklarıyla bağırsalar, seslerini duyabilecek, gidişini önledikleri Tekel eksperinden başka yabancı kalmamıştı kasabada...

Böyle günlerin akşamlarında gelen böyle saatlerde ne yapacağını kendi de bilmez insan. Neye karar verecek olsa boşunadır, yürümez! Artan umutsuzluğu, can sıkıntısıyla, oflayıp puflamaktan usanır, sonunda “Ne halin varsa gör!” diye ortada bırakıverir kendi kendini. Ev sığınak değildir. Kahveler, sokaklar boğucu gelir. Arkadaşlar kuru kuruya çekilmez olur. Dudaklar sert bir içkinin susuzluğunu duyar. Damarlarda arklar açılır, birtakım havuzlar boşalır içinizde, alçak basınç merkezleri alkolün gelişini ete kemiğe acı veren bir sabırsızlıkla, istekle bekler... Karşılaşılan iki kişiden birinin ötekine hadi demesi yeter birbirlerini baştan çıkarmaları, sürüklemeleri için.

En ucuzundan sarhoş olabilecekleri şarabı ödemelerine yetecek birkaç lirayı bulabilenler akşam karanlığı basarken kasabanın dört lokantasının dördünü de doldurdular. Lokantayı pahalı bulanlar,

fırıncı, bakkal, manav gibi esnaf dükkânlarında, dükkân sahibi arkadaşlarıyla dindirmeye çalışıyorlardı bu susuzluklarını. Fırınlardan mermer tezgâhları, manav dükkânlarında tablalar, meyve sandıkları, bakkallarda bir bidonun ya da tersine kapatılmış bir şeker sandığının üstüne açılmış bir gazete kâğıdı örtü yerini tutuyordu. Biraz peynir, biraz zeytin, bir somun ekmek, bazılarında ise ek olarak biraz pastırma.

Anlıyorlardı yavaş yavaş neden güçsüz olduklarını, neden yenileceklerini...

— Onlar birbirinden haberli, saat gibi çalışıyorlar, diyordu Bahriyeli Muammer. Ama biz ne yapıyoruz? Hiç! Hem de onlara en küçük bir zarar vermeden! Bağırıp çağırmamız boşuna. Birbirimizin sesini duyamıyoruz ki!.. Şimdi ben buradan bağırıyorum, Bergama'daki ekici arkadaşlar duyuyor mu sesimi? Duymuyor! Akhisar'da, Fethiye'de boğazlıyorlar ekicileri. İmdat dedikleri geliyor mu kulağımıza?..

Arkadaşları hak veriyorlardı. Hasan Sakarya:

— Sahi be Muammer, diyordu, kuralım şu birliği, başkan yapalım seni!..

— Kuracağız elbet! Bugünkü bu direnmenin başka ne hayrı olur sanıyorsun bize?.. Bize birlik olmayı öğretse yeter!

Hak veriyordu arkadaşları...

— Burada biz kuracağız birliği. Akhisar'da, Fethiye'de, Bergama'da, yani nerede tütün yetişiyorsa orda, birlikler kurulacak, sonra birleşeceğiz. Beraber oturacağız masaya, pazarlığa, gör o zaman nasıl değişiyor işler...

— Yaşa...

Gittikçe sarıyordu bu konu onları.

Pazaryeri'nde, Necmi'nin manav dükkânındaydılar. Kepenklerinden biri aralıktı sadece. Çıplak bir ampul aydınlatıyordu dükkânın çoğu boş sergi tablalarıyla, raflarını. Beş kişiydiler. O, Hasan Sakarya, Etem Keskin, dükkân sahibi Necmi, bir de Ferit Taşçı...

Necmi teraziye kıyıya itmiş, tezgâhın üstüne açarak yaymış öteberiyi. Peynir, zeytin, bol taze soğan. Bir de kavun kesmişti arkadaşlarına. İçtikleri en ucuz açık şarabıydı piyasanın. On kiloluk bir su testisini doldurup getirmişlerdi.

Birinci, ikinci, üçüncü bardaklarını hep bu birlik konusuyla devirdiler. Hep hepsi iki bardak vardı masada. Elden ele dolaştırıyorlardı.

Hasan Sakarya, dördüncü bardağını doldurup Muammer'e verirken, testiye biraz salladı:

— Yarılandı neredeyse! Zor tutar bu şarap adamı. Ah anasını sattığım, birer kadeh rakı içebilseydik üstüne...

Muammer bardağı aldı, bir kez de kendisi yokladı testiye.

— Daha ne istiyorsun oğlum? İçtiğimizin bir misli duruyor testide. Hele bir görelim bakalım dibini bulunca hepimizin ne olacağını...

Bardağı yarıya kadar içip Ferit'e uzattı:

— Hadi iç, yüzün gülsün biraz. Ne olduysa oldu, unutalım olanları...

Ferit, geri kalan şarabı içip bardağı Hasan'a uzattı:

— Of, of...

— Ne oldu?

— Yandım ben, yandım...

— Hepimiz yandık! Kurtulan kim içimizde?..

Akşamdan beri susuyor, dinler görünüyor, yerine göre hak veriyordu arkadaşlarına. Sırası gelince bardağını bir dikişte boşaltıyor,

elini sofraya uzatıp bir şey yemiyordu. Bol bol cigara içiyordu sadece...

— Bir şeyler ye oğlum, tutacak, çarpılacaksın...

— Çarpılayım daha iyi!

— Çarpılacaksan daha geç çarpıl!..

Necmi, bardağı elinden bırakırken Hasan'a:

— Ulan, dedi, kükürtlü bu be! Üstüne ne rakı ister, ne başka şey... Sen hele iki bardak daha yuvarla görürüz nasıl sallanacağını.

Rüzgârda boş su kabağı gibi gidip gelmezsen adam değilim...

— Görüşürüz kimin sallanıp kimin kalacağını...

Beşinci bardaklarını içtiler:

— Ulan, sahi şarap gibi şarap değil bu...

— Ne sandın, kilosu altmış kuruşa ne verecekler adama?

— Sirke!

— Sirke mirke değil şarap ama, o biçim...

— Ne katmışlar bunun içine?

— Kükürtle su...

— Hay anasını hiç duymadımdı...

— Nerden duyacaksın? Yıl da kaç gün şarap içiyorsun ki...

— O da var ya...

— Yarım fıçı şaraba atarlar yarım kilo kükürdü, dayarlar fıçıyı musluğun altına...

— Ulan kükürt bu, zehirler adamı...

— Onu içen düşünsün! Kükürdü katan düşünecek değil ya...

Kükürtle karışınca şarap kaldırır suyu... Eh, fındık kadar da afyon karıştırdılar mı...

— Ulan çarpıyor...

— Çarpacak elbet! Çarpsın diye içiyoruz...

Altıncı bardaklarını boşaltırlarken kahırlıydılar.

“Ah canına yandığım dünyası!..”

“Ulan biz hep ezilmek için mi geldik bu dünyaya?”

“Hiç yüzümüz gülmeyecek mi be?”

Yedinci bardaklarını içince birbirlerine aşırı yakınlık duymaya başladılar. Dünya ahret kardeştiler, tek candılar... Özellikle Ferit'in gönlünü almaya çalışıyorlardı:

“Feritciğim kardeşim... İçme sen artık.”

“Ferit'e içirmeyin artık...”

Ferit'in dili dolanıyordu...

“Hayır! İçeceğim...”

Kimin elindeyse kapıyordu bardağı...

“Çingene kerata!”

“Kim!”

Ferit sallanıyordu yerinde:

“Şakir!”

“Şakir kim ulan içimizde?”

Fısıldıyorlardı birbirlerine:

“Eniştesine sövüyor...”

“Sövsün öyleyse! Söv kardeşim söv, açılırsın...”

Alıyorlardı elinden bardağı:

“Çarptı çocuğu, fena çarptı...”

“Kahrından...”

“Efkârlı... Adam efkârlı oldu mu...”

Testiyi boşalttılar. Tezgâhın üstü dümdüz oldu. Kalktılar. Nereye gideceklerini bildikleri yoktu. Otururken midelerinde kımiltısız duran şarap daha zararsızdı. Dükkândan dışarı çıkıp iki adım atınca, sanki çalkalanıp bütün damarlarına yayıldı. Yeni yeni sarhoş olmuş

gibiydiler, birbirlerine tutunarak yalpalıyorlardı. Bulanık görüyorlardı önlerini...

Hiçbiri alışık değildi içkiye. Etem Keskin, kapalı bir bakkal.dük.kânının duvarına verdi omuzunu, öğürüyordu. Hasan Sakarya'yı hıçkırık tuttu. Ferit, Necmi ile Muammer'in kollarına girmişti... "Yandım ben, yandım..." diye yineleyip duruyordu.

Necmi:

"Söv kardeşim, diyordu söv, içinden kime gelirse söv. Haklısın! Söv, dök içinin zehirini... İstersen bana söv..."

"Neden? Sen, benim kardeşimsin..."

"Sen de benim!"

Muammer yükseltti sesini:

"Ulan, senin gibi delikanlıya kıyılır mı lan? Senin gibi delikanlıya kız vermeyenin... Kıyan dinsizdir, Allahsızdır lan!"

Daha da çoşarak basıyordu narayı:

"Deyyuslar! Allahsızlar!"

Hasan ile Etem yaklaştılar. Yatıştırmaya çalıştılar. Üstüne düştükçe söz anlamaz oluyordu:

"Yalan mı? Allahsız değiller mi?"

Ağzı çakıl taşları ile dolmuş gibi çarpıyordu birbirine heceledikleri...

"Yalan değil, haklısın, biraz yavaş..."

Pazaryeri'nden Zafer Caddesi'ne böyle çıktılar. Şehir Kulübü'nün önünde, birinin aklına gelen bir sorun hepsini durdurdu:

"Nereye gidiyoruz?"

Sanki çok önemli bir sorundu...

"Saat kaç şimdi?"

Hiçbirinin saati yoktu. Bunun için saat daha önemli bir sorun

olarak ilkinı bastırđı. Etem, Şehir Kulübü'nün kapısından içerde-
ki saate bakıp döndü:

“Sekiz...”

“Vay canına daha sekiz demek?”

“Sekiz!.. Nereye gideceğiz?”

“Sinemaya...”

“Para?”

Vazgeçtiler sinemadan.

Damarlarında kabaran sıcak bir dalga aldı savurdu Muammer’i:

“Şerife’ye gidelim...”

Midesindekileri boşaltan Etem, neredeyse ayılmıştı:

“Vazgeç...”

“Gidelim...”

“Kalabalığız...”

“Olsun...”

“Üstelik paramız da yok...”

“Bu seferlik para almasın orospu...”

Hasan Sakarya koluna girdi Muammer’in:

“Yapma! Önce birer kahve içelim...”

Muammer sendeledi, kurtardı kolunu:

“Sonra...”

“Belki başkasını almıştır eve...”

“Vız gelir...”

“Sarhoşsun, başına iş açacaksın...”

“Burnumda tütüyor o kancık...”

Necmi girdi araya:

“En iyisi önce birer sade kahve içmek...”

Hasan:

“Sonra da evlere gitmek...” diye tamamladı.

Ferit, Muammer’e doğru yıkıldı:

“Senin evde karın da var...”

Hasan:

“Üstelik karına düşkünsün...” diye ekledi.

“Olsun! Karım başka bu iş başka! Gidelim, rezil olalım... Ne kadar boku çıkarsa o kadar iyi!”

Ferit:

“Sen git...” dedi.

Yalpalayarak yürüdü:

“Bana müsaade...”

“Nereye?”

“Benim görülecek hesabım var...”

Ötekiler yapıştılar kollarına:

“Ulan dur, şimdi de sen hepimizi uğraştırma...”

İstedikleri biraz da kendilerini tanıyanlara içkili görünmekti. Bir gece önce beraber oldukları, Demokratların kahvesine gittiler. Birer kahve içip biraz da gürültü edip kalktılar...

Sokakta Muammer, Ferit’in oğluna girdi:

“Kaçır ulan Ferit! Tut kolundan kaçır. Karın değil mi? Vur kapıyı iste! Ne işi var anasının babasının evinde?”

Hasan yetiştirdi arkalarından:

“Şimdi nereye?”

Muammer:

“Nereye olacak? Evlere...” dedi.

Bir saat öncesine göre daha ayık sayılmazdı. Ama aradan geçen bir saat içinde evini, iki yaşındaki oğlunu özlemişti. Kanında kaban dalgası, karısına doğru atıyordu artık onu.

“Hah şöyle...”

“Geç oldu!.. Eee evdeki de can! O benden daha çok çekti bu yılki tütünün kahrını...”

Ferit'in sırtına hafif bir yumruk indirdi:

“Ulan Ferit, sen iyi çocuksun! İyi arkadaşsın! Sen getirdin benim aklıma evi...”

Ferit sallandı yerinde:

“Hadi öyleyse, hepinize Allahaısmarladık!..”

“Dur bakalım, nereye?”

“Benim isim var...”

“Olmaz böyle şey...”

En az ayılan Ferit'ti içlerinde.

“Önce hep beraber seni bırakacağız eve...”

Muammer yine Ferit'in koluna girdi. Öbür koluna Hasan Sakarya girmişti bu kez. Etem, Necmi'nin ayakta durmasına yardım ediyordu. Alandan kasaba parkına doğru yürüdüler. Parka giden sokak karanlıktı. Sağdaki bahçe duvarının önünde dizilip işediler. Necmi kustu. Yine bir araya geldiler. Binnaz'ların sokağına girdikleri zaman, gürültüleri pencerelere çekti komşuları. Arkadaşlarının kolları arasında sallanan Ferit'in durumu dokundu görenlerin yüreğine.

Binnaz'ların kapısı önünden geçerken Ferit'in gül yoktu elinde; gül yerine, ciğerlerinin bütün soluğunu boşaltıp attı o akşam Ferit, Binnaz'ın avlu duvarı üstünden:

“Allll-lah!”

Dağlanıyordu her yanı:

— Yandım ben! Yandıııııııı!

Binnaz'ın anası ile babasının yattığı odanın penceresi altında durdu:

— Görün nasıl yaktınız beni!..

Hasan, Etem yatıştırmaya çalıştılar Ferit'i. Muammer ile Necmi, "Bırakın boşaltsın içini. Böyle daha iyi..." dediler.

Bir komşu kapıya çıktı:

"Ne oldu?"

"Fazla içti..."

"Vah vah!..."

Başka bir komşu az ilerden:

"İçmesin mi?"

Bir başkası:

"Kahrından!..."

Diye karıştılar söze.

"Alın götürün yatırın bari..."

"Götürüyoruz..."

Eda Algan kocasına:

"Utanmıyor mu bu?" dedi. "Erkek gibi çıkıp sorsana neymiş istediği?"

Nazmi Algan düşünceliydi sadece:

"Hele bu kadar çabuk kızma bakalım sen!"

"Yakışır mı yaptığı?"

"Sarhoş anlaşılan... Gençlik!..."

"Sarhoşa verilecek kız yok bende..."

"Canım hangimiz yapmadık gençliğimizde onun yaptığını? Hadi, duymamış ol, yat uyu..."

Arkadaşları aldılar götürdüler Ferit'i. Kapılardaki pencerelerdeki komşular, onların gürültüsü sokağın sonunda kayboluncaya kadar sürdürdüler konuşmalarını:

"Çile işte..."

“Sabır mı kaldı oğlanda?”

“Daha ne yapsın?..”

“Allah yardımcısı olsun...”

Ferit’lerin gürültüsü sokağı döndü. Kayboldu. Kapılardaki pencerelerdeki komşular çekildiler... Köşede yanan elektrik lambasının ışığı, kasabada yaşamın tek izi gibi kaldı sokakta...

Binnaz yattığı yerde duydu Ferit’in yaralı sesini. Kalkmak, kapıya atılmak geldi içinden: “Feritçiğim, canım, niye bu kadar içtin? Niye hasta ettin kendini?” “Benim için mi? Benim yüzümden mi hep?” “Söyle nasıl bağışlatayım sana kendimi?” “İstersen döv beni, öldür...” Gözleri yaşardı.

Annesinin seslendiğini duydu:

— Binnaz!..

Karşılık versin mi vermesin mi bilmedi. En iyisi uyumuş görünmek diye düşündü.

— Binnaz, uyudun mu?

Yine karşılık vermedi.

Babasının:

— Kız uyumuş anlaşılın, rahat bırak, dediğini duydu.

Annesi kuşkuluydu:

— Ne biliyorsun uyuduğunu?

— Ne olacak başka?

— Ne olacağı belli mi?

Kadın kalktı. Odasına geldi. Yatağının başında durdu:

— Binnaz...

Kurtuluş yoktu. Yeni uyanmış gibi uykulu uykulu yatağında döndü:

— Ne o?

— Uyumuş muydun?

— Hı!..

— Hadi uyu öyleyse...

Karşılık vermedi. Yorganına sarılıp döndü...

YİRMİ İKİ

Yirmi iki-yirmi üç yaşlarındaydı kadın. Dördüncü çocuğuna gebe kalmıştı. Çocuklarının en büyüğü dört yaşındaydı henüz. Ortancası iki yaşında, küçüğü ise sekiz aylık. Eteklerine dolanıyor, eline koluna asılıyorlardı. Başa çıkamıyordu: Tütüne mi, ev işine mi, çamaşıra mı yetişsin? Kendi kendine düşürmeye kalkmıştı dördüncü çocuğunu. Yüksekten atlamış, sıcağa oturmuş, ağır kaldırmış, olmamıştı. Sonunda süpürge çöpüyle karıştırmaya kalkmıştı orasını. İlk çöp kırılınca ikincisiyle, ikincisi kırılınca üçüncüsüyle karıştırmış durmuştu. Birden avucu, parmaklarının arası, oturduğu yer, kan içinde kalıvermişti. Beyninden, damarlarından bütün kanı iniyor, boşalıyor gibiydi. Evin sokak kapısına kadar sürüklenmişti o durumuyla. Kapıyı açamadan, kapının gerisine yığılmış kalmıştı. Dört yaşındaki kızı yetişmişti önce. Annesinin kımıldamadığını, bacakları arasından gelen kanın avlunun taşları arasında yayıla yayıla yol aldığını görünce korkmuş, ağlayarak karşı komşuya koşmuştu: “Annem karnını kesti...” Ortanca annesinin başı ucunda, ablasının sesinden ürkmüş ağlıyordu. Sekiz aylık oğlanı, ablası kucağından annesinin ayakları dibine bırakmıştı. Oğlan oturduğu yerde eğilip doğruluyor, annesinin henüz sıcak kanına buluyordu parmaklarını. Sonra elini kaldırıp parmaklarına bakıyor, tutmaya uğraştığı şeyin ne olduğunu anlamaya çalışıyordu.

Komşu kadınlar, içeri odaya aldılar kadını. Görgülerine göre evlerinden bir koşu getirdikleri âdet bezleriyle sardılar kapadılar orasını. Ağzından şerbet akıttılar. Kocasına, kadının anası ile kardeşlerine haber saldılar.

Otomobil tutacak zaman yoktu. Kocası kucağında getirdi hastaneye kadını. Başhemşire, kanı durdurmak için hemen ilk iğneyi yapmış, doktor gelinceye kadar, yarayı silmiş, temizlemiş, tamponla kapamış, kan grubunu saptamıştı hastanın...

Kocası, ağabeyi, ağabeysinin karısı, iki kız kardeşi, enişterisi, babası, kayınbabası ile kaynanası, büyüklü küçüklü yeğenleri, hastanenin kapısı içine yığılmışlardı. Doktor geldiği sırada, "Aman doktor... Sen bilirsin..." diye yalvarmalarla yol verdiler doktora aralarından..

Kadın, gür buğday sarısı saçları yastığın üstüne dağılıp aralanmış, yarı baygın yatıyordu yatağında. Yüzünün, dudaklarının bütün kanı çekilmişti. Yorganın üstünde kalan eli kımıldısız, solgundu... Anacığı dilsizdi baş ucunda. Durup durup iç çekiyordu.

Doktor, nabzını dinledi hastanın. Belli belirsiz atıyordu. Umut vardı henüz... Başhemşire neler yaptığını çabucak sıraladı. Kadının kan grubundan hazır kan yoktu hastanede. Doktor, kapıda bekleyen yakınlarının kan gruplarını saptamasını istedi başhemşireden... Annesine hastanın kımıldamamasına dikkat etmesini söyledi. Kendi, kalbi kuvvetlendirecek bir huile camphrée iğnesi hazırlamak için başhemşirenin arkasından laboratuvara geçti...

Kanı alınan ilk dört yakınından üçünün, ağabeysinin, kız kardeşinin, küçük eniştesinin kan grupları uygundu hastaya. Doktor, iğnesini yaptı. Ağabeyisini hastanın yanına aldıkları bir muayene masasına yatırdılar, kan verdiler hastaya.

Bir saat sonra düzelmeye başladı. Hasta kurtulmuştu...

Doktor, odasında yalnız kalınca, “gidiyordu” diye düşünüyordu. “Sıtkı Tok’tan daha önce...” “Gitse belki de kurtulacaktı...” “Neden kurtulacaktı?..” Soru bu türlü ortaya çıkınca, nesnel olarak düşünmediğini, sorunu kendi karamsarlığı ile tartıştığını seziyordu. San-ki yaşaması ya da ölmesi söz konusu olan genç kadın değil, kendisiydi. Yirmiye aşkın yıldır, hasta kim olursa olsun, yaşatmaya çalışıyordu o. En umutsuz olanları, bugün ölecek diye bilinenleri bile, hiç değilse yarına ulaştırmak için elinden geleni yapıyordu. Sakatları, dilencileri, yankesicileri, yaşlıları, sağlamlardan, gençlerden, varlıklardan ayırmadan bakıyordu. Mutlularla mutsuzlar eşitti onun gözündeki... Yaşayışının tekdüzeliği, yalnızlığı, sıkıcılığı içinde, yaşamı gereğinden uzun, anlamsız, kendisi için geciktirilmeden bitirilmesi gereken bir yük olarak gördüğü çok olmuştu. Fakat bir başkası için böyle düşünmek hakkını pek görmezdi kendinde. Hele hastaları için... İşte yeni bir evreye giriyordu karamsarlığı. Daha ileri, iyileşmesi daha güç bir evreye. Artık genç, güzel bir kadın için de saçma olarak düşünebiliyordu yaşamı. Ne olacak kurtulacak, yaşayacak da? Yaşatıp da acaba iyilik mi ediyorum ona? O güzel baharlarda sabah karanlığından, yarasaların uçuşmaya başladığı akşam saatlerine kadar, tütün dikecek, çapalayacak, kıracak, dizecek... Çocuklarının birini bırakıp birini alacak kucağına, kocasının gönlünü edecek... Bu karamsar çağrışımları bir yerde kesip “Sensin böyle düşünen! Haksız suçluyorsun onları... Sensin, yorulan, bıkan, usanan...” diye yanıldığını düşünmek istiyordu... Öyle ya, yaşamaktan tat almasalar, yaşamaya bunca bağlı olmasalar, hastanenin kapısını tutan yakınları niye hep beraber sarılsınlar eline ayağına? Niye hastalarının kurtulmasını o kadar candan yürekten istesinler? Evet, onlar akıllarından

bile geçirmiyorlardı günü dolmadan ölmeyi. Hele kendilerini öldürmeyi hiç mi hiç düşünmezlerdi.

Neden? Neden mi? Çünkü sağlıklı bir iç dünyaları var onların. Bitkilere, hayvanlara daha yakın, doğa ile daha uyumlu. Yenilmezlik, direnme, sabır ile yoğrulmuş yapıları. Ruhları umutsuzluğun işlemediği bir zırhla kaplı sanki. Gövdeleri güçlü. Sevişirken daha istekli. Daha yapmacıksız sevişiyorlar. Karınlarını soğanla, zeytinle, kuru ekmekle de doyursalar daha iştahlılar. Güçlükleriyle savaştıkça onlar daha çok tat alıyorlar yaşamaktan...

Saatler geçti. Odası karardı. Neden sonra kalkıp elektriği yaktı. Dön dolaş, kurtulamıyordu o tek düşünceden: “Yaşamak mı? Yoksa ölmek mi?..” Evet, ansıdı: Hamlet nasıl çözmüştü sorunu? O kadar eskiden görmüştü ki oyunu; bu ünlü iç konuşmanın ardından gelen sahnelerde sorunun açık bir karşılığını bulup çıkaramıyordu. Hamlet yaşıyordu, savaşıyordu, zehirli kılıçla yaralanıyor. Evet, ansıyordu şimdi: Bile bile zehirli şarabı içiyordu sonunda. Aldığı zehirli yaranın kendini öldürmesini beklemeden...

Kendini karamsarlığa kaptırmak istemiyordu. Gidip hasta kadını yokladı. Gittikçe düzeldiğini gördü. Anası, bakışlarında yoğunlaşan minnet duygularıyla nasıl teşekkür edeceğini bilemiyordu ona...

Akşam yemeği saatine kadar odasında kaldı. Gelen odacıya iştahı olmadığını, daha geç yiyeceğini söyledi yemeğini. Şimdi daha çok hasta kadının anası düşündürüyordu onu... Minnet dolu bakışları, hayır duaları, gösterişsiz sevinci... Tehlikeyi atlatan kızını bekleyen, onun geride bıraktığı yaşamın bir kopyasıydı olsa olsa. Demek ki kadın değerli buluyordu, vazgeçilmez buluyordu kendi yaşamını. Kızının, o yaşamı yaşamasını istiyordu...

Postaneden çağrıldığı zaman yedi buçuktu saat. Beklediği gibi

karısıydı arayan. Sabahki gibi güleryüzlü değildi telefonun başında gözünün önüne gelen karısı. Sabırsızlanmıştı, sinirliydi:

— Niye merakta bırakıyorsun beni? Niye bu saate kadar telefon etmedin?

— Kanamalı bir hastam vardı.

— Aradan bu kadar saat geçti. Ölecek olsa ölürdü. Kurtulacaksa kurtulmuştur. Arada beş dakika ayıramadın mı?

— Tehlikeyi yeni yeni atlatıyor, hatta...

— Neyse, anlaşılıyor dediklerime ne kadar önem verdiğin! Ne oldu?

— Henüz bir şey yok...

— Peki ama radyo?..

— Burada piyasa açılmadı...

— Ne bekliyorsunuz? Az önce akşam haberlerini dinledim. Adı geçmeyen yer olarak bir siz kaldınız... Her taraf harıl harıl satıyor tütününü...

— Burada ekiciler satmıyorlar...

— Ekicilerden sana ne?

— Ben...

— Tam sana yakışan bir davranış. Hiçbir zaman kendi başına iş göremezsin. Şimdi de...

Doktor, telefon köşkünün camlı kapısından baktı. Karşıdaki odada, konuşmanın sürüp sürmediğini anlamak için bazı bazı araya giren santral memurunun sıkılganlıkla kulaklıklarını çıkararak önüne bıraktığını gördü. Karısının sözünü kesti...

— Rezzan Hanım! Tele...

Karısı oralı olmadı:

— Sözümü kesme!

— İyi ama...

— Ne yani? Koskoca doktorsun. Tütününü satıp satmamak için bile kendin karar veremeyecek misin? Baldırı çıplak birtakım köylülerle birlikte mi hareket edeceksin?..

Tam bir karı-koca kavgasına dönüyordu konuşmaları...

Sözünü tamamladı:

— Telefonda olduğumuzu unutma...

— Unutmuyorum elbet! Ben sanki ne diyorum sana? Bılgisizlerle bir olup gecikme, tütününü sat diyorum...

— Bu konular böyle konuşulacak şeyler değil...

— Haksız mıyım? Etrafındaki köylülere sen akıl vereceğine onların aklına uyuyorsun. Unutma ki bana da verilmiş bir sözün var. Benim de şerefim var!

— Anlıyamıyorum, niye böyle...

— Ne zaman anlamak istedin ki? Yıllardır ne zaman? Bana tütünlerin bugün satılacağını söyledin, ben de ona göre davrandım.

— Acele olan ne? Hangi ihtiyacın...

— Oturma odası takımımızın ne kadar eskidiğini görmüyor musun? Artık öyle bir takımı evimde tutamam tabii... Senin sözüne uyarak on beş gün önce yenisini ismarladım. Haftaya alacağım. Para lazım bana...

— Vermem demedim ki...

— Demedin ama tütünleri satmadan...

— Tütünler de satılacak elbet...

— Ne zaman?

— Bu sabah konuştuğumuz gibi...

— Hayır! Ben böyle ortada kalamam. Yarın öğleye kadar açık, kesin bir haber bekleyeceğim senden...

Konuşmalarının bundan sonrası bağlayıcı bir iki sözle tamamlandı. Birbirlerine 'Allahâısmarladık' derlerken, düşen, mırıltıya dönen küskün ses tonlarından, açıkça anlaşılıyordu, aralarındaki bağlantıdan, birbirlerinden ne kadar nefret ettikleri.

Karısı ile konuşmaları uzadıkça kendisine boğucu gelen telefon köşkünü, postanenin loş girişini geride bırakıp caddeye doğru ilerken karısının yüzünü göremeyeceği, sesini duyamayacağı bir yere atmak ister gibiydi kendini. Ama, arkasını bırakmıyordu sanki karısı; adımlarıyla, sesiyle, ardı sıra kovalıyordu onu... İğrençti, iğrenç. Ne bela! Kadın değil canavar, diye düşündü. Her konuşmalarının arkasından kapıldığı hep bu duyguydu. İster telefonda, ister karşılaştıklarında... Peki ama niçin? Niçin boyun eğiyor, katlanıyordu bütün bunlara? Yaşamaktan kalan neydi ona? Gittikçe daha fazla yetinerek, gittikçe ezilmek, horlanmak, yalnızlığa itilmek! Bitkisel bir yaşam sürmek...

Postane sokağı, o saatte taşra kasabalarının bütün sokakları gibi boştu. Seyrek sokak lambalarının ışık küreleri havada kalıyor, aydınlatmıyordu önünü. Bir iki evi geride bırakmıştı ki, aşağıda caddeden geçen bir adam, sokağın ağzından ona doğru baktı. Ne adam onu tanıdı, ne kendisi adamı. Gördüğü bir karaltıydı sadece. Ben de bir karaltıyım, diye düşündü. Gölgeyi sürükleyip duruyorum. Gölgem doğrulup beni sürüklese ne değişir ki?.. Öylesine teslim oldum, öylesine canlı olmaktan uzağım artık...

Caddede sağa, Köprübaşı'na doğru döndü. Dükkânının önünden geçerken, Sabri Beyaz, tezgâhının gerisinde oturmuş, sefertasıyla evden gelen yemeğini yiyordu. Saat sekizi geçiyordu. Bu saatte? Böyle rafları boşalmış, satacak malı kalmamış bir dükkânda? Kimsenin alışverişi düşünmediği bir gün? Sabri Beyaz'a görünmeden yürüdü.

“Ne zaman?” diye düşünüyordu. Evi şuracıkta. Gitse, evinde, beyaz örtülü bir masada yemeğini karısıyla karşılıklı yese olmazdı sanki? Ama biliyordu ki dükkânında rahattı o. Kalesinde, kabuğunun içindeydi. Kendi kendineydi, kendisiyle de herkesten iyi geçiniyordu. O ise hastanede duyamıyordu aynı rahatı. Bütün ömrü boyunca durmadan yaşattığı, bir ev özlemiydi içinde... Karısı yüzünden özlediği gibi evim diyebileceği bir evi olmamıştı hiçbir zaman.

Cumhuriyet Alanı’na kadar çıktı. Faik Efendi’nin dükkânında olduğunu gördü karşıdan. Onun da gevezeliğini ya da öğleden sonrakı gibi surat asmasını çekecek durumda değildi bu gece... Alanın başında, neden oraya kadar geldiğini anlayamamış gibi geri döndü. Hastanenin yolunu tuttu.

Sabri Beyaz yemeğini bitirmemişti hâlâ. “Hiç benzemiyoruz!” diye düşündü. Sanki ilk kez buluyordu aralarındaki ayrılığı.

Kadının kocası ile ağabeyi hastanenin giriş merdivenlerinin açıklığında bekliyorlardı hâlâ. Cigara içiyorlardı. Doktoru görünce, cigaralarını arkalarında sakladılar. Saygıyla yana çekildiler...

“Çok affedersin doktor bey...”

“Söyle oğlum?..

“Allah’ın yardımıyla kurtulacak mı dersin inşallah?”

“Kurtuldu sayılır...”

“Allah razı olsun sizlerden... Size nasıl hayır dua edeyim, ne diyeyim bilemem?..”

Kadının kocası eğildi, sarılıp ellerini öpmek istedi doktorun. Doktor, kurtardı ellerini:

“Hadi sen merak etme...”

“Girsem, bir görebilsem karımı...”

“Şimdi uyuyor olmalı...”

“Öyleyse bir iki saat sonra...”

“Ne zaman istersen uğra, haber al...”

Adam, yine tekrar tekrar teşekkür etti.

Doktor, hastaları görme kurallarını, saati falan bir yana bırakmıştı. İstedığı salt gönlünü etmekti adamın. Hastaneye girerken gönül almanın, iyilik etmenin tadını bile duyamadığını anladı.

Başhemşire merakla dönüşünü bekliyor olmalıydı. Daha odasına girerken göründü:

— Yemeğinizi getirsinler mi doktor bey?

Yemek yemediğini unutmuştu. O kadar iştahsızdı ki... Kendi aldığı bir iki kilo elma ile portakal bulundururdu hastanenin buzdolabında.

— Bana bir elma ile bir portakal gönderseniz yeter...

— Yemeğinizi ayırtmıştım...

— Yiyemiyeceğim...

Başhemşire çekingenliğini yenebildi:

— Hiç bakmıyorsunuz kendinize...

— Bakmıyor sayılmam...

Kadın ayrılmak istemiyor gibiydi yanından. Onun bu duygusunu anlayarak sordu:

— Hasta nasıl?

— Daha iyi. Kardeşleri, eniştesi güçlü kuvvetliydi. Birer litre kan verdiler.

— Kendisi de sağlam yapılı.

— Evet. Şimdi yedek iki litre kan var elimizde.

— Çok iyi...

Başhemşire çıktı. Az sonra hastabakıcı kadın meyvelerini getirdi. Başhemşire fazladan bir elma daha koydurmuştu tabağa...

Hastabakıcı tabağı geri almak için odaya girdiğinde bir elma yemişti ancak.

— Hani hiçbir şey yememişsin ya doktor beyciğim, oldu mu bu?

— Akşamları hafif yemek daha iyi...

Kadın:

— Eh belki sonra canın ister yersin... dedi. Doktorun yediği elmanın kabuklarını topladı. Öbür elma ile portakalı, bıçakla birlikte, tabağın içinde pencerenin içine kaldırdı.

Başhemşire yine göründü:

— Kahve içecek misiniz doktor bey?

— Fena olmaz...

— Göndereyim öyleyse...

Kadın çekilince, artık çok oluyor ama diye düşünmekten kendini alamadı doktor... Hayır, karşılığını veremediği sevgi artık rahatsız ediyordu onu...

Kahvesini içti. Hastabakıcı daha sonra gelip yatağını yaptı odasında. Yalnızdı artık. Hammer Tarihi'ni aldı, okumak istedi. Satırlar karıncalanıyordu gözlerinin önünde. Başka şeylerdeydi aklı. Kitap elinden dizlerinin üstüne kaydı yavaş yavaş... Bir arkadaşı vardı. Güzel bir kadınla evliydi. Uçarı, zıpırdı adam. İçerdi, kumarda para kaybederdi, eve haberli habersiz geç giderdi, kiminle olursa olsun, ister hizmetçi, ister çamaşırcı, ister güzel ister çirkin, eline fırsat geçtikçe aldatırdı karısını. Karısı yine de dört dönerdi yöresinde. Kocam der de orda kalırdı. Nesi vardı onun kendisinden üstün? Zeki dese; değildi. Yakışıklı dese; yanından geçmemişti. Karısını hoş tutan, doyuran, bağlayan yanları ne olabilirdi? Erkekliği mi? Hangi açıdan olsa kendisinden üstün bir yanını göremiyordu adamın. Hayır bu düşündüklerinin hiçbirinden gelmiyordu durumlarındaki ayrılık.

Doğrudan doğruya seçtikleri kadınlardı yaratan ikisinin de durumlarını. O kadın, yani arkadaşının karısı, her davranışı ile üstünlüğünü tanıtıyordu kocasına! Destek olur, bağışlar, hoş görür, hatta umursamazken, acırken, koruyuculuktan tat alıyordu. Zayıf bir erkeği ayakta tutabilmek kurtarıyordu, besliyordu onurunu. O ise bu zevki bağışlamamıştı karısına! Öylesine dürüst, kusursuz, açık bir koca olmuştu ki... Adeta bir bakıma arkadaşıyla tersti durumları. Arkadaşının karısına yaptığını, karısı ona yapıyor, arkadaşının karısına gösterdiği fedakârlığı o karısına gösteriyordu. Bir kadının davrandığı gibi davranıyordu yani! Korkağın, beceriksizin biriydi bir bakıma!.. Yanlış bir karşılaştırmaya girdiğini, daha doğrusu doğru düşünmeye başladığı bir sorunu yanlış yola soktuğunu anladı. İşin doğrusu, karılarının yaradılışından, yetiştirme tarzlarından geliyordu arkadaşlarıyla onun durumları arasındaki ayrılık. Az çok varlıklı bir aileden bile gelse halka yakınlığını koparmamıştı arkadaşının karısı. Hizmetçi falan sokmazdı evine. Soksa bile işin bir ucundan kendi tutardı. Karısı ise şımarıktı. Bencildi. Karısı ile aralarında bir üstünlük savaşı vardı öteden beri, ama çok daha başka türlü. Karısı, ne kadar sırtını yere getirebilirse onun, o kadar tadını çıkarıyordu evliliklerinin. Arada bir yüzüne gülmesi bile, yakınında tutup ardından yumruğu indirebilmek içindi kafasına! Hem karısı belki de aldatıyordu onu. Şimdi değilse bile, geçmişte aldatmıştı... Yirmi bir yıllık evliyidiler. Kendisi hiç aldatmamıştı karısını. Hatta yüreğini kaptırdığı, acı çektiği dönemlerde bile... Evliliklerinin ilk yıllarında, karısının yaz tatillerini geçirmek için annesinin evine gittiği o ikişer üçer aylık ayrılıklarında, her gün mektup yazardı karısına. Şimdi öğreniyordu yaptığından. Niye? Nesine? Nizip'te, Tarsus'ta karşısına çıkan fırsatlar? Kadınlar, çocukluğundan beri severlerdi onu. Uysal, saygılı, yakışıklıydı.

Karşılaştığı çoğu kadınlar açıkça belli etmişlerdi kendisini sevmek istediklerini, sevmeye hazır olduklarını. Her zaman anlamazlıktan gelirdi bu türlü davranışları. Öyle bir meslekti ki mesleği, yatağına çağırırdı kendisini gözüne kestiren kadınlar. Nizip'te, Tarsus'ta, Mudanya'da, kocalarını, çocuklarını odalarından dışarı çıkarıp yataklarında onun ellerini tutup da bırakmayan, gözlerini gözlerinden ayırmayan kadınlar?.. Bir değil, beş değil, yirmi otuz değil bu türlü anıları. Alaya alırlardı ardından: "Bu kadar çok mu seviyorsunuz karınızı?", "Yoksa korkuyor musunuz karınızdan?", "Zavallı karınız, şimdi annesinin yanında kimbilir ne kadar özlemiştir sizi. Allah bilir, sokağa çıkmıyor, pencere açmıyordur evinde!" Ah, barış insanıydı o. Huzurdu aradığı. Evlilik dışı bir ilişkinin nasıl dikenli bir giysi olacağını seziyordu sırtında. Ne o, ne sevdiği kadın, ne kocası mutlu olabileceklerdi! O güvensiz, kuşkularla, kıskançlıklarla dolu yaşayışı sevmiyordu. Mudanya'da karısı onu bırakıp temelli İzmir'e yerleştikten sonra aylarca kadınsız yaşamıştı. Gerilen sinirlerini yatıştırabilmek, uyuyabilmek için uyku hapları alırdı geceleri. Hâlâ da kadınsızlıktan uyuyamadığı geceler kalkıp bir uyku hapi almak zorunda kalıyordu. Karısının özlemiyle on gün için İzmir'e gitmişti Mudanya'dan. Bir Dünder Bey adı düşmüyordu karısının dilinden. Dünder Bey geldi. Dünder Bey gitti, uğradı, dedi, demedi... "Kim bu Dünder Bey?" demişti sonunda. "Tanıyacaksın şekerim. O kadar kibar, o kadar efendi bir çocuk ki. Yengemin kardeşi. Bizim her sıkıntımıza koşuyor..." Çıka çıka, karısından dört beş yaş küçük, bıyıklarını beğenmiş, boş kafalı bir oğlan çıkmıştı sonunda. Babasının parası olmasa, giyim kuşam ya da kundura mağazalarında satıcılıktan yukarıya yükselebilmesi güç bir erkekti. Düşünmek, aklına bile getirmek istememişti o zaman. Çünkü o değer verdiği güven duy-

gusunun öylesine kutsal, vazgeçilmez bir yeri vardı ki yaşamında. Fakat şimdi anlıyordu ki karısı, ağabeysinin kayını olan o sersemle aldatıyordu onu. Dünder Bey âşığıydı karısının. Tam birbirine yakışacak bir çifttiler!..

Mudanya'ya dönüşünde, o yıl, belki de yaşamının en büyük aşk fırsatı çıkmıştı karşısına. Eşsiz güzellikte bir kız! Güzellik deyince, kızın fizik yapısı yanında, huylarının, davranışlarının hepsi karışıyordu bu tanımlamanın içine. İstanbul Arnavutköy Kız Koleji'ni o yıl bitirmişti Ülgen (Adı Ülgen'di). Bir zeytinlik sahibinin kızıydı. İki yanlı su toplamıştı ciğerleri. Ateşler içinde yatıyordu. Onu çağırdılar. İlk görüşte vurulmuştu kıza. Daha sonra Mudanya'dan İstanbul'a gitmek için vapura binerken gördüğü zaman vurulduğunu sanacaktı. Hep aşkla karıştıracaktı kızla olan karşılaşmalarını. Günde üç, bazen dört kez uğruyordu hastasına. Ülgen iyileşmeye başladığı zaman, karşılığını görmeye başlamıştı duyguları. Çok iyi biliyordu ki, artık sevmiyordu karısını. Yüreği boştu. Sevmeyi, seilmeyi özlemişti. Fakat çok kişinin aptalca bulacağı bir duyguyla kaçmaya başladı kızdan. Karısı ile olan ilişkisi yüzünden, görülecek, temizlenecek bir hesabı vardı. O hesabı temizlemeden, Ülgen'e layık görmüyordu kendini, üzüldü, yedi kendi kendini. Mudanya'dan Uşak'a atandığı zaman hak ettiği bir ceza, bir sürgün gibi karşıladı gidişini. Âşıktı, unutamayacaktı, parmağında karısının yüzüğünü taşıdıkça, nüfusta iki kızın babası göründükçe, Ülgen'den uzak kalması, kızı kendi umutsuzluğuna ortak etmemesi gerektiğine inanıyordu. Ülgen'e duyduğu aşk, onu büsbütün soğuttu karısından. Aradan geçen yıllarla aşkı küllense bile, her buluşmaları, karısına olan nefretini daha da artırdı. Bir dönem geldi ki yalnız bu iki kadının etkisiydi duygularına yön veren. Karısına duyduğu nefretle bütün kadınlardan tiksiniyor, Ül-

gen'e duyduğu sevgiyle de Ülgen'i mutlu edemedikten, Ülgen'le mutlu olmadıktan sonra hiçbir kadınla mutlu olmak, hiçbir kadını sevmek hakkını bulamıyordu kendinde.

Haftada bir, cumartesi geceleri gidiyordu evine. Kızları seviyorlar mıydı gerçekten onu? Analarının yanında yetişen kızları? Yoksa, yüreklerinde yer etmiş piç bir duyguyla küçümsüyorlar mıydı öz babalarını? Analarının gördüğü gibi, evin borçlusuydu onların da gözünde? Cumartesi geceleri gidişleri hiçbir şeyi değiştirmiyordu evde. İki hafta önce bir arkadaşlarının evinde toplanacaklar diye, onu bırakıp gitmişlerdi ikisi de. Sofrada kendisi sevdiği için konmuş bir kap yemek bile bulamıyordu gidişlerinde. Evde karşılaştığı kimseler karısının oyun arkadaşlarıydı. Karısının konuklarının önemsedikleri yoktu onun varlığını. Hatta onun bilmediği bir şeyler biliyordu sanki bu konuklar. Onun orada oluşunu oyun masasının az ötesinde, bir koltukta oturuşunu, bakışları birbirlerine iliştiğçe, kendisini küçük düşüren bir nedenle açıklar gibiydiler birbirlerine: "Eve parayı o getiriyor a canım. Varsın o köşede bu akşam otursun kalsın!"

Sahi nesi oluyordu o kadın onun? Niye karısı? Niye kızlarının anası? Şu çalıştığı yeri, yatıp kalktığı odayı görmek için dört yılda bir gün olsun kalkıp gelmemişti. Ama tütünlerin satılacağı günü unutmuyordu. Bunun dışında bir gün olsun telefon ettiği olmamıştı! Evet, nesi oluyordu o kadın onun? Hep böyle alacaklı görebilmek için nesi?.. Hiç! Yirmi bir yıllık yüz karası sadece! Şu geri gelmez yıllarını alıp götüren düşmanı! Yirmi bir yıllık bir savaşı aralarındaki ilişki. Durmadan geri çekilmiş, durmadan toprak yitirmişti bu savaşta. Sevmek sevilme hakkını kaptırmıştı. İşte böyle çorak kalmış, çöle dönmüştü sonunda içi! Ülgen'i sevmeye hak görememişti kendinde. Şimdi ise sevemiyordu! Üstelik onurunu da koruyamıyordu eskisi gibi. Bir dok-

tora yakışır iş miydi ağır faizlerle ödünç vermek, tarla kiralayıp bir takım yoksullara yarı yarıya tütün ektirmek? Priştineli Emin Bey gibi, elinden hiçbir iş gelmeyenler için bir dereceye kadar bağışlanabilirdi bu iş ama, onun gibi biri için? Yarıcıları saymıyorlar, besbelli bir fazlalık olarak görüyorlardı onu. Hasan, haklı haksız kafa tutuyorsa bu yüzdendi. Vehbi, dedikleri gibi bir gazinocuya el altından tütün satmışsa yine bu yüzden!.. Daha kimbilir neler konuşuluyordu kasabada arkasından? İzmir yakındı. Karısının neler yaptığını, nasıl yaşadığını belki kendisinden de iyi biliyordu kasabalılar...

İğrençti her şey! Dün iğrençti, bugün iğrenç, yarın? Ne yarın, ne de ondan sonra gelecek yarınlar kurtarabilirdi onu bu koşullar içinde saplandığı çamurdan! Gülünç bir kocaydı, bir boynuzlu, bir uşak. Karısının, bir zamanlar o Dünder Bey'ine yatakta, kolları arasında "İyidir, sözümünden çıkmaz benim, onun için bırakamıyorum onu, hem kızlarımın da babası..." dediğini, sonra "Sen başkasın şekerim" diye sokulduğunu görür gibi oluyordu. Kıskanmıyor, iğreniyordu sadece! İkisi de öyle bayağıydılar ki...

Ölüm! Eninde sonunda gelecek olan ölüm! Yanlış doğru yaşanmış yaşamları denkleştirecek, eşit kılacak olan ölüm! Sıtkı Tok rahat bekliyordu ölümünü. Pişmanlıkları yoktu üstelik. O ise pişmanlıklarla, yanılmalarla uzayıp giden, yükü uzadıkça daha ağır çeken bir ömrü ne diye uzatmakta direnecekti? Kendisinde tiksintiden başka bir duygu uyandırmayan bir kadının kumar borçlarını, aklına estikçe yenilediği ev eşyalarının faturalarını ödemek için mi? Kızlarına öğrenimlerini tamamlamaya yetecek kadar bir aylık kalırdı arkasından... "Boş! Boş! Boş!..." diye çanlar çalıyordu beyrinde! "Yalnızsın! Esirsin! Zavallısın. İşin en kötüsü ölüsün! Utan! Utan! Utan!..."

Yalnız akşamlarında, üzgün akşamlarında ilk kez kapılmıyordu bu türlü düşüncelere. Sonunda o sınırsız uysallığıyla yazgısına boyun eğmekten başka çare gelmezdi elinden. Nasıl, boşanacak, yaşamını değiştirebilecek irade gücünü, cesareti gösterememişse, yaşamına son verecek irade gücü, cesaret de yoktu onda. Çoklukla bir şeyler okumaya dalarak unutmaya çalışırdı bu düşünceleri. Okuyamazsa, anılarına dalmaktı kurtuluş yolu. Önüne çıkan fırsatları, yaşayabileceği fakat yaşamadığı mutlulukları ansır, bir dereceye kadar yaşar gibi olurdu.

Ah, şu başhemşireyi sevebilse! Kalktı, hastanede çalışanların sicil dosyaları arasından başhemşirenin dosyasını buldu. Dosyada, hemşire okulunu bitirdiği yıl, kentin en iyi fotoğrafçısında çektirilmiş bir fotoğrafı vardı Sabiha Başakçı'nın. Yirmi yaşlarında olmalıydı. O yaşta her kadın, pahalılığını düşünmeden bu türlü bir fotoğraf çektirir. Fotoğrafında güzel çıkması gün gelip de nedenini anlayamayacağı belki de unutacağı kadar önemlidir gözünde. Fotoğrafa baktı uzun uzun. Pek değişmiş sayılmaz diye düşündü. Şaşılacak şey, Ülgen'e benziyordu. Elmacık kemikleri mi? Dudakları mı? Tam bulup çıkaramıyordu ama yüzünün tümünde Ülgen'i andıran bir anlam vardı... 1915'te doğmuştu. Demek on yaş var aramızda... Öyle de olsa neye yarar? Neye yarar? Yine çanlar çalıyordu beyninde: Boş! Boş! Boş!.. Sevemiyorsun, sevmeyeceksin!.. Yüreğinde en küçük bir kıvıldama olsa, hiç değilse öksürüverirsin! Sesini, uyuyamadığını, kendisini beklediğini duyurursun bitişik odaya... Allahım! Allahım! Allahım! Niye böyle ölüsün?

Odasından çıktı. Salondan geçerken, başhemşirenin kapısının altından ışık sızdığını gördü. Sessiz adımlarla hasta kadının odasına gitti. Kadın derin derin uyuyordu. Annesi, yatağın ayak ucundaki

sandalyesinde oturmuş, kızının yüzünden ayıramıyordu gözlerini. Doktoru görünce telaşlandı, eli ayağına karışarak doğruldu yerinden. Doktor, bir el devinimiyle yatıştırdı, sessiz kalması gerektiğini ansıttı kadına. Hastanın nabzını yokladı. Bir şikâyetle bulunup bulunmadığını sordu. Kımıldamaması gerektiğini söyledi. Odadan ayrıldı...

Başhemşirenin kapısı altından sızan ışığa takıldı odasının önünden geçerken gözleri. Oda kapısı önünde, Ülgen'e benziyor, hem de çok benziyor, diye düşünmek yavaşlattı adımlarını. Hemen arkasından gelen öbür düşünceyle de: "Ama neye yarar?" diye yürüdü, odasına gireceği sırada, bitişik odada, başhemşirenin adımlarının kapıya yaklaştığını duydu. Kadının kapının gerisinde durup dışarıyı dinlediğini anladı. Odasına girmekte acele etti...

Az önce dışarı çıkıp hastasını dolaşmadan kapıldığı bütün o sıkıntılar, umutsuzluklar, sanki ayaklanmış odasına dönüşünü bekliyorlardı. Bir düşman kalabalığı gibi atıldılar üstüne. Sağını solunu sardılar... Durmadan kendi hiçliğini, yaşamının boşluğunu haykırıyorlardı yüzüne. Kurtuluş yoktu ellerinden. En iyisi bir uyku hapı alıp uyumak, diye düşündü. İlaç kutusunu buldu. Bir bardak su doldurdu. Bir uyku hapı alıp uyumaktı niyeti. Uyandıktan sonra, sinirleri dinlenmiş olarak her şeyi yeni baştan düşünebilmek, bir sonuca varabilmek için... İlaç şişesinin yarısından çoğu doluydu. Anlayamadı nasıl olduğunu. Avucu içine bir hap düştü ilkin. Sonra bir daha, ikisini de yuttu. Kolay, dedi, biraz cesaret!.. İki hap daha yutuverdi... "Evet oluyor galiba. Sandığın kadar korkak değilmişsin!" Dört hap birden boşalttı avucuna. Onları da yuttu. "Sıtkı Tok, haklısın. Kimin önce gideceği belli değil. Bak, senden önce ben biteceğim işi..." Şişede son kalan iki hapı da avucunda buldu. Uyanıktı,

yargılayabiliyordu durumunu. Hiçbir pişmanlık yoktu içinde. Aksine bir an önce bitirmek istiyordu bu işi. O son iki hapı da yuttu. Sıtkı Tok ile Faik Bey geldi gözünün önüne: “Yarın aranızda konuşurken diyeceksiniz ki, dün nasıl da ses etmeden oturuyordu bizimle... Eee, Sabri Beyaz, sen de anlarsın benim korkak olmadığımı...” Saat on ikiye geliyordu. Öyle giyinik sırt üstü bırakıverdi yatağına kendini. Uyku, yıkılan duvarların altında bırakıyordu neredeyse onu... Ülgen duyarsa ölümünü? Ülgen’in konuşmasını kesip bir an dalgınlaştığını, hafifçe iç çekip, “Mudanya’da bir doktor vardı, ölmüş...” dediğini görüp duyar gibi oldu. “Evet Ülgen’e benziyor” diye ansıdı başhemsireyi. “Bağışla beni, elimde değildi...” diye mırıldandı... Sonra, karanlık, yıkılan duvarlar, boşalan sular, gövdesini hızla dibe çeken bir boşluk içinde kımıltısız kaldı...

Sabiha Başakçı, bir roman okumaya çalışıyordu. Bir yerde durmuştu. “Doktor bey sıkıntılı!.. Gerçi çoğu akşamlar böyle sıkıntılıdır ama, bu akşam daha çok sıkıntılı?.. Nesi var acaba?” Çözmeye çalıştığı hep buydu. “Karısı iyice üzüyor onu. Onun da karısını sevmediği besbelli. Yine de o kadar dürüst adam ki... Erkekler arasında az bulunur öylesi...” Hep hepsi bu kadarcık, beş altı satırla özetlenebilecek kadar dar bir iki düşünce, dönüp duruyordu kafasında. Saatler geçip gidiyordu. Doktorun odasından çıktığını duydu. Nasıl olduysa tuttu kendini. Doktora görünmekten çekindi. Kendi odasından arada bir bahçeye bakıyor, doktorun odasının penceresinden ışık vurduğunu görüyordu, aradaki bahçenin bitişiğindeki komşu evin duvarına. Kendi odasının penceresinin ışığı ile yan yana... Doktorun hâlâ uyumadığını düşünüyordu.

Elektrikler sönmemişti henüz. Saat on ikiyi çeyrek geçe, oda kapısını, korkudan ürkmüş bir el hızlı hızlı, yine de gürültü etme-

meye çalışarak çaldı. Kanamalı hastanın annesiydi kapıda. Sesi titriyordu:

— Hemşire hanım, hemşire hanım, yetiş...

Bir yandan beyaz gömleğini giyerek yürüdü kapıya.

— Geliyorum...

Gömleğinin düğmelerini iliklerken açtı kapıyı. Hastanın annesi iyice telaşlanmıştı:

— Kan boşandı... Kızım... Çok fena... Yine kan boşandı...

— Başından ayrılma, kımıldamasın...

Laboratuvara uğradı önce. Doktora haber vermeye kalksa vakit kaybedeceğini düşündü. Kanı durdurmak için kalsiyum iğnesini hazırladı. Döndü, hemen iğneyi yaptı hastaya. İğne çabuk etkisini gösterdi. Kanın arkası kesildi... Şimdi belki de kan vermesi gerekirdi hastaya. Doktora sorması doğru olurdu durumu...

Doktorun odasına giderken, “Çok canı sıkılıyordu bu akşam” diye düşündü bir daha. Oda kapısını vurdu. Bekledi, karşılık almadı. Çok hafifti uykusu doktorun. Üstelik odasında ışık vardı. Bir daha vurdu kapıyı. Bekledi bir iki saniye, çok uzun geldi. Birden paniğe kapıldı: “O kadar çok canı sıkılıyordu ki... O kadar üzgün görünüyordu ki akşamdan... Sakın?..” Karşılık beklemeden kapıyı açıp girdi. Doktorun sırt üstü yatağında uzanıp kaldığını, sağ kolunun yana sarktığını gördü. Yazı masasının üstünde, boşalmış su bardağı ile açık duran uyku ilacı kutusu gözüne ilişti hemen...

Eğildi. Soluğu sıcaktı henüz. Nabızı vuruyordu. Kimseye duyurmanaya karar verdi olayı. Laboratuvara koştu bir kez daha. “Kana karışmamış olmalı!.. Akşamdan o kadar sikkindi ki canı! Öyle üzgündü ki... Karısı ile telefonla konuştuklarından olacak!..” Bir yandan durmadan bunlar geçiyordu aklından. Bir huile champhrée iğ-

nesi ile bir strychnine iğnesi hazırladı. Leğeni, lastik boruyu, lavaj şişesini aldı.

Çalışabileceği kadar çabuk çalışıyordu. İğneleri yaptı. Kusturdu, midesini yıkadı doktorun... Doktoru bıraktı, hasta kadının yanına geçti. Gündüzden aldığı kanlardan yarım litrelik bir şişe kanı askıya taktı, kolundan damara sapladığı bir iğne ile kadına bağladı kanın ulaşımını. İğneyi plasterlerle kola tutturdu. Hastanın kımıldamamasını yine söyledi annesine. Doktorun yanına geçti...

Doktor, uyanınca başhemşirenin bileğini tuttuğunu gördü. Elektrik sönmüştü. Odada bir gaz lambası yanıyordu. Gaz lambasının ışığında şırınga şişesini, leğeni, masanın üstünde duran iğne kutusunu, lastik boruyu, en son boş uyku ilacı kutusunu hep gördü... On uyku hapı aldığını ansıdı... Demek yetişmişti? Nereden haber aldı acaba? Ülgen'e benziyor, diye düşündü... Sırası mı şimdi bu düşüncelerin? Ama neyin sıralı, neyin sırasız olduğu her zaman tam kestirilemez ki...Konuşmak istedi... Başhemşire hiçbir şey sormuyordu ki... Söze nereden başlayacağını bilemiyordu. Biraz kımıldadı. Başhemşire:

— Yormayın kendinizi, dedi.

Şimdi konuşabilirdi:

— Bir delilikti...

— Atlattınız. Geçmiş olsun!..

— Delilikti. Niye yaptım kimbilir?..

— Düşünmeyin...

Kısa bir an dalgınlaştı:

— Anlatması güç...

— Biraz fazla ileri gitmişsiniz, hepsi o kadar...

Gülümsediler karşılıklı. Doktor bir kez daha daldı. Uyudu.

Sabahın beşine doğru uyandığında Sabiha yine yanıbaşındaydı. Gaz lambası kısık yanıyordu. Şırınga şişesi, şu bu kaldırılmıştı odadan.

Fısıltısını duydu kadının:

— İyileştiniz...

— Evet...

— Size içecek bir şey getireyim? Çorba içer misiniz?

Söyleyecekleri vardı kadına. Hemen şimdi mi? Evet, şimdi, neden olmasın?

— Oturun, gitmeyin, daha iyi...

Kadın çabuk anladı bu sesteki sabırsızlığı, yıllardan sonra gelen değişikliği. Kadınlaştı:

— Şimdi geliyorum...

Heyecanını gizlemeye çalışarak çıktı odadan.

Doktor yalnız kalınca o kadar yadırgadı ki yaptığı işi. Öyle bulalaca buluyordu ki kendini öldürmek isteyişini. Alt yanı bir hiç için! Değer miydi? Dünyada niçin yaşadığını hiç düşünmemiş, kimseye en küçük bir hayrı dokunmamış bir kadına para yetiştirebilmek için yaşaması şimdi o kadar tuhaf, o kadar anlaşılmaz geliyordu ki ona. Hem o kadar yabancı buluyordu ki o kadını kendine. O kadın niye onun karısı oluyordu yani? Oda takımını değiştirmek istiyorduysa bana ne, diye düşünebilecek kadar uzaktaydı karısından. “Ağabeysenden istesin!.. Hayır hanımefendi. Yarın öğleyn telefonda konuşamıyacaksınız benimle! İlle de konuşmak istiyorsanız, kalkar buraya kadar gelirsiniz. Şu bir kez olsun görmek zahmetine katlanamadığınız kasabaya. Ne yapalım? Bir kasaba doktoru ile evlisiniz. Benim bir kasaba doktoru olarak kalmamı siz istediniz. Sizin yüzünüzden yüklemedim. İsterseniz buyurun, bir ev kiralayayım, burada oturun.

Gelemez misiniz? Sıkıcı mı gelir burası size? Burada kendinize uygun oyun arkadaşları bulamaz mısınız? Aman ne iyi! Sizi tutan kim? Gidin! Gidin! Ölümün ne olduğunu gördüm. Dönüşü yok! Geri dönüşüm, bundan sonra bana bağışlanan yıllar, bir talih! Bir ödül! O yılların tadını çıkaracağım! Hem de nasıl? Doyasıya! Geri kalan ömrümü seyerek, sevilerek yaşamak istiyorum! Duydunuz mu? Severek sevilerek! Beni seven, seveceğim kadını buldum! Ülgen'e benziyor! Hayır! Hayır benzemiyor. Bana öyle geliyor. Sadece sevdiğim için öyle görüyorum. İkisini birbirine benzeten benim aşkım sadece. Sevdiğim yüzler ikisi de. Sevdiğim yüzler birbirine benzer benim. Sizi hiçbir zaman ne Ülgen'e ne ona benzetmedim... Belki haksızlık ediyorum, benzetmişim, çok eskiden, daha nişanlanmamızdan önceki o yaz, siz de Ülgen'e, ona benzer gibiydiniz... Ama şimdi? Felaket çirkinsiniz. Ne sandınız? Ben kırk altı yaşındayım, siz otuz dokuz. Fakat öyle yaşlı gösteriyorsunuz ki! Çünkü içiniz karmakarışık! Bense şimdi aynaya baksam en az on yaş gençleştiğimi biliyorum. Yarından tezi yok, kırkından küçük görüldüğümü herkes söyleyecek bana. Çok, çok saçmalıklar yaptım bugüne kadar, sevmeyi unuttum, kendimi öldürmeye kalktım, hatta tütün... Sahi tütün bile ektirdim!.. Evet anlamıyorum niye tütün ektirmeye kalktım?..

Sabiha Başakçı, elinde tepsi ile girdi odasına. Bir tabak domates çorbası, bir tabak yoğurt vardı tepside. Doktor yaklaşmasını beklemedi onun. Kalktı, tepsiyi elinden almak istedi...

— Ne yapıyorsunuz? Yormayın kendinizi!..

— Hiçbir şeyim kalmadı...

Aldı tepsiyi, yazı masasının üstüne bıraktı. Döndü, başhemşirenin elini aldı eline...

— İyi ki kurtuldum, dedi...

Başhemşire kımıldamadan kaldı.

— Hem de yalnız kurtulmakla kalmadım, yaşamaya da başladım.

Kollarının arasına çekti başhemşireyi. Uzun uzun öptü. Kalbi ilk gençlik sıcaklığını buluncaya kadar bir daha bir daha öptü...

YİRMİ ÜÇ

Binnaz, geceyi türlü kuruntularla geçirdi. Sabaha karşı yarım saat kadar uyuyabildi. Onun da her üçer beşer dakikada bir karabasanlarla bölündü uykusu. Her âşık kızın, âşık erkeğin kapıldığı ipe sapa gelmez şeylerdi kuruntuları. “Ya bir şey olursa Ferit’e?” Kalbi darala darala, içi içini yiyerek durmadan sorup durduğu buydu kendi kendine. Biraz daha ileri gidip “Ne olursa?” diye bile sormuyordu. “Bir şey olursa” diye dile getirdiği Ferit’i yitirmek korkusuydu gerçekte onun. Böyle diye diye sabah olunca Ferit’i görebilmek için önüne geçilmez bir isteğe kapılmış buldu kendini.

Ferit’in narası sokaklarının bir ucundan bir ucuna havada asılı kalmış gibisine geliyordu. Daha sabahın erken saatlerinde çalınmaya başladı. Komşuları birbiri ardından anasını yumuşatmaya geliyorlardı. Aşağıdaki ön odadan konuşmalar geliyordu kulağına:

“Eda Abla, hadi hayırlısıyla bir he deyiver artık şu işe. Uzatma...”

“Uzattım da ne ettim? Sözümünden mi döndüm?”

“Dün gece gördüm oğlanın halini. Allah seni inandırsın yüreğim parçalandı. Daha ne yapsın oğlan?”

Emine Abla’nın sesini tanıdı:

“Kız Eda, Allahtan kork! Düğünü mü kaldı artık bunun? Hepimiz bir yıl nasıl aç kalmayacağımızın derdindeyiz. Sen hâlâ düğün diye mi diretiyorsun?”

“Ne olur? Bir yıl daha beklesinler! Kocamadılar ya! Bir kızım var benim. Telli duvaklı görmek hakkım değil mi? Ben kızımı sokakta mı buldum?”

“Düğün dediğin kısmetse olur. Elde avuçta varsa olur. Gördük oğlanın nasıl didindiğini. Ferhat gibi bir dağları delmediği kaldı...”

Duramıyordu yerinde. Bu konuşmaları duymaması için annesinin evden ayrılmasına karşı koymayacağını biliyordu.

“Anne, ben Nurşen’lere kadar gidivereceğim...”

Kadın odadan çıktı:

“Git, oyalanırsın. Ama dönmekte geç kalma...”

Kuşluk olmadan döneceğini söyleyerek evden ayrıldı. Kendisi gibi arka odada yatmıyordu Nurşen. Sokaktan gelen geçenle ilgilenmesi, kapıya pencereye çıkması yasaklanmamıştı. Dün gece nasıldı Ferit’in durumu? Komşular neler dediler? Sonra ne oldu? Kimdi arkadaşları? Haberleri hep Nurşen’deydi. Evlerinden iki ev ilerde karşı sırada oturuyordu Nurşen’ler. Kapıdan kapıya sokağı koşarak geçti. Nurşen’in annesi açtı kapıyı. Kızının Zeynep’lere gitliğini söyledi.

“Zeynep’lere mi?”

Öylesine sevindi ki! İstese bu kadar iyi ayarlayamazdı bu sabah gezintisini. Yerinde duramaz oldu...

“Ben de Zeynep’lere gideyim öyleyse...”

Nurşen’in annesine Allahaismarladık deyip demediğini kesinlikle ansıyamıyordu adımlarının bütün hızıyla sokağı aşarken. “Demişimdir herhalde! Demesem de zararı yok!” Yine Ferit’in narasının uzanıp kaldığını duyuyordu sokağın üstünde. Öğrenmek istediklerinin başı Nurşen’de ise sonu Zeynep’teydi. Sokağı geride bıraktı. Boş arsayı geçti. Öbür sokakta köşedeydi Zeynep’lerin evi. Karşıda üç ev

ötesinde de Ferit'lerin evi. Zeynep'le Nurşen evlerinin alt odasında, sokağa bakan pencerenin önündeydiler kapıyı çaldığı sırada. Ferit'lerin evinin bitişiğinde, kapının sağındaki binek taşında, İzzet'in ellerini dizleri arasından sarkıtmış, ağzı açık oturduğunu gördü. İzzet'in bakışlarını üstünde duyarak, Zeynep'in açtığı kapıdan içeri attı kendini.

“Neyin var kız?”

“Hiç! O salak oğlanı kapıda görünce ürktüm...”

Gece, arkadaşları kollarının arasından, Ferit'i anasına teslim ettiler. Konuşamıyordu annesiyle. Necmi: “Çok değil, üç dört bardak şarap içti. Hepimiz o kadar içtik. Bir şey yemedi. Kahrından şarap vurdu, sarhoş oldu...” diye açıkladı anasına. Üst kattaki odada yatağı hazırды. Anasının, Gülten'in yardımıyla odasına çıktı. Ceketini, pantolonunu sıyrıp yatağa bıraktı kendini. Annesinin yorganını örttüğünü duyar gibi olurken sızdı.

Gece yarısı baş ağrısı ile ve midesi kazınarak uyandı. Kalktı, aşağıya indi. Su küpünü buldu, hafif sallanarak. Bir maşrapa, bir maşrapa daha su içti. Yatağına dönerken annesi, üst katta merdivenin başındaydı. Bir şey demeden üzgün üzgün bakıyordu oğluna. Bir idare lambası yanıyordu elinde. Gülümsemeye çalıştı. “İyiyim. Hadi yat uyu sen...” dedi anasına. Sözü uzatmadan odasına geçti. Yine uyudu...

Sabah uyandığı zaman sessizlik içinde buldu evi. Dinledi, soluk alan yoktu evin içinde. Pantolonu üstünde, Gülten'in, “Biz ablamlardayız” diye yazıp bıraktığı eski okul defterlerinden koparılmış kâğıdı buldu... “Boşuna” diye düşündü, “benim için yardım isteyecekseniz, ne gelir kızın elinden?” Aşağıdaki oturma odalarında, mangalda küle gömülü ateşin üstünde kapaklı bir sahan vardı. Mangalın yanındaki tepsinin içinde bir peşkirle örtülü ekmek, zeytin, tuz. Sahanın kapağını açtı. Tarhana çorbasıydı. Saçağın altında-

ki ateşi maşa ile biraz açtı. Gidip yüzünü yıkadı... Çorbanın dumanı tütmeye başlamıştı odaya geri döndüğünde. Sahanı ateşten geri indirdi. Tepsiyi aldı. Kahvaltıya oturdu...

“Ulan rezil oldum dün gece! Amma da bağıırıyordum!..” Pişmanlık mıydı yoksa utanç mıydı bu duyduğu? Ama dahâ ne olduğunu anlamasına sıra kalmadan, pişmanlığı da utancı da yenen bir başka duygu, sevince benzer, coşkuya benzer duygular, bir yerlerinden koşa koşa geliyordu işte. Bir gülüş yayılıyordu yüzüne. Çorbasını kaşıklaırken. “Bağırdımsa bağırdım! İyi ettim!” diyecek kadar değişmişti. Bir şeyler kabarcıklanıyordu yüreğinde. “Karım değil mi? Elimden geleni yapmadım mı? Olsa esirger miydim?”

Kahvaltı tepsisini kaldırmıştı, kapı çalındı. İzzet’i gelen.

“Ağabey, merhaba...”

“Merhaba, söyle...”

“Binnaz Ablam var ya...”

“Ne olmuş?”

“Binnaz Ablam komşuda...”

“Hangi komşuda?”

“Zeynep’lerde...”

Bu kez yüreğinin derinlerinden koşa koşa gelen umuttu.

“Peki, sen git...”

İzzet’in ardından kapının önüne çıktı. Üç kız, Zeynep’lerin alt kat penceresi önündeydiler. Ferit’i görünce Nurşen’le Zeynep gü-lüştüler.

Nurşen Binnaz’ı dürttü:

“Kız kocan!..”

Binnaz kızardı.

“Hadi çık iki laf et...”

“Nasıl edeyim bilmem ki?..”

Zeynep:

“Bilmediğin ne?” dedi. “Kocan değil mi? Çık kapının önüne rahat rahat konuş, derdini dinle. Gönlünü al. Hazır sokakta kimse de yok. Hem olsa ne gerekir? Kocan!.. Nikâhlın.”

Binnaz düşüncecek durumda değildi. Kendiliğinden kapıyı, so-kağı buldu adımları. Ne diyeceğini yine bilmiyor, düşünemiyordu kapının önünde Ferit’e yöneldiği sırada. Ferit ona doğru geliyordu işte. O da bir adım attı. Sonra utandı. Ne derlerdi pencereden ba-kan akranları? Dünden hazır, hiç de ağıra almadı kendini... Yerin-de kaldı. Neredeyse geri dönecekti ki Ferit kavrayıvermişti bileğini. Silkindi, karşı koymak istedi. Ama Ferit kucaklamış, yerden kesmişti bile ayaklarını. Ferit’in kolları üstünde bacaklarını biraz çırpıtı. “Yap-ma, rezil oluruz...” diyebildi... Ama tutamadı kendini. Başını göğsü üstüne bıraktı kocasının. Bütün gövdesini saran sıcaklıkla gevşedi.

Nurşen’le Zeynep, Ferit’in kapılarının ipini çekip omuzladığını, kucağında Binnaz’la eşiği aştığını, ayağıyla kapıyı çarpıp gerilerin-de kapadığını gördüler. Gıdıklanır gibi oldular.

Zeynep:

“Kız” dedi, “düğün oldu galiba...”

Nurşen:

“Oooo” dedi, “anası duyana kadar...”

“Bugüne kadar durdukları kabahat...”

Pencereden sokağı gözlüyorlardı ikisi de. İzzet, elinde çiftesiyle evlerinden çıktı. Binek taşına oturdu...

Zeynep, Nurşen’i dürttü:

“Ana ana şuna da bak! Kendini gönüllü bekçi koydu anlaşılan...”

Nurşen yine gıdıklandı:

“Artık anası da gelse boşuna. Zor alırlar çiftelyi o ayının elin-den...”

YİRMİ DÖRT

Durgunluk içinde dingin ilerliyordu sabah saatleri. Kimsenin acele görülecek bir işi yoktu. Ekiciler yavaş yavaş kahveleri doldurdular. Kendilerine gelen yeni haberler ne kadar kötü olursa olsun umursamaz görünüyorlardı. Sanki başlayan güneşli günün tadını çıkarmak için çıkmışlardı kahvelere. Başka da görülecek bir işleri kalmamıştı. Gerçekte uykusuz, kendi kendilerini sorguya çekerek, üzgün geçirmişlerdi geceyi. Bütün gece, karanlıkta, kimse ile konuşmadan cigara üstüne cigara içenlerin, başlarını yastığa koyduktan sonra gözlerini kırpmadan dalıp gidenlerin, içtikleri iki üç bardak içkinin etkisi geçtikten sonra uyanınca yüreklerindeki acının daha da arttığını duyanların, gerçeği karıların etinde bulacaklarmış gibi hırsla soluya soluya sevişenlerin, kendi kendine hesaplaşmaları sonunda vardıkları sonuç birdi: “Tanrım, suçumuz günahımız ne bizim. Sen ki adaletine inanmamızı istedin, inandık. Sen ki sabırlı olmamızı istedin, sabırlı olduk. Sen ki küfürden kaçınmamızı buyurdun, küfüre sapmadık, nankörlük etmedik, verdiğin nimetlerle yetindik. Sen ki çalışmamızı buyurdun, dünyamızı ümran kılmamızı, bayındır tutmamızı istedin, taşını toprağını yeşerttik, gönendirdik. Dağını taşını yeşil kıldıkça sana tapınmak değil mi tüm yaşayışımız? Eksikimiz, kusurumuz ne?” Sonunda kendilerini günahsız bularak çıkmışlardı sabaha. Gönül rahatlığı ile bekliyorlardı olacakları... Duyduklarına göre

Bergama'da, Torbalı'da satışlar başlamıştı bu sabah. Kala kala birbirlerine yakın bir iki ilçeydiler çemberin içinde kalan. Artık her birinin ötekindeydi kulağı. Biri ötekinden gelecek sesi bekliyordu...

Parti yöneticileri yoktu hâlâ görünürlerde. Üstelik ilçede kalanları da ortadan yok oldular. Saat dokuzu geçerken yorumlar dolaşıyordu ortada. Tüccar hizmetinde çalışanlar, kahvelerde halkın arasına karışmışlar. "Bizimkilere göre hava hoş" diyorlardı, "siz satmanız da satmasanız da, satanlardan alır doldururlar depolarını. Depolar zaten geçen yıldan dolu. Çekilseler ne gerekir piyasadan? Olacak olan size olur..."

Saat on olurken, bir gün önce kasabadan ayrılan bütün alıcılar geri dönmüşlerdi. Depolarında, yazıhanelerinde bekleyeceklerine, Cumhuriyet Alanı'nı saran kahvelerde oturuyorlardı onlar da. Ellerinden geldiği kadar sabırlı, yumuşak görünmeye çalışsalar, artan iştahları, açlıkları belliydi. Hani o, Hasan Irmak'ın ekicilerden numune diye aldığı tütünleri elinden bıraktırdığı, otomobilinin bagajından çıkarttığı tüccar, bir başka alıcı ile oturmuş kahve içiyordu alanın Şehit Kemal köşesindeki kahvede. İkisi de durmadan çevresindeki ekicilerde dolaştırıyorlardı bakışlarını... Alanın çevresindeki öbür kahvelerde eksperler, alıcılar, içlerinden sayarak direnişin kaç kade kadar süreceğini hesaplar gibiydiler. Ekiciler, onları gördükçe sırtlarında bir ürperme ile duyuyorlardı yaklaşan sonucu. Kırılarda yaşamak, doğa ile içli dışlı olmakla bilenmiş önsezileriyle buluyorlardı aradaki benzerliği. Cumhuriyet Alanı'nın üstünde dolanan akbabaları, leş kargalarını andırdıklarını görüyorlardı onların. Kanayan yaralarının kokusunu almışlar, üşüşmüşlerdi dört yanlarına. Üstlerine atılmak, etlerini parçalamak için, can verecekleri anı gözliyorlardı oturdukları yerden...

YİRMİ BEŞ

Ürkütücü haber, mahallenin dar sokaklarını döne döne Şehit Kemal Caddesi'ne, caddeden Cumhuriyet Alanı'na, koşuşmalarla geldi. Birdenbire çıkan rüzgârın, yerden kaldırıp önüne kattığı, sağa sola savurduğu düşmüş yapraklar, kâğıt parçaları gibi... Çocuklar koşuş-tular önden. Babalarını, büyüklerini aranarak dağıldılar çarşıya. On-ların ardından akıllı daha eren gençler, delikanlılar, mahallenin er-kekleri...

Eda Algan'ın vurulduğunu söylüyorlardı karşılaştıklarına.

“Eda Algan mı?”

“O işte. Nazmi Efendi'nin karısı...”

“Vuran kim?”

“Nebile'nin İzzet. O salak oğlan...”

Daha yaralıydı kadın. Konuşanlardan iki genç Cumhuriyet Alanı'ndan ilk buldukları taksiyle geri döndüler. Başkaları, hasta-neye haber vermeye gitti, karakola duyurdu olayı...

“Ne zoru varmış salağın?”

“Bilmez misin? Hiç görmedin miydi? Bütün gün çiftte elinde, kapının önünde, evde, kurcalar, oynar dururdu...”

“Sonunda elinden kaza çıkacağı belliydi onun...”

“Ferit, Eda'nın kızını kaçırmış...”

“Kaçırmış değil, kız kaçmış Ferit'e...”

“Nikâhlıydılar. Karısıydı...”

“Eda tek başına dayanmış Ferit’lerin kapısına. O salak İzzet akli sıra önleyesiymiş...”

“Yaptığı işin başını sonunu ölçecek akıl ne gezer onda?..”

Ferit, avluya geçince kapıyı nasıl kapadığını anımsıyordu bile. Binnaz, başını döndüren sıcaklığı ile kolları arasındaydı. Karısının genç, diri gövdesinin yakınlığı ile sarhoşa dönmüştü. Öpüyor, daha uzun öpüyordu. Binnaz, gülmekle ağlamak arasında titriyor, daha çok sokuluyordu kocasına. Öyle sarmaş dolaş geçtiler avluyu. Eve girdiler. Ferit kucağında üst kata çıkardı kızı. Az önce kalktığı yatağı, odasında yere serili, duruyordu. Yatağı görmek uyardı Binnaz’ı. Yine direnmek istedi. Kesik kopuk mırıldandı: “Yapma... Ölümü öp... Annem kıyameti koparır... Rezil oluruz...” Ferit, geri dönecek, söz dinleyecek sınırı aşmıştı. Çekiverdi bıçağını. Ucunu, pardesüsünün altından belkemiğine dayadı Binnaz’ın:

“Soyun!..”

“Yapma, kölen olayım!..”

Kız ağlayacaktı neredeyse...

“Kes! Soyun dedim!..”

Bıçağı hafiften itekleyiverdi. Aşı yapar gibi çiziktirdi sivri uca değen eti... Binnaz’ın bir “Ahh!” çıktı ağzından. Kolu kanadı ke-sildi. Ferit’in pardesüsünü çekip almasına karşı koymadı. Yatağa sırt üstü bıraktı kendini. Başörtüsü çözülüp yana düştü. Ferit, pantolonunu ayağından atarken gözleri kapalı kaldı. Yanıbaşında, üstünde duydu Ferit’in ağırlığını. Sabırsız, karşı konmaz bir el donunu koparırcasına sıyırdı bacaklarından. Kenetlendiler. Boşalan duygularını önleyemez oldu o da. Ferit’in eteklerinden boynuna doğru sıyırdığı iç gömleği ile entarisini kendi elleriyle çekip attı başı üstünden. İçinden geldiği gibi karşılık vermeye başladı kocasının sevgisine...

Solumaları arasında, aşağıda, kapının önünde kopan gürültünün ne olduğunu anlayacak durumda değildiler. “O istediği kadar düğün diye dirensin, kızı Ferit’le gerdeğe girdi bile...” diye ulaşmıştı haber Eda Algan’a. Kadın bir yandan başörtüsünü bağlar, bir yandan kunduralarını giyerken fırladı evden. Ferit’lerin kapısına atıldığı sırada, İzzet, elinde çifte ile dikildi önüne.

“Sen kim oluyorsun ulan salak benim yolumu kesecek?”

Oğlan söz anlamıyordu:

“Vururum!”

Mahalleliler toparlanıyordu çevrelerinde. Kapılar pencereler açılıyordu.

“Çekil dedim sana önümden!”

Oğlanı yana itti. Oğlan yine doğruldu dikildi karşısına.

“Tetiği çekiverirsem...”

“Ulan o çiftmeyi elinden alır kafanda iki parça ederim senin!”

Eda Algan çiftmeye sarıldı iki eliyle. İzzet o hayvan gücüyle çiftmeyi kavramış bırakmıyordu. Kadın sağa tarttı, sola tarttı, koparamadı çiftmeyi İzzet’in elinden. Çiftenin namlusu iki yana döndükçe sağa sola kaçışıyordu çevrelerindeki. Yanlarına sokulamayanlar bağırıyorlardı:

“Eda Abla, inat etme, bırak, söz anlamıyor görmüyor musun?”

Ferit ile Binnaz’ın solukları kesilip kulakları duydukları sesleri ayırmaya başladığı sırada çiftenin patladığı duyuldu. Sokak çığlık çığlığaydı.

“Ah!.. Yandım!..”

“Ah deli, yaktı kadını!..”

“Hayır görme inşallah!..”

“Annem!” diye sarardı Binnaz. “Anneme bir şey oldu!” Ace-

le giyindiler. Merdivenlerden inerlerken “Ben nasıl yüzüne bakarım şimdi? Nasıl bu kapıdan çıkarım?” diye iki eliyle kapadı yüzünü.

Sağ diz üstünden bacağı parçalamıştı saçmalar. Bir karış yakınında patlamıştı, eti yakmıştı. Bütün bacak damarları kopmuş kanıyordu. Ferit ile Binnaz başucuna sokuldukları sırada bayılmıştı yaralı. Taksi çabuk geldi. Daha yaralıyı yerleştirirken candarmalar yetişti karakoldan. Taksi, ardından koşan çocuk kalabalığı, meraklılarla geçti Cumhuriyet Alanı’ndan hastaneye doğru. Durmadan korna çalıyordu. Taksinin hemen arkasından yeni bir çocuk meraklı kalabalığı arasında, candarmalarla bir bekçi, Ferit’i, Binnaz’ı, İzzet’i, olayın görgü tanıkları olarak Nurşen’i, Zeynep’i, Emine Abla ile öbür komşuları getirdi karakola.

Tanıklar, karakola gelinceye kadar meraklılara anlatmışlardı olayı. Binnaz kendi çıkmıştı Ferit’in önüne. Ferit kucaklayıp evine almıştı Binnaz’ı ama, kimse karışmaya hak görmemişti kendinde. Alt yanı karısıydı. Binnaz da kimseyi yardıma çağırmamıştı. İzzet’e gelince: Ferit’in şöyle yap, böyle yap dediğini, yardım istediğini gören duyan yoktu İzzet’ten. Hem herkesin bildiği gibi çifte elinden düşmezdi ki çocuğun! O yarım aklıyla kendiliğinden gözcülük etmeye kalkmıştı Ferit’e. Çiftenin patlayışında ise kaza havası vardı daha çok. Çekişirlerken patlayıvermişti. Hatta kimin elinde patladığını tam ayıramıyordu tanıklar...

İfadeleri doğrudan doğruya savcı aldı. Nurşen’i, Zeynep’i, Binnaz’ı, Emine Abla’yı, Ferit’i, karakoldan gönderilen öbür tanıkları, İzzet’i dinledi. Öldürme olayı ile uzak yakın bir ilişkisi olmadığını saptayarak Ferit’i serbest bıraktı.

Kasabalılar, tütünlerini unutup bir süre merakla bu olayı izlediler. Eda Algan’ın çektiği acı kısa sürdü. Doktorun el değmesine

sıra kalmadan ameliyat masasına yatırılırken can verdiği duyuldu. Bu ölüm haberi, iki soluk arası bir sessizlik yarattı Cumhuriyet Alanı'nda. Sonra bütün alan dalgalandı. Biri “Ben umudumu kestim!” deyiverdi. Kimdi? Dönüp bakan, anlamak isteyen olmadı bile! Tekel'in alıma başladığı duyuldu. Kahvelerden kalkan kalabalık, Tekel'in önüne yığıldı. “Kaçtan, nasıl?” diye sormadan birbirlerinin omuzları üstünden saymana doğru fırlatıyorlardı ceplerindeki tütün koçanlarını. Geride kalanlar arasında konuşmalar duyuluyordu:

“Nasılmış fiyatlar?”

“Dün nasılsa bugün de öyle...”

“Buna da şükür!..”

“Dur bakalım, daha o kadar sevinme. Hele arkası nasıl gelecek bekle!”

“Hep şükür ede ede geldik bu hale!..”

“Neden, elimizden geleni yapmadık mı?”

Yenilmişlerdi. Tekel'in kapısı önünde beklemekten sıkılanlar akmaya başlamışlardı bile tüccar depolarına doğru. Alandaki kahvelerde tüneyen akbabalar, havalanmış, yazıhanelerdeki masaların başına koşmuşlardı şimdi. Ellerinden geldiği kadar çabuk oynatmaya bakıyorlardı koçan kıran, koçan sayan parmaklarını...

YİRMİ ALTI

O gün Yusuf Uzun'u görenler bir daha hiç unutmayacaklardı nasıl, nerede gördüklerini. Yıllarca sözü açıldıkça anlatacaklardı belleklerinde kazılı kalan anılarını. Yetiştirdiği ürünü yok fiyatına kaptıran her ekici bir kez daha yaşayacaktı o günü, Yusuf'u getirecekti gözüünün önüne! Gün gelecek, anlatılanları dinleye dinleye, o gün Yusuf'u görmeyenler bile, görür gibi olacaklardı o gün onun bütün yaptıklarını. Başkalarına, görmüş gibi anlatacaklardı söz sırası kendilerine geldiğinde.

Daha iki gün önce, kasabada kimsenin gözüne çarpmayan, kendi halinde bir garip arabacıydı o. O günden sonra ise geçtiği, yürüdüğü yerde herkes onu gösterecekti birbirine. "İçimizde erkek bir o çıktı!" diyeceklerdi. Canları yandıkça "Ah!" diyeceklerdi. "Yusuf gibi olmalı, Yusuf gibi kafası kızmalı ki adamın, çalsın paralarını kafalarına!" Bir arabacıya işi düşen Yusuf'u arayacaktı ilk önce...

Görenler, satışların başladığını duyunca hiç söz etmeden kalktı diyorlardı kahveden. Daha ilk günden fiyatlar düzelmezse ne yapacağını söylemişti o. Yürüdü, Dereboyu'na doğru. Yem torbasını aldı, başlığını vurdu beygirinin. Yularını bağladığı halkadan çözdü. Dizginler elinde, içinde dimdik ayakta, Altınbaş Mahallesi'ne doğru sürmüştü arabasını. Gidişine dikkat etmeyenler bile, sonradan ansıyorlardı nasıl kaşları çatık geçtiğini caddeden. Beygirine bile geçmişti sanki öfkesi.

Beygirin zilleri iki yana açıyordu yolun üstündekileri. Selamsız geçti bütün caddeyi. Evinin önünde iki ayağı üstüne atladı yere. Yedi balya tütününü içerden birer birer omuzlayıp arabaya yükledi. Karısı, “Bir şey soramadım” diyordu. “Sattın mı? Hayırlı olsun bile diyemedim. Erkek değil mi? İşini kendi bilir dedim. Nasıl isterse, akli nasıl keserse öyle yapsın dedim içimden. En son balyayı arabaya yükledikten sonra, bir daha içeri girdi, ocağın yanından gaz şişesini aldı getirdi. Soramadım yine niyeti ne?” Gözlerinin nasıl karardığını görmüştü karısı. Elbet bir bildiği var ki aldı diye düşünmüştü gaz şişesini. Arabada, tütün balyaları arasına sıkıştırmasına seyirci kalmıştı. Yusuf, beygirinin başını çekip yürümüşü sonra. Acelesi var gibiydi. Beygirin yanı sıra, o da beygiri de burun kanatları açıla açıla, geniş adımlarla geçmişlerdi caddeyi. Gittikçe artan bir merakla kendilerine yönelen bakışlar, caddenin iki yanından sessizce izlediler bu geçişi. Beygirin zillerinin şingirtisindeki meydan okuyuşu, daha o gün, önlerinden geçerken duyup anladıklarını sandılar sonradan ansıdıkça. Cumhuriyet Alanı’na çıkan yokuşu beygirle, beygirin yanı sıra oka asılan Yusuf, bacaklarının bütün gücü ile ite ite geride bırakıp tırmandılar. Alanın ortasında durdu araba. Tam karakol kapısına karşı. Alanı çepeçevre saran kahvelerde kim varsa: “Sahi mi? Yapacak mı dünkü dediğini?” diye ayağa kalktılar. Belki üç yüz belki beş yüz kişinin gözleri önünde, Yusuf, ok demirini çekip aldı, yıktı alanın ortasına yedi balya tütününü. Sağrısına hafif bir tokat indirip “Yürü!” dedi beygirine. Beygir iki adım yürüyüp durdu. Yusuf, arabasının kasasını doğrultup ok demirini geçirdi halkalara. İşte o sırada, Yusuf’un daha önce yere bıraktığı gaz şişesini eline aldığını gördüler. Şişenin ağzını açmış içindeki gazı serpiyordu yerdeki balyaların üstüne. Olacakları bilir gibi bekliyordu beygiri. Bir iki kişi

elinden şişeyi almak için kahveden yürümek istediler. Yusuf, havaya kaldırdı sıkı sıkıya kavradığı şişeyi: “Kalın yerinizde! Üstüme varmayın!” Gelenler durdu. Yusuf’un bir kibrit çaktığını gördüler. Önündeki ilk balyaya tuttu kibriti. Bir kibrit daha, onun yanındaki balyaya. Kuru tütünler, önce bir duman salmıştı. Sonra bir alev kolonu yükselivermişti alanın ortasında...

Arabasına bindiğini gördüler Yusuf’un. Bir elinde dizginler, ayakta dimdikti. Kamçıyı tuttuğu öbür elini kaldırıp uzatmıştı Tekel’e doğru:

“Dumanını alırsınız dedim, alın, sizin olsun!”

Ardından İzmir Caddesi’ndeki depolara doğru dönmüştü:

“Küllerini alın, o sadaka gibi kıydığınız paraya!”

Çevirmiş, Köprübaşı’na doğru sürmüştü arabasını. Alevler kavağ boyunu bulmuştu alanın ortasında. Dönüp geriye bile bakmıyordu. Arabasının içinde dimdikti, heykel gibiydi...

Karakolun penceresinden, kapısından az önce alana bakan candarmalarla başçavuş yoklardı görünürde. Karakolun içine çekilmişlerdi. Tütündü yanan! Ot değildi, saman değildi, Yusuf’un tütünü olduğu kadar Tekel’in de tütünüydü. Ama öyle bir gündü ki o gün, öyle bir ateşti ki tutuşturduğu Yusuf’un, bütün ekiciler arkasındayken, kim hesap sorabilirdi Yusuf’a? Kim, ne yaptın, diyebilirdi?..

Etiler

11 Nisan – 23 Ekim 1973

NECATİ CUMALI

ACI TÜTÜN

TÜTÜN ZAMANI -3-

... "Kalın yerinizde ! Üstüme varmayın!"
Gelenler durdu. Yusuf'un bir kibrit çıktığını
gördüler. Önündeki ilk balyaya tuttu kibriti.
Bir kibrit daha, onun yanındaki balyaya. Kuru
tütünler önce bir duman salmıştı.

Sonra bir alev kolunu yükselivermişti alanın
ortasında... Arabasına bindiğini gördüler
Yusuf'un. Bir elinde dizginler, ayakta dimdikti.
Kamçıyı tuttuğu öbür elini kaldırıp uzatmıştı.
Tekel'e doğru:

"Dumanını alırsınız dedim, alın, sizin olsun!"

ISBN 978-975-6747-39-1

9 789756 747391

12.34.Y.0298.058

16 TL

Cumhuriyet
Kitapları